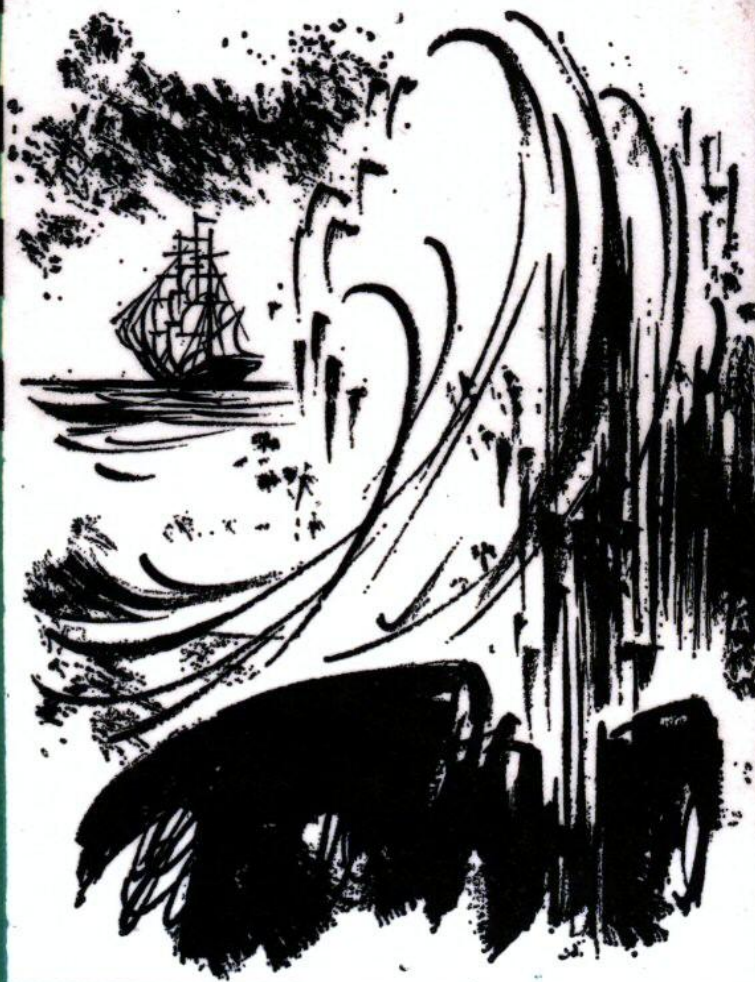

KNIHY ODVAHY

A DOBRODRUŽSTVÍ

svazek 131

Konstantin Staňukovič

**MUŽ
PŘES PALUBU**

Své povídky o moři a jeho neúnavných dělnících-námořnících napsal ruský spisovatel Konstantin Michajlovič Staňukovič (1843–1903) na sklonku minulého století ve vyhnanství. Sám prošel v mládí drsnou službou v carském vojenském loďstvu, tehdy ještě převážně plachetním, v době, kdy na Rusi dožívalo svá poslední léta nevolnické právo.

Velký humanista a účastník revolučního hnutí vyjádřil s velkou přesvědčivostí krásu, romantiku a dobrodružnost námořní služby, ale také zvláštnost, krutost a tvrdost života, který byl v tehdejší carské loďstvu údělem prostého námořníka. V humorně i tragicky laděných příbězích, skládajících se v pestrý, hluboce prokreslený historický obraz života carského válečného námořnictva, předvádí autor celou galerii těch prostých lidových hrdinů, nevolníků, kterým zdánlivě zbývá jen poslušnost a trpělivost, ale ve kterých žije neuhášený, tvrdší plamínek naděje, živý vzácnými lidskými hodnotami, neokázalými a nenápadnými, často surově pošlapanými a skrývanými. A právě nacházení a objevování těch vzácných lidských hodnot, jako jsou pracovitost, schopnost obětavého hrdinství, nenávisť k otroctví, nepokořitelná lidská důstojnost, a jejich oslava připravují nejhlubší a nejdokladnější zážitky při četbě této knížky. Působivě tu promlouvá bezvýhradná spisovatelova láska k drsnému, dobrému člověku a jeho přesvědčení o nutnosti prolomit nedůstojné pořádky. Věrohodnost autorova svědectví je nepochybná. Vyplyvá nejen z osobní zkušenosti, ale také z umocněné prosté, citlivé výpovědi velkého umělce slova.

Moře v povídkách Staňukovičových, hned hrozné a nelítostné za bouře, hned podmanivé a laskavé za tiché pohody, je vždy plné poezie. Současně však vystupuje jako síla, která nelítostně prověřuje především morální kvality lidí a nutí je do krajnosti napínat vůli, svaly i rozum.

Z VYŠLÝCH SVAZKŮ

L. M. Pařízek: Řeka kouzelníků – R. L. Stevenson: Černý šíp – M. Pašek: Nesmrtelný kovboj – M. V. Kratochvíl: Napoleon z ostrova – J. Volček: Karaj – M. Soriano: Nezvěstný plukovník – J. F. Cooper: Prérie – A. Ransome: Velká šestka – M. M. Kadlecová: Muž a pes – D. Galský: Král Madagaskaru – Grey Owl: Sejdžo a její bobřici – M. Švácha: Puma ze Sierry – E. Salgari: Černý korbáč – J. D. Wyss: Švýcarský robinzon – E. Štorch: Hrdina Nik – A. R. Evans: Sobi táhnou – N. O. Franzén: Veledektív Agaton Sax – R. L. Stevenson: Poklad na ostrově – K. Badigin: Dobyvatelé ledových moří – F. Mowat: Hadí spirála – R. Šimáček: Zločin na Zlenicích hradě L. P. 1318 – K. May: Černý mustang – M. Diekmannová: Čluny v Brakkeputu – R. Halliburton: Toulky světem – A. Laurie: Magnetová hora – V. Obručev: Plutónie – M. Z. Thomas: Za obzorem čeká svět – K. May: Syn lovce medvěďů – Sir Arthur Conan Doyle: Pes baskervillský – F. Flos: Lovci kožešin – E. Knight: Lassie se vrací – R. L. Stevenson: Černý šíp – R. Sabatini: Odysea kapitána Blooda – F. Steuben: Tekumseh I. – M. Diekmannová: Marijn u pirátů – K. May: Červenomodrý Metuzalém – E. Dillonová: Ostrov divokých koní – M. Leblanc: Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes – E. T. Seton: Dva divoši – J. Fabricius: Tajemství starého venkovského sídla – Z. Davydov: Zajatci ledu a noci – F. Steuben: Tekumseh II. – W. Morey: Sever, můj domov – L. Düngel-Gillesová: Knud Rasmusen – P. d'Ivoi-H. Chabrilat: S prázdnou kapsou kolem světa – K. Staňukovič: Muž přes palubu.

PŘIPRAVUJEME:

*E. Hiob: Novou zemi pro divoká zvířata
W. Makowiecki: Příhody Řeka Melikla
V. Ananjan: Zajatci Pardáli soutěsky*

Konstantin Staňukovič

MUŽ PŘES PALUBU

ALBATROS PRAHA

Translation © Jaroslav Hulák, 1973
Illustrations © Dagmar Sedláčková, 1973

JITRO V TROPECH

1

Po východním obzoru se stále jasněji a jasněji rozlévala ohromná třpytivá, zlatě rudá zář. Nebe tam hrálo nejkouzelnějšími barvami, a nad obzorem je navíc obestíral něžný zlatě růžový opar. Na opačné straně se však ještě chvělo v agónii předjitří šero a slabě blikotalo několik sotva zřetelných hvězd.

Konečně se slunce vyklubalo ze svých purpurových rouch a pomalu, jakoby neochotně vyplulo nad obzor, žhavé a oslňující. A v tom okamžení všecko kolem zazářilo a ožilo, doslova se probudilo ze spánku, shodilo ze sebe tajemnost noci a dostalo průzračnou jasnost a určité tvary.

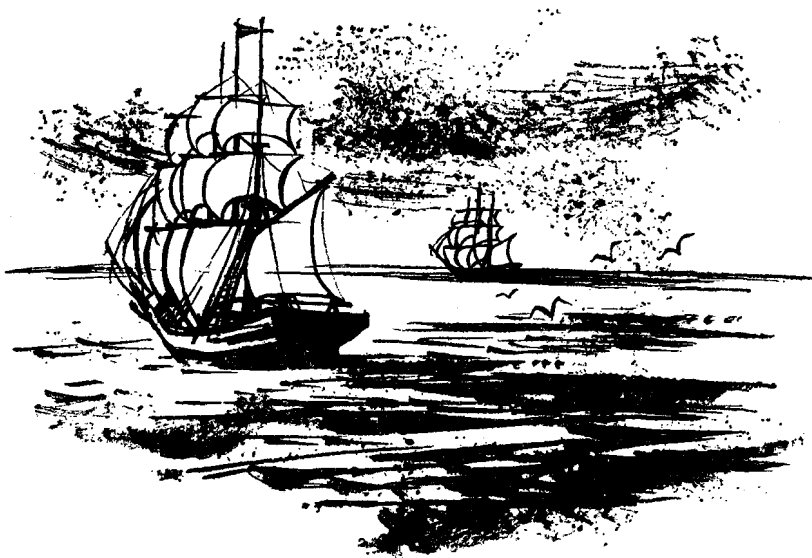
Na širé prostoře, kam oko dohlédlo, se modral oceán, ze všech stran uzavřený vysokou tyrkysovou kupolí, pod níž se tu a tam vznášely malé, nadýchané sněhobílé obláčky roztodivných tvarů. Stíhaly jeden druhý, spojovaly se, znovu dělily a mizely, jako by tály ve vzdušném moři. Oceán, stále veselý a vlídný, valil skoro neslyšně, s tichým jednotvárným hukotem své mohutné vlny se stříbřitými hřebínky a lehounce, šetrně houpal malou korvetou. Oceán byl skoro pustý, jedině vpravo zářivě svítily v průzračném vzduchu plachty trojstěžňové lodi, podle stěžňovní obchodní, držící stejný kurs jako *Sokol*, který „kupce“ zřetelně doháněl, a bylo jasné, že mu, jak říkají námořníci, brzy „ukáže paty“. Vysoko ve vzduchu rychle a plavně proletěla fregatka, mířící napříč k vzdáleným americkým břehům, na vodu se náhle sneslo hejno sněhobílých albatrosů, pohoupalo se na vodě, lapilo kořist a už zas rozepjalo svá ohromná křídla, vzneslo se do výše a zmizelo z očí. Kdesi nablízku hlučně vypustila fontánu skotačící velryba a na nedozírné prostoře oceánu se znova rozhostilo ticho.

To kouzelné, radostné ráno dýchlo povzbuzující svěžestí i na korvetu a zalilo ji jasným světlem. A všecko – postavy lidí, stěžně, plachty i lanoví – v tajemné tmě tak neurčitě, fantastické a ohromné – dostalo teď jasné a ostré tvary a

obrysy, jako by se osvobodilo ze zakletí čarovné tropické noci. A utichly pohádky a odletěly vidiny lidí, které jitro zastihlo už bdící.

Vzduté plachty okamžitě zbělely, vrátily se jim skutečné rozměry a pavučina lan, která jako by se náhle rozpletla, vroubila jasnou kresbou boky stěžňů s jejich strážnými koši a stěžňovými stoly. Zajištěná děla na obou bocích, černá a vzbuzující respekt na svých podstavcích, se jasně vyjímala na pozadí paluby skoro úplně pokryté spícími lidmi. Na zád'ové palubě spali na zavěšených lůžkách důstojníci, kdežto prostor od zadní paluby po příď, celý střed lodi, zabrala druhá směna. Ovívání něžným dechem pasátu, spali lodníci na nakladených matracích a v nejpodivuhodnějších pozicích. Jejich chrápání se rozléhalo po celé korvetě. Klimbající mužstvo ve službě ožilo u svých lan i v koších a leckdo pozdravil východ slunce tím, že se pokřížoval. Ne bez závisti pokukují po svých spících kamarádech a opatrně, aby na někoho nešlápli, střídavě přecházejí na příď, vykourit si tam dýmčičku machorky u kádě s vodou a prohodit pár slov o svých služebních záležitostech. Bocman Andrejev, Artěmij Kuzmič, jak ho oslovuje mužstvo, pomenší, statný padesátník s vysedlými lícními kostmi, černými, prošedivělými licousy a červeným obličejem, ošlehaným od větru, složil za zády svoje šlachovité, chlapácké usmolené ruce, které vzbuzují u nováčků patřičný respekt, a přechází po přídi kupředu a zas nazpátek se svým obvyklým drsným, velitelským výrazem, pevně a tvrdě našlapuje po palubě svalnatýma bosýma nohama a zřejmě už napřed vychutnává blížící se ranní úklid lodi, během něhož – díky tomu, že kapitán spí – popustí plně uzdu svým improvizacním schopnostem v láteření a občas i rukám, když se mu pod nima nachomýtně některý z mladých námořníků, který podle jeho názoru ještě potřebuje „poučit“. Druhý poručík, který od čtyř ráno nastoupil službu, se snaží setřást dřímotu a mhourá očima, lhostejný ke kouzelnému ránu a k té kráse kolem sebe. Může mu být ukradená! S rozkoší by si ještě hodinku dvě pospal. A poručík, napůl ještě spící, také závistivě pokukuje po zád'ové palubě, kde jeho šťastní kolegové blaženě vospávají a budou ještě vospávat až do vztýčování vlajky.

Ale už při příštím zvonění je ospalost tatam. Poručík už se celou bytostí kochá nádherou časného rána a zhluboka vdechuje

vzduch prosycený ozónem. Zároveň si se vši vážností uvědomuje odpovědnost, která na něm jako na veliteli služby spočívá, zvedá hlavu a bedlivě, pozorně obhlíží plachty. Střední košová plachta není dotažena a stěhovky trošku „klokotají“. Hnus! Co by si o něm pomyslel kapitán a starší důstojník, kdyby zjistili takovou hrůzu? Něvzorov je číslo, jen co je pravda, a to si o sobě myslí, že je stoprocentní mořský vlk! Předá službu a opomene takové nedostatky! říkal si trochu škodolibě druhý poručík, který si také dělal nárok, a ne neopodstatněně, na renomé ostříleného námořního důstojníka. Sešel z můstku a šel se podívat na příď, jestli jsou v pořádku plachty na předním stěžni a kosatky na přídi.

Na přídi se mu hlásil službu konající mladý kadet, ospalý a ruměný, kdežto bocman, který už si všiml, že nadkošové ráhno je špatně přivráceno, a cíp košové plachty má proto „vůli“ a vrchní stěhovka plandá, se rozpačitě zamračil, když se velitel služby junácky rozkročil a zaklonil hlavu:

„Jen se podívejte na tu krásu, pane Naumove: nadkošové ráhno nestojí po větru... přední vrcholová stěhovka není vypjatá... A co ty, Andrejeve? Kams ty dal oči? A to si říká

bocman!“ změnil ostře tón poručík ve službě a přísně se osopil na bocmana.

„V té tmě to nebylo vidět, Vaše Blahorodí!“

„Nebylo to vidět! Dávno je přece světlo,“ zabručel poručík, ale vskrytu už uznával, že sám celé jedno zvonění ty nedostatky neodhalil, a než odešel, přikázal kadetovi, aby řádně přivrátil ráhno a vypjal stěhovku.

Pak vyšel zpátky na můstek a tlumeným hlasem, aby svým zvučným, pronikavým tenorkem nevzbudil spící, dal povel vypnout stěhovky na pravé straně a vyrovnat hlavní košový stěh. A když bylo všecko opraveno a náležitě vypjato, vzhlédl s vnitřním uspokojením k plachtám, vyslechl hlášení signalisty, že log ukázal rychlost sedm a půl uzlu, a už plný energie, bez nejmenšího pomýšlení na spánek, čile přecházel po můstku a občas se podíval dalekohledem na „kupce“, jehož krátký, břichatý trup ukazoval nejspíš na Holanďana. A skutečně, když ho korveta skoro dohonila, vyletěla na „kupci“ na stěžeň holandská vlajka a hned zas byla spuštěna. Tentýž zdvořilostní akt při setkání na moři provedl i *Sokol*.

Slunce rychle stoupalo nad obzor. Na přídi udeřili dvakrát do zvonu. Pět hodin, obvyklý budíček mužstva. A sotva dozněl druhý úder, stál už bocman v pozoru pod můstkem a ptal se, roztaženou ruku přiloženou k obrubě čepice, kterou měl pošoupanou až do týla:

„Přikážete, abych vzbudil mužstvo, Vaše Blahorodí?“

„Vzbud’!“

Po tomto svolení vyšel Andrejev doprostřed lodi, vyloudil dlouhý, táhlý hvizd na píšťalku a houkl svým sytým hlasem, jak mohl nejsilněji:

„Vstávat! Stlát! Tempo!“

„Jak řve, neřád!“ zavrčel ze spaní jeden z důstojníků, kteří spali na záďové palubě, a požádal signalistu, ať mu zavolá sluhu, aby mu pomohl přenést lůžko do kajuty, kde se dospí. Jeho příkladu následovali i ostatní důstojníci na záďové palubě, věděli totiž příliš dobře, že při ranním úklidu dokáže bocmanova „plechová huba“ vyburcovat i mrtvého.

Zatím se mužstvo probuzené bocmanovým křikem začalo budit. Kdo procitl, budil sousedy, všichni si protírali oči, zívali a křížovali se, rychle vstávali, skládali polštáře, prostěradla a

pokrývky do celtových pytlů, rolovali je do úhledných balíčků a převazovali černými kalouny. Neuběhlo ani pět minut, a celá paluba byla volná. Ozval se povel uložit lůžka a lodníci se jako bílí mravenci zahemžili u boků a ukládali své úhledné balíčky do výklenků v pažení, kde je několik mužů skládalo, takže po chvíli se krásně vyjímaly po obou stranách paluby, sněhobílé a bezvadně vyrovnané k potěše i toho nejnáročnějšího námořnického oka.

Po deseti minutách rychlé námořnické toalety se celé mužstvo ve svých pracovních, nepříliš čistých blůzách řadí, obnažuje hlavu a přidává se k ranní modlitbě, jejíž slova vykřikuje předříkávač, muž s krásným barytonem. A tak zní trochu slavnostní nábožný zpěv sto sedmdesáti mužů do toho zářivého, kouzelného tropického jitra, daleko, předaleko od domova, na palubě korvety, maličké skořápky uprostřed té nedozírné vodní pouště, tady klidné a přívětivé, avšak úděsné a občas zběsilé v jiných končinách, kde už se s její sveřepostí loď nejednou seznámila a ještě seznámí, až opustí idylické tropy...

Nábožný zpěv dozněl a mužstvo se rozešlo posnídat kaši se suchary a čajem. Poté začal na korvetě ten každodenní pedantický úklid a pečlivé cídění, jimž se na válečných lodích věnuje tak mimořádná pozornost a které přerostly v jakýsi posvátný kult. Za doprovodu povzbudivých výkřiků bocmanů a poddůstojníků se lodníci vyzbrojení mýdlem, škrabkami a košťaty, s vyhrnutými rukávy a kalhotami vysoukanými po kolena rozptýlili po palubě a jali se ji drhnout pískem a brousit tvrdým mýdlem, zametat košťaty a provazovými smetáky, načež ji splachovali vodou z požárních čerpadel i celtových věder, jež se neustále nořila do moře. Další myli současně pažení, které nejdříve namydli a potom drhli kartáči. Všude – jak nahoře na palubě, tak v podpalubí i ještě níže, ve strojovně a v skladovacích prostorách – se mylo, čistilo, stíralo a drhlo. Všude tekla proudem voda a míhaly se smetáky. Když byla konečně celá korveta náležitě umyta a vymeten každý kouteček, přicházelo na řadu „strojení“, jak říká námořnický žargon, a musí se uznat, že korvetu parádili snad ještě pečlivěji a horlivěji než nějakou mladou krasavici, která se chystá na ples a chce přetrumfnout všechny své konkurentky. Srovnávali a zavěšovali kotouče lan, leštili děla, mosaz na zábradlí, poklopec, kompasu a uvazovacích kůlech, zkrátka a

dobře, nenechali bez povšimnutí ani jediný předmět, který se dal nějakým způsobem vyčistit. Všude se v hbitých rukou lodníků, žlutých od tlučených cihel, míhaly hadříky, hadry a pemza a všude se rozléhal sytý bas bocmana Andrejeva, ochraptělý od láteření. Spravedlivost si ostatně žádá připomenout, že bocman Andrejev byl jinak velký dobrák a svou přísnost většinou jen hrál a nadával proto, že to jeho hodnost žádala. Jednou je bocman, to se nedá nic dělat! A jaký by to byl v oněch časech bocman, kdyby nehromoval tak, jak to dovedou jedině bocmani, kteří se chtějí před mužstvem blýsknout nevyčerpatelností své fantazie v nacházení pepných přívlastků.

Starší důstojník, asi čtyřicátník, vytáhlý hubený muž s vážnou a napohled flegmatickou tváří, vstal současně s mužstvem a dávno už prochází klidnými, dlouhými kroky loď, hned je tam, hned tady a mlčky, ale bystře přihlíží, jak probíhá úklid a čištění lodi, a dává bocmanovi příkazy ohledně denního zaměstnání nebo prvnímu lodníkovi ohledně opravy starých plachet a starého lanoví.

Zástupce a pravá ruka kapitána, jak to vyplývá z jeho hodnosti staršího důstojníka, vykonává svou obtížnou službu, plnou ustavičných starostí, s jakýmsi drsným klidem a rytířským smyslem pro povinnost, nikdy si nestýská, nikdy se bezdůvodně nerozčiluje, je vždy málomluvný a úsečný. Pedant, jako skoro všichni starší důstojníci, ješitný a nesmírně puntičkářský ve všem, co se týká korvety, stará se o ni, o její čistotu, upravenost a pohlednost jako máma o své děcko. Vážně ho sklíčí, když na *Sokolu* rozvinou nebo skasají plachty o dvě tři vteřiny později než na jiném válečném plavidlu, zkrátka jde mu o to, aby jeho loď byla ve všem na prvním místě. Je přísný a důsledný ve služebních věcech, ale „nesekýruje“, jak říkává mužstvo o velitelích, kteří si dovedou na někoho zasednout, a třebaže mu mezi sebou říkají „čáp“, jsou zajedno v tom, že je sice přísný, ale jinak dobrý, že je to „spravedlivý čáp“, který nikomu zbůhdarma neukřivdí. Ale mají z něho respekt – tak vážným a nepřístupným dojmem působí –, ačkoliv nikdy nesahá po tělesných trestech a jen vzácně, velmi vzácně někoho udeří.

Šlo na osmou. Úklid byl skončen. Starší důstojník prošel celou korvetu, nahlédl do všech koutů a shledal všecko v naprostém pořádku. Všechno se blyštělo a zářilo čistotou.

Dokonce býček, poslední ze čtyř, které nalodili v Porto Grande, stál ve své příhradě čistý, s lesknoucí se srstí a poklidně přežvykoval seno netuše ovšem, že za pár dní půjde na porážku. V klecích se slepicemi a kachnami i v improvizovaném chlévě, ve kterém chrochtali dva vepři, vesměs oběti předurčené pro kapitánův nebo důstojnický stůl, bylo pečlivě poklizeno, a jejich obyvatelé horlivými lodníky dokonce opláchnuti vodou. Ani jim přece nemůže koupel škodit! Jedině na záďové palubě se Stěpan Stěpanovič maličko zamračil, protože zpozoroval na bezvadně bílé palubě sotva zřetelnou skvrnku. Zavolal poddůstojníka, který měl na záďové palubě službu, a ukázal na skvrnku svým dlouhým, kostnatým prstem: „Co je tohle?“

„Skrvna, Vaše Blahorodí,“ odpověděl rozpačitě poddůstojník. „Nejde dolů.“

„Seškrábat. Musí to jít!“ řekl úsečně starší důstojník a vyšel na můstek.

Mužstvo, už převlečené do čistých blůz, bylo shromážděno na

přídí u kádě s vodou – u tohoto střediska lodnického klubu – a čekalo na zdvižení vlajky a zahájení různých denních prací a výcviku podle programu. Zatím živě hovořili, co chvíli se ozval smích. Tváře byly spokojené a veselé. Mužstvu se zřejmě dařilo dobře a nikdo je nesekýroval.

„Co myslíte, jak dlouho ještě potrvá tahle pohoda?“ zajímal se maličký mladý plavčík se světlounkými vlasy a velikýma šedýma očima na neobyčejně dobrácké a sympatické tváři, svěží a ruměné, poseté pihami. Dostal se na moře přímo od pluhu a rovnou na dálkovou plavbu kolem světa.

„Jak se ti to zamlouvá? To se to pluje, co? Ale neplet' se, člověče, takových rajských končin pánbůh moc nestvořil!“ poznamenal kdosi.

„Asi tak dvacet dní!“ ujistil nováčka, jinak svého krajana, nad kterým držel ochrannou ruku, Jegoryč, silný, podsaditý, už postarší lodník, starý mazák s náušnicí v uchu, který se těšil u mužstva všeobecné vážnosti.

Několikrát zabafal ze své malé dýmčičky a pokračoval: „A potom to vememe rovnou na jih, kamaráde, a odtud zahneme do Indického oceánu. To je, panečku, rozdíl. Tam teprve poznáš, co je to námořnická služba a co moře dovede. Tam jsou bouře, to si nepřej!“ dodal Jegoryč, který už plul kolem světa podruhé.

„Hrozné?“ zeptal se naivně mladý plavčík.

„Však sám poznáš. Jestli hrozné? Pro toho, kdo se nebojí, hrozné nejsou. Protože ať se bojíš, nebo nebojíš, z té naší *korvety* stejně neutečeš. Kolem dokola je voda!“ uculoval se Jegoryč a výmluvným posunkem své drsné, usmolené, mozolnaté ruky ukázal na oceán.

„Ba, odsud nikdo roha neveme!“ rozesmál se jeden z hloučku.

„Leda k žralokům... Schlamstnou tě, potvory, než řekneš švec... Tuhle ráno jeden rejdil kolem lodi. Pane, to byl kus!“

„To jsme tehdá pluli na clipperu *Miláček*, lidičky,“ pokračoval Jegoryč už ke všem. „Slyšeli jste někdy o té lodi? S tou jsme teda vpluli do Indického oceánu, a už asi pátý den nás chytl taková bouře a potom i uragán, že jsme mysleli, s náma je konec, teď odevzdáme duši pánubohu... Málem už jsme se chtěli převlíkat do čistých blůz, abychom jako přišli na onen svět slušně oblečení. Ale pánbůh nad námi držel ochrannou ruku...“

Jedině košový strážný se utopil, budiž mu země lehká! To se ví, měli jsme pašáka kapitána, třeba jste slyšeli jméno Alexej Alexejevič Jaščurov, dotáh to až na admirála. To byl kapitán! Znal svou věc, a jak zacházel s mužstvem, to se jen tak nevidí – asi jako náš kapitán. Úplný táta! Však se tenkrát pánbůh nad náma slitoval právě za tu jeho dobrotu... Tenkrát už jsme se zkrátka viděli všichni v pánu. Dokonce i náš kapitán, a že nevěděl, co to je strach, i ten vypadal zaraženě...“

Jegoryč se odmlčel, vyklepal dýmku, strčil ji do kapsy u kalhot a chtěl jít, ale hned několik hlasů ho zadrželo:

„Kam jdeš, Jegoryči? Vyprávěj přece, jak to bylo s tou bouří!“

„Povídej podrobně, jak jste se zachránili, když už jsi nás napnul!“

Ale nejdychtivější byl zřejmě mladý námořníček. Vzrušeným hlasem, který zněl skoro úpěnlivě, prosil:

„To bys nám přece neudělal, Jegoryči! Vyprávěj!“

„Co vám mám vyprávět? Na moři toho ještě zažijete! Od toho jste námořníci,“ bránil se Jegoryč, jako by se mu do vyprávění nechtělo.

Ale zůstal, odkašlal si a začal.

Všichni ztichli.

2

„Tenkrát jsme pluli na *Miláčkovi* od mysu Dobré naděje na ostrov Jávu, co je tam to město Batávie, a hned jak jsme za ten mys zahrnuli, začal se, lidičky zlatí, zvedat vítr, a zvedal se a zvedal čím dál tím víc... No my, jak se sluší a patří, košové plachty na čtyři poutka, a mastíme si to po větru. *Miláček* něco vydržel. Jenom v něm povrzávalo, ale letěl z vlny na vlnu a kolíbal se. Každá škvírka byla, to se ví, uzavřená a utážená. Ale zatím to pořád šlo, pořád jsme vlnám utíkali. Ale byly pořádné, to se musí uznat. Ohlídněš se a zdá se ti, že tě ta hora vody zezadu zatopí. Nejdřív z toho šla hrůza, ale brzo jsme si zvykli, protože sotva ta hora vyrostla za zádí, *Miláček* už zas po další vlně letěl jako po hlavě do propasti, záď se znova zdvihala a příd se zarývala do vody, že v ní chvílemi mizel čelen. A znova

hups – a už jsme byli nahoře. Byla to šikovná lodička, jen po těch vlnách skákala. To se ví, na přídi nikdo stát nesměl, to by byl v tu ránu přes palubu. Zůstali jsme ve službě, to se rozumí, ale všichni jsme se drželi co možná uprostřed.“

„No ne, to jste byli v pěkné bryndě!“ neudržel se a vzrušeně vykřikl mladý plavčík, který dychtivě poslouchal každé vyprávěčovo slovo.

„Hlupáčku!“ pokračoval s dobráckým úsměškem Jegoryč. „V žádné bryndě jsme ještě nebyli, to hlavní teprve přišlo. Naše loď byla dobrá a pevná, hlavně se muselo dávat pozor u kormidla a držet ji pořád proti vlnám, aby se na ni nenavalily z boku... Zatím jsme se neměli proč bát. Říkali jsme si, počasí se brzy utiší, nic přece netrvá věčně, zase začnou topit v kuchyni a dostaneme teplou stravu, protože takhle byla jenom slanina a suchary. A taky se usušíme, byli jsme promočení až běda. Za směnu byl každý z nás zmáčený jako kachna a takhle mokry jsi sešel dolů a svalil ses na kavalec, kdepak by ses mohl při tom mumraji převlíkat, nabil by sis čelo! Mimoto jsme viděli – velitelé jsou klidní, tak proč bychom se třásli my. Náš velitel Alexej Alexejič stál na můstku ve svém kožáku a v širokém nepromokavém klobouku, klidný a neohrožený, a jenom dával příkazy ke kormidlu, jak vést loď. A u kormidla se střídali dva řádní kormidelníci a čtyři pomocníci, šikovní chlapi... Kapitán byl celé ty dny skoro pořád nahoře, bylo vidět, že v takovém počasí nedůvěřuje nikomu. Jen ve dne někdy na hodinku na dvě sešel do kajuty a přenechal velení staršímu důstojníkovi, chvíli si zdřímł a vypil skleničku marsaly nebo nějakého jiného vína, zakousl sucharem a zas utíkal na můstek. A hned, jděte si dolů, Ivane Ivanyči, tak se jmenoval náš starší důstojník, já to zas chvíli vezmu nahoře. A zas jak to velí přísaha a svědomí, bdí nad *Miláčkem* jako dobrá máma nad nemocným děckem. Byl už celý zelený, oči rudé od nevyspání, ale pořád ještě dobré myslí... Každou chvíli zažertoval s velitelem služby... to patří taky k povinnosti kapitána, i v tom pekle, hlavně ale, to se ví, nese za všechno odpovědnost. I za ty námořnické duše se musí na onom světě zodpovídat, jestli je nějakou svou chybou zahubil. Ten, kdo má svědomí, tohle chápe, ale kdo ho nemá a kdo mužstvo sekýruje, toho pánbůh při bouřce taky připrav o rozum. Celý se třese jako nějaká stará bába, a ne velitel. A potom se

třesou i všichni ostatní... Ale moře nemá strašpytle rádo, lidičky. Jak se před ním začneš trást, je s tebou amen!“

Jegoryč, který si při každé příležitosti rád zafilosofoval, se na chvilku odmlčel a začal si nácipávat svou dýmčičku. Pak zapálil, dvakrát si bafł, a aniž hnul brvou, ačkoliv kouřil zpropadeně silnou machorku, blahosklonně podal dýmku mladému plavčikovi a pokračoval:

„No dobrá. Takhle nás ta bouře hnala asi dva dni, kamarádi, dělali jsme snad jedenáct uzlů, až třetí den, takhle po ránu, bouřka najednou zeslábla a k poledni se vítr utišil docela, jako by se do země propad, jen vlny se ještě honily a nemohly se uklidnit... A na moři se najednou udělalo zvláštní dusno, lidičky, museli jste lapat po dechu, a celou oblohu zatáhly těžké mraky, zakryly sluníčko, že byla uprostřed rána tma jako v pytli... Kolem bylo najednou ticho. A v dálce, kolem dokola, všude mlha... My, hloupí mladí plavčíci, jsme se už zaradovali, neměli jsme ponětí, co se chystá, říkali jsme si, už se to zaplať pánbůh utišilo, teď zatopí v kuchyni a pochutnáme si na horké zelňače. Ale místo toho vidíme, jak si staří mazáci něco šuškaří a jak se náš bocman rozhlíží a jenom pokyvuje hlavou. Tohle nevypadá dobře, říká, něco se semele. Z toho kouká indický uragán. Krade se tiše, prevít, chce nás napálit! A vtom už ho volají k staršímu důstojníkovi. Přiběhla ordonanc a honem, ať už jsi tam. A kapitán s navigátorem, místo aby si odpočinuli, se nehnou z můstku, v jednom kuse se dívají kolem dokola dalekohledem, pak zas na kompas a na vlajku na hlavním stěžni, jestli jako fouká vítr a odkud... Ale po větru ani památky. *Miláček* se houpe na vlnách ze strany na stranu a podkasané plachty plandají. Ale dusno bylo pořád větší, na všechny padala divná tíha. V té chvíli přiběhl na příď jeden podporučík a říká kolegovi, co měl službu: barometr klesá jako divý, vypadá to na uragán. Hlavně abychom se nedostali zrovna doprostřed! Kapitán dal rozkaz připravit páru. Všichni důstojníci se vyhrnuli na palubu a koukají na tu mlhu, co je kolem. A velitel služby vykřikoval: Vyžeňte všecko na palubu, sklopte čnělky a skasejte plachty! Přidal se k němu bocman, ale stejně už byli všichni nahoře. Starší důstojník dal rozkaz a my jsme začali šplhat po táhlech, ale dobře jsme se drželi, protože se to nějak houpalo! Sklopily se čnělky a zůstali jsme jen o hlavních stěžních, skasali

jsme košové plachty a nastavili bouřkové kosatky a bouřkovou vratiplachtu, to bylo všecko. To už nám bylo jasné, že zelňačka nebude, ale že se připravujeme na bouřku, jakou jsme ještě nezažili. Dostali jsme rozkaz přesvědčit se, jestli jsou dobře upevněná děla. Sám kapitán se šel přesvědčit, sešel z můstku a všecko prohlédl a pak se zas vrátil... A pořád byl stejně klidný. To že měl čisté svědomí. Udělal všecko, co mohl, a teď už jen doufal v pánaboha!“

„Kdybyste se nebyli včas přichystali, byl s vámi amen!“ podotkl bocman Andrejev, který se u nich také zastavil. „Jeden malý clipper se při uragánu potopil s celou posádkou. A kupců v Indickém ztroskotává... Neřádký oceán!“ dodal bocman a ulevil si nadávkou.

„Svatá pravda, že by byl amen i s námi... Kdepak dostat se do uragánu,“ potvrdzoval Jegoryč, „a zevlovat. To tě spolkně na to tata.“

„A co bylo dál? Vyprávěj, Jegoryči!“ doráželo netrpělivě hned několik posluchačů najednou.

„Tohle trvalo takových deset minut... Stáli jsme všichni na přídi a nikdo ani muk, ve všech byla malá dušička... A vtom se na nás ze všech stran nahrnula mlha a zvedl se, lidičky, tak strašný vichr, že to naši lodí zacloumalo, se skřípotem ji to povalilo na bok a začalo to s ní pohazovat jako s třískou dřeva. A kolem lodí, můj ty bože, se voda vaří jako v kotli, všude jen bílá pěna. Vlny se zvedají jako hory a bičují jedna druhou. Co vám budu povídat – v těch chvílích mi běhal mráz po zádech. Držím se lana na střední palubě, na návětrné straně, koukám, jak se vlny válejí přes příď, říkám si, to je konec, a šeptám modlitbu. Ale vtom vidím, jak se *Miláček* narovná a drží se zpřima, jenom dva čluny chybějí, utrhly se... A blízko kormidla, hned za kormidelníky, stojí kapitán a křičí do hlásné trouby: Držte se, chlapi! Nedejte se! A z nás ten jeho hlas trochu setřásá strach. A už taky slyším, jak náš bocman nadává, tak to jsme ještě živi, říkám si... Hází a škuje to s námi, ale *Miláček* se drží, jenom to v něm vrže, jako když naříká, jako když ho to bolí. A jak by ho to nebolelo, když ho vlny chtějí roztrhat na cucky?... Kapitán povzbuzuje kormidelníky, ale pořád pokukuje i po stěžních. Ohýbají se až běda, ale stojí. Takhle jsme tancovali asi tak hodinu, lidičky, zkrátka peklo! Vítr zuřivě vyje, voda hučí... My

se jen křížujeme... Vtom slyším nějaký praskot. Kouknu se a vidím, že se přední stěžeň zakymácel, zapraštel a svalil se na palubu. Vidíme, že je třeba ho uvolnit a shodit do moře, tak k němu opatrně lezeme, bojíme se, aby nás nesmetly vlny, brodíme se ve vodě. A starší důstojník hartusí: Dělejte, chlapi, pospěšte si! No, stěžeň se nám podařilo shodit, ale Markutin, košový strážný, si nedal pozor a vlna ho srazila z paluby, chudák, jen se nám mihl před očima. Pokřičovali jsme se a drželi jsme se ještě líp, za co kdo mohl... A víchr začal, lidičky, řídit ještě víc, naše loď se zmítala jako divá, přestala poslouchat kormidlo, vlny se v jednom kuse převalovaly přes palubu. Velký člun to odneslo jako peříčko, ze všeho, co přečuhovalo, litaly třísky... Dívám se na našeho Alexeje Alexejeviče. Vidím, že je bílý jako křída a jenom oči mu zrovna hoří. Také všichni důstojníci jsou bledí a všichni se dívají na kapitána. Všichni si asi myslí to samé – čeká nás jistá smrt! A já zrovna tak. Bylo mi tak těžko, tak úzko, lidičky, že se to nedá vypovědět. Vzpomněl jsem si na rodnou ves, na taťku a na mamku... a smrt je tak blízko. Ale komu by se chtělo umírat! Pomoz nám, panebože, modlím se. Nenech nás umřít!... Vedle mě stál starý poddůstojník Ivanov, řádný, zbožný muž, který se nikdy ani vína nenapil, tak ten se pokřičoval a povídá: Je čas sejít dolů a obléct si čisté blůzy, jak to žádá křesťanský námořnický zvyk – objevit se na onom světě čistý a upravený. A ty, plavčíku, povídá mně, ty neplač. Bůh nás volá, musíme poslechnout... A to tak klidně, že je mi z toho ještě víc úzko.“

„Panebože, to jsou věci!“ neudržel se mladý plavčík, který dychtivě lapal každé Jegoryčovo slovo a na jehož výrazu bylo vidět, jak prožívá každý zvrat toho námořního dramatu.

„Vtom se převalila vlna, lidičky, a strhla mě. Ale pánbůh mě měl rád – hodila mě na druhou stranu, tam jsem se zachytil děla a kamarádi mě vytáhli. Vydrž, vydrž, Jegorove! křičel na mě kapitán. Držel jsem se jako klíště, promočený na kůži, bez čepice. A *Miláček* si zas lehá na bok, pořád víc a víc. A zůstává ležet. Závětrný bok je celý pod vodou. Převrhne se! Vlasy se mi zježily na hlavě. Všichni na pravý bok! zakřičel strhaným hlasem kapitán. Podsekněte hlavní stěžeň! Ale vtom zarochotily stroje, *Miláček* se vyrovnal, stěžeň jsme nechali. Loď začala zas poslouchat kormidlo. Postavili jsme ji do stranového větru.

Házelo to s námi ještě až do večera, celou tu dobu jsme nevyšli ze strachu a každou vteřinu jsme očekávali smrt. Kvečeru ten pekelný víchř zeslábl, uragán se přes nás přehnal... Všichni si s úlevou oddychli a děkovali bohu... Důstojníci potom říkali, že uragán nás zachytil jen krajem, díky výpočtům našeho kapitána, a že kdybychom se byli dostali přímo doprostřed, už bychom byli všichni na dně. Ráno zamířil *Miláček* zároveň pod párou i pod plachtami, celý rozdrásaný a zmrzačený, bez předního stěžně – místo něj jsme postavili prozatímní – bez člunů a bez pažení k ostrovu Mauritiu, ten byl nejbližší... Za chudáka Markutina sloužili řádnou zádušní mši, byl na ní kapitán a všichni důstojníci do jednoho, a po mši dal kapitán nastoupit celé mužstvo, děkoval nám lodníkům a nařídil, aby nám vydali o skleničku víc. Pro každého měl dobré slovo, každého pochválil, ale poděkovat jsme mohli my jemu, ochránci našemu... Za jeho odvahu a duchapřítomnost.“

„Tam na Mauritiu jste se asi dávali dlouho do pořádku, což?“ zeptal se kdosi.

„Dobré dvě neděle jsme tam kotvili, než jsme se vzpamatovali. Pořídili jsme si nový přední stěžně, koupili nové čluny, spravili lanoví, zkrátka, co bylo třeba, a potom honem na Jávu... No, počasí bylo větrné, skoro celou plavbu jsme měli podkasané plachty, ale od uragánu nás pánbůh uchránil!“ dokončil Jegoryč za úplného ticha své vyprávění.

„Ale teď už je čas vytáhnout vlajku,“ dodal a vykročil z hloučku.

3

Asi pět minut před osmou vyšel ze své kajuty velitel korvety *Sokol*, statný, asi čtyřicetiletý brunet mužné, dobré tváře, celý v bílém, v bezvadně čisté rozhalence, odkrývající lehce opálený krk. S přívětivostí sobě vlastní vyměnil stisk ruky s důstojníky, kteří se shromáždili pod můstkem k vztyčení vlajky, vystoupil na můstek, pozdravil se se starším důstojníkem a s velitelem služby, obhlédl plachty, přeběhl zkoumavým pohledem palubu, která se skvěla v plné kráse, a zřejmě spokojený vzorným pořádkem na

své lodi, rozhlédl se dalekohledem po obzoru a prohodil k staršímu důstojníkovi:

„Ty tropy jsou nádherné, Stěpane Stěpanyči.“

„Až na to vedro, Vasiliji Fjodoroviči.“

„Pod plachtou to ještě ujde... Mimochodem, jaký výcvik máme dneska na programu?“

„Dělostřelecký. A po obědě střelbu z pušky na terč.“

„Dělostřelecký pokud možno zkrátte... Tak na čtvrt hodiny, na dvacet minut nanejvýš, aby se mužstvo neuondalo... A kdy zamýšlíte porazit posledního býčka?“

„Zítřa, Vasiliji Fjodoroviči. Mužstvo jí už pět dní jen konzervy a slaninu a zítřa je neděle.“

„Až sníme tohohle býčka, bude se muset mužstvo, a my také, spokojit s konzervami ještě takových čtrnáct dní... Drůbež spotřebujeme rychle... Do Ria myslím nezajedu. Mužstvo je našťestí zdravé, ani jediný nemocný. Tak proč bych tam zajížděl, ne?“

Starší důstojník, který vůbec zřídka kdy vycházel na břeh, souhlasil, že to nemá smysl.

„Být jen o konzervách není tak hrozné neštěstí. Kdysi jsme se museli bůhvíjak dlouho živit jen slaninou. Pamatuju, že jako mladý důstojník, když naše eskadra křižovala v Baltickém moři, jsem celý měsíc nepozřel nic jiného než slaninu... To my, až připlujem k mysu, nakoupíme další dobytčata a vyrazíme k Sundskému průlivu.“

„K vlajce hled!“ ozval se povel velitele služby.

Hovor ztichl. Na korvetě se rozhostilo ticho.

Signalista držel v ruce minutové přesýpací hodiny. A jakmile se písek přesypal z jedné poloviny do druhé, následoval rozkaz:

„Vlajku vztyč!“

Všichni smekli. Na válečné lodi začínal den. Odbilo osm úderů a velitel další služby vyběhl na můstek vystřídat toho, který měl službu od čtyř ráno. Zároveň velitelé jednotlivých složek – starší důstojník, navigační důstojník, starší dělostřelec, starší strojník a lékař – jeden po druhém předstupovali před kapitána a podávali hlášení o stavu svých úseků. Všecko bylo samozřejmě v nejlepším pořádku. Po hlášení všichni odcházeli dolů, do důstojnické jídelny, kde syčel na stole velký samovar a lákaly čerstvé housky, máslo, citrón a kondenzovaná smetana.

Důstojníci se usadili ke stolu, pili čaj, vtipkovali, smáli se, vyprávěli si o noční službě. Důstojnický sbor na *Sokolu* žil družně, bylo zřejmé, že se všichni dobře shodnou, přestože loď byla na širém moři už dvě neděle a nedostatek vnějších dojmů při jednotvárném chodu každodenní služby mohl vnést do jejich vztahů napětí, jak se to často stává, když si lidé, žijící nuceně pospolu, začnou jít na nervy. Ale na to bylo ještě brzy. Prozatím ještě jeden druhého tak dalece neznali, vyprávění a anekdoty se ještě neopakovaly v několika vydáních, dlouhá chvíle při plavbě ještě neponoukala k tomu, aby jeden na druhém hledal nesympatické rysy, zveličoval je a zahlížel na druhého až do nejbližšího přístavu, kde nové dojmy znovu vnašely do důstojnického sboru oživení a vzrušený hovor a kdy lidé, kteří během dlouhé plavby začali vnímat jen špatné stránky svých kolegů, se opět měnili v dobré a trpělivé přátele. Navíc nebyla ještě zdaleka vyčerpána knihovna, a hlavně nebyl mezi důstojníky žádný intrikán a také starší důstojník, zamlklý Štěpan Štěpanovič, dovedl velice šikovně a v pravou chvíli ukončovat spory, které zacházely příliš daleko, zejména u mladých podporučíků.

Všichni se například dotazují navigačního důstojníka, jakou vzdálenost urazili za posledních čtyřiaadvacet hodin. Navigátor, napohled drsný člověk, ale dobrák od kosti, malý, titěrný človíček, přes svých pětáctýřicet let úplně šedivý, odpovídá zpočátku trpělivě a shovívavě, že „udělali“ sto čtyřicet mil, ale když po bůhvíkolikáté odpovědi vejde do jídelny podporučík Lučickij se stejnou otázkou na rtech, trochu ho to dopálí a popuzeně mu něco odsekne.

„Tak už se neztejte, Ivane Fjodoryči!“ říká podporučík a říká to tak mile a s tak neodolatelným úsměvem, že se navigační důstojník chtě nechtě také usmívá.

Ivan Fjodorovič je námořník každým coulem, jeden z těch navigačních důstojníků staré školy, který kapitánovi zaručuje, jak se kdysi říkalo, „klidné spaní“. Strávil na moři dlouhá léta a hlava mu zbělela už dávno – jedné hrůzostrašné noci, když se škuner, na němž sloužil, rozbil o pobřežní skaliska v Ochotském moři, u Gižigy. Z celé posádky se zachránili jen dva muži a on, a celé tři dni strávili na pustém ostrově bez potravy, dokud je nenašli rybáři.

O tomhle ztroskotání Ivan Fjodorovič nerad mluví, zejména na širém moři, protože ctihodný navigační důstojník je poněkud pověřivý, jako už staří navigátoři bývají, takže nikdo z důstojníků od něho ještě neslyšel žádné podrobnosti o té hrozné noci ani o tří denním hladovění.

Ivan Fjodorovič jako obvykle chvatně dopíjí svou třetí sklenici čaje, dokuřuje cigaretu, a už se sextantem v ruce utíká proměřovat výšku slunce a dělat výpočty.

Čajování skončilo. Sluhové sklidili se stolu. Starší důstojník je opět na palubě, mužstvo je rozděleno podle zaměstnání. Navigační důstojník se sklání nad svými výpočty. Mnoho důstojníků sedí s knížkou v ruce. Jeden podporučík hraje na pianino Chopinův valčík. Doktor s dělostřelcem, oba koumáci, jsou zabráněni do šachů...

A na palubě se většina námořníků náhradní směny pilně činí – ten plete rohož, ten zase spravuje plachtu, jiný se učí spouštět hloubkoměr, další oškrabuje záchranný člun, do kterého si zalezl, a ještě další pomáhá tesařům a něco hobluje – zkrátka jeden každý se obírá nějakou lehkou prací, sedí v bílé blůze s rozhaleným límcem a určitě si pobrukuje nějakou písničku, která mu připomíná vzdálenou vlast. Miláček všech, opička Duňka, skáče jako divá po táhlech, kdežto Lajka, pes záhadné ráce, který se na korvetu zatoulal už v Kronštadu a kterého si mužstvo nechalo a dalo mu jméno Lajka, pokojně podřimuje ve stínu pod dělem.

Velitel služby přechází po můstku sem a tam a nemá co na práci. Rozhlíží se po třpytivé hladině oceánu, nad níž se blýskají v zářivém slunci létající rybky. Nad zádi plachtí albatrosi...

A žhnoucí, oslňující slunce stoupá výš a výše a zalévá malou korvetu svým svitem, mírný pasát vzdouvá její plachty a odnáší námořníky stále dál od rodného severu.

MAXIMKA

1

Právě dozněly údery zvonce, který ohlásil šest hodin. Je nádherné tropické ráno na Atlantiku.

Po tyrkysové nebeské klenbě, nesmírně vysoké a průzračně něžné, místy vyzdobené malými řasnatými obláčky jako sněhobílými krajkami, rychle stoupá zlatá sluneční koule, žhavá a oslňující, a zalévá radostným třpytem zvlněnou mořskou hladinu. Modravý proužek vzdáleného obzoru rámuje jeho nekonečné prostory.

Všecko objímá skoro slavnostní ticho.

Jen mohutné zelenavé vlny svítí na slunci stříbrnými hřebínky, dohánějí jedna druhou, plavně se přelévají a vlídně, skoro něžně šumí, jako by šeptaly, že v těchhle tropických šířkách je nesmrtelný stařec vždycky v dobré náladě.

Šetrně jako starostlivý, něžný pěstoun nese na své obří hrudi zámořské lodi a nehrozí námořníkům bouřemi ani uragány.

Kolem ani živá duše!

Dnes se nikde nebělá ani jediná plachta, na obzoru není vidět ani pramínek kouře. Mořské cesty jsou široké.

Občas zasvítí na slunci stříbřitými šupinami létající ryбка, ukáže černý hřbet skotačící velryba a vypustí šumivý gejzír vody, vysoko na nebi propluje temná fregatka nebo sněhobílý albatros, těsně nad vodou se mihne malý šedý buňňák, mířící k dalekým africkým nebo americkým břehům, a zas všude pusto a prázdno. Zas jen šumící oceán, slunce a jasná, přívětivá, něžná obloha.

Ruský válečný parní clipper *Rváč* se houpá na mírně zčeřeném moři a rychle pluje k jihu. Stále víc a více se vzdaluje od severu, od pošmorného, ponurého, a přesto tak blízkého a drahého severu.

Nepříliš velká loď, celá černá, štíhlá a elegantní se svými dvěma trochu zakloněnými vysokými stěžni, shora až dolů ověšená plachtami, pluje s větrem v zádech, ve stejnoměrně a

věčně v jednom směru vanoucím severovýchodním pasátu, sedm až osm mil v hodině, zlehka vykloněná svým návětrným bokem. Lehce a půvabně se přehupuje z vlny na vlnu, s tichým svistem je roztíná svým ostrým kýlem, kolem kterého se pění voda a tříští se v diamantový prach. Vlny jí mazlivě olizují boky. Za zádi se táhne široká stříbrná stuha.

Na palubě i v podpalubí je v proudu obvyklý ranní úklid a přípravy k vztyčení vlajky, kterým kolem osmé hodiny ranní začíná na válečné lodi den.

Roztroušení po palubě ve svých bílých pracovních blůžkách s širokými modrými ležatými límci, které odhalují šlachovité, opálené šíje, bosí, kalhoty vyhrnuté po kolena, námořníci myjí, drhnou a cítí palubu, pažení, děla a všechny kovové části – zkrátka uklízejí clipper s tou úzkostlivou pečlivostí, již se vyznačuje posádka při úklidu své lodi, na níž musí být všechno, od špičky stěžně po nejspodnější podpalubí, jako ze škatulky a kde se všechno, kam se může pískem, hadříkem a bělidlem, musí jen blyštět a svítit.

Námořníci se činili a jen se smáli pod vousy, když „plechová huba“, bocman Matvejič, starý mazák s typickou tváří bocmana staré školy, brunátnou od slunce i pitek v přístavních krčmách, s vypoulenýma šedýma očima, „divous“, jak mu námořníci říkali, při dozoru nad úklidem předváděl nějakou zvlášť povedenou škálu nadávek, schopnou udivit i trénované ucho ruského námořníka. Matvejič to nedělal ani tak za účelem pobízení, jako spíš, jak říkal, „kvůli pořádku“.

Nikdo se pro to na Matvejiče nezlobil. Všichni věděli, že je to hodný a spravedlivý člověk, který nesnáší donášení a nezneužívá svého postavení. Všichni si dávno zvykli na to, že není schopen říct ani tři slova, aby v tom nebyla nadávka, a jeho nevyčerpateľné variace je spíš uváděly v nadšení. V tom ohledu byl přímo virtuos.

Čas od času některý z námořníků odběhl na příď ke kádi s vodou a k bedýnce, kde doutnal knot, aby si rychle vykouřili dýmčičku silné machorky a vyměnili s kamarády pár slov. A znova pokračovali v otírání a cítění kovových částí, leštění děl a mytí pažení, a to zvlášť horlivě, když se ukázala v dohledu vysoká hubená postava staršího důstojníka, který od časného rána chodil po celé lodi a nakukoval hned sem, hned tam.

Velitel směny, mladý blondýn, který měl službu od čtyř do osmi, už dávno zahnal ospalost první půlhodiny po nástupu. Celý v bílém, s rozepjatou noční košilí, přechází po můstku a plnými plícemi nasává svěží ranní vzduch, ještě nepřehřátý žhavým sluncem. Mírný vánek mladému poručíkovi příjemně hladí zátylek, kdykoli se zastaví, aby zkontroloval na kompasu, jestli kormidelníci udržují směr, podíval se, jestli jsou dobře nastavené plachty, nebo zkoumavě obhlédl obzor, jestli se někde neobjevil bouřkový mráček.

Ale všechno je v naprostém pořádku a poručík nemá v pozeňnaných tropech co na práci.

A tak znova přechází sem a tam a trochu předčasně sní o chvíli, kdy předá směnu a půjde si vypít sklenici nebo dvě čaje s čerstvými, horkými houskami, které tak mistrně peče důstojnický kuchař, pokud ovšem vodku, kterou vyžaduje pro zkyprění těsta, nenalije do vlastního hrdla.

Nenadále se rozlehl na palubě nepřírozeně hlasitý a rozčilený výkřik hlídky, která seděla na přídi lodi a pozorovala moře před sebou:

„Člověk v moři!“

Námořníci okamžitě nechali práci práci a celí udivení a vzrušení se úprkem rozběhli na příď a upřeli zraky na moře.

„Kde je, kde?“ sypalo se ze všech stran na hlídku, mladého světlovlasého námořníka, který byl náhle bílý jako křída.

„Tamhle!“ ukazoval třesoucí se rukou. „Teď ho není vidět. Ale před chvílí jsem ho zahlídl, lidičky! Držel se stožáru... nebo k němu byl možná přivázaný,“ vysvětloval rozčileně a marně se snažil znova zachytit očima člověka, kterého právě zahlédl.

Poručík sebou při výkřiku hlídky trhl, rychle přitiskl k očím dalekohled a zamířil ho do prostoru před lodí.

Signalista se díval do stejných míst námořním dalekohledem.

„Vidíš?“ zeptal se poručík.

„Vidím, Vaše Blahorodí... Račte stočit dalekohled víc doleva.“

V tom okamžiku však i poručík spatřil mezi vlnami úlomek stěžně a na něm lidskou postavu.

A pisklavým, rozechvělým hlasem vyrazil vši silou ze svých zdravých plic chvatný, rozčilený výkřik:

„Okamžitě všichni na palubu! U předního a hlavního stěžně k táhlům! Připravte člun k spuštění!“

Otočil se k signalistovi a vzrušeně připomenul:

„Měj ho pořád na očích!“

„Všechno nahoru!“ houkl ochraptělým hlasem bocman po signálu, který dal píšťalou.

Námořníci se řítili na palubu a zaujímalí svá místa.

Kapitán i starší důstojník už vyběhli na můstek. Mátožní, rozespálí důstojníci vycházeli po schůdcích na palubu a cestou si oblékali blůzy uniforem.

Starší důstojník, jak je při poplachu předepsáno, převzal velení, a jakmile se ozvaly jeho zvukné, úsečné rozkazy, prováděli je všichni přímo s horečnou prudkostí. Všechno jim

zrovna hořelo pod rukama. Každý jako by si jasně uvědomoval, že jde o každou vteřinku.

Netrvalo to ani sedm minut a skoro všechny plachty, až na dvě nebo tři, byly svinuty. *Rváč* stál na místě a pohupoval se uprostřed oceánu. Z lodi dosedl na hladinu člun s šestnácti veslaři a důstojníkem u kormidla.

„Bůh s vámi!“ zavolal z můstku kapitán, když člun odrazil.

Veslaři naléhali vši silou na vesla, vždyť šlo o lidský život.

Ale za těch sedm minut, než se loď zastavila, urazila víc než míli a úlomek stěžně s člověkem už nebylo dalekohledem vidět.

Podařilo se však zachytit na kompasu směr, ve kterém byl plovoucí stožár spatřen, a tím směrem teď veslice zamířila a stále víc se vzdalovala od clipperu.

Provázely ji zraky všech, kdo zůstali na jeho palubě. Chvilí na hřebenech velkých vln, chvíli skryt za nimi, zdál se člun v té chvíli nepatrnější než skořápka.

Na palubě bylo ticho.

Jen občas prohodil některý z námořníků, kteří se tísnili na záďové palubě, tlumeným hlasem útržkovitou větou:

„Nejspíš nějaký námořník ze ztroskotané lodi.“

„Tady loď hned tak neztroskotá. Leda nějaký docela starý kráp.“

„To ne, spíš se v noci srazili s jinou lodí.“

„Nebo požár.“

„A přečkal to jen jediný člověk, lidičky.“

„Ostatní se třeba zachránili na člunech a na tohohle zapomněli.“

„Jen jestli ještě žije...“

„Možné to je. Voda je teplá...“

„Ale jak to, že ho nesežrali žraloci? Tady jich je jako máku.“

„To víte, kamarádi! Sloužit na moři není žádná legrace. To teda ne!“ postýskl si mladičký snědý námořníček s náušnicí v uchu, nováček, který se dostal na zámořskou plavbu přímo od pluhu, a potlačil povzdech.

S posmutnělou tváří sundal čepici a pomalu se pokřižoval, jako by němě prosil boha, aby ho ochránil před hroznou smrtí někde uprostřed oceánu.

Tři čtvrti hodiny trvalo napjaté, úzkostné očekávání.

Konečně se rozlehl veselý výkřik signalisty, který neodtrhoval oči od námořního dalekohledu.

„Člun se vrací!“

Když se člun přiblížil, zeptal se starší důstojník signalisty:

„Vezou trosečníka?“

„Nikoho nevidím, Vaše Blahorodí!“ odpověděl už méně vesele signalista.

„Zřejmě ho nenašli,“ přistoupil starší důstojník ke kapitánovi.

Velitel *Rváče*, pomeňší, ramenatý, statný brunet, muž v nejlepších letech, hustě zarostlý na masitých tvářích i bradě už prošedivělými štetinami, s malýma kulatýma, pronikavýma a bystrýma jestřábíma očima, podrážděně škulbl ramenem a zřejmě se nutě do klidu namítl:

„To sotva... Na člunu je zdatný důstojník. Určitě by se nevrátil tak brzy, kdyby trosečníka neobjevil, že?“

„Ale na člunu není nikoho vidět.“

„Třeba leží dole, proto ho není vidět, že? Ostatně hned uvidíme.“

Kapitán začal přecházet po můstku, ale co chvíli se zastavil, aby vrhl pohled na blížící se člun. Posléze se podíval i dalekohledem, a třebaže zachráněného neviděl, usoudil podle spokojeného, ba veselého výrazu důstojníka u kormidla, že trosečník je na člunu.

A kapitánovu nasupenou tvář prosvěttil spokojený úsměv. Za několik minut přirazil člun k boku lodi a i s posádkou byl vytažen na loď.

Po důstojníkovi začali vystupovat i muži, kteří veslovali, všichni uhrátí, zpocení, zchváceně lapající po dechu. Podpírán jedním z námořníků, vkročil na palubu i zachráněný – malý desetiletý nebo nanejvýš jedenáctiletý černoušek, celý mokrý, v rozedrané blůze, která jen spoře zakrývala jeho hubené, vysílené tělo s lesklou pokožkou.

Stěží se držel na nohou a celý se třásl. V jeho hluboko vpadlých velkých očích svítila jakási nepřičetná radost, ale zároveň v nich byl nechápavý údiv, jako by chlapec nemohl uvěřit, že je zachráněn.

„Sundali jsme ho ze stožáru polomrtvého, s námahou jsme ho přivedli k vědomí,“ hlásil kapitánovi důstojník, který velel člunu.

„Rychle na ošetřovnu!“ přikázal kapitán.

Chlapce odnesli okamžitě na ošetřovnu, osušili ho, uložili na lůžko pod pokrývky a lodní doktor ho začal neprodleně ošetřovat a kapat mu do úst koňak.

Chlapec vyděšeně lokal tekutinu a s úpěnlivým pohledem na doktora si stále ukazoval na ústa.

Nahoře zatím znova rozvínovali plachty a za nějakých pět minut plul *Rváč* v předchozím kursu a posádka se pustila do přerušené práce.

„Malého černouška jsme zachránili!“ neslo se po celé lodi.

„To vám je vyžle, lidičky!“

Leckdo už zaskočil na ošetřovnu zjistit, jak to s černouškem vypadá.

„Doktor ho kurýruje. Jistě ho z toho dostane!“

Za hodinu přinesl košový strážný Koršunov zprávu, že chlapec dostal od doktora několik lžic horké polévky a teď tvrdě spí.

„Kuchař vám uvařil polívku zvlášť pro něj! Úplně čistou, rozumíte, beze všeho, jenom vývar,“ pokračoval oživeně Koršunov, náramně spokojený, že jemu, známému prášilovi, v téhle chvíli všichni věří, že tentokrát skutečně nepráší, a že každý dychtivě poslouchá.

A jako by chtěl té své mimořádné situace využít, sypal ze sebe:

„Felčar povídal, že černoušek, když ho tou polívkou krmili, něco breptal tou jejich řečí a pořád žadonil, aby mu ještě přidali, dokonce chtěl doktorovi vytrhnout lžici. Ale už mu nedali, kdepak, chlapče, musíš pěkně polehoučku. Nebo umřeš!“

„A co on?“

„Co by? Byl rád, že je rád.“

V té chvíli přišel ke kádi s vodou kapitánův sluha Sojkin a zapálil si nedopalek kapitánova doutníku. Okamžitě se na něj soustředila všechna pozornost a někdo se zeptal:

„A nevíš náhodou, Sojkinge, co s tím černouškem potom udělají?“

Ryšavý a pihovatý, švihácký Sojkin, ve vlastní námořnické blůze z jemné látky a v plátěnkách, s notnou dávkou důstojnosti zabafal z doutníku a potom řekl tónem autority, která má svoje zaručené informace:

„Co by s ním dělali? Nechají ho na Nadějném mysu, až tam doplujem.“

„Nadějný mys“ říkal mysu Dobré naděje.

Po krátké pomlce dodal s důležitou tváří a trochu opovržlivě:

„Co s ní jiného, s černou kůží pohanskou? Vždyť jsou to divoši!“

„Divoši nedivoši, ale přesto boží tvorové... Zaslouhuje lítost jako každý jiný,“ namítl starý tesař Zacharyč. Jeho slova se v kroužku kuřáků zřejmě setkala s vřelými sympatiemi.

„A jakpak se ten chlapec vrátí zpátky tam, odkud pochází? Má přece taky mámu a tátu,“ připomenul kdosi.

„Na Nadějném mysu je černých spousta. Ti už vypátrají, odkud je,“ řekl na to Sojkin, dokouřil a odešel z kroužku.

„To je kus slouhy! Myslí, že je bůhvíco!“ zahuhlal za ním nazlobeně starý tesař.

Druhý den černý chlapec, ačkoliv ještě velice slabý, už se přesto natolik zotavil ze svého nervového otřesu, že ho doktor, dobrácký postarší tlouštík, s radostným širokým úsměvem laskavě poplácal po tváři, dal mu plný hrnek bujónu a díval se, s jakou dychtivostí tekutinu polyká a jak k němu potom upřel velké černé vypouklé oči, jejichž zřítelnice se blyštěly v bělmech.

Doktor se potom pokusil vyzvědět, jak se chlapec octl v moři a jak dlouho hladověl, ale domluva s pacientem byla zhora nemožná, přes doktorovu výraznou posunčinu. A i když černoušek byl v angličtině zřejmě zběhlejší než doktor, stejně beznadějně komolil těch několik desítek anglických slov, která znal.

Zkrátka, nerozuměli si.

Doktor tedy poslal pro mladého podporučíka, kterému v důstojnické jídelně nikdo neřekl jinak než „Peťka“.

„Vy hovoříte výborně anglicky, Peťko, promluvte s ním, mně to nějak nejde,“ řekl mu se smíchem doktor. „A řekněte mu, že ho za takové tři dni pustím z ošetřovny!“ dodal ještě.

Mladý poručík přisedl k lůžku a začal se vyptávat. Snažil se mluvit v krátkých větách, tiše, ale pečlivě vyslovoval každou slabiku. Černoušek zřejmě rozuměl, ne-li všemu, tedy v každém případě mnohému, a horlivě se pokoušel odpovídat řadou slov, aniž si dělal starosti s jejich souvislostí. Zato je dokresloval výraznou pantomimou.

Po dost dlouhé a nesnadné domluvě s černým chlapcem vyprávěl podporučík v důstojnické jídelně chlapcův příběh, v hlavních rysech víceméně věrný a vyplývající z jeho odpovědí a jeho mimické hry.

Chlapec sloužil na americké brize *Betsy* a patřil kapitánovi („velkému mizerovi“, podotkl podporučík), čistil mu uniformu i boty a podával mu kávu s koňakem nebo koňak s kávou. Kapitán mu říkal „boy“ a chlapec byl přesvědčen, že je to jeho jméno. Otce ani matku prý nezná. Kapitán koupil malého černouška před rokem v Mosambiku a každý den ho tloukl. Briga plula ze Senegalu do Ria s transportem černochů. Předminulé noci na brigu prudce narazila jiná loď (tuto pasáž vyprávění stavěl

podporučík na tom, že chlapec několikrát opakoval „krach, krach, krach“ a potom slabě udeřil pěstičkou na stěnu lodní ošetřovny) a briga šla ke dnu... Chlapec se octl ve vodě, přivázal se k pahýlu stěžně a udržel se na něm skoro dva dni a dvě noci.

Avšak nesrovnatelně výmluvněji než všechna slova, kdyby jimi byl chlapec schopen svoje hrozné živobytí vylíčit, hovořil jednak jeho údiv nad tím, že s ním někdo dobře zachází, jednak jeho uskrípnutý zjev, jeho vděčný pohled zpráskaného psa, kterým se díval na doktora, na felčara i na podporučíka, a hlavně jeho leskle černá hubená záda s vystouplými žebry, posetá jizvami.

Podporučíkovo vyprávění i údaje lodního lékaře na důstojníky velmi zapůsobily. Kdosi vyslovil názor, že je nutné předat toho ubožáka do péče ruského konzula v Kapském Městě a uspořádat mezi důstojníky v jeho prospěch sbírku.

Ale snad ještě silněji dojal příběh malého černého chlapce mužstvo, když ještě téhož dne navečer mladý podporučíkův sluha Artěmij Muchin aneb, jak mu všichni říkali, Arťuška, na přídi líčil, co podporučík vyprávěl v důstojnické jídelně, přičemž si neodpustil trochu škodolibé potěšení přizdobit příběh některými dodatky, které dokreslovaly ďábelskou podobu dotyčného amerického kapitána.

„Každý den vám toho černouška mučil. Za každou maličkost rána pěstí, a ne jedna, až krev tekla, a potom vždycky sáhl na hřebík pro důtky, a že to byly důtky jako hrom, řemínky na prst tlusté, a už ho třískal!“ líčil Arťuška uchvácený vlastní fantazií, pramenící z touhy ukázat černouškův život v nejčernějších barvách. „Neohlížel se na to, bídák, že má před sebou nevinného chlapce, i když černouška. Chudáček má ještě teď záda samou jizvu. Hrůza hrůzoucí!“ zakončil citlivý a vznětlivý Arťuška.

Ale námořníci, samí bývalí nevolníci, a navíc lidé, kteří měli doposud v živé paměti, jak jim ještě v nedávné době „linýrovali“ záda, litovali černouška i bez Arťuškových příkras a posílali na adresu amerického kapitána ta nejhorší přání, pokud toho ďábla už nesežrali žraloci.

„To u nás už rolníky osvobodili, a tihle Američané ještě pořád mají otroky?“ zeptal se jeden starý lodník.

„Už je to tak.“

„To je zvláštní... Svobodný národ, a tohle!“ zavrtěl hlavou starý lodník.

„U nich jsou černoši vlastně otroci!“ vysvětloval Arťuška, který o tom leccos slyšel v důstojnické jídelně. „Kvůli tomu tam teď taky mezi sebou válčí. Jedni Američané chtějí, aby všichni černoši v jejich zemi žili jako svobodní lidé, druzí zas o tom nechtějí ani slyšet, to jsou ti, u kterých černoši pracují jako otroci, no a tak se mezi sebou mydlí, že to dál nejde! Ale páni důstojníci říkají, že vyhraju ti Američané, co brání černochoy. Dočista prý ty americký statkáře vyřídí!“ pochvaloval si Arťuška.

„Neboj se, pánbůh jim pomůže... Černocho chce taky žít na svobodě. Ani ten pták není rád v kleci, a člověk teprve ne!“ poznamenal tesař Zacharyč.

Snědý mladý nováček, ten, podle něhož služba na moři „není žádná legrace“, napjatě poslouchal a nakonec se zeptal:

„Ale teď už ten černošek snad zůstane na svobodě?“

„A cos myslel? Docela určitě!“ prohlásil kategoricky Arťuška, ačkoliv o tom v duchu nebyl tak docela přesvědčen, vždyť neměl o americkém vlastnickém právu nejmenší ponětí.

Ale jak to viděl on, nemohla být o chlapcově svobodě nejmenší pochybnost. Jeho zruďného pána vzal čert, teď krmí ryby, tak jaképak řeči!

Proto dodal:

„Teď mu na Nadějném mysu akorát vyhotoví nové dokumenty. A může jít, kam se mu zlíbí!“

Tenhle nápad nadobro rozptýlil poslední pochybnosti.

„Bodejt’!“ radostně vykřikl snědý námořník.

A na jeho dobrácké ruměné tváři i v jeho očích, milých jako oči štěňátka, zasvítily tichý úsměv.

Krátký soumrak rychle vystřídala kouzelná vlahá tropická noc. Na nebi zazářily miliardy hvězd, jasně se třpytících vysoko na černém sametu noci. Moře v dálce potměnělo a kolem boků lodi a za zádi jasně fosforeskovalo.

Píšťalka záhy ohlásila večerní modlitbu a mužstvo, které nemělo službu, se potom rozložilo k spánku na palubě.

Ti, co měli službu, si krátili dlouhou chvíli tichými debatami v hloučcích kolem stěžňů. Tu noc se ponejvíc přetřásal příběh černého chlapce.

Za další dva dny přišel doktor do ošetrovny na vizitu jako obvykle v sedm hodin ráno, prohlédl svého jediného pacienta a shledal, že se zotavil natolik, aby mohl vstát, chodit a jíst normální lodní stravu. Dal to chlapci na srozuměnou spíš posunčinou, tentokrát rychle pochopenou pookřálým a veselým pacientem, který už, zdálo se, zapomněl, že taktak unikl smrti. Rychle vyskočil z lůžka plný chuti vyjít na palubu a ohřát se na sluníčku. Avšak veselý smích doktora a pochichtávání felčara, když spatřili černouška v dlouhé námořnické blůze, která na něm visela jako pytel, ho zarazilo, a zůstal bezradně stát uprostřed kajuty nechápaje, proč ho doktor se smíchem tahá za blůzu.

Černoušek ji tedy rychle svlékl a chtěl vyklouznout ze dveří neoblečený, ale felčar ho chytil za ruku a doktor pořád se smíchem anglicky několikrát důrazně opakoval:

„No, no, no!“

A posunky černouškovi naznačil, aby si svou pytlovitou blůzu znovu navlékl.

„Do čeho bychom ho oblékli, Filippove?“ zeptal se doktor ustaraně šviháckého kudrnatého felčara, muže kolem třicítky. „Na to jsme, člověče, dočista zapomněli.“

„Svatá pravda, Vaše Vysokoblahorodí, to nás ve snu nenapadlo. Ale kdybychom mu zkrátili blůzu asi tak ke kolenům, Vaše Vysokoblahorodí, a kdybyste neměl námitek, stáhli to tadyhle v bocích opaskem, tak to bude dokonce náramně obapolné, Vaše Vysokoblahorodí,“ uzavřel felčar, který měl nešťastnou vášeň nevhodně prokládat svou řeč všelijakými slůvky, jimiž chtěl docílit květnatějšího dojmu.

„Jak to myslíte? Obapolné?“ usmál se doktor.

„Jistěže... obapolné... Já myslím, že každý ví, co to znamená *obapolné!*“ řekl dotčeně felčar. „Zkrátka dobré a pohodlné.“

„Ale obapolné sotva. Leda směšné, kamaráde. Ale buď jak buď, musíme chlapce nějak obléct, než požádám kapitána, abychom mu směli dát ušít šaty na míru.“

„To by šlo dokonce náramně dobře. Na lodi je dost námořníků, co byli v civilu krejčí. Ušijou mu je jedna dvě.“

„Zatím mu tedy seříd' svůj obapolný háv.“

Ale právě v té chvíli někdo opatrně a delikátně zaklepal na dveře ošetřovny.

„Kdo je? Dále!“ vyzval zvučně doktor.

Ve dveřích se nejdříve objevil brunátný, trochu opuchlý nevzhledný obličej olemovaný světlými licousy, s nosem podezřelého odstínu a zarudlýma živýma, dobrýma očima a potom i celá pomenší, suchá, ale celkem vzhledná a statná postava košového strážného Ivana Lučkina.

Byl to postarší, asi čtyřicetiletý námořník, který už měl za sebou patnáct let služby a patřil na clipperu k nejlepším námořníkům, ale i k nejzdatnějším pijákům, když se octl na břehu. Několikrát propil v přístavních krčmách i uniformu, vrátil se na loď jen v spodním prádle a pak očekával trestající ráno s napohled zcela bezstarostným výrazem.

„To jsem já, Vaše Vysokoblahorodí,“ ohlásil se chraptivým hlasem Lučkin a rozpačitě přešlápl na velkých chodidlech bosých nohou a drsnou usmolenou dlaní si přejížděl po přiléhavé nohavici. V druhé ruce držel nějaký raneček.

Díval se na ně s tím ostýchavým a provinilým výrazem na tváři i v očích, který často mívají opilci a vůbec lidé vědomí si nějaké trestuhodné slabůstky.

„Co bys rád, Lučkine? Cítíš se nemocen, nebo jak?“

„Vůbec ne, Vaše Vysokoblahorodí. Jenom nesu tady pro černouška oblečení. Povídám si, nemá nic na sebe, tak jsem mu už prve vzal míru a něco jsem mu spíchl.“

„Tak ukaž, člověče! To jsi mě potěšil,“ říkal doktor trochu užasle. „Zrovna jsme si lámali hlavu, do čeho chlapce oblečeme, a ty už to máš dávno promyšlené.“

„Vybyla mi na to příhodná chvíle,“ vysvětloval skoro omluvně Lučkin.

A při těch slovech vybaloval z plátěné utěrky malou námořnickou blůzu a k ní malé plátěné kalhoty, zatřepal jimi, aby se narovnaly, a podal je ohromenému chlapci. A už ani trochu provinilým tónem, jakým předtím hovořil s doktorem, ale vesele a laskavě mu řekl:

„Tu máš, Maximko! Šatečky jedna radost, uvidíš, *very good!* Obleč se a pěkně si jich užij, jen se podívám, jak ti padnou. Tak do toho, Maximko!“

„Proč mu říkáš Maximko?“ rozesmál se doktor.

„A jak jinak, Vaše Vysokoblahorodí? Je to Maximka, protože jsme ho zachránili zrovna na svatého Maxima. Nějak mu musíme říkat, když ani nemá svoje jméno.“

Když se chlapec do nových, čistých šatů oblékl, neznala jeho radost mezi. Nic takového na sobě zřejmě jaktěživ neměl.

Lučkin svůj výtvar prozkoumal ze všech stran, na několika místech popotáhl a přihladil blůzu a zjistil, že je všechno v naprostém pořádku.

„Tak, a teď hajdy nahoru, Maximko! Pojď se ohrát na sluníčko... S dovolením, Vaše Vysokoblahorodí.“

Doktor, jehož tvář zářila dobráckým úsměvem, přikývl, a Lučkin vzal černouška za ruku, zavedl ho na příd' a tam ho ukazoval mužstvu:

„Tady ho máte, Maximku! Teď určitě zapomene na toho nelidu amerického, když ví, že mu ruský námořník neublíží.“

Zálibně poplácával chlapce po rameni a pak ukázal na jeho kučeravou hlavu:

„Čepici ti taky ušijeme, kamaráde. A botky taky, jen trochu strpení!“

Chlapec nerozuměl ani slovo, ale z těch opálených námořnických tváří i z úsměvů plných účasti četl, že tady mu nikdo neukřivdí.

A proto vesele cenil své oslnivě bílé zuby a slastně nastavoval tvář žhavým paprskům jižního slunce, slunce svého domova. Od toho dne mu všichni začali říkat Maximka.

6

Když Ivan Lučkin předvedl malého černouška v námořnické uniformě mužstvu na přídi, hned také prohlásil, že bude na Maximku „dohlížet“ a že si ho vezme do osobní péče. Dělal si na to výhradní právo už proto, že chlapce „vybavil“ i že mu dal, jak se vyjádřil, „lidské jméno“.

O tom, že tenhle zmořený a vyhublý černý chlapec, který hned při svých prvních krůčcích v životě tolik zkusil od amerického kapitána, probudil v srdci osamělého námořníka,

jehož život, zejména předtím, také nebyl žádný med, mimořádný soucit a touhu co nejvíc mu zpříjemnit pobyt na lodi, o tom se Lučkin nezmínil ani slovem. Jak je to obvyklé u prostých ruských lidí, styděl se před ostatními za své city, a zřejmě proto zdůvodnil námořníkům přání dohlížet na Maximku jedině tím, že černoušek „je zábavný jako opička, kamarádi“. Nicméně pro všechny případy dost rezolutně prohlásil a dost výmluvně přitom loupal očima po lodníkovi Petrovovi, známém rejpalovi, který se rád bavil na účet zakřiknutých a nesmělých nováčků, že jestli se vyskytne nějaký padouch, který „sirotkovi“ ublíží, tak bude mít co činit s ním, s Ivanem Lučkinem.

„Rozbiju mu hubu, že to ještě nezažil!“ dodal, aby nevznikly žádné pochybnosti, co to znamená mít s ním co činit. „Ublížovat dítěti je podle mě ten největší hřích. Ať je to křesťan nebo černoch, pořád je to jen dítě!... Tak pozor na to!“ pohrozil.

Všichni Lučkinovi ochotně jeho práva na Maximku přiznali, třebaže si mnozí o plnění náročných povinností, které na sebe dobrovolně vzal, mysleli všelicos.

Kdepak bude takovýhle mořský vlk a přítel trunku pečovat o nějakého černouška!

A kterýsi ze starých mazáků se dost jízlivě zeptal:

„Tak ty budeš, Lučkine, Maximkovi dělat něco jako chůvu?“

„To bych řek, chůvu!“ zasmál se dobrácky Lučkin a nechával ironické ostny a úsměvy bez povšimnutí. „Vy myslíte, že se za chůvu nehodím, kamarádi zlatí? Ale copak to je nějaký milostpán? Tenhle černý klouček přece potřebuje hlavně vybavení... musí se mu ušít ještě jeden oblek, pořídit botky a čepice... Doktor se postará, aby nám na to vydali erární materiál. Ať si Maximka zachová dobrou vzpomínku na ruské námořníky, až zůstane sám a sám na Nadějném mysu. Ale nebude tam aspoň muset chodit nahý.“

„Ale jak si chceš s tím svým černouškem povídat? Ty nerozumíš jemu, on zas tobě...“

„Žádný strach, my už se nějak domluvíme! A jak dobře!“ ujistil Lučkin s kdovíodkud vyvěrající jistotou. „Je to sice černoch, ale bystrá hlava... uvidíte, že ho naučím mluvit po našem jedna dvě... Ten pochopí všechno!“

A laskavě se podíval na černouška, který se tiskl k pažení a zvědaví se rozhlížel kolem sebe.

Když na sobě ucítil ten pohled plný lásky a porozumění, odpověděl širokým vděčným úsměvem svědčícím o tom, že pochopil i beze slov, jakého má v námořníkovi přítele.

Když byly kolem půl dvanácté skončeny všechny ranní práce a hned poté vynesena na palubu velký džbán s vodkou, oba bocmani a osm poddůstojníků utvořili kroužek a dali pišťalkami signál k zahájení výdeje vodky, jemuž mužstvo říká se smyslem pro vtip „slavičí trylek“. Lučkin si ukázal s radostným úsměvem na ústa, řekl černouškovi: „Počkej tady, Maximko!“ a utíkal na záďovou palubu sledován chlapcovým nechápavým pohledem.

Ale už za chvíli bylo chlapci všecko jasné.

Pronikavý pach vodky, který se rozšířil po celé palubě, a spokojené, do sebe ponořené tváře námořníků, vracejících se ze zádi a otírajících si mozolnatýma, ukoptěnýma rukama kníry, to všecko malému černoškovi připomnělo, že i na *Betsy* se mužstvu jednou týdně přidělovala sklenice rumu i to, že kapitán pil rum denně, a jak se jemu zdálo, víc než se slušelo.

Také Lučkin se vrátil po velké sklenice vodky v rozjařené náladě, vesele chlapce poplácal po zádech a zvláště sdílně naladěn řekl:

„*Bon vodka! Very good* šnaps, Maximko, to ti řeknu!“

Maximka chápavě přikývl a souhlasil:

„*Very good!*“

Nadšen, jak snadno chlapec porozuměl, Lučkin zahlaholil: „Ty jsi hlava, Maximko! Rozumíš všemu... A teď hajdy na oběd, kamaráde. Jistě máš hlad jako vlk?“

A Lučkin velice názorně předvedl několik neodolatelných žvýkacích pohybů.

To bylo ovšem velice srozumitelné, zejména když chlapec uviděl, jak zdola jeden za druhým vycházejí roznašeči jídla s velkými dřevěnými mísami zelňačky, od níž se linula vábná vůně, příjemně lechtající chřípí.

A malý černý chlapec výmluvně zakýval hlavou a v očích mu radostně blýsklo.

„No ne, rozumí všemu! Ty jsi ferina!“ nemohl si vynachválit Lučkin, který už začal být na svého černouška a na svoje umění se s ním dorozumívat náležitě pyšný. Vzal Maximku za ruku a vedl ho s sebou.

Na plachtách rozprostřených na palubě už se rozsadily se

zkříženýma nohama menší, asi dvanáctičlenné skupinky námořníků kolem dýmajících mis s polévkou z kysaného zelí, kterým se lodní kuchyně zásobila už v Kronštadtu, a se zamklou vážností, s jakou obvykle jídají prostí lidé, nabírali z mísy a přikusovali máčené suchary.

Lučkin chlapce opatrně provedl mezi obědvajícími k svému družstvu, usazenému mezi hlavním a předním stěžněm, a zeptal se kamarádů, kteří se ještě nepustili do jídla a čekali už jen na něho:

„Tak co, lidičky, přijmete Maximku mezi sebe?“

„Neptej se zbytečně a posaďte se oba dva!“ ozval se starý tesař Zacharyč.

„Ale co kdyby někdo přece... Mluvte, chlapci!“ ptal se znova Lučkin.

Jeden přes druhého začali všichni volat, ať jen černoušek zůstane u nich, a sráželi se, aby měli dost místa oba.

A ze všech stran se hned začalo ozývat škádlivé vtipkování: „Neměj strach, on ti to Maximka všechno nesní!“

„Snad nevybere všecken špek!“

„Už jsme mu přichystali i lžíci, tomu tvému černouškovi!“

„Víte, já se ptal proto, že je to přece jen černoch... teda pohan,“ vysvětloval Lučkin, který přisedl k míse a usadil Maximku vedle sebe. „Ale já si myslím, že před bohem si jsme všichni rovni... Všichni chceme jíst.“

„Bodejt'! Pánbůh nás trpí na zemi všechny a nevybírání si... To jen takoví hlupáci jako ten slouha Sojkin vykládají báchorky o pohanech!“ dal se znova slyšet Zacharyč.

Jeho názor zřejmě sdíleli všichni. Je přece známé, že ruští námořníci projevují pozoruhodnou snášenlivost s lidmi všech ras a vyznání, s nimiž se ve světě setkávají.

Lučkinova parta jednala s Maximkou velice srdečně. Jeden mu dal dřevěnou lžíci, druhý mu podstrčil máčený suchar a všichni ho povzbuzovali laskavými pohledy, aby se neostýchal, vždyť dobře viděli, že není zvyklý na kdovíjakou vlídnost od lidí bílé pleti.

„Ale abychom už začali, sic nám to vystydne!“ poznamenal Zacharyč.

Všichni se pokřížovali a začali jíst.

„Pročpak nejíš, Maximko? Jez přece, hlupáčku! Zelňačka je

moc dobrá. *Gut zelňačka!*“ domlouval chlapci Lučkin a ukazoval na lžici.

Ale černoušek, který na brize nikdy nesměl jíst s bělochy a sytil se sám někde v tmavém koutě tím, co po nich zbylo, se neustále nemohl odhodlat, i když se hladově díval na polévku a polykal sliny.

„Podívejte, jak je zakřiknutý! To ho asi tak zastrašil ten nelida Amerikánec,“ mínil Zacharyč, který seděl vedle Maximky.

A starý tesař Maximku pohladil po kudrnách a pozvedl svou lžici k jeho ústům...

To už se Maximka přestal bát a za pár minut stejně přičinlivě jako ostatní pořádal zelňačku a po ní i pokrájenou slaninu a omaštěnou jáhlovou kaši.

A Lučkin ho neustále chválil a neustále pobízel:

„To je přece *bon*, vid', Maximko? *Very good*, chlapče. Jez, jez, když ti chutná!“

7

Po celé lodi se rozléhá chrápání mužstva odpočívajícího po obědě. Nespí jedině ti, co mají službu, a pár přičinlivých námořníků, kteří využívají volné chvíle a šijí si boty, blůzu nebo vyspravují nějakou součást své výstroje.

Rváč si pluje v příznivém pasátu a směna nemá co na práci, dokud se nepřihrne bouřkový mrak a nepřiměje námořníky, aby na čas svinuli všechny plachty, protože nápor tropické bouřky provázené lijákem je třeba očekávat s připravenými, totiž holými stěžni a ponechávat mu v cestě co nejmenší plochu.

Avšak obzor je čistý. V žádném směru není vidět tu malou šedivou skvrnku, rychle se rozrůstající v ohromný mrak, který zastře obzor i slunce. Hrozný náraz větru klade loď na bok, hrozný liják bičuje palubu, promáčí lidi až na kůži a bouřka se přežene stejně rychle, jako se přihnala. Zařádila si, vylila svůj déšť a je pryč.

A znova oslnivě září slunce, v jehož paprscích rychle usychá paluba, lanoví, plachty i námořnické blůzy, nebe je znova modré

a bez mráčku a pod ním brázdí vlídné moře loď, znovu přioděná všemi plachtami a hnaná rovnoměrným pasátem.

Klid a mír je kolem dokola i teď. I na lodi je ticho. Mužstvo odpočívá a v té době nikdo námořníky ničím neobtěžuje, pokud to není opravdu nutné. Takový zvyk platí na lodích odedávna.

Schoulený ve stínu u předního stěžně nespí dnes ani Lučkin k nemalému údivu těch, kteří jsou ve službě, neboť o něm vědí, že je spáček k pohledání.

Lučkin si brouká pod nos nějakou nesrozumitelnou písničku a střihá z kusu plachtoviny na botky. Co chvíli zašilhá po Maximkovi, který sladce spí natažen vedle něho, a po jeho černých nohou vykukujících z bílých nohavic, jako by si ověřoval, jestli míra, kterou podle nich vzal hned po obědě, byla správná.

Ale ta kontrola ho zřejmě zcela uklidňuje, takže pokračuje v práci a už si těch malých černých nohou nevšímá.

Duše toho bezstarostného pijana se plní radostným teplem při myšlence, že chudému, opuštěnému chlapci ušije „prima“ botky a vůbec mu opatří všecko, co bude potřebovat. Potom se mu mimovolně odvíjí v hlavě celý jeho dosavadní život na lodi a jsou to velice jednotvárné vzpomínky na bujně pitky a výprask za propití erárního majetku.

A Lučkin celkem oprávněně dospívá k závěru, že kdyby nebyl tak odvážný košový strážný a neuváděl svou smělostí v nadšení všechny kapitány a starší důstojníky, pod nimiž sloužil, už dávno by skončil u trestanecké roty.

„Jen kvůli službě mě pardonovali!“ říká nahlas a kdovíproč s povzdechem dodává: „V tom je ten háček!“

Ale jaký „háček“ přitom měl na mysli – jestli to, že jak vkročil na břeh, začínal zoufale pít a mimo Kronštadt nepoznal žádné město, jen nejbližší přístavní krčmu, nebo to, že byl tak zdatný námořník, a jen proto neokusil trestaneckou rotu, to se nedalo s určitostí říct. Jisté bylo jen to, že ten neznámý „háček“ v jeho životě způsobil, že si přestal na několik minut broukat, zamyslel se a nakonec nahlas řekl:

„A taky kazajku by Maximka potřeboval. Co by byl za člověka bez kazajky?“

Za tu hodinu, kterou mohli námořníci *po* obědě odpočívát, stačil vykrojit svršky a připravit podešve pro Maximkovy botky.

Podešve byly zbrusu nové, z erárního materiálu, a získal je hned ráno na dluh od jednoho schránlivého námořníka, který měl ještě vlastní boty, přičemž dluh měl pro jistotu uhradit bocman přímo z jeho výplaty, a to na návrh samotného Lučkina, který dobře věděl, jak těžko se u něho drží peníze, obzvlášť na souši.

Když se ozvala píšťalka a po ní povel ukřičeného bocmana Vasilije Jegoroviče aneb „Jegoryče“, jak mu říkalo mužstvo, rozhodl se Lučkin sladce spícího Maximku probudit. Byl sice jen cestující, ale Lučkinovi se zdálo, že bude přesto lepší, bude-li žít jako jeden z nich a zachovávat denní rozvrh členů posádky, protože se tím nejlépe vyloučí všechny možné nepříjemnosti, především ze strany Jegoryče. Jegoryč byl sice podle Lučkinova přesvědčení dobrák a nikoho netloukl zbytečně, vždycky jen s rozvahou, ale přesto by se snadno mohl zapomenout a dát černouškovi pár pohlavků kvůli nepořádku. Tak ať si i on radši zvyká na pořádek.

„Vstávej, Maximko!“ domlouval mu laskavým tónem a třásl jeho ramenem.

Chlapec se protáhl, otevřel oči a rozhlédl se kolem sebe. Když zjistil, že všichni námořníci vstávají a Lučkin uklízí svou práci, chvatně vyskočil a jako poslušný psík se díval Lučkinovi do očí.

„Jen žádný strach, Maximko. Ty hlupáčku, proč se všeho bojíš? Podívej, tohle budou tvoje botky.“

Černoušek sice vůbec nechápal, co mu Lučkin říká a proč ukazuje hned na jeho nohy, hned na vystříhané kusy plachtoviny, ale přesto se mu ústa roztáhla širokým úsměvem, cítil totiž, že je to něco příjemného. Důvěřivě a poslušně Lučkina na jeho pokyn následoval do kajuty a tam se zvědavě díval, jak námořník ukládá svůj výtvar do plátěného vaku s prádlem a šatstvem, a zas nic nechápal a jen se vděčně usmíval, když Lučkin sundal čepici, střídavě ukazoval prstem hned na ni, hned na jeho hlavu a marně se mu snažil vysvětlit slovy i posunky, že Maximka bude mít zrovna takovou čepici s bílým dýnkem a se stuhou.

Zato celým svým malým srdcem cítil, jak mu jsou tihle bílí lidé, hovořící docela jinou řečí než bílí lidé na *Betsy*, naklonění, a hlavně tenhle námořník s nosem červeným jako lucerna a s vlasy připomínajícími barvou konopí, který mu daroval tak báječný oblek, počastoval ho tak chutnými jídly a dívá se na něj

tak láskyplně, jako se na něj nedíval v životě ještě nikdo mimo pár velkých černých vypouklých očí na černé ženské tváři.

Ty oči plné lásky a něhy žily v jeho paměti jako vzdálená, mlhavá vzpomínka, nerozlučně spjatá s představou chatrčí se střechami z listů banánovníku a vysokých palem. Těžko by byl ovšem mohl vysvětlit, jestli je to jen jeho fantazie nebo skutečné zážitky z dětství, ty oči ho však někdy litovaly ve snu. Ale teď uviděl dobré, laskavé oči i ve skutečnosti.

A vůbec všechny ty dni na clipperu mu připadaly jako krásný sen, tak málo se podobaly těm nedávným dnům plným utrpení a ustavičného strachu.

Když pak Lučkin zanechal vysvětlování ohledně čepice, vytáhl ze svého kufříku kostku cukru a podal ji Maximkovi, byl chlapec úplně ohromen. Rychle sáhl po Lučkinově drsné, mozolnaté ruce a začal ji nesměle, něžně hladit a díval se přitom Lučkinovi do tváře s dojmavým výrazem uskrípnutého tvora, vděčného za to, že ho konečně někdo polaskal. Ta vděčnost mu zářila z očí i z tváře. Jasně zazněla i v rozehvělých hrdelních zvucích několika slov, která chlapec prudce a procítěně pronesl ve své rodné řeči, dřív než si strčil cukr do úst.

„Hele, jak se tulíš! Vždyť tobě, chuděro, ještě nikdo neřekl dobré slovo!“ říkal Lučkin s největší něžností, jakou dokázal vyjádřit svým chraptivým hlasem, a popleskal chlapce po tváři. „Jez cukříček, jez. Je moc dobřej,“ dodal.

A tady v tom tmavém koutku kajuty se po vzájemném vyznání upevnilo, dá-li se to tak říct, přátelství námořníka s malým černým chlapcem. Oba byli, jak se zdálo, jeden druhým náramně spokojeni.

„Určitě tě musíme naučit mluvit po našem, Maximko, takhle se nikdo nevyzná v tom, co breptáš! Ale pojď už nahoru! Začne tam dělostřelecký výcvik. Můžeš se dívat.“

Vyšli na palubu. Za chvíli bubeník odbil dělostřelecký poplach a Maximka, tisknoucí se ke stěžni, aby ho někdo neporazil, se zprvu polekal, když viděl námořníky divoce přibíhat k dělům, ale záhy se uklidnil a celý u vytržení se díval, jak pojíždějí s děly, jak do nich hbitě strkají dlouhé kartáče a znova je vysouvají přes pažení a nehybně u nich zůstávají klečet. Chlapec myslel, že budou střílet, ale nechápal na koho, protože na obzoru nebylo vidět žádnou loď. Ale on už palbu z děl zažil, a

dokonce viděl, jak něco dopadlo těsně za zádi *Betsy*, když se nechala hnát větrem a prchala, seč mohla, před nějakým trojstěžníkem, který pronásledoval škuner plně naložený černochoy. Viděl vyděšené tváře celé posádky a slyšel kapitánovo láteření, dokud se vzdálenost mezi *Betsy* a trojstěžníkem nezačala viditelně zvětšovat. Chlapec ovšem nevěděl, že to byl jeden z anglických válečných křižníků vyslaných k stíhání obchodu s černochoy, a proto se i on radoval z toho, že se jim podařilo uniknout a že jeho trýznitel kapitán nebyl dopaden a pověšen na pouchu ráhna za hanebný obchod s lidským masem.

Ale děla nevystřelila a Maximka se žádné palby nedočkal. Zato nadšeně poslouchal víření bubnu a nespouštěl oči z Lučkina, který velel dělu na přídi a často se nakláněl a mířil.

Dělostřelecký výcvik se Maximkovi velice líbil, ale neméně se mu zamlouval i čaj, kterým ho potom Lučkin počastoval. Nejdříve se nemohl vynadivit, když viděl, jak všichni lokají z hrnků vřelou vodu, chroupají k tomu cukr a jak jim vyráží na čele pot, ale když dal Lučkin hrnek a cukr i jemu, rychle tomu přišel na chuť a vypil dva hrnky.

Co se týče první lekce ruštiny, k níž Lučkin přikročil ještě v podvečer téhož dne, když začal slábnout žár a „věci snadno lezly do hlavy“, jak námořník ujišťoval, nevěstil její začátek žádné pronikavé úspěchy a zavalil podnět k mnoha posměšným poznámkám, když námořníci viděli Lučkinovo marné úsilí vysvětlit žákovi, že se jmenuje Maximka, kdežto jeho učitel že má jméno Lučkin.

Ovšem Lučkin, třebaže nikdy nebyl pedagogem, projevil takovou trpělivost, takovou vytrvalost a takový takt při svém úsilí stůj co stůj položit tak říkajíc základní kámen k výuce – a za ten pokládal znalost jména – že by mu je mohl závidět i leckterý z renomovaných pedagogů, kteří navíc stěží museli překonávat takové nesnáze, jaké stály v cestě Lučkinovi.

Aby dosáhl vytčeného cíle, vymýšlel si víceméně důvtipné postupy a hned je také uskutečňoval.

Píchal černouška do hrudi a říkal: „Maximka!“, načež ukazoval na sebe a říkal: „Lučkin“. Když ani poněkolkáté nedosáhl uspokojivého výsledku, poodešel o pár kroků a pak zavolal: „Maximko!“ Chlapec se zubil, ale ani tato metoda mu nic neříkala. Lučkin si tedy vymyslel další kombinaci. Požádal

jednoho námořníčka, aby zavolal: „Maximko!“, a když námořníček zavolal, s notnou dávkou uspokojení člověka jistého si úspěchem ukázal prstem na Maximku, a dokonce kvůli větší přesvědčivosti ho potom čapl za límec a zatřásl jím. Ale chyba lávky! Maximka se sice vesele smál, ale ono zatahání za límec si zřejmě vyložil jako vybidnutí k tanci, protože okamžitě křepče vyskočil a začal poskakovat k velké potěše hloučku přihlížejících i samotného Lučkina.

Když chlapec dotančil, snadno pochopil, že jsou všichni spokojeni, neboť hned několik námořníků ho začalo poplácávat a hladit po ramenech, po zádech i po hlavě a s veselým smíchem ho chválili:

„Gut, Maximko! Jsi pašák, Maximko!“

Těžko říct, nakolik by byly další Lučkinovy pokusy vstípit Maximkovi, jak se jmenuje, korunovány úspěchem, a Lučkin se v nich chystal pokračovat, ale tu se na přídí objevil podporučík, který hovořil anglicky, a to celou věc značně zjednodušilo. Podporučík chlapci vysvětlil, že teď už není *boy*, ale Maximka, a při té příležitosti dodal, že jeho přítel se jmenuje Lučkin.

„Tak, teď už ví, jak jsi ho pokřtil,“ obrátil se podporučík na Lučkina.

„Mockrát vám děkuju, Vaše Blahorodí!“ odpověděl radostně Lučkin a dodal: „Ani nevíte, jakou mi to dalo fušku, Vaše Blahorodí. Kluk je hlava chytrá, ale jak se teď jmenuje, nemohl pochopit za nic na světě.“

„Teď už to ví... Jen se ho zeptej!“

„Maximka!“

Černoušek ukázal na sebe.

„Opravdu, Vaše Blahorodí... Lučkin!“ vypálil znova na chlapce.

Chlapec ukázal prstem na něho.

A oba se vesele smáli. Smáli se i ostatní a mínili:

„Z černouška bude brzy mudrc.“

Dál už šlo učení jako po másle.

Lučkin ukazoval na různé předměty a nazýval je jejich jménem. Přitom, jakmile se vyskytla sebemenší možnost nějaké slovo zkomolit, tak je komolil a říkal místo blůza – „blůz“ a místo stěžeň – „štěžň“ v přesvědčení, že takto pozměněná slova se více podobají slovům cizí řeči a Maximka je snáz pochopí.

Když ohlásila píšťalka večeri, dovedl už Maximka opakovat po Lučkinovi několik ruských slov.

„No ne, Lučkine! Ten tvůj černoušek dělá pokroky. Takhle nám bude, než doplujem na Nadějný mys, všechno rozumět!“ chválili námořníci.

„To bych řek! Vždyť tam nebudeme dřív než za takových dvacet dní. A Maximka je hlava!“

Jak černoušek zaslechl slovo „Maximka“, podíval se na Lučkina.

„Vidíš, jak už slyší na svoje jméno!... Posad' se, kamaráde, bude se večeret!“

Když po večerní modlitbě rozdali lůžka, Lučkin Maximkovi ustlal na palubě vedle sebe. Šťastný a vděčný chlapec se s rozkoší protahoval na námořnické matracce s podhlavníčkem a pod příkrývkou. To všecko pro něj Lučkin vymámil na prvním lodníkově, který černouškovi vydal řádné lůžko se všemi náležitostmi.

„Spi, spi, Maximko! Ráno se vstává časně!“

Ale Maximka už stejně usínal, jen ještě jednou zabreptal, na první lekci celkem slušně, „Maximka“ a „Lučika“, jak si předělal jméno svého pěstouna.

Lučkin chlapce pokřižoval a za chvíli už chrápal jako zjednaný.

Od půlnoci nastoupil do služby a spolu s košovým strážným Leont'jevem vylezl do koše na předním stěžni.

Nejdříve zjistili, jestli je všecko v pořádku, a pak se usadili a začali klábosit, aby rozehnali dřímotu. Hovořili o Kronštadu, vzpomínali na staré velitele a pak se odmlčeli.

Náhle se ozval Lučkin:

„Poslyš, Leont'jeve, ty jsi vodce nikdy moc nedal, vid'?“

Střízlivý, rozvážný a svědomitý Leont'jev, který si Lučkina vážil jako schopného košového strážného, a zároveň jím trochu pohrdal jako pijanem, nesmlouvavě odpověděl:

„Nikdy v životě!“

„To ses jí nikdy ani nedotkl?“

„Leda někdy ve svátek skleničku.“

„Takže nefasuješ ani svůj příděl a bereš si radši peníze?“

„To víš, peníze jsou důležitější. Vrátime se do Ruska, půjdu do civilu a ty peníze jako když najdu.“

„To bych řek.“

„A proč ti vrtá hlavou ta vodka, Lučkine?“

„Já jen, že tobě všechno tak vychází.“

Lučkin chvíli mlčel a pak se znova zeptal:

„Slyšel jsem, že se pijaňství dá vyléčit zaříkáváním?“

„Dělá se to, máš pravdu... Na *Poštoľce* takhle jednoho vyléčil jistý poddůstojník. Znal takovou průpověďku... U nás je taky jeden takový člověk.“

„Kdo?“

„Kdo? Tesař Zacharyč! Ale ten to drží v tajnosti. Hned tak někomu takovou službu neprokáže. Ale copak ty chceš nechat pít, Lučkine?“ dodal posměšně Leont'jev.

„Nechat, to se dá těžko říct, ale aspoň abych nepropíjel erární věci...“

„Tak zkus pít rozumně!“

„Zkoušel jsem to kolikrát, ale nikam to nevede, kamaráde. Jak čuchnu ke kořalce, je se mnou konec. Takový je můj úděl!“

„Rozum bys potřeboval mít, a žádný úděl!“ namítl s důrazem Leont'jev. „Člověk si zkrátka musí rozumět... Ale přesto zkus promluvit se Zacharyčem. Možná že tobě vyhoví. Jenomže tobě zaříkávání sotva pomůže,“ ušklíbl se Leont'jev.

„Já si taky myslím! Mně určitě nepomůže!“ přitakal Lučkin a sám se kdovíproč ušklíbl, jakoby spokojený s tím, že jemu zaříkávání nepomůže.

8

Uplynuly tři týdny, *Rváč* byl sice docela blízko Kapského Města, ale dostat se do přístavu nemohl. Čerstvý protivítr, vanoucí, jak říkají námořníci, rovnou „do čela“ a občas dosahující síly vichřice, nedovoloval, aby se clipper přiblížil ke břehu. Ten vítr a vlnobití byly tak silné, že se nedalo pomýšlet ani na pomoc parních strojů. Zbytečně by plýtvali uhlím.

A tak clipper v očekávání změny počasí stál se svinutými plachtami poblíž břehu a zmítal se na moři.

To se táhlo šest nebo sedm dní.

Konečně se vítr utišil. Na lodi zatopili pod kotli a zanedlouho

Rváč, dýmaje ze svého bílého komína, zamířil ke Kapskému Městu.

Nemusíme říkat, jak byli všichni rádi.

Přesto byl na lodi člověk, který nejen nebyl rád, ale naopak, čím více se blížil k přístavu, tím byl zamlklejší a zachmuřenější.

Ten člověk byl Lučkin, připravující se na rozloučení s Maximkou.

Za ten měsíc, během něhož proti očekávání svých kamarádů nepřestával o chlapce pečovat, k Maximkovi velice přilnul a černoušek naopak zas přilnul k námořníkovi. Teď už si výborně rozuměli, jednak proto, že Lučkin projevoval skvělé pedagogické schopnosti, ale i proto, že Maximka se ukázal být dostatečně chápavý a už se jakžtakž dorozuměl rusky, čím lépe jeden druhého poznávali, tím lepšími byli přáteli. Maximka už měl dvojí oblečení, měl botky, čepici i námořnický nůž na řemínku. Vyklubal se z něho chytrý a veselý chlapec a dávno byl miláčkem celé posádky. Dokonce i bocman Jegoryč, který prostě nesnášel na lodi žádné cestující a viděl v nich pouhé povaleče, byl Maximkovi milostivě nakloněn, protože chlapec, když ostatní pracovali, se vždycky snažil tahat s nimi za různá lana a vůbec nějak přiložit ruku k dílu, a tedy nejíst námořnický příděl zadarmo. I na táhla vybíhal jako opička a při rozbouřeném moři nejevil nejmenší známky strachu, zkrátka a dobře, bylo to ve všem všudy „dítě moře“.

Ten milý a hodný chlapec často bavil mužstvo na přídi tancem a písněmi své domoviny, které jim svým jasným hláskem zpíval. Všichni ho za to hýčkali a podporučíkův sluha Artuška mu leckdy nosil zbytky cukroví z důstojnické tabule.

Není třeba dodávat, že Maximka byl Lučkinovi oddaný jako pejsek, nehnul se od něho a tak říkajíc se v něm viděl. Lezl za ním do strážního koše, když tam měl Lučkin službu, trávil s ním hlídky na přídi, horlivě se učil vyslovovat ruská slova...

Už bylo jasně vidět srázné břehy. *Rváč* plul plnou parou. Do oběda měl zakotvit v Kapském Městě.

To pěkné slunné ráno Lučkina pramálo rozveselovalo. S jakousi sveřepou soustředěností čistil svoje dělo. Maximka se točil kolem něho a snažil se mu pomáhat.

„Brzy si řekneme sbohem, kamaráde!“ promluvil konečně Lučkin.

„Sbohem? A proč?“ zeptal se udiveně chlapec.

„Nechají tě přece na Nadějném mysu. Co s tebou mají dělat?“

Chlapec, který dosud neuvažoval o svém dalším životě a dobře ani nerozuměl, co Lučkin říká, nicméně vyčtl z jeho zachmuřené tváře, že nejde o potěšující zprávu, a jeho živá tvář, rychle zrcadlící každou změnu nálady, náhle zesmutněla.

„Já nerozumět, Lučika,“ řekl.

„Pryč z lodi, kamaráde! Nechají tě v přístavu... Já pluju dál a Maximka tady.“

A vydatně si vypomáhal mimikou, jen aby věc jasně vysvětlil.

Černoušek zřejmě pochopil. Křečovitě se chytil Lučkinovy ruky a úpěnlivým hláskem začal žadonit:

„Já ne přístav... Já tady, Maximka, Lučika, Maximka. Já ruská námořník... Tak, tak, tak!“

V té chvíli jako by Lučkina něco osvítilo. Rychle se zeptal:

„Ty chceš ruský námořník, Maximko?“

„Tak, tak,“ opakoval Maximka, a jak mohl nejhorlivěji, přikyvoval.

„To by byla věc! Jak to, že mě to nenapadlo dřív... Musím o tom říct kamarádům a poprosit Jegoryče. Podá hlášení staršímu důstojníkovi.“

Za několik minut mluvil Lučkin na přidi k shromážděným námořníkům:

„Kamarádi! Maximka si přeje, aby směl zůstat u nás. Požádáme velitele, aby mu to dovolili. Ať se stane členem posádky! Co o tom soudíte vy, kamarádi?“

Všichni Lučkinův návrh živě schvalovali.

Lučkin potom odešel za bocmanem, požádal ho, aby prosbu mužstva tlumočil staršímu důstojníkovi, a dodal:

„Buď od té dobroty, Jegoryči, a vyhov nám. A popros staršího důstojníka. Řekni, že to je Maximkovo vlastní přání! Kam bychom taky opuštěného sirotka v cizím městě odložili? Třeba by to byl jeho konec, Jegoryči... Je nám ho líto, je to přece tak hodný a šikovný chlapec!“

„Proč ne, podám hlášení. Maximka je pořádný chlapec, což o to. Ale všechno záleží na kapitánovi, jestli dovolí, aby člověk černošské příslušnosti mohl zůstat na ruské lodi... Může to mít nějaký háček...“

„Žádný háček to nebude mít, Jegoryči. My Maximku té černošské příslušnosti zbavíme.“

„Jak to?“

„Pokřtíme ho na ruskou víru, Jegoryči. Uděláme z něho černocha ruské příslušnosti.“

Ten záměr se Jegoryčovi zamlouval. Slíbil, že okamžitě podá hlášení staršímu důstojníkovi.

Starší důstojník hlášení vyslechl a podotkl:

„To se zřejmě stará Lučkin.“

„K prosbě se připojilo celé mužstvo, Vaše Blahorodí... Kde ho teď máme nechat? Je jim ho líto... Mohl by u nás dělat plavčíka, Vaše Blahorodí! Je to schopný chlapec, když dovolíte. A když ho pokřtíme, zachráníme i jeho duši!“

Starší důstojník slíbil, že podá hlášení kapitánovi.

K vztyčení vlajky vyšel na palubu kapitán. Když mu starší důstojník pověděl, oč posádka prosí, nejdříve odmítl vyhovět. Ale pak si nejspíš vzpomněl na své děti, rychle své rozhodnutí odvolal a řekl:

„Tak ať tedy zůstane! Uděláme z něho plavčíka. A jestli se s námi vrátí do Kronštadu, něco pro něj vymyslíme... Máte pravdu, proč ho opouštět, tím spíš, když to sám nechce! Ať se tedy o něj Lučkin stará dál... Vidíte ho, takový ochlasta, a takhle k tomu chlapci přilnul... Doktor mi líčil, jak černoška oblékl.“

Když se zpráva, že Maximka smí zůstat, dostala na před, propukl tam veselý jásot. Nejvíce se ovšem radovali Lučkin a Maximka.

V jednu hodinu po poledni spustil *Rváč* kotvu na kapské rejdě a nazítří dostala první směna dovolení vyjet na břeh. Chystal se i Lučkin s Maximkou.

„Ale dej pozor, Lučkine, ať nám Maximku nepropiješ!“ připomenul žertem Jegoryč.

Jeho poznámka se Lučkina zřejmě velice dotkla, protože odsekl:

„Možná že se díky Maximkovi vrátím úplně střízlivý!“

Vrátil se sice zpět do nemoty, ale k všeobecnému údivu v kompletní výstroji. Jak se potom ukázalo, mohl za to poděkovat Maximkovi, který viděl, že jeho přítel příliš pije, a rozběhl se do sousední krčmy za ruskými námořníky. Ti pak Lučkina odnesli

na přístavní hráz a položili do člunu, kde u něho Maximka zůstal a hlídal ho.

Lučkin sotva hýbal jazykem a pořád opakoval:

„Kde je Maximka? Pošlete sem Maximku! Já ho nepropil, kamarádi, kdepak. Maximka je můj nejlepší přítel. Kde je Maximka?“

A jakmile u sebe Maximku uviděl, okamžitě se uklidnil a za chvíli usnul.

Rváč za týden odplul z mysu Dobré naděje a brzy nato byl Maximka slavnostně pokřtěn a už podruhé dostal jméno Maximka. Příjmení mu dali podle jména lodi – Rvačichin.

Po třech letech se Maximka vrátil na *Rváči* do Kronštadu jako čtrnáctiletý hoch, výborně čtoucí i píšící rusky zásluhou podporučíka „Petky“, který ho školil.

Kapitán se o něho postaral a umístil ho do školy pro pomocný zdravotní personál. Lučkin odešel do civilu, ale zůstal v Kronštadu, aby mohl být nablízku svému miláčkovi, k němuž přilnul celým svým srdcem a jehož zásluhou teď už nepropíjel věci, ale pil s rozumem.

NA RACKOVI

1

Na velké pohovce, dobře přišroubované k podlaze kapitánské kajuty, kterou osvětlovala závěsná, houpající se lampa, tiše pochruoval Pavel Lvovič Ozerskij, velitel clipperu *Racek*, postarší snědý brunet s černými, silně prošedivělými licousy a kníry.

Spal v krátkém staříčkém kabátě s nárameníky štábního důstojníka s dvěma hvězdičkami a ve vysokých botách natažených přes kalhoty a převázaných nad koleny řemínky.

Kabát s kožešinovou podšívkou, nepromokavý plášť, čepice a nepromokavý klobouk visely na přepážce nad pohovkou.

Kapitán se natáhl asi před třemi hodinami tady na pohovce, místo aby se jaksepatří vyspal v ložnici, a spal tím neklidným spánkem, jakým spí námořníci za bouří a nepohody, připraven v případě nutnosti okamžitě vyskočit a vyběhnout na palubu.

Kapitánovi se nejspíš zdál nějaký hezký sen, který ho přenesl do jiného prostředí, k jeho blízkým daleko odtud v Rusku, protože jeho zarostlá, obvykle drsná tvář se ze spaní usmívala a silné rty občas šeptaly s nezvyklou něhou něčí zdobnělá jména.

Zřejmě byl ve snu uprostřed své rodiny, kterou zanechal před dvěma lety v Kronštadtu, v útulném bytě, kde se nehoupají podlahy, kde není slyšet vrzání přepážek a nic nemusí být přišroubované...

Ale teď byl daleko od všeho toho, ačkoliv byl zapřený nohama o opěradlo pohovky, aby se neskutálel na zem.

Loď se silně kymácela. Zád' se neustále otrásala. Střídavě se prudce vyhupovala nad vodu a drnčela každou svou částí jako v křečích a pak zas padala dolů a zpěněné hřebeny vln vztekle olizovaly pevně zajištěná kulatá okénka kapitánovy kajuty, jako by připomínaly, že plavce odděluje všehovšudy několik palců od jisté smrti v rozběsněném moři.

Silný náraz vlny do boku zád'ového podhonu vyzvedl zád'

lodi šikmo do výše a zacloumal s ní zvlášť prudce. Kajutní přepážky zakvilely ještě více. V sousední kuchyňce něco zarachotilo.

A kapitán se okamžitě vzbudil.

Vzbudil se, vyskočil z pohovky a posadil se, opíraje nohy o trnož stolu. V první chvíli byl zřejmě ještě v zajetí svých příjemných snových vidin.

Avšak už v příští vteřině se ty vidiny rozptýlily.

Malé a opuchlé oči se zarudlými víčky už měly znepokojený, pronikavý kovový lesk jako oči vyplašeného vlka, který zvěřil nebezpečí.

A kapitán se napjatě zaposlouchal do temného hukotu větru za zavřeným okénkem a do jeho svištění v lanoví.

Z jeho bledé, unavené tváře s vráskami na vysokém čele zmizel výraz napjaté obavy.

Záď se dál se závratnou pravidelností zvedala a zase klesala. Příčky povrzávaly s jednotvárnou, rozčilující nařikavostí. Hukot, který pronikal do kajuty zvenčí, nebyl nijak hrozivý.

U kormidla zase spali, neřádi! pomyslel si kapitán a vytáhl z kapsičky teplé pletené vesty hodinky.

„Jde na třetí!“ řekl nahlas a zdálo se, že se uklidnil ještě víc, protože od půlnoci do čtyř měl službu poručík Adrianov, dobrý, svědomitý důstojník, na kterého bylo spolehnoutí.

„Rjabko!“ houkl kapitán jako na lesy.

„Rozkaz!“ ozval se za dveřmi drsný bas.

A vzápětí vešel do kajuty, stěží udržuje rovnováhu na tančící podlaze, důstojnický sluha – malý pořízek s rozespalým a dost vykutáleným obličejem a vypoulenýma očima, chlapík, kterému bylo už jistě přes třicet, a postavil se ke stolu, kterého se přidržoval, aby neupadl.

„Horkou vodu máš?“

„Je připravená, Vaše Vysokoblahorodí!“

„*Medvěda!*“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“

A sluha už pletl nohama ke dveřím, aby připravil *medvěda*, na kterého si sám potrpěl, ale kapitán ho zarazil:

„Otevři dveře. Je tu horko až běda. Zas jsi tam ládoval, když jsem spal, co?“

„Venku je hrozně sychravo, Vaše Vysokoblahorodí! Trošku

jsem přiložil,“ hlásil Rjabka a ukazoval prstem na malá, do ruda rozpálená kamínka u dveří.

„Hovado! Kdy dostaneš rozum?“

„Copak vím, Vaše Vysokoblahorodí?“ odpověděl Rjabka se strojenou prostoduchostí.

„Tos musel tak topit, pitomče? A co to tam bylo za ránu? Zas je něco na kusy?“

„Ale karafa, Vaše Vysokoblahorodí, vypadla z přihrádky!“ zamrkal provinile očima sluha.

„Z přihrádky?... Já ti udělám přihrádku na ksichtě, jestli ti příště ještě něco vypadne z přihrádky! Rozumíš?“

„Rozumím, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A teď jdi a už ať tu jsi s *medvědem*. Opatrně!“

„Rozkaz!“ odušil Rjabka.

A když šťastně vyklopýtal z kajuty, zabručel si pod nos: „Zato ty jsi náramnej chytrák! Akorát nadávat dovedeš!“ Řekl to beze zloby, spíš se tak ušklíbl. Rjabka se už čtvrtý rok, jak sám říkal, „flákal“ jako důstojnický sluha a byl velice spokojený. Dělat důstojnického sluha bylo podle jeho názoru mnohem výhodnější než sloužit jako normální námořník. Nesnadná a nebezpečná námořnická služba nevyhovovala jeho bojácné nátuře. Jako ordonanc si žil mnohem klidněji. Žádná těžká práce, žádné štulce od bocmanů, žádné bití. On měl co činit jedině s kapitánem. A tomu se za čtyři roky přizpůsobil a měl za to, že s takovým kapitánem se dá koneckonců vyjít. Bývají horší!

Tenhle byl sice hrubián, ale udeřil ho málokdy a podle Rjabkova názoru vždycky právem, a za celé čtyři roky ho jen dvakrát dal zmrskat provazem. Nadával sice kvůli každé hlouposti nebo i jen tak pro potěchu, ale podle Rjabky se zlobil ponejvíc jen tak naoko a byl „naivka“, protože nikdy nepoznal, že mu krade čaj, cukr, papirosy i víno, a že když se vypraví na břeh, bere si dokonce jeho košile.

Ale co, má toho habaděj! utěšoval se sluha, když někdy příliš neomaleně sáhl do kapitánových zásob, zejména trunku.

Neviděl na tom ostatně nic odsouzeníhodného, třebaže kapitána pro jeho důvěřivost nepokládal za kdovíjak duševně vyspělého. Ale při tom, že zneužíval kapitánovy naivity na úkor jeho zásob, nikdy ho ani nenapadlo, aby vyfoukl byt' i jen

drobnou minci z kapitánova měšce. To pokládal za skutečnou zlodějnu.

Po nějakých pěti minutách už Rjabka, ovládající vskutku obratné akrobatické pohyby, aby neupadl, přinášel sklenici silné černé kávy, v níž byla třetina rumu. Volnou rukou udržoval rovnováhu. Donést bez nehody sklenici tekutiny při tak silném kymácení, kdy podlaha tančila pod nohama, nebylo snadné.

„Nevybryndej to, ty zvíře!“ houkl na něj drsně kapitán, jemuž šlo výhradně o to, aby tím dodal sluhovým nohám pevnosti.

„Prosím ne, Vaše Vysokoblahorodí!“ hlásil sluha, předkloněný celým tělem, aby udržel rovnováhu, a tisknoucí sklenici obalenou ubrouskem k hrudi.

Vystihl okamžik, kdy zád' klesla a na okamžik zůstala v klidu, rychle udělal několik kroků „do kopce“, strčil kapitánovi sklenici do ruky a chtěl ustoupit, avšak zád' už vyletěla nahoru a Rjabka se rozplácl jak dlouhý tak široký na podlaze.

Kapitán počastoval svého sluhu jedním z těch oslavných přívlastků, jimiž obvykle obdaroval mužstvo ve chvílích hněvu i ve chvílích dobré nálady. Za uměleckost i pestrost fantazie v

tomhle oboru si u mužstva dokonce vysloužil přízvisko „virtuos“. Potom obratným pohybem ruky, zvyklé zacházet s ‚*medvědem*‘ i za horšího počasí, pozvedl sklenici k vousům, vydatně si lokl, spokojeně si odkašlal a s úsměškem a notnou dávkou opovržení ve svém chraptivém hlase řekl:

„A tohle si říká námořník!“

Vyzunkl ‚*medvěda*‘ do dna a podal sklenici Rjabkovi se slovy:

„Uklid’ to. A kabát!“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A dej pozor, ať se zas nenatáhneš jako opilá bába. Tohle si říká námořník!“ opakoval posměšně kapitán.

„Při tomhle houpání se snadno ztratí balanc, Vaše Vysokoblahorodí!“ namítl trochu popuzeně Rjabka, kterého se kapitánův posměch velice dotkl.

„Snadno? Takový pajdal jistě.“

„Já nepajdám, Vaše Vysokoblahorodí!“ ohradil se jemně Rjabka a bez úhony, i když potácivě došel ke dveřím, odložil sklenici v kuchyňce a vrátil se, aby pomohl svému kapitánovi do pláště.

Poradil si s tou dost složitou věcí zdařile, a když kapitánovi podával šálu, řekl se značným uspokojením:

„Leze to tam do kostí, Vaše Vysokoblahorodí.“

Kapitán pevně vykročil na svých pevných námořnických nohách, podíval se na barometr a vyšel z kajuty.

Rjabka se zato vrátil do kuchyňky a dal si ‚*medvěda*‘. Holdoval tomu nápoji se stejnou chutí jako kapitán a shledával, že dělá člověku velice dobře.

Když dopil sklenici a rozumně odolal svodu vypít ještě jednu, natáhl se ve své malé kajutce proti kuchyňce a v příští vteřině chrápal.

Na palubě to skutečně profukovalo až do kostí. Ostrý ledový vítr, dokládající blízkost Tichého oceánu, hned hučel, hned kvílel v stěžňoví a lanoví, nadouval košové plachty a podkasanou přední plachtu, které unášely kymácejícího se a otřásajícího se *Racka* dvanáctiuzlovou rychlostí.

Nebe bylo zatažené černými mraky. Loď obklopovala tma a nepřetržitý hukot rozbouřeného moře.

Jen občas náhle vyhlédl mezi letícími chuchvalci mraků plný měsíc a ozářil svým tajuplným stříbrným svitem vzduté moře, rychle plující clipper s jeho stěžni, plachtami a palubou i diamantově svítící spršku vln tříštících se o příď a stékající palubními okapy zpátky do moře. A pak zas tma mrazivé noci v Ochotském moři, kam se clipper dostal na cestě ze San Franciska, vyslán velitelem eskadry s úkolem, aby tam křižoval.

Když kapitán vyšel na můstek, okamžitě jím po teple v kajutě projela ledová zima.

Široce se rozkročil, chytil se zábradlí a rozhlížel se kolem.

V té chvíli se opět vynořil měsíc.

Kapitán využil těch několika vteřin a rychlým pohledem přeběhl plachty, oblohu i moře.

Jeho tvář zůstala klidná. Vítr nesílil.

„Jakou máme rychlost, Alexandře Vasiljiči?“

Poručík Adrianov, mladý muž s hezkou, ale chladem zcela zčervenalou tváří, odpověděl:

„Deset a půl uzlu, Pavle Lvoviči!“

„Ale u kormidla vám spí!... Hej, Koškine!“ houkl kapitán, vykloněný přes zábradlí můstku.

„Rozkaz!“ ozval se čísi hlas dole.

„Já ti dám chrápat u kormidla! To jsi starší kormidelník?“

A jako obvykle svou promluvu ještě jaksepatří okořenil.

„Někdy kolem deváté by se měl ukázat břeh. Vidíte, Jevgrafe Ivanyči?“ otočil se kapitán na malou postavičku v usmoleném plášti s veverčí kožešinou, válenkách, čepici naražené až na čelo a šále omotané kolem krku a zakrývající dolní půlku suché, vrásčité tváře.

„Měl by se ukázat, Pavle Lvoviči! Ale sám to vidíte... Dnes nebyla žádná viditelnost. Nemáme přesné souřadnice. A proud... kdo se v něm tady, v Ochotském moři, vyzná!“ mínil trochu nabručeně Jevgraf Ivanovič, navigační důstojník na *Rackovi*.

„Ale velká chyba snad vzniknout nemohla, ne, Jevgrafe Ivanyči? Břeh je ještě daleko.“

„Podle mě by bylo lepší přizpůsobit se počasí a plout na tříčtvrteční vítr než to hnát rychlostí deset a půl uzlu. Opatrnosti nikdy nezbyvá, Pavle Lvoviči.“

„Ale ustrašenost se taky nevyplácí, Jevgrafe Ivanyči. Žádný proud nás přece nemůže odnést za den o sedmdesát mil.“

„O ustrašenosti nemůže být řeč, Pavle Lvoviči. Na tu si, jak sám víte, nepotrpím.“

„Nebud'te hned uražený, Jevgrafe Ivanyči. Naštěstí jeden druhého známe. Něco už jsme přece spolu uplavali. Já bych jenom nerad zbhůdarma ztrácel čas.“

„Neřekl bych, kdyby noc byla jasná a bylo něco vidět... Ale takhle...“

Mraky opět ukončily krátkou návštěvu měsíce. Náhlá tma doslova dopověděla větu za Jevgrafa Ivanoviče.

A pod dojmem té tmy, která obklopila rychle letícího *Racka* ze všech stran, přešla mimoděk i na kapitána sklíčenost, způsobená očekáváním neznámého hrozného nebezpečí.

I on teď zřejmě ztratil jistotu, podobně jako Jevgraf Ivanovič, a také jemu proletěla hlavou myšlenka, že by mohli najet na břeh. A při té myšlence ho zamrazilo.

„Tahle noc nám mohla být ukradená!“ zavrčel.

„To bych řek... ohavnější jsem neviděl!“ přitakal starý navigátor.

A protože dobře věděl, co kapitán prožívá, dodal:

„Ale na světlo si ještě počkáme. Dřív než v osm vidět nebude.“

„Nesýčkejte pořád, Jevgrafe Ivanyči.“

„Naše povolání už je takové, Pavle Lvoviči, že musíme sýčkovat!“ řekl se smíchem Jevgraf Ivanyč.

„No dobrá... Ať je tedy po vašem. Hodinku ještě poplujem a pak navedeme loď na boční vítr. Kvůli vašemu sýčkování, Jevgrafe Ivanyči, se budeme celou noc plácet na místě!... No a já si tu hodinku zdřímnu. Ale pojd'te se ke mně ohrát, Jevgrafe Ivanyči. Rjabka jistě bude mít pohotově *medvěda*. Aspoň jednoho si vypijte. Je přece psí zima!“

Kapitán dal té psí zimě ještě několik dalších jmen a pak nařídil poručíkovi, aby ho za hodinu vzbudil. „Za hodinu přejdem na boční vítr.“

„Rozkaz!“

„To mi nasýčkoval tady Jevgraf Ivanyč!“ zahuboval kapitán. „Tak jdeme,“ vybidl a už scházel z můstku.

3

Sešli dolů. Než vešli do kapitánské kajuty, nakoukl kapitán do kajutky a houkl: „Rjabko!“

Rjabka byl okamžitě na nohou a protíral si ospalé, ještě nevidoucí oči.

„Už vnímáš?“

„Ano prosím, Vaše Vysokoblahorodí!“

„Každému jednoho *medvěda*. Zbyl ti, ne?“

„Nezbyl, kdepak. Kapka, že to nestojí za řeč!“

„Rjabko, Rjabko! Jak to, že máš ještě vůbec zuby, hovado jedno! Proč jsi navařil tak málo kávy? Okamžitě ať je na stole *medvěd!*“

„Za vteřinku!“ slíbil sluha a vklouzl do kuchyňky.

„Posadte se zatím, Jevgrafe Ivanyči. Bude to mít jedna dvě. Je to zvíře, ale je šikovnej.“

Avšak Jevgraf Ivanovič se nejdříve šel podívat na barometr.

„Stoupá!“ zahučel a posadil se na židli u stolu.

„Vítr taky jako by zeslábl. Nemyslím, že z toho bude vichřice...“

„Už teď je to vichřice!“

„Spíš že je tak ledový!“

Kapitán pověsil plášť a najednou začal láteřit:

„Co to jen admirála napadlo, že nás poslal zrovna sem! Mohli jsme si kotvit v San Francisku... To je přece báseň, Jevgrafe Ivanyči!“

„Konkrétně po jaké stránce, Pavle Lvoviči?“

„Po všech stránkách, Jevgrafe Ivanyči. Tamější počasí je báseň, strava zrovna tak a... zkrátka, přístav, jak má být!... A my bychom vymetali ty hrozné díry v Ochotském moři!“

„Už to tak bude, Pavle Lvoviči. Zítra, dá-li bůh, uvidíme Gižigu. Pěkný Zapadákov! Byl jsem tam před dvaceti lety, když jsem sloužil na dopravní lodi Aleut.“

„A z Gižigy na Kamčatku... Nakoupíme bobry!“ zasmál se kapitán.

„No, Petropavlovsk je přece jen lepší než Gižiga, Pavle Lvoviči.“

„Stejná díra!... Rjabko! Ty zločinče!“ zařval náhle kapitán.

Ale Rjabka už se objevil ve dveřích a všemi možnými akrobatickými pohyby se snažil udržet rovnováhu.

„Nerozlej to, Rjabko! Slyšíš, nerozlej to!“

„Co vás napadá, Vaše Vysokoblahorodí!“ ujišťoval statečně sluha, ačkoliv v jeho duši háraly pochybnosti.

Ale podle všeho i Jevgraf Ivanyč, velký ctitel *medvěda*, který podle jeho slov dělal námořníkům dobré služby coby preventivní prostředek proti všelijakým neduhům, měl své pochybnosti o bezpečnosti nápoje, neboť chápal ošemetnou situaci sluhy, který při tak silném kymácení držel v každé ruce sklenici obalenou

ubrouskem, a přitom neměl ty pravé námořnické nohy.

Starý navigátor se tedy rychle zvedl ze židle. Po pětadvaceti letech služby, z nichž nejméně patnáct strávil na moři, se naučil chodit za každého povětrí, a tak přikročil k sluhovi, který mu sklenice s vděčným výrazem předal, v pořádku je donesl ke stolu, a podáváje jednu kapitánovi, řekl:

„Takhle je to jistější!“

Se zřejmou rozkoší sklenici drobnými doušky vyprázdnil, spokojeně hekl a s vážným výrazem člověka, který ví, co chválí, poznamenal:

„Výborný *medvěd*, Pavle Lvoviči! Má správnou sílu.“

„To má. To zvíře ho dovede dělat!“ pochvaloval si i kapitán, který už také vypil svou sklenici.

„Zvíře“ stálo u dveří a spokojeně se při té chvále uculovalo. Bylo si ostatně vědomo, že dobře namíchat *medvěda* není tak těžké, hlavní je, aby ve sklenici byla aspoň půlka rumu.

„Nedáme si ještě jednoho, Jevgrafe Ivanyči?“

„To nemůže nikdy škodit, Pavle Lvoviči!“ vyjádřil zdrženlivě svůj souhlas navigátor.

Každý vypil ještě sklenici.

Jevgraf Ivanovič, který se trochu ohřál, potom poděkoval za pohoštění, popřál kapitánovi, aby se za tu hodinku dobře prospal, a ještě než vyšel z kajuty, mrkl samozřejmě na barometr.

Na můstku znova zaujal místo u kompasu a marně se snažil v té tmě bouřlivé noci něco rozeznat svým velkým dalekohledem.

„Aspoň kdyby vykoukl měsíc!“ zabručel si pod nos.

Ale měsíc nevykukoval a *Racek* se nesl černou tmou jako šipka.

Kapitán, který se svalil na pohovku, okamžitě usnul.

Ale nespal dlouho...

Ani ne po čtvrt hodině ho nadzdvihl a okamžitě probudil hrozný úder.

Kapitán byl okamžitě na nohou a bílý jako stěna vyrazil z kajuty.

Racek trčel na místě. Najel v plné rychlosti na mělčinu.

„Žeňte všechno nahoru!“ ozval se nervózní, poděšený rozkaz velitele směny.

Ale i bez toho povelu už všichni důstojníci i námořníci *Racka*, zděšení a zoufalí, vybíhali na palubu.

Kapitán však v těch kritických okamžicích neztratil duchapřítomnost. Naopak!

Vědomí, že se lidé, kteří mu byli svěřeni, a jeho milovaný *Racek* octli v nebezpečí, doslova zelektrizovalo jeho odvalu a vybičovalo jeho důvtip.

Vyběhl na můstek odhodlán buď loď zachránit, nebo zemřít, ale v každém případě podniknout všechno, co je v lidských silách.

A už po několika vteřinách, během nichž zvažoval situaci clipperu, který uprostřed větrné noci bezmocně stál na mělčině, věděl co dělat.

Od toho okamžiku údeš, se kterým se probudil, ustoupil vášnivě touze bojovat a naději, že ten boj vyhraje.

Z rukou staršího důstojníka, který vyběhl ze své kajuty jen nalehko, aby vyhlásil poplach, vytrhl hlásnou troubu, přitiskl ji k ústům a už se ozývaly jeho povely:

„Svinout plachty. A ať to letí, chlapci! Košoví strážní k táhlům! Přední stěhovku a vratiplachtu skasat! Kosatky dolů!“

Jeho hromový hlas zněl velitelsky, klidně a sebevědomě.

A díky té velitelské jistotě, díky tomu peprnému slůvku, jímž obdařil kormidelníky, nezachvátila mužstvo panika a lidé si zachovali jasný úsudek. A námořníci zvyklí tuhé disciplíně provedli bez nejmenšího zaváhání kapitánův rozkaz. Jedni už šplhali po lanech k ráhnům, aby svinuli košové plachty, druzí už dole skasávali dolní plachty a spouštěli kosatky na přídi.

Zároveň už kapitán přikazoval staršímu strojníkovi, kterého si zavolal na můstek, aby okamžitě připravil páru, a dodal se vzrušeným záchvěvem v hlase:

„Ale co nejrychleji! Každá minuta...“

Nedopověděl, přiložil k ústům hlásnou troubu a houkl nahoru plnou silou svých zdravých plic:

„Na ráhna!“

Starší strojník se úprkem vrátil do strojovny a dal zatopit pod kotli. Kotle už byly naplněné, topeniště připraveno. Rozčilení, bledí topiči chvatně podpalovali uhlí, které polili petrolejem, aby se rychleji rozhořelo.

A kapitán se v těch chvílích skláněl nad malou postavičkou staršího důstojníka, třesoucího se zimou, a hovořil mu přímo do ucha, aby víchř neodnášel ty pokyny, které mu překotně dával:

„Prohlédněte spodní podpalubí, jestli někde není trhlinka. Jestli je, tak honem všechny těsnící plachty a pumpy, které máme! Záchrané čluny do pohotovosti! Poddůstojníci se sekýrami ke stěžňům! Připravte se k shoení děl a jiného nákladu přes palubu. Světlo na všechny paluby, lucerny na stěžně! Proveďte!“

Kapitán hovořil rychle, úsečně a vzrušeně.

A když skončil s pokyny, důvěrně dodal:

„Zabořili jsme se pořádně... To je přece dno!“

„Pořádně. A nedáte rozkaz pálit z děl o pomoc?“

„Palte, ale kdo nás v téhle díře uslyší!“

Starší důstojník odešel provést všechny kapitánovy instrukce. Kapitán hledal očima na můstku navigačního důstojníka.

Ale ten na můstku nebyl. S lucernou v ruce už proměřoval hloubku kolem celé lodi.

Plachty jsou skasány.

Loď je chvílemi nadzdvihována nápořem vln a naráží na dno. Ty údery působí skličujícím dojmem.

Zdá se, že se trup v nejbližší chvíli rozlomí v půli.

Navigátor se vrátil na můstek a hlásí kapitánovi, že u přídě je hloubka dvanáct stop a u zádě čtrnáct.

„Zaplat' pánbůh! Nezabořili jsme se moc hluboko. A dno je jaké?“

„Písek.“

Kapitánovo srdce se plní nadějí. A ta ještě vzrůstá, když přichází poddůstojník se vzkazem od staršího důstojníka, že žádné trhlinky neobjevili.

Navíc se zřetelně začíná utišovat vítr.

Nicméně byl ještě dost silný a vlny, vysoké a vzteklé, útočily na *Racka* ze všech stran a hrozily, že ho zatopí. Převalovaly se volně přes celou příd' a chvílemi i přes zád' a námořníci se pevně drželi lan natažených po obou bocích lodí, aby je ty vlny nesmetly.

Zaburácel výstřel ohlašující, že loď je v nouzi... Za minutu druhý, pak třetí...

Mužstvo se shluklo kolem hlavního stěžně, uprostřed lodi. Slabé světlo rozvěšených luceren ozařovalo jejich napjaté, vážné tváře. Při každém nárazu o dno proběhl hloučkem tichý vzdech.

Náhle se přivalila vysoká vlna, zalila celý hlouček a strhla dva muže do moře.

Kapitán to spatřil a vykřikl:

„Držte se pořádně, chlapci! Nespěte tam!“

Námořníci se křížovali. Neštěstí dvou kamarádů na ně těžce dolehlo. Ačkoliv ještě před chvílí doufali v záchranu, začala teď mnohé přemáhat beznaděj.

A kdosi to řekl:

„Brzy umřeme všichni, lidičky!“

Jeho slova zaslechl starší důstojník, který právě pospíchal kolem, a okřikl ho:

„Nemluv nesmysly! Hned je vidět, že sloužíš první rok. Až se rozední, dostaneme se z mělčiny dolů! Do rána není tak daleko!“

Řekl to velice jistým hlasem, ačkoliv si sám zdaleka nebyl jist tím, co říká. Ale dobře věděl, jak je panika nakažlivá, a pokládal za svou povinnost mužstvo povzbudit.

A skutečně jim na chvíli dodal myslí. V té chvíli vyhlédl z potrhaného mraku měsíc. Působný a studený, ozářil rozbouřené moře, zvlněné šedavými pahorky, těsný hlouček námořníků, hrstku důstojníků i kapitána a navigačního důstojníka na můstku.

V záři měsíce bylo moře ještě děsivější a situace se zdála ještě beznadějnější.

Kapitán a navigátor namířili své dalekohledy kupředu, jestli snad nezahlednou břeh. Ale obzor byl zastřený mlhou.

„Vidíte něco, Jevgrafe Ivanyči?“ zeptal se kapitán.

„Ne, nic.“

„Signalisto! Vidíš břeh?“

„Prosím ne, Vaše Vysokoblahorodí... Nic než mlhu.“

Kapitán se pořád ještě nemohl rozhodnout k žádnému energickému kroku. Doufal, že se podaří vyplout z mělčiny s pomocí parního stroje, zapne-li plný zpětný chod. Ovšem potřebný tlak nebude dřív než za hodinu, a hodina, to je v takovéhle situaci celá věčnost!

A vlny se převalovaly přes loď dál, celá paluba byla pod

vodou. Otřesy byly stále častější. Zdálo se, že trup naráží o dno stále silněji.

Starší důstojník vyšel na můstek s hlášením, že provedl všechno, co kapitán přikázal.

„A měli byste si obléknout plášť, Nikolaji Nikolajiči. Nastydnete! V tomhle psím počasí.“

„Máte pravdu.“

A poslal si signalistu pro plášť.

„Přídní dělo bude muset přes palubu!“ řekl zlostně kapitán.

„Ano... Jinak se neodlepíme,“ souhlasil starší důstojník.

„Vyhodit odtud, co se dá, aby se odlehčila příd.“

„Máme provést?“

„Ano. Shod'te dělo.“

A kapitán houkl do hlásné trouby:

„Přídní dělo přes palubu!“

Bocman Nikitin opakoval rozkaz a rozkřikl se:

„Do toho, chlapi! Dělo dolů!“

Námořníci rychle čvachtali vodou na příd, kde stálo velké

dělo, přes něž se přelévaly vlny.

„Copak se k němu dostanem?“ řekl jeden.

„Vlny nás strhnou...“

Ale jeden ze starých mazáků houkl:

„Žádné strachy, však se mu dostanem na kobytku!“

Otočil se k staršímu důstojníkovi a zeptal se:

„Dovolte, Vaše Blahorodí, abych se přivázal lanem. Hodím na něj smyčku.“

Jeho nápad byl dobrý. Připoutali ho, a tak se mu podařilo navléct na dělo smyčku. Vlny ho sice odhodily, ale námořníci ho zachytili na laně, kterým byl připoután.

5

Byla to dřina. Omývání ledovými vlnami, připoutání, aby nemohli být smeteni do moře, se námořníci pachtili s dělem. Konečně byly silné provazy, jimiž bylo připevněno k palubě, přesekány a dělo svaleno z paluby.

„Sbohem, strejdo!“ rozloučil se s ním onen námořník, který je první zachytil smyčkou.

Zároveň další část mužstva vynášela zdola různé náhradní části stěžňoví a lanoví, pytle s potravinami i soudky se slaninou a házela to všecko do moře.

Promočení až na kůži a prokřehlí na kost, se muži vraceli z přídě a tísnili se kolem hlavního stěžně a u vchodu do strojovny. Ale i tam na ně stříkaly vlny. To už však začínaly hřmotit stroje a v srdcích námořníků vzklíčila nová naděje.

Starší důstojník, mokrý jako myš, vyšel na můstek a podal kapitánovi hlášení, že rozkaz je proveden. A se zřejmou hrdostí dodal:

„Chlapci se vytáhli, Pavle Lvoviči!“

„Netřesou se strachem? Žádná panika?“

„Ne... Ze začátku trošku. Ale jen holobrádci. I když by ani u starých nebylo divu.“

Nikolaj Nikolajevič se právem těšil u mužstva vážnosti a oblibě, protože i on je měl rád a jednal s ním s lidskostí na tehdejší dobu vzácnou.

Jen velice zřídka se uchýloval k tělesným trestům a málokdy někoho udeřil, nanejvýš ve chvíli služebního hněvu, „zbrkle“, jak říkali námořníci, ale nikdy nebyl krutý.

A námořníci, kteří viděli svým velitelům až do ledví, ta občasná vzplanutí svému staršímu důstojníkovi neměli za zlé. Vážili si ho jako dobrého námořníka a spravedlivého muže, a hlavně cítili, že Nikolaj Nikolajevič je jejich člověk, který chápe, jak těžkou mají službu, šetří je a nenakládá na ně práci, na kterou nestačí, nesekýruje je kvůli hloupostem a neštítí se promluvit s obyčejným námořníkem, říct mu přívětivé slůvko nebo s ním zavtipkovat...

Zato se také snažili, aby staršímu důstojníkovi, který od nich dostal přízvisko Dobrák, udělali všecko, co mu na očích viděli, jen proto, že s nimi jednal lidsky.

„Máte pravdu... je to překerní situace!“ souhlasil kapitán a křikl do hlásné trouby: „Výborně, jste pašáci!“

„Snažíme se!“ zahlasila stovka hlasů.

„Brzy budeme zas na volném moři!“ pokračoval kapitán.
„Pak se osušíte a ohřejete. A dostanete po skleničce!“

„Poníženě děkujeme!“

„To se jistě za nás vzal Dobrák!“ podotkl někdo z mužstva.

„Určitě. Kdo jiný!“ přitakávali ze všech stran.

Kapitán nebyl u mužstva příliš oblíbený a za všechno, co se na lodi stalo k prospěchu posádky, se připisovala zásluha staršímu důstojníkovi.

Uplynula ještě dlouhá čtvrt hodina, a během ní další přívaly vln strhly velitelský člun, zavěšený nad palubou, a prolomily část pažení.

6

„Kolik je hodin, Jevgrafe Ivanyči?“ zeptal se netrpělivě kapitán. „V tom větru není vůbec slyšet zvonění.“

Navigační důstojník, který jako by zkameněl v nehybném postoji u kompasu, si rozepjal plášť, vytáhl z kapsičky pletené vesty svůj anglický kapesní chronometr a přidržel ho u osvětleného kompasu.

„Za pět minut čtyři!“ odpověděl.
„A kdy začíná svítat?“
„V šest.“
„Zřejmě trčíme v gižické zátoce?“
„Nejspíš... Tamhle mělčiny nejsou!“
Starý navigátor mávl rukou za záď a pak si natáhl rukavici.
„Ale vítr se utiňuje, Jevgrafe Ivanyči.“
„Utiňuje. Ráno se myslím utiší docela.“
„Ovšem z vln jde hrůza.“
„Tady na mělčině ano, ale venku na moři to nic není.“
„Už abychom tam byli!“ vydralo se skoro vroucně z kapitánovy hrudi.
„Však brzy budeme, Pavle Lvoviči.“
„Myslíte?“
„Jak jinak!“ ujistil navigátor, vědomý si toho, jak by od něho bylo kruté, kdyby dal člověku v kapitánově situaci jinou odpověď.
„Už abychom měli páru!“
V téže chvíli zadrněl zvonek lodního telegrafu na můstku.
Kapitán přitiskl ucho k dorozumivací rouře a uslyšel tak netrpělivě očekávaná dvě slova:
„Stroj připraven!“
„Plným zpátečním chodem!“ houkl do telegrafu. „U kormidla pozor! Z přídě všichni pryč!“ vykřikoval další povely.
A srdce se mu silně rozbušilo v napjatém očekávání, jestli se loď pohne, nebo ne.
Stroje zarachotily. Z komína se valil dým a vyletovaly jiskry, které rychle odnášel vítr.
Leckdo z námořníků se křížoval. Všichni ztuhli napětím. A měsíc, který znova vyhlédl, se lhostejně díval na ten hlouček lidí, pro který se v těch chvílích řešily otázky života a smrti.
Na záchranné čluny nebylo při tak rozbouřeném moři ani pomyslení. Mimoto nikdo nevěděl, jak blízko je břeh. Kolem *Racka* jen hrozivě hučelo a vylo moře.
Uběhla minuta, pak druhá, třetí...
Stroje rychle a hřmotně pracovaly. Šroub provrtával vodu. Ale loď, jako přikovaná řetězy, jež se marně snažila odhodit, se jenom otřásala, narážela na dno a nehýbala se z místa.
„Ještě přidat!“ vyštěkl kapitán zlostně do strojovny.
„Rozkaz! Ještě přidat!“ ozvalo se zdola.

Lod' se nehýbala...

„Porazit přední stěžeň!“ vykřikl divoce kapitán.

Starší důstojník se rozběhl na příd'.

Muži se už rozpráhli sekerami.

„Zadržte!... Není třeba!“ ozval se náhle výkřik plný radosti a štěstí.

A stejně radostným křikem zahlaholila vzápětí celá paluba.

Racek pomalu a jakoby s námahou couval, ale už po chvíli se jeho pohyb zrychlil a lod' se octla na volné hladině.

Stroje pracovaly ještě asi deset minut, a pak se ozval kapitánův povel:

„Stroje stop!“

A když lod' zůstala stát, dal nový povel: „Směr ze zátoky! Spusťte kotvu!“

Zařinčel kotevní řetěz, kotva žuchla do vody a *Racek* zůstal zakotvený přídí proti větru.

„Do rána si počkáme!“ říkal vesele kapitán staršímu důstojníkovi. „A teď se postarejte, aby mužstvo dostalo po sklence vodky a mohlo se osušit a zahřát. A poproste velitele směny, ať před osmou mužstvo nebudí... Já se teď jdu vyspat! A vy ke mně za chvíli zajděte, Jevgrafe Ivanyči!“ obrátil se kapitán na navigačního důstojníka.

„Rozkaz!“

„Trhliny v lodi nejsou, Nikolaji Nikolajeviči?“

„Ne.“

„Výborně!... Tak já jdu spát!“

7

„Hej, Rjabko! *Medvěda!*“ křičel kapitán, když vcházel do kajuty. Ale Rjabka se neozýval. „Zatraceně! Rjabko!“

Kapitán nakoukl do Rjabkovy kajutky. Sluha spal jako dřevo. Kapitán jím zatřásl. Rjabka vyskočil a protíral si oči:

„Ty jsi spal?“

„Ano, spal, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A nevíš o ničem?“

„Prosím ne, Vaše Vysokoblahorodí!“

Kapitán se hlasitě rozesmál a otočil se k navigátorovi:
„Nejspíš si dával *medvěda*, až přebral.“
„Už to tak bude.“
„Přebral jsi, Rjabko?“
„Jenom kapánek, Vaše Vysokoblahorodí!“
„Tak, a teď ho připrav nám, ale pořádnou porci! A zatop v kamnech! Posad'te se přece, Jevgrafe Ivanyči!“
Ale starý navigátor se nejdřív podíval na barometr, a teprve pak se posadil a vesele poznamenal:
„Barometr stoupá, Pavle Lvoviči!“

MEZI SEBOU

1

Clipper plul pomalu v stranovém větru, se skasanými plachtami. Moře bylo neklidné. Pršelo. Obzor byl na všech stranách zamlžený a po kalném nízkém nebi se honily černé cáry mračen. Vítr byl nárazový, chvílemi utichal a opět začínal ryčet a kvílet v namoklém lanoví.

Už týden se neukázalo sluníčko a navigační důstojník byl celý nervózní, že nemůže konat pozorování a upřesnit polohu lodi. Podle našich výpočtů jsme předpokládali, že jsme sto mil od Hongkongu, a doufali jsme, že k němu dorazíme kolem poledne příštího dne.

Námořníci se choulí do svých umolousaných pláštěčků z plachtoviny a jsou v pohotovosti u svých lan a táhel. Chvílemi někdo utrousí úsečnou poznámku o počasí nebo ze sebe setrese vodu jako kachna. Je to neklidná směna. Je třeba být v neustálé pohotovosti proti častým a nenadálým nárazům vichřice.

Na můstku stojí kapitán a důstojník ve službě, oba v nepromokavých pláštích a námořnických kloboucích s úzkou obrubou. Kapitán je úplně klidný, mladý důstojník naopak trochu rozčilený. Takovou bouřlivou službu, kdy musí samostatně rozhodovat, má poprvé v životě. Dělá mu to dobře, ale je mu i úzko, a navíc ho zlobí, že se kapitán tak často objevuje na můstku, jako by nedůvěřoval bdělosti mladého podporučíka, který už přeplul Atlantský i Indický oceán a pokládá se za zkušeného námořníka.

Kapitán, který kdysi v mládí prožíval navlas stejné pocity, jeho rozpoložení dobře chápe a nezasahuje do jeho instrukcí, třebaže všecko bedlivě sleduje. Zvláště často a upřeně pozoruje obzor.

Tam, na dolním okraji oblohy, vyvstává cosi černého, narůstá to v bouřkový mrak, pak se to odtrhuje od obzoru a jako široký šedivý sloup se to rychle přibližuje k lodi z návětrné strany.

To se žene vichřice s deštěm.

Zvučným, až příliš zvučným a trochu roztřeseným hlasem dává důstojník poněkud předčasně povel svinout plachty a ve snaze přemoci vzrušení, které se ho mimoděk zmocňuje, když vidí blížící se hrozivý bouřkový mrak, zaujímá nenucený postoj neohroženého, ničeho se nelekejícího mořského vlka.

Plachty jsou svinuty a malé plavidlo s holými stěžni je připraveno zachytit útok nepřítele a nastavuje jeho zuřivému náporu co nejmenší plochu.

Vichřice, která strhává a žene před sebou šedé hřebeny vln, se zuřivě vrhá na loď a halí ji ze všech stran do lijavce a do mlhy. Vztekle burácí v stěžňoví, hučí ve vzdutém lanoví, pokládá loď na bok a několik vteřin ji unáší rychlostí, z níž se tají dech a při níž je kolem vidět jen vířící pěnu.

Vichřice se přehnala a mlha se rozptyluje. Loď se vyrovnává a pluje pomaleji. Leckterý z mladých přestrašených námořníků, kterým se nebezpečí zdálo větší, než skutečně bylo, se s úlevou nábožně křížuje.

Znovu se ozývá zvučný hlas velitele směny. Znovu se rozvinují plachty a loď se zase kymácí z boku na bok v nepravidelném vlnobití a povrzává ve všech kloubech.

„Neuspěchal jsem to trochu s tím svinutím plachet, Pavle Nikolajeviči?“ obrací se na kapitána trochu rozpačitě podporučík.

Má pocit, že si kapitán určitě všiml, jaký strach mu blížící se vichřice nahnala.

„Provedl jste to výborně... zdatně jste si vedl! Vždycky je lepší svinout plachty dřív než později!“ říká s obvyklou přívětivostí kapitán a už na odchodu dodává: „Jestli zesílí vítr, dejte mi vědět... Ostatně asi nezesílí. Barometr stoupá.“

2

V tutéž dobu, co nahoře fičel vichr a unavené, na kůži promoklé mužstvo ve službě toužilo po vystřídání, dole odpočívali ti, které služba teprve čekala. Bylo po obědě a námořníci bezstarostně spali. Celé podpalubí a spodní palubu, každý koutek kolem stěžňů a komína zabrali pohodlně natažení

lidé. Přestože nezakrytými otvory byly dolů spuštěny plátěné větráky, zajišťující přívod čerstvého vzduchu, byl v podpalubí dusný pach. Páchlo to tam lidským potem, vlhkem i smolou. Ze všech koutů se ozývalo hlasité a rozmanité chrápání šesti desítek námořníků, kteří právě vydatně poobědvali.

Nespali ostatně všichni. Někteří námořníci, ti „praktičtější“, využívali volné chvíle k tomu, aby si udělali pořádek ve svých věcech: ten si spravoval prádlo, ten zas boty, další něco šil. Několik mužů si sušilo v lodní kuchyni promoklé vatované vesty a poslouchalo, jak důstojníci sluhové, kteří tam myli nádobí, líčili kuchaři důstojnické kuchyně, jak si páni důstojníci „dneska nemohli vynachválit“ oběd.

„Jediný Muraškin prskal... Ale to je pokaždý, ať se mu předloží co chce, na všechno má fuj, fuj! Je to zkrátka *fujtajblík!*“ podotkl posměšně jeden ze sluhů.

„Fujtajblík, to se ví!“ přizvukovaly se smíchem ordonance, zřejmě spokojené s tím, jaké přízvisko si vysloužil pomocník

navigačního důstojníka za svoje ustavičné vrtochy, pramenící ani ne tak z nespokojenosti, jako spíš ze snahy ohromit svou výjimečnou gastronomickou náročností.

„Na souši možná žvejkal podešve s vodovou omáčkou, a tady ohrneje nos!“ zlobil se kuchař. „Kdyby tomu aspoň rozuměl, ale takhle jenom... Ostatní byli, říkáš, spokojení?“

„Dokonce moc... Starší důstojník si dvakrát přidával maso, že prý mu moc chutná. A doktor chválil pirožky. Dobře deset jich Karl Karlyč spořádal!“

Postarší podobaný námořník s náušnicí v uchu se pohodlně uvelebil u komína, a opíraje se bosýma nohama o roubení průlezu do strojovny, s přísně soustředěnou tváří našival nové svršky z plachtoviny a příjemným hlasem si k tomu pobrukoval jakousi jednotvárnou, nyvou melodii beze slov. Čas od času přerušoval práci, prohlížel si botu úctyhodných rozměrů ze všech stran a kochal se svým dílem s pocitem uspokojení, vyjadřovaného tichým úsměvem na jeho opáleném, energickém obličejí. Ale pak se mu na tvář zas vracel obvyklý soustředěný a klidný výraz člověka, který v životě mnoho viděl a prožil, a znovu se pouštěl do práce a pobrukoval si při ní. Šil obratně, přestože se loď značně kymácela. Ten námořník byl Vasilij Fedosejič Fedosejev, lodník na přední palubě, účastník už třetí dálkové plavby, vážený člen posádky. Na důkaz toho mu všichni říkali Fedosejiči, ačkoliv nebyl poddůstojník.

Vedle něho ležel naznak s rukama rozhozenýma od těla a sladce pochruoval mladý černovlasý zavalitý lodník Aksjonov, nováček, který byl na moři poprvé. Pocházel ze stejné vsi jako Fedosejič a jako jeho krajan se těšil zvláštní přízni někdejšího souseda, který na rodnou ves dosud nezapomněl a rád o ní s mladým námořníkem rozprávěl.

Aksjonov náhle hlasitě zachroptěl a probudil se. Na jeho zdravé ruměné tváři s ploským nosem, blyštící se od oleje, ještě zářil blažený ospalý úsměv, jaký bývá po probuzení z příjemného snu. Nejdříve sladce zívá a protáhl se, mhouře své velké tulení oči, a potom otočil hlavu a díval se, jak Fedosejič pracuje.

„To budou botky jedna radost!“ promluvil konečně.

„Proč nespíš? Jen spi, spi, Jefimko! Ještě nepískali! Máš noční směnu a to se nevyspíš. Koukej si to radši naspat,“ domlouval mu dobrácky Fedosejič, aniž odtrhl oči od práce.

„Kdepak... vyspal jsem se jedna radost... Ale nějak to dneska houpe,“ zjišťoval a posadil se.

„No, trošku... Kdopak ti to udělal, Jefimko?“ zeptal se najednou Fedosejič, který si všiml, že krajan má pod okem čerstvou podlitinu.

„Ještě se ptej... Kdo jiný, než ten d'ábel vykulený... bocman!“

„Ten ti ji ale ubalil, kamaráde! Prosím tebe... div se ti nestrefil rovnou do oka!“ pokračoval Fedosejič a pozorně si prohlížel modřinu. „A kvůli čemu?“

„Kvůli ničemu... opravdu, kvůli ničemu!“ vyhrkl živě Jefimka, který si připomněl nedávné příkoří. „Sám přece víš, jak s náma zachází... jako se zvíří... Nic si nedělá z toho, že je zákaz tlouct lidi a že ani páni důstojníci nikoho nebijou... On klidně!“

„Přestaň mlít pantem, Jefimko!“ zarazil ho přísně Fedosejič. „Někdy, když je proč, tak to jinak nejde... od toho má svou hodnotu. Jen mi pěkně pověz, kvůli čemu!“

„Jak říkám, kvůli ničemu, Fedosejiči! Docela zbůhdarma, no. Prve svinovali plachtu a jemu se zdálo, že jim to trvá moc dlouho... Tak je šel spořádat... A já s tím přitom neměl vůbec nic společného, ani jsem se plachty nedotkl... Ale když už kolem mě šel, tak mi taky jednu vrazil. V tom vzteku!“

„Nelžeš mi, Jefimko?“

„Proč bych ti lhal? Zeptej se jich, jestli chceš... všichni to viděli.“

Fedosejič chvíli mlčel a pak povážlivě potřásl hlavou a řekl:

„Mně se zdá, že má nějaký roupy, milej Nilyč... Ne a ne dát na to, co mu lidi radí...“

„Je čím dál tím zběsilejší... Včera večer mě taky praštil do zad a Leontjevovi dal do zubů!“ stěžoval si Jefimka.

Právě v té chvíli se vynořil za komínem starší důstojník, který šel z kajuty prvního lodníka do důstojnické jídelny. Zaslechl, jak si mladý námořník stýská, zastavil se nad ním a ukázal na jeho oko:

„Co to tu máš, Aksjonove?“

Jefimka okamžitě vyskočil a ostýchavě odpověděl:

„Narazil jsem si oko, Vaše Blahorodí!“

„Hm... narazil?“ opáčil s úsměvem starší důstojník, ale dál se

nevyptával a šel dál. „Ten Ščukin!“ bručel si pod nos, když vcházel do jídelny.

„Dobře ses zachoval, Jefimko! Jako správný námořník! Výborně!“ pochválil ho Fedosejič. „Proč darmo začínat sváry a donášet... To je to poslední! Však my to Nilyčovi vytmavíme sami, po námořnicku!“ řekl významně, ale ztlumeným hlasem.

„Bocmanovi? Jak mu to chcete vytmavit... bocmanovi!“ divil se upřímně mladý námořník.

„To už není tvoje věc, jak se to dělá!... A teď ukaž, Jefimko, zkus si je,“ podával Fedosejič Jefimkovi botku.

Jefimka se obul, udělal pár kroků a se spokojeným úsměvem botu vrátil:

„Jako ulitá, Fedosejiči! Ani trochu netlačí.“

„A hlavně jak je ušitá... Jen se podívej, Jefimko!“

Jefimka se podíval a zjistil, že je ušitá jedna radost.

„Ty budou k neroztrhání... Dělal jsem dvojité steh a podrážka je taky z dobrého materiálu. Až přijedem do Hongkongu a pustí nás na břeh, tak si je vezmeš... Ale to, co jsme si tu říkali o bocmanovi, Jefimko, si nech pro sebe!“ dodal důrazně Fedosejič a znova se pustil do práce.

Ještě ten večer se Fedosejič o něčem potajmu radil s několika starými námořníky.

3

Postrach mladých námořníků, bocman Ščukin, malý, asi padesátiletý pořízek s vypoulenýma očima, křivýma nohama, ošlehanou tváří barvy špinavé mrkve a hlasem ochraptělým od nadávek a chlastu, právě skončil své nevyčerpatelné variace na ruské téma, jimiž druhého dne oblažoval posluchače hned od časného rána při pravidelném úklidu. Počasí se přes noc uklidnilo, obzor se vyjasnil, úklid byl dokončen a Ščukin si založil své ukoptěné ruce za záda a se spokojeným výrazem si prohlížel kotevní zarážedla, už předem vychutnávaje blízkost svého jediného povyražení: vyjet do přístavu a zlít se jako zvíře.

Na tahle povyražení starého bocmana se velitelé dívali shovívavě, protože Ščukin byl bocman zdatný a znalý své věci.

A jestliže na břehu projevoval slabůstky nedůstojné svého postavení, byl zato na lodi vždycky na vyšší situaci: vždycky střízlivý, neboť z obavy, že by neodolal, nepil ani svůj příděl, vždycky v pohotovosti, horlivý, ukázněný a přísný. Ve službě neznal bratra, nadával s bravurou typických bocmanů staré školy a pečlivě si chránil svou bocmanskou prestiž.

Ta prestiž byla ovšem v pekle, jakmile Ščukin vkročil na břeh.

Odjížděl vždycky v plném lesku. Pro větší slávu ruského jména zpravidla oblékal vlastní šviháckou blůzu s holandskou vyšívanou náprsenkou, na níž se skvěl řetízek se stříbrnou bocmanskou písťalkou, dárek od staršího důstojníka, na nohy si bral nové, hodně vrzající vysoké boty a na krátký, šlachovitý, do hněda opálený krk si uvazoval černý hedvábný šátek, jehož konce protahoval stříbrnou obroučkou. Konečně si frajersky nasazoval až hluboko do týla námořnickou čepici bez štítku a s černou stuhou, na níž bylo zlatými písmeny vyraženo jméno clipperu, a bral do ruky, podle svého názoru spíš z národní hrdosti než z opravdové potřeby, kapesník, který nikdy nepřivezl nazpátek.

Takhle velkolepě vyšňořený a pečlivě oholený, s úhledně přistřiženým krátkým tvrdým knírkem, rozhlížeje se kolem s výrazem oslavence a pořád s kapesníkem v ruce, nasedal do člunu, a jakmile vkročil na břeh, zamířil do nejbližší krčmy.

Na loď se obyčejně vracel s notně pošramoceným zevnějškem, celý otřesený, a byl tichý a pokorný jako beránek. Vícekrát se stalo, že ho přivezli jako mrtvolu, vytáhli ho z člunu navijákem a odnesli do jeho kajuty.

Ráno se však objevoval na palubě opět vážný a důstojný, ještě přísnější než jindy, a jako by se mstil za své včerejší ponížení, nadával víc než jindy a ještě častěji než jindy přetáhl provazem některého z mladých námořníků, který se mu nachomýtl pod ruku. A ten den ji měl zvlášť pádnou.

Ščukin se ani v jediném cizím přístavu, kde clipper kotvil, nedostal dál než do nejbližší krčmy, ale to mu nebránilo, aby o nich nemluvil se shovívavým pohrdáním.

„Za nic to tam nestojí... To se jen tak bájí o cizině!“ vyprávěl bez rozdílu o všech cizích zemích. „Kam se jejich města hrabou na naše! A co teprve lidi! Kdepak, Rusko je královna všech zemí!“

Věřil v nadřazenost Ruska stejně neotřesitelně, jako byl přesvědčen, že bez provazu a bez výprasku se z nikoho nestane pořádný námořník a nikdo „nepřijde k rozumu“. Jemu, který za svou dvacetiletou službu na moři prodělal tvrdou školu ran a bití, přešla tahle filosofie tak do krve, že když na začátku naší plavby dostali bocmani a poddůstojníci příkaz, aby nepoužívali karabáče ani pěstí, nemohl uvěřit svému sluchu.

„Tak to teda nevím... To už by člověk ani nesměl nikoho poučit? Co to potom budu za bocmana, když nebudu smět nikomu jednu vrazit?“ durdil se při debatě s poddůstojníky na přídi. „To jsou mi věci! Tohle dřív u námořnictva neexistovalo!“

Nakonec zůstal věren svému názoru, že všechny tyhle novoty jsou jen a jen rozmazlování. Námořník přece nad sebou musí cítit silnou ruku, a tak přes zákaz co chvíli někoho poučoval svou metodou a byl postrachem mladých námořníků. Starší důstojník Ščukinovi už několikrát pohrozil, že ho propustí, jestli nepřestane se svým řáděním. Ščukin ho vždycky vyslechl se zachmuřenou tváří a mlčky, den nebo dva se krotil, ale potom rozdával rány dál, i když méně nápadně, aby důstojníci nic neviděli.

„Přestaň se vytahovat, Nilyči, slyšíš? Nesekýruj zbuhdarma lidi!“ domlouvali mu nejednou staří námořníci, když s ním před začátkem plavby popíjeli v přístavu. „Bocman jsi k pohledání, to se ti musí nechat, ale to, že kolem sebe biješ hlava nehlava, nemá vůbec smysl. S tím přestaň, Nilyči!“

„Podle vás bych se teda měl změnit v žalobníčka? Kvůli každé hlouposti si běhat stěžovat? Tohle se ode mě do smrti nedočkáte! Já jsem námořník, kamarádi zlatí, jasné? Za starých dobrých časů žádného bocmana ani nenapadlo, aby někomu chodil donášet na vlastní lidi. Zjednal si pořádek sám. Když jich někomu pár nandám, ale rozumně, nemůže to nikdy škodit. Dejte na mě!“

„Jenže ty to málokdy děláš rozumně, Nilyči!“

Ščukin sliboval, že bude lidi poučovat rozumně, ale netrvalo to dlouho a byl namol on i jeho rádci.

Starý bocman nepřestával brojit proti neslýchaným novým zvyklostem zaváděným na clipperu a rád vzpomínal, jak dříve uměli našince „poučit“ a jaký byl v loďstvu pořádek. Unesen svými vzpomínkami, dával někdy v důvěrném kroužku květnatě k lepšimu historii svých dvou vyražených předních zubů, jako by

chtěl na vlastním příkladu doložit oprávněnost názoru, že když jich někdo někomu „pár nandá, nemůže to škodit“.

Udivující bylo ovšem to, že Ščukin vzpomínal na viníka zkázy svých dvou zubů s nadšením plným lásky a obdivu, s nímž se obvykle nevzpomíná na lidi, kteří vyrážejí zuby. Avšak ve Ščukinových očích byl zrovna tenhle velitel Vasilij Kuzmič Ostopolov („dej mu pánbůh království nebeské!“) jakýmsi nedostižným ideálem a ztělesněním vši dokonalosti a všech těch vlastností, jež byly podle bocmanova přesvědčení nezbytné pro řádného nadřízeného. Ščukin o něm vyprávěl přímo pateticky a povyšoval ho v jakési mytické božstvo z námořnického Olympu.

„Lev – co vám mám vykládat!“ horlil nadšeně, s nevyčerpatelnou zásobou přirovnání. „Jak vkročil na palubu, okamžitě jsi to cítil! Podíval se na tebe – ale to byl orel! Nebo dejme tomu, když se měly skasat plachty... Podle něj to muselo být odbyté za tři minuty, a když se někdo na nějaké košovce třeba jen o vteřinu opozdil, hned si svolal všechny košové dolů na příď. A když jich dostaneš sto na hřbet, příště už se neopozdíš! Proto taky u nás všechno klapalo! Naše loď byla nejlepší z eskadry. Práce nám jen hořela pod rukama. My už jsme nebyli námořníci, ale ďábli, přímo jsme lítali. Aby se mu někdo loudal před očima, to neexistovalo! Měl oči jako ostříž! Stál třeba na zádi, ale jak uviděl, že něco není v pořádku, přihnul se na příď jako vichřice a už se sypaly. Raz, dva, tři! Tomu pěstí, tomu taky, a ještě... když jich rozdá dvacet, hned tak na to, kamaráde, nezapomeneš! Kdepak! A ta síla v ruce. Když ti ji ubalil, zajiskřilo se ti před očima a huba ti napuchla jako meloun. Jo, to byla ruka!“ zajíkal se nadšením Ščukin a názorně předváděl, jakou měl Ostopolov ruku. „Zato byla bezvadná disciplína a vzorná čistota. Námořník si nic nedovolil, měl se pořádku na pozoru. Báł se důstojníků, báł se bocmanů, ne jako dneska. Dneska má kdekdo na každé tvoje slovo hned dvě. To se ví, tenkrát se jim nedávaly do rukou všechny tyhle knížky, aby z nich brali rozumy. Námořník nevyšel ze strachu, nemudroval a náležitě vzhlížel k velitelům. Zato když tě pustili na břeh, moh sis tam vyhodit z kopýtko jak jsi chtěl, a nikdo ti neřek ani slovo. To by tak hrálo, říkali, aby se ruský námořník nemoh za svou dřinu pořádně nadrat! Častokrát stál náš kapitán na palubě a s úsměvem na tváři přihlížel, jak taháme úplně vyřízené kamarády na palubu na kladkách jako

berany. On v tom neviděl žádnou ostudu... A ne jako někteří dnešní kapitáni!“ dodával zachmuřeně starý bocman, který si nikdy neodpustil rýpnout do našeho velitele.

„Kdepak, náš kapitán měl hlavu na pravém místě!“ pokračoval uchváceně Ščukin. „Měl pochopení pro to, že si každý námořník na břehu rád zahraje na granda. A sám se dobrého trunku taky neštítí... Naopak!“

„To tenkrát kdekdo!“ poznamenal se smíchem felčar.

„Bodejť!... Jenomže kam se na našeho kapitána všichni hrabali. On byl totiž drak i v pití! Tři nebo i čtyři lahve marsaly za den vyprázdnil, ale ani okem nemrkl! Navečer vyšel na palubu a nic jste nepoznali, ledaže byl drobet červenější a víc láteřil. V tom byl nějaký přeborník!“

„A pročpak vám způsobil to ublížení na těle, Matveji Iljiči?“ ptával se na tomhle místě galantně felčar, aby bocmana nepřipravil o potěšení znovu vyprávět všem dávno známý příběh svých dvou vyražených zubů.

Ščukin po té otázce pokaždé doslova pookřál a na jeho tváři se už předem objevoval úsměv, jako by se chystal líčit svůj nejpříjemnější životní zážitek.

„Proč? Správně bych si byl zasloužil, aby mi přerazil sanici a zvalchoval hřbet, a ne mě připravil jen o dva zuby. Když se to tak veme, teda opravdu... Víte, lidičky, to jsme takhle jednou ráno, vidím to, jako by to bylo dneska, odvezli našeho kapitána do Petrovského přístavu. No, přirazili jsme, kapitán vyskočil ze šalupy a ještě na nás houkl, v kolik hodin pro něj máme přijet. Mně se zdálo, že v šest... byl jsem na šalupě staršinou. No dobrá. Ve tři čtvrtě na šest připlouváme k hrázi, koukáme, a on už tam přechází a škuje ramenem, to znamená vzteky... A vtom jsem si vzpomněl, že vlastně neříkal v šest, ale už v pět, v pět abych pro něj přijel. Jak mi tohle blesklo hlavou, kamaráde, ztuhlo mi srdce v těle a začal mi běhat mráz po zádech... Copak jsem doopravdy nechal našeho kapitána, toho orla, čekat celou hodinu? Dovedeš si to vůbec představit? Tenkrát to nebylo jako dneska – pardon, já zapomněl! Tenkrát byla, kamaráde drahý, vojna jako řemen. Sedřeli z tebe kůži kvůli vteřině, neřku-li když šlo o hodinu!“

Na tomhle místě vyprávění dělal Ščukin vždycky řečnickou pomlku, jakoby proto, aby poskytl posluchačům možnost

jaksepatří zvážit tíhu svého provinění, a tím více tedy ocenit velkorysost nebožtíka kapitána.

„No dobrá... Došel k člunu, zakýval na mě prstem a zval si mě kousek stranou. Koukám, že se tváří hrozně, a jdu k němu víc mrtvý než živý. Stoupnu si před něj a dívám se mu do očí. Měl rád, když mu námořník vždycky s čistým srdcem hleděl do očí. Chvíli na mě koukal a nic neříkal, a najednou bim, bim! Všehovšudy dvakrát pěstí do zubů, ale tak, že to jen cvaklo. Musím ještě říct, že kapitán pořád nosil na ukazováčku brilantový prsten. Dárek od samotného cara. No a tím prstenem mi je ubalil. Dělal se mi mžitky před očima, ale stojím v pozoru, vypínám prsa a vesele mu koukám do očí. Čekám další rány, ale on už nic. Do člunu, neřáde! povídá mi a nastoupil za mnou. Odrážte! Odrážili jsme. Vesluju, co můžu, veslaři jsme byli náramní, ale hlavou mi táhne: To byl jen předkrm, co mě asi teprv čeká na lodi? Dá mi vysolit nejmíň takových dvě stě, aby mi příště líp sloužila paměť! Člun jen letěl, za chvíli byla loď v dohledu. Kapitán po mně zamračeně pokukuje, všiml si podle všeho, že mi mezi pysky crčí krev. No dobrá... Přirazíme k lodi. Kapitán vstal a otočil se na mě: Co zuby, ty darebáku, vydržely? Myslím, že nevydržely, Vaše Vysokoblahorodí, povídám já, protože cítím na jazyku nějakou kaši. Ušklíbl se, a co bys řek? Namísto toho, aby mi jich nandal, co se do mě vejde, povídá, ještě než odešel: Vypij si ode mě sklínku vodky, kamaráde, a ještě si dej profouknout uši! Poníženě děkuju, Vaše Vysokoblahorodí! houkl jsem a z radosti jsem ty zuby vyplil. Hned druhý den si mě zavolal k sobě a povídá: Ty ale dovedeš snášet rány, jsi pašák, žádná baba. Tak se má chovat správný námořník. Za to tě povyšuju na poddůstojníka. Ale dej pozor, ať mi neděláš hanbu! Byl jsem z jeho chvály úplně vedle. Kdyby mi v té chvíli rozkázal, abych skočil přes palubu, tak jsem to s chutí udělal! Takový byl náš kapitán. Dokázal s tebou jednat přísně i laskavě, podle toho, co sis zasloužil. Inu stará škola. I smrt mu pánbůh dopřál lehkou... klepla ho mrtvička. Hrál prý karty, trošku víc se napil, a zčistajasna buch pod stůl... Honem ho chtěli zvednout, ale už nedýchal... Dej mu pánbůh království nebeské!“ dodával zjihle Ščukin a nábožně se křížoval.

Ranní úklid skončil, šlo na jedenáctou, blížil se oběd. Námořníci v očekávání příjemného hvizdu, který ohlásí výdej vodky, se vyhrnuli na palubu a postávali v hloučcích na přídi. Právě skasali plachty a clipper plul celkem čile na parní pohon proti větru, který vanul přímo do čela a nedovoloval použít plachet. Vlnobití sláblo, z mraků chvílemi vyhlédlo slunce a navigační důstojník byl spokojený, protože mohl přesně zaměřit polohu lodi. Tak se vyjasnilo, že k cíli dorazíme nejdříve navečer.

Bocman uvelebený na pracně kotvy a obklopený samými příslušníky aristokracie přední paluby – zásobovatelem, prvním lodníkem, felčarem a dvěma písaři – vyprávěl o Číňanech.

„Podívej, jak se náš vejr cení!“ prohodil rozpustile k Jefimkovi zrzavý a pihovatý, švihácký námořník, odchovanec nižšího vojenského učiliště, a lišácky mrkl směrem k bocmanovi.

„Když se chystá na břeh, má vždycky náladu.“

„Cítí, že se namaže jako zvíře... Ale poslyš, Jefimko, chtěl jsem tě o něco poprosit!“ pokračoval lísavě zrzek.

„O co?“

„Jestli bys mi nepůjčil dolar, až nás pustí na břeh... Jsem dočista na dně.“

Jefimka hned neodpověděl. Konečně nerozhodně řekl:

„Měl bys říct někomu jinému. Leont'jeve... opravdu. Chci si koupit novou košili.“

„Nehloupni! Novou košili? Nač? Tu koupíš nejlíp v Japonsku. Tam prý mají košile! No tak, buď tak hodný! Za měsíc ti ho vrátím... namouduši!“ žadonil Leont'jev.

„I s tím, co sis půjčil předtím?“

„Všecko najednou... spolehni se!“ pokračoval Leont'jev a lačně se díval na kamaráda, který hleděl do země.

Po kratším váhání se Jefimka obměkčil, slíbil a Leont'jev vesele poznamenal:

„Tak pěkně děkuju. Vidím, že jsi správný kamarád. Počkej, v Hongkongu si vyhodíme z kopytka! Jakuška nás provede, ten už tady byl!“

„Podívej na ty lidi!“ nestačil se divit Jefimka a ohlížel se na džunku, proplovající blízko nich s palubou plnou Číňanů.

„Jeden by neřek, co lidu pánbůh stvořil! Nedávno Malajci, a teď zas Čínani!“

„Všechno na jedno brdo, cháska pohanská!“ řekl nato s lhostejným opovržením Leont'jev, který pokládal za známku námořnického bontonu ničemu se nedivit. „Ale ty jsi hlupák, Jefimko!“ pokračoval po chvíli. „Proč jsi to včera, když se tě starší důstojník ptal, neřek na toho nelidu? Přinejmenším by byl dostal nos! Mít já takový monokl jako ty, tak určitě řeknu, věc se má tak a tak, Vaše Blahorodí, to mi pro nic za nic udělal bocman Ščukin. A ne – já se uhodil!“

„Co bych z toho měl? Však on si to slízne!“ řekl Jefimka a snažil se vypadat hodně důležitě.

„Snad ne od tebe?“ rozesmál se Leont'jev.

Jefimka měl sto chutí prozradit kamarádovi tajemství svého včerejšího rozhovoru s Fedosejičem, tím spíš, že mu nebylo docela jasné, co měl starý lodník vlastně na mysli. Připomněl si však, jak mu Fedosejič kladl na srdce, aby držel jazyk za zuby, odolal pokušení, ale nicméně záhadně šeptl:

„Lidi mu ukážou!“

„Lidi!“ ušklíbl se Leont'jev. „Co to bude za lidi? Kdo mimo velitele může tomu bídákovi něco ukázat? Ty jsi, jak vidím, ještě takový vesnický jelimánek, Jefimko!“ pokračoval s politováním. „Kdyby mě neprávem praštil, a ještě k tomu mi udělal modřinu, naschvál bych se motal kapitánovi před očima. A ne jako ty! Kdepak *lidi!*“

Jefimka, který viděl v Leont'jevových holedbavých manýrách vzor námořnické dokonalosti a všemožně se snažil ve všem se mu vyrovnat, byl tím „jelimánkem“ silně dotčen, a zlostně odpálil:

„A co že si ty nestěžuješ? Včera ti přece taky pěknou ubalil!“

„Jenže mi neudělal žádnou modřinu... vždyť to říkám! Až mi udělá modřinu, tak na Leont'jeva do smrti nezapomene!“ chvástal se námořník, jemuž zřejmě šlo o to, aby svého prostoduchého kamaráda co nejvíc ohromil. „Haló, Antonove!“ zavolal na sluhu staršího důstojníka, který zrovna šel kolem. „Kdy asi tak budem v Hongkongu? Neslyšels, co tam říkají?“

„Nejdřív navečer!“ odpověděl v chůzi sluha pospíchající na příď. „Starší důstojník vzkazuje, že k němu máte přijít, Matveji Nilyči!“ zastavil se Antonov před bocmanem. „Je u sebe v kajutě.“

Ščukin přerušil vyprávění a klusal do podpalubí. Předě dveřmi do důstojnické jídelny sundal čepici, zpřísněl a opatrně přecházel po podlaze pokryté linoleem. Neměl rád, když si ho starší důstojník zval do kajuty. Zas mi asi bude mluvit do duše kvůli pití, vraštil mrzutě čelo, když strkal do kajuty staršího důstojníka svou hranatou, krátce ostříhanou ryšavou hlavu a zavíral za sebou dveře.

„Ty už zas rádíš a tlučeš lidi, vid', Ščukine!“ vyjel na něj přísně Vasilij Ivanovič a stáhl obočí.

Bocman na něj vypouklil své býčí oči a zachmuřeně mlčel, jen konečky kníru mu hrály.

„Nehraj si se mnou, nebo mě přejde trpělivost. Rozumíš?“

„Rozumím, Vaše Blahorodí!“ odpověděl nasupeně bocman a měl se k odchodu.

„Počkej! Pokolikáté už ti říkám, abys mi přišel ohlásit, když někdo něco provede, a netrestal lidi sám! Slyšíš?“

„Slyším, Vaše Blahorodí!“ odpovídal bocman ještě nasupeněji. „Jak myslíte, ale přece se nehodí kvůli každé hlouposti obtěžovat Vaše Blahorodí... To potom mužstvo ztratí před bocmanem veškerý respekt!“ prohlásil uraženým, ale rozhodným tónem.

„Kvůli hloupostem mě obtěžovat nemusíš!“ řekl už mírněji starší důstojník, kterému byl starý bocman jinak sympatický. „Ale krot' trochu ty své pěsti! Já vím, tobě to dělá dobře... Pročpak jsi udeřil Aksjonova, co? Jen se podívej, jaký má monokl! Vždyť je to ostuda! Jsi přece bocman, a ne hrdlořez!“ uzavřel starší důstojník opět přísným, velitelským tónem.

Ščukin mlčel jako zařezaný.

„Byl k tobě snad neuctivý?“

„To ne, Vaše Blahorodí!“

„Nechoval se řádně ve službě?“

„Chová se řádně, Vaše Blahorodí!“

„Tak proč jsi ho udeřil, ty zvíře?“ vzplanul starší důstojník.

„Je to ještě zajíc, Vaše Blahorodí. Potřebuje řádně vycepovat.“

„Ptám se tě proč?“

„Jen tak pro výstrahu, Vaše Blahorodí, aby si dával pozor,“ vysvětloval Ščukin velice vážně a přesvědčeně.

„Pro výstrahu jsi mu narazil oko?“

„S tím okem to je, poslušně hlásím, náhoda, Vaše Blahorodí!“ podotkl bocman jakoby na omluvu a znovu se zachmuřil.

„Poslyš, Ščukine! Naposled ti říkám, abys mi nemrzačil lidi!“ začal přísně horlit starší důstojník, ale musel se namáhat, aby potlačil úsměv. „Byla by to přece hanba, kdyby tě sesadili z bocmanské funkce.“

Ščukin popuzeně mlčel.

„Co o tom soudíš?“

„Já nevím, Vaše Blahorodí.“

„Ale jestli nepřestaneš s tím hrubiánstvím, snadno se to dovíš. Odchod!“ ukončil stroze rozmluvu starší důstojník.

Bocman odešel. Když se opět objevil na palubě, nikoho by ani nenapadlo, že právě „dostal nos“, tak důležitě a přísně se tvářil. Ledaže trochu víc zčervenal v obličejí a poulil oči ještě víc než jindy.

„Nevidíš, že jde bocman? Tak bych se klidil z cesty, neřáde!“ vyšťekl na Jefimku, o kterého schválně zavadil ramenem, a vrhl na něj pohled plný opovržení.

Mladý námořník uskočil z cesty.

„Já ti dám žalovat, ty darebáku!“ procedil tiše Ščukin a šel

dál, ale pěst se mu sevřela a musel se přemáhat, aby Aksjonovovi jednu nevlepil za jeho jednání, nedůstojné, jak byl svatě přesvědčen, správného námořníka.

„Tak co, Jefimko, kdopak mu ukáže?“ smál se jízlivě Leont'jev.

V té chvíli zapochyboval i Jefimka, že by se mohl najít někdo, kdo by obávanému bocmanovi ukázal, zač je toho loket.

„Kvůli čemu si vás volal starší důstojník, Matveji Nilyči?“ zajímal se zásobovatel, když se bocman vrátil na příď.

„Ale jen tak... kvůli pracovnímu rozvrhu,“ odpověděl zvlášť nenuceným tónem bocman.

„Je to pravda, že do večera budeme v Hongkongu?“

„Vypadá to tak...“

„A zdržíme se tam dlouho, Matveji Nilyči?“

„To vám nepovím. O tom jsme spolu nemluvili!“ řekl důstojně Ščukin a dodal: „Ale abychom se chystali k obědu... podejte vodku!“

Zvonec udeřil šestkrát, což znamenalo, že je jedenáct hodin. Z můstku se ozval povel: „K ochutnávání!“

Za minutku už vkročil na palubu kuchař s vysokou bílou čepicí a v čisté zástěře. Nesl malý podnos s dvěma dřevěnými miskami, lžící a suchary. Předal podnos Ščukinovi, a ten ho v jeho doprovodu slavnostně nesl dále. Kuchař zůstal na zadní palubě, kdežto bocman vyšel na můstek, kde byl kromě velitele směny v té době i kapitán a starší důstojník, oficiálně přiložil roztaženou dlaň ke skrání a podal vzorek jídla veliteli směny. Velitel směny ho stejně oficiálně podal staršímu důstojníkovi a ten zas kapitánovi, volnou rukou se současně dotýkaje štítku čepice.

Kapitán vzal podnos, ochutnal zelňačku i jáhlovou kaši a ukousl kousek sucharu. Polévku pochválil a vrátil podnos staršímu důstojníkovi. Ten ochutnal rovněž a odevzdal jídlo veliteli směny s pokynem, že mohou vydávat vodku a po ní oběd. Velitel směny vrátil bocmanovi misky skoro prázdné a přikázal mu, aby dal signál k výdeji vodky.

Dva námořníci pod dohledem zásobovatele už přinášeli džbán s rumem, od něhož se po palubě šířilo čpavé aroma šimrající v nose. Jako obvykle provázely ten průvod veselé poznámky a vtipy až na zadní palubu, kde nosiči džbán opatrně složili na prostřenou plachtu. Potom oba bocmani a všech osm poddůstojníků utvořili na zadní palubě kroužek, přiložili ke rtům

píšťalky a na znamení staršího bocmana Ščukina dlouze a pronikavě zahlaholilo naráz všech deset píšťal.

„Slyšíte slavíky, slyšíte ty trylky?“ ozývalo se vesele mezi mužstvem, které si to dlouhé bujaré hvízdání svolávající k vodce pokřtilo na „slavičí trylek“.

„Slavíci“ ztichli. Mužstvo se shromáždilo kolem džbánu a slavnostní akt začal.

Zásobovatel začal podle seznamu hlasitě vyvolávat jména a u každého, kdo si vybral přiděl, nakreslil křížek, u těch, co nepili, čárku. Postupoval podle hodnotí: nejdříve vyvolával bocmany, potom poddůstojníky, dále námořníky první třídy a tak dále. Odpovídaly mu úsečné, drsné výkřiky nejrůznějších hlasů a potom vykročoval z hloučku námořník a s náhle vážnou, zpřísnělou tváří přistupoval ke džbánu. Každý nejdříve smekl, leckdo se i pokřížoval, načež si cínovou odměrkou, která vydala za pořádnou sklenici, nabral vonného „životabudiče“ a pozorně, aby ani neukápl, nábožně přiložil pohárek ke rtům, vyprázdnil ho, vyhekl, podal dalšímu a už kvapně odcházel, zajídaje pití sucharem. Když někdo nedal pozor a vybryndal, hned se z hloučku posměšně ozvalo:

„To není chleba, kamaráde, to už nezvedneš!“

Rum je vydán. Na palubu se prostírají plachty. Služba roznáší mísy s dýmající zelňačkou a velké kusy horké slaniny v sítech. Mužstvo rozdělené do malých skupinek přibližně po deseti lidech se usazuje se zkříženými nohama kolem mis. Každý se nejprve pokřížuje, a teprve pak si sedne. Ten, kdo má službu, krájí slaninu na malé kousky. Nikdo se zatím nepouští do jídla, všichni čekají. Nakrájená slanina se hodí do mísy, přilije se ocet a námořníci pozvedají lžíce.

U jedné mísy poblíž hlavního stěžně seděli uprostřed ostatních Fedosejič, Aksjonov a Leont'jev. Starý lodník srkal zelňačku mlčky, s vážností, s níž obvykle jídají prostí lidé. Jedl nábožně a rozvážně, beze spěchu přikusoval k polévce žitné suchary rozmočené ve vodě a pečlivě sbíral každý drobeček. To Jefimka jedl jako zjednaný. Oči se mu chtivě leskly a na ruměných, zdravých tvářích mu vyrážely velké kapky potu. Div se jídlem neudávil. Chvillemi vyrážel pochvalné výkřiky. Po chudé stravě, kterou měl doma, si všecko vynahrazoval u bohaté lodní tabule a shledával, že při takové „baště“ se dá žít.

Leont'jev se tomu nadšení „vesničanů“ shovívavě ušklíbal. Aby náležitě vystavil na odiv „bonton“, který odkoukal od kronšadtských písařů, snažil se jíst „vybraně“ – s jistou nedbalostí a skoro s nechutí, jako by chtěl zdůraznit, že je zvyklý na jiná jídla a nadšení zelňačkou pokládá za krajně nevhodné. Při jídle bez přestání žvanil a tím svým žvaněním zřejmě dopaloval starého lodníka. Fedosejič neměl hejskovského Leont'jeva v lásce a co chvíli na něj vrhl zlostný pohled. A když mladý námořník začal lechtivě hovořit o Čiňankách, už se neudržel a přísně ho okřikl:

„Že tě huba nebolí!“

„Při obědě se klidně může mluvit. Dokonce to patří k dobrému mravu.“

„Při chlebě a soli nemel pantem!... To vás v té vaší škole neučili?“

„To je nějaká přísnost!“ zabručel tiše Leont'jev a trochu vyvedený z míry zmlkl.

Ztichli i ostatní. Několik minut se ozývalo jen družné srkání.

„Mám dojít pro nášup, co říkáte?“ zeptala se služba, když byla mísa prázdná a na dně zbyla jen slanina.

Nikdo už nechtěl. Dokonce ani Jefimka se neozval. A pak se pustili do slaniny. Všichni se snažili jíst tak, aby se navzájem nepředbíhali a aby se na každého dostalo stejně.

Když všecko vyjedli, odešla služba pro kaši a pro omastek.

„Ten špek stál za to!“ olízl se mlsně Jefimka.

„Co na něm vidíš, prosím tě! Mám už toho věčného špeku po krk!“ ozval se na to Leont'jev s přimhouřenýma očima. „Ještě že aspoň zítra bude čerstvé maso!“

„Ty jsi nějak vybíravý! To jste na škole tak mlsali?“ rýpl si Fedosejič.

„Už to tak bude!“ řekl chlubitě Leont'jev.

„Prosím tě!“ řekl ironicky Fedosejič.

„Co ty víš! Já už jed nejvybranější jídla.“

„Snad ne v kasárnách?“

„Proč v kasárnách? Já jsem zaplat' pánbůh nežil jenom v kasárnách. V Kronštadu jsem vám měl známou a ta byla kuchařkou u admirála Lobotrjasova... možná že jste o něm slyšeli – admirál Lobotrjasov. Když jsem za tou kuchařinkou takhle v neděli přišel, měl jsem, co hrdlo ráčilo: telecí mozeček,

pečeného tetřívka a k tomu brusinky, krém karamel! To vám je lahoda, lidičky, ten krém karamel!“ pokračoval Leont'jev a vítězně se rozhlédl po kamarádech, zřejmě spokojený dojmem, který to slovo způsobilo.

„Takže jsi vylizoval talíře?“ poznamenal bez respektu Fedosejič.

Mezi námořníky se ozval smích.

„Vylizovat musí ten, kdo nezná způsoby, ale my dokážem jíst i z talíře!“ ohradil se velkohubě Leont'jev.

„Lžeš, až se ti od huby práší!“ zabručel starý lodník a obrátil se k němu zády.

„Já a lhát! Někdo třeba lže, ale já nemám proč!“

Přinesli kaši a všichni se pustili do jídla. Po jídle vstali, pomodlili se a začali úklid. Když bylo všechno mužstvo po obědě a zametená paluba, ozvala se píšťalka a povel: „Odpočívát!“ Protože bylo chladné počasí, odpočívalo mužstvo v podpalubí.

Fedosejič se uvelebil se svým oblíbencem v příhodném koutku a pustil se znova do šití botek. Mladý námořník se natáhl vedle.

„Já mu dám krém karamel, obejdovi!“ ozval se náhle nazlobeně Fedosejič. „Já vím, že po tobě chtěl peníze, vid' Jefimko?“

„Chtěl. Dolar chtěl půjčit.“

„Nic mu nepůjčuj. On se chce jen vytahovat, ale ty peníze potřebuješ. Táta a máma třou na vsi bídu, když pro ně pár grošů našetříš, budou ti vděční... A vůbec si s ním radši nic nezačínej, Jefimko. Nenakaz se tou jeho frajeřinou. Má té frajeřiny fůru, ale svědomí ani špetku. Maže vám mladým med kolem huby, aby z vás moh tahat peníze. Povrchní člověk! Tak slyšíš, žádné peníze mu nedávej!“ dodal důrazně Fedosejič.

„Už jsem mu to napůl slíbil, Fedosejiči.“

„Nedřív ti musí vrátit ty staré dva dolary. Takhle vidí, jaký jsi jelimánek, a otravuje tě. Jen mu klidně řekni, Fedosejič mi to zakázal, a basta!“ zakončil starý lodník a opět se sklonil nad práci.

Jefimka začal hlasitě pochrupovat. Kolem právě procházel bocman. Když uviděl sladce spícího viníka „nosu“, který slízl od staršího důstojníka, nedokázal ovládnout zlost a vztekle mladého námořníka nakopl.

Jefimka byl okamžitě vzhůru a vyjeveně na bocmana zíral.

„Co ses tu roztáh, jako by ti patřila celá loď? Uхни s těma nohama!“ hromoval Ščukin, a jak měl ve zvyku, připojil celou škálu nadávek.

Jefimka pokorně skrčil nohy.

Fedosejič, s botou v ruce, se na bocmana upřeně zahleděl a pak řekl káravým tónem:

„Co to děláš, Nilyči? Pročpak zbůhdarma sekýruješ lidi?“

„Ptal se tě někdo na něco?“ utrl se Ščukin. „Podívejme na něj, na rádce! Radši mlč, nebo dostaneš taky!“ pohrozil a šel dál.

„Jen abys nelitoval, Nilyči!“ prohodil za ním klidně Fedosejič.

Ščukin se zatvářil, jako by tu poznámku starého lodníka už neslyšel, a zamračený, nespokojený se loudal do své malé kajuty.

Fedosejič se za ním drahnou chvílí díval a pak zamyšleně zašeptal:

„Tomu ale stoupla moc do hlavy! Nejvyšší čas mu to ukázat!“

„Nikdo mu nic neukáže! Škoda že jsem na něj včera nežaloval! Vidíš, jak mě sekýruje!“ řekl skoro plačtivě Jefimka.

„Blázinku! Poradili jsme si už s horšími! Pánbůh nemá zpupnost rád,“ uklidňoval ho Fedosejič a skloněn nad prací, začal si tiše zpívat prostou písničku, jejíž jasné, milé tóny kolem sebe šířily klid a pohodu.

5

Za tři dny se první směna vypravovala na břeh.

Námořníci vycházeli na palubu vymydlení, učesaní a pečlivě oholení, v čistých blůžách a nových čepicích nasazených až na zátylek. Mnozí měli vlastní blůzy z jemného plátna, hedvábné šátky kolem krku a lakované opasky, u nichž visel na tenkém řemínku námořnický nůž, zasunutý do kapsy u kalhot. Všichni se tvářili povzneseně a rozjařeně.

Na palubě se objevil i Leontjev, celý vymóděný, ve švihácké blůze a přiléhavých kalhotách, s atlasovým šátkem sepnutým u krku bronzovou kotvičkou. Čepici měl podivuhodně připlácnutou na stranu, světle zrzavé vlasy silně namaštěné, knír přibarvený a celý přímo zářil, mhoural očima jako spokojený kocour a zřejmě vystavoval na odiv svou písařskou uhlazenost.

Chvíli hledal očima Jefimku, a když ho uviděl, jak si celý šťastný prohlíží nové botky, které si právě obul, přistoupil k němu a plácl ho přes rameno.

„Tak co, Jefimko? Nejdřív jsi kamaráda namlsal, a teď ho chceš nechat ve štychu?“ Frajersky se rozkročil a nakrucoval si knír, aby bylo vidět prstýnek s falešným ametystem, který si koupil za šilink v Singapuru.

Jefimka k němu zvedl oči a prohlížel si ho, celý ohromený jeho velkolepým zjevem.

„Říkám ti přece, Fedosejič mi to zakázal!“ vykrucoval se mladý námořník, který se nemohl ubránit závidi, když hleděl na prstýnek, který se Leont'jevovi blyštěl na malíku.

„Že by ses nestyděl, Jefimko, že by ses nestyděl! Copak je Fedosejič tvůj velitel? Nebo jsi malý harant, že tě Fedosejič musí vodit za ručičku? Já myslím, že máš vlastní rozum... No tak! Přece jsi mi to slíbil!“ přemlouval Leont'jev Jefimku tenkým úlisným hlasem a jeho mazané oči přitom tékaly na všechny strany.

„Fedosejič to zakázal!“ opakoval neústupně Jefimka.

„To je pořád Fedosejič, Fedosejič! Tak mu neříkej, žes mi něco půjčoval, když se ho tak bojíš! Zachovej se jako přítel a půjč mi!“

„Nežádej to na mně...“

„Tak ty mi ten dolar opravdu nedáš, Jefimko?“ změnil náhle Leont'jev ostře tón.

„Už jsem ti řekl, že mi to Fedosejič zakázal. A peníze mám u něho.“

„Tak to jsi teda pěkný neřád, Jefimko! Však já ti to připomenu!“

„Nevyhrožuj, a radši mi vrať ty dva dolary, co už jsi mi dlužen!“

„Dva dolary?“ ušklíbl se Leont'jev. „Ach ty dřeváku jeden!“ rozhorlil se a opovržlivě si Jefimku měřil pohledem: „Na ty dva dolary si, panečku, počkáš, když takhle jednáš s člověkem! Kde máš úpis, no?“ dodal s drzým úsměvem a odešel od zmateného Jefimky.

„První směno, nastoupit!“ vykřikl dozorčí poddůstojník.

Námořníci se začali řadit. Nejdříve se vyvolávala jména a pak už zazněl povel nasedat do člunů. Za několik minut dva plně

obsazené čluny odrazily od boku clipperu. Bocman Ščukin, jako obvykle bezvadně oblečený, seděl v člunu na čestném místě, vesele poučil oči a delikátně držel mezi dvěma prsty kostkovaný kapesník. Na člunu odhodil svou drsnost a přestal si hrát na velitele. Přátelským a bodrým tónem líčil kolemsedícím námořníkům kvality anglického džinu a mimo jiné zval i Fedosejiče, aby ten nápoj ochutnal s ním. Ale Fedosejič odmítl a celou cestu zadumaně mlčel.

6

Navečer se oba čluny vracely od přístavu na loď. Hlučný hovor a smích poznenáhlu utichaly. Čluny přirazily a námořníci vylézali na palubu. Většinou přiopile vrávorali a rychle přecházeli na příď, kde se hlučně svěřovali se svými dojmy těm, co zůstali na lodi. Několik jich museli vytáhnout na kladce a v bezvládném stavu odnášet na palubu a polévat vodou. Poslední vyšel po schůdcích i Ščukin, kterého zezadu přidržovali dva střízlivější průvodci. Ve světle luceren byl na zuboženého a potlučeného bocmana hrozný pohled. Obličej měl plný krvavých podlitin, jedno oko napuchlé, blůzu potrhanou a z jeho hedvábného šátku zbyly jen cáry.

Ačkoliv byl opilý namol, když vyšel na zád'ovou palubu, zasalutoval a zablekotal: „Hlásím příchod!“ Potom ho odvedli do kajuty a uložili.

Kadet, který mužstvo doprovázel na břeh, uvedl v hlášení staršímu důstojníkovi, že bocmana přivedl silně potlučeného k člunu Fedosejič s dvěma dalšími námořníky. Prý ho v tom stavu našli v jedné přístavní krčmě, kam náhodou zašli. Starší důstojník poprosil lodního lékaře, aby Ščukina prohlédl. Karl Karlovič se brzy vrátil se sdělením, že bocman je sice pěkně „zřízený“, ale žádnou zlomeninu prý nemá a za den nebo za dva se ze všeho vyleží.

Starší důstojník tedy poslal pro Fedosejiče.

Starý lodník přišel do důstojnické jídelny trochu rozehřátý pitím, ale na nohou stál pevně. Potvrdil staršímu důstojníkovi totéž, co řekl kadetovi.

„Kdo mohl bocmana tak zbit?“ zeptal se starší důstojník. „Asi ho vyplatili Angličani, Vaše Blahorodí!“ odpověděl tichým, klidným hlasem Fedosejič.

„Jací Angličani?“

„Z obchodních lodí, Vaše Blahorodí. Tady jich je!“

„Proč myslíš, že zrovna Angličani?“

„Viděli jsme, Vaše Blahorodí, jak s nimi Nilyč předtím šel na kořalku. Nejspíš se potom poprali.“

Starší důstojník zavrtěl hlavou a pokynul Fedosejičovi, že může jít.

Druhý den ráno starší důstojník sám zašel do bocmanovy kajuty. Ščukin ležel jako lazar. Obličej měl obložený obklady.

Když uviděl staršího důstojníka, vyskočil.

„Lež, lež, Ščukine. Kdepak tě tak zřídili, člověče?“

„Ne a ne si vzpomenout, Vaše Blahorodí!“ odpověděl zamračeně bocman.

„Fedosejič říká, že prý ses popral s Angličany?“

Bocman na vteřinku udiveně vyvalil oči, ale hned horlivě přitakal:

„Ano, Vaše Blahorodí, popral jsem se. Prosím za prominutí!“

Staršímu důstojníkovi bylo okamžitě jasné, že ty Angličany si vycucali z prstu, ale dál se nevyptával a odešel s přáním, aby se bocman hodně brzy zotavil a příště si s Angličany raději nezačínal.

Ščukin proležel ještě celý den. Už navečer k němu neočekávaně vklouzl do kajuty Leont'jev.

„Kdo je to?“

„Leont'jev, Matveji Iljiči!“

„Co chceš?“ zeptal se mrzutě bocman.

„Přišel jsem vám ve vši tajnosti něco říct, Matveji Nilyči, protože jsem si vás vždycky vážil a vy jste se mnou jednal vždycky jen dobře. Já dobře vím, kdo vám provedl tu, dá se říct, podlost. Jestli chcete, můžu to třeba odpřisáhnout... Vtom všem má prsty Fedosejič. Na vlastní uši jsem slyšel, Matveji Nilyči, jak...“

„Pojď blíž!“ přerušil ho Ščukin.

A když Leont'jev přikročil k jeho kavalci, Ščukin se najednou vztyčil, rozpráhl se, jak mohl, a vyřal mu k jeho nemalému překvapení pořádný pohlavek.

„Tady máš ve vší tajnosti, ty mizero! Tak s tímhle jsi přišel!“

A rozhořčený bocman znova hrozivě zvedl svou chlapáckou pěst, avšak Leont'jev nečekal a zavčas zmizel.

„Mizera jeden!“ zašeptal ještě bocman a klesl zpátky na kavalec.

Po té příhodě v Hongkongu se bocman, podle mínění mužstva, „umoudřil“. Jen zřídka někoho uhodil, a když, tedy jedině, když to „muselo být“. Ovšem nadával stále přímo mistrovsky a často uváděl i nejostřílenější námořníky v nadšení vynalézavostí a pestrostí svých improvizací.

S Fedosejičem vycházel dobře a nejednou si potom spolu v přístavech zahýřili. Zato Leont'jev zakoušel s bocmanem peklo. O činu mladého hejska se dověděli ostatní a všichni na lodi se k němu chovali nevražlivě.

7

Před několika roky jsem trávil léto v Kronšadtské kolonii nedaleko Oranienbaumu.

Při jedné večerní procházce jsem si zašel na Ključinskou přístavní hráz, abych se pokochal krásným výhledem na moře. Právě tam čekal elegantní člun nějaké válečné lodi a na hrázi stála skupinka námořníků v bílých blůžkách. V té skupince mě upoutala nízká ramenatá postava v ošoupaném a odraném krátkém pláštíčku.

„A cos myslel?... Míň než dvě stě ran nikdy nikomu nenasolil, to byla jeho porce. Některý den dal zpráskat půl mužstva. Zkrátka orel!“

Ten chraptivý, sípavý stařecký bas mi byl nějak povědomý a okamžitě mi připomněl dávno minulé doby. Přiblížil jsem se ke skupince a poznal jsem v ošuntělém stařečkovi bývalého našeho řízného bocmana Ščukina. Hrozně za tu dobu zestárl. Přepadlou, zažloutlou tvář měl zbrázděnou hlubokými vráskami a zarostlou tvrdými šedivými vousisky. Bezvýrazné oči se zdály ještě vypoulenější. Oblečen byl nuzně, na nohou měl děravé boty a na hlavě starou námořnickou čepici neurčité vyrudlé barvy, naraženou ze starého zvyku na zátylek.

„Anebo si vezte ty dnešní bocmany... Copak to jsou nějakí bocmani? Strašáci, a ne bocmani!“ rozpaloval se dále Ščukin. „Učiněná ostuda! Kvůli každé hlouposti musí dostat od námořníka rubl, nebo si utíká stěžovat. Fuj! Anebo dnešní námořník. Copak to je nějaký námořník? Vždyť nemyslí na nic jiného, než aby se nedostal před soud. Opije se – marš před soud! Propije mizerné onuce – před soud! Osopí se na někoho – před soud! Co je tohle za poměry?“

Mladý elegantní poddůstojník, který poslouchal Ščukinovy nářky se shovívavým úsměvem, vážně poznamenal:

„Dnes máme jiná práva... Za vás nebyly žádné zákony, ale dneska všechno podléhá zákonům.“

„Zákonům?“ ohrnul Ščukin opovržlivě ret. „A že dneska feldvéblové odírají námořníka o peníze a dohlížejí na něj na každém kroku – tomu říkáte zákony? Když se objeví na palubě, je to, jako když se prochází páv! To je samé vy, vy, ale nechtějí se s námořníkem zahazovat, hrají si na velké pány. Dělalí ze sebe kdovíco, a zatím to jsou, já to řeknu na rovinu, obyčejní podvodníčkové! Kdepak, kamaráde, jednou jsi bocman, tak hled' námořníka vycepovat, bij ho s rozvahou, ale měj i svědomí... Protože dostat někoho do neštěstí kvůli onuci, to je nějaký zákon? Anebo si na mužstvo stěžovat kvůli každé maličkosti – to je taky zákon? Kdepak, kamaráde, to není zákon. To je fuj!“ odplivl si rozhořčeně stařík a odcházel.

„Zdravím vás, Ščukine!“ dohonil jsem ho a oslovil.

Ščukin si mě dlouze prohlížel, ale zřejmě mě nemohl poznat. Řekl jsem mu tedy, kdo jsem.

„Vida, kde se setkáváme, Vaše Blahorodí!“ pozdravil mě radostně. „Tak vy už nejste u loďstva?“

„Nejsem.“

„Jaké to je taky dneska loďstvo, Vaše Blahorodí! Zeptejte se dneska někoho, jestli umí skasat košovou plachtu. Ono to košovou plachtu v životě nevidělo, a říká si to námořník! Vždyť se to ani pořádně napít nedovede!“ kývl posměšně k hloučku námořníků. „A ten jejich poddůstojník? S řetízkem... delikátní, hlavně čaj s citrónem... Dočista jiní lidi, Vaše Blahorodí!“

„Co teď děláte vy?“

„Jsem tady hlídačem na hřbitově a taky hlídám tady tu hráz, aby neutekla... Za to můžu poděkovat Vasiliji Ivanyci, našemu

staršímu důstojníkovi. Nezapomněl na starého bocmana, jako vlastní táta se stará... Vyšel jsem si trošku zarybařit. Mám už asi deset okounků, Vaše Blahorodí!“

„Nemá na vodku, tak chytá okouny a prodává je!“ vysvětloval posměšně poddůstojník, který se k nám přiblížil.

„Ale tebe se o nic neprosím, ty neřáde!“ odsekl zlostně Ščukin a odešel k svému prutu.

Odkoupil jsem od něho úlovek a Ščukin v tu ránu zmizel. Za čtvrt hodiny se vrátil na hráz notně stříknutý a za chvíli už se večerním šerem zas rozléhal jeho opilý, chraptivý hlas:

„To byl kapitán, co vám budu povídat... Ten měl ruku! U nás musely být košovky skasané za tři minuty... Ale ty? Copak ty jsi nějaký poddůstojník? Tobě tak leda vařit v kalhotách kompot, a ne jako kdysi... To když jsme pluli s naším clipperem do ciziny, to byla služba! Vasilij Ivanyč dobře věděl, jaký jsem bocman. Kdepak, kamaráde, já...“

FURIANT

1

Na transundské rejdě, kde eskadra baltického loďstva kotví převážnou část krátkého léta, stál obrněnec *Hrozný* pod vlajkou mladšího vlajkového důstojníka, kontraadmirála úctyhodného věku, který si „odkrucoval“ léta potřebná k služebnímu postupu do funkce staršího vlajkového důstojníka a do hodnosti viceadmirála.

Byl pošmourný, chladný den na konci června, krátce po poledni. Námořníci právě poobědvali na plavidlech eskadry. Ozvaly se píšťaly bocmanů a jejich volání:

„Posádko, k oddechu!“

Asi pět minut nato bocman *Hrozného* Ždanov usrkoval čaj a bafal papirosku ve své maličké kajutě na spodní palubě. Měl v ní čisto a uklizeno, na celém uspořádání byla vidět snaha se blýsknout.

V ozdobných vyřezávaných rámečkách, které mu za „dobré slovo“ vyrobil jeden z námořníků, visely v příslušném pořadí na přepážce proti kavalci, pečlivě zastlaném šedou vlněnou příkrývkou a dvěma načechranými polštáři v bílých povlacích, fotografie vysoce postavených osob, otce Jana Kronštadtského a velitele *Hrozného*.

A na laciném gobelínku nad kavalcem se skvěl v jasně modrém rámečku, vyzdobeném pomněnkami, kolorovaný fotografický portrét pohledné mladice s broží na krátkém krku a s náušnicemi, prkenně stojící, s roztaženými prsty na neúměrně velkých rukou, zřejmě aby bylo vidět prsteny.

Není snad nutné říkat, že tahle dáma v parádních šatech a v kloboučku s péry byla manželka bocmana Ždanova.

Bocman Ždanov ničím nepřipomínal bocmany staré školy, ty odvážné námořníky, kteří, aniž o tom měli tušení, konali hrdinské činy, byli přeborníci v nadávání, lehkomyšlně se opíjeli, jakmile vkročili na břeh, byli drsní, ne však zlí, nestránili se prostých námořníků, stejně bezprávných jako oni sami, ale

viděli v nich samozřejmě své druhy a donášení velitelům pokládali za věc bocmana nedůstojnou.

Navíc dobře věděli, že takového bocmana, který je nespravedlivý a je „krut“as“, vždycky zkrátí námořnický „samosoud“.

Ždanov však byl bocman nové doby a samozřejmě nesrovnatelně kulturnější. Byl to mladý, asi třicetiletý muž, poměrně a statný, s náběhem na břicho, švihácky oblečený, „vybraně“ jednající a nehovořící drsným, „vypitým“ hlasem. Měl velké okrouhlé oči plné horlivé pohotovosti, nakrátko ostříhané ryšavé vlasy, ruměnou pihovatou tvář se samolibě důležitým výrazem a malou, přistříženou ohnivou bradku. Na prsteníku pěstěné ruky nosil zlatý snubní prstýnek, na malíčku prsten s perlou.

Samozřejmě nepil vodku ani víno, jen někdy si dopřál lahvičku piva. A nenadával v jednom kuse jako virtuos, ale peskoval tiše, důrazně a stručně.

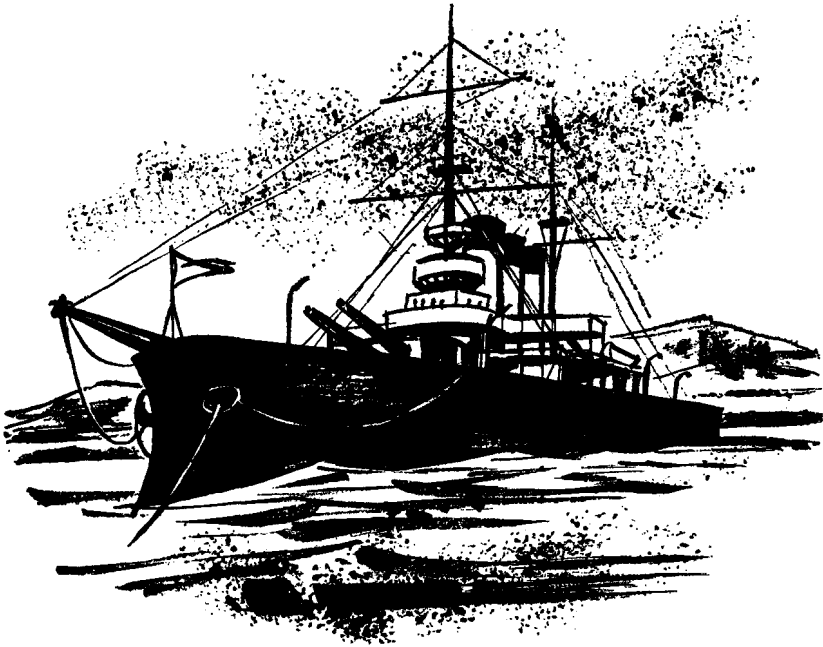
Ješitný a sebejistý, zdál se doslova nabitý vědomím vlastní důstojnosti a držel si námořníky „od těla“, aby si stykem s nevzdělaným „plebsem“, který by mohl zapomenout, že má co činit s bocmanem a přitom člověkem „jiných názorů“, nepoškodil svou velitelskou autoritu. Nebylo divu, vždyť odbíral časopis *Světlo*, občas přečetl knížku a pokládal se za náramně chytrého a důvtipného bocmana, který si buduje pevné postavení v životě.

S mužstvem jednal s okázalou přísností a neznal slitování, zejména s těmi, kdo se provinili proti disciplíně. Nesnesl ani slůvko odmluvy. Zato k důstojníkům byl zdvořilý, že to hraničilo s podlézavostí.

Službu na moři neměl Ždanov v lásce. Zejména neměl v lásce moře a bál se ho, když začínalo hučet a když se na něm začínaly vzdouvat vysoké vlny. Přesto mu nebylo možno vytknout ve službě ani nejmenší chybičku a jako bocman vynikal pohotovostí a rád se blýskl před nadřízenými svým puntičkářstvím a svou bezúhonností.

Tohoto postavení náležitě využíval a shromažďoval majetek nevybíravými prostředky. Za šestiletou službu našetřil pěkné peníze. Při své vytrvalosti a šikovnosti počítal s tím, že se po odchodu ze služby pustí do obchodování.

Námořníci se povýšeného a nespravedlivého bocmana báli, ale jemu to nevadilo. Byl přesvědčen, že kapitán i starší

důstojník si cení a chválí především přísného bocmana. Ostatně nikdo z mužstva by se neodvážil si na něj stěžovat. Po té stránce byli všichni „spolehliví“, tak přísně je všechny držel na uzdě.

Jen jediný z celého mužstva, námořník, který sloužil na *Hrozném* první sezónu, na sebe soustředil bocmanovu rozjitřenou a popuzenou pozornost.

„Furiant!“ říkal si Ždanov.

Pochopitelně mu bylo dobře známo, že v době, kdy mužstvo odpočívá, nemá právo bez závažného důvodu nikoho vytrhovat, ale pro Furianta si přesto poslal.

2

Hned když mladý snědý námořník, hubený a drobný, vstoupil do bocmanovy kajuty a bez nejmenší známky strachu zůstal stát u dveří, začala se v bocmanovi pěnit krev.

Dopíjel pomalu sklenici a úmyslně si námořníka nevšímal.

Konečně však k němu přece jen zvedl nasupený, strnulý pohled a co nejhlubším tónem, s důrazem a pomalu ho oslovil:

„Mit'ušine!“

„Rozkaz!“

„Dovtípil ses, proč tě bocman zavolal?“

„Já jsem nedovtipa!“ odpověděl Mit'ušin.

Námořník bocmana neoslovil Ivane Artěmjeviči. Nepostavil se do pozoru a stál v nenuceném postoji. Jeho snědá, jemná tvář, obvykle živá, měla nehybný, vážný a přísný výraz. Ve zdrženlivém, oficiálním tónu jeho měkkého hlasu jako by probleskla ironická nota a právě tak se na vteřinku mihl výsměšný záblesk v jeho pronikavých černých očích a hned zas pohasl.

Pěkně stojí před bocmanem! pomyslně si Ždanov.

Ovládl hněv, ale ješitně zrudl a řekl:

„Tak se dovtip!“

„Čeho?“

„Třeba toho, že vidím každému až do duše a dovedu ho prohlídnout.“

Mit'ušin mlčel, jako by bocmana dráždil.

„Tak chápeš už?“

„Jak vidět, nechápu!“

„A to si o sobě myslíš bůhvíco!“

Mit'ušin nic nenamítal. Jen oči se mu usmály, koutek jemného horního rtu pocukával, jeho výraz teď byl vyzývavý a trochu povýšený.

Bocman to špatně skrývané námořníkově opovržení cítil. S jakou rozkoší by zkrvavil tu drzou tvář! Ale Furianta se bál. Od toho člověka se dalo očekávat všechno.

Jen s velkou námahou se přemáhal a byl celý bez sebe zlostí. Ale chtěl Mit'ušina co nejvíc potrápiti a hrozivě procedil svým skřípavým hlasem:

„Jen aby tě nepotkaly velké nepříjemnosti!“

Mit'ušin okázale zívá a s výrazem člověka, kterého bocmanovy výhrůžky neděsí, nýbrž nudí, se lhostejně zeptal:

„Jaké zas nepříjemnosti?“

„Nedělej hloupého... Nebud' drzý! Víš, s kým mluvíš?“

„S bocmanem.“

„Tak si dej pozor!“ rozkřikl se na něj hrozivě Ždanov, který se přestával ovládat.

„Na co si mám dát pozor?“

„Já ti ukážu, co to je bocman!“

„Co mi chcete ukazovat? Já už viděl bocmanů... A službu konám řádně, i svoje zákonná práva znám.“

„Zná-áš?“ protáhl s důrazem bocman a tvář mu zbrunátněla.

„Dokonce velice dobře!“ řekl vyzývavě námořník.

Ždanov vyskočil ze sedátka jako uštknutý a zajíkáje se vztekem chrлил:

„Myslíš, že nevím, co jsi za furianta a jaké protizákonné myšlenky nosíš v hlavě? O jakých právech to mužstvu vykládáš a proč se pořád vytahuješ, že ty všechno znáš a ničeho se nebojíš, ale oni že jsou ovce, které se neozvou... Zrovna tak dobře vím, co jsi za vtípalka a jak zesměšňuješ velitele, které máš podle přísahy ctít! Ale já ti tyhle roupy vyženu z těla! Já tě naučím, co je to disciplína! Mně nedá práci udělat z tebe trestance, ačkoliv jsi námořník první třídy. A pak nebudeš moci říkat, že tě bijou nezákonně, ty koumáku! Ale až podám hlášení, co jsi za prašivou ovci, dostaneš na hřbet zákon nezákonn. Uvidíš, co je to pobuřovat a plést lidem hlavy!“

Námořník vzplanul, v očích mu zle zablýsklo a rozhořčeně vyrazil:

„Proč ne! Jdi si to hlásit velitelům! Napovídej jim svoje lži! Já se svých práv domůžu!“

„Mlč, když stojíš před bocmanem!“

„Já ty tvoje moudrosti poslouchal. Tak si vyposlechni zas ty moje!“ namítl energicky a vzrušeně Miťušin. „Jsme tady přece mezi čtyřma očima. Třeba ti ještě nikdo neřek, bocmane, co jsi za nestydatého vyděrače a úplatkáře. Jen jdi a podej svoje hlášení. Ať mě postaví před soud, potěšení bude na mé straně. Já mám pro strach uděláno! Třeba vyjde najevo, jak lidi odíráš o peníze a nutíš je pracovat na sebe. Ten ti udělá židli, ten na tebe šije, tamten ti spravuje boty, další ti dělá sluhu... Bití není dovoleno, ale vy, neřádi bocmanští a poddůstojníctí, vyrážíte lidem zuby! Dobře víte, že se nikdo neodvází stěžovat si, jací jste tyraní. A hlavně jak kde přijít k penězům, to je u tebe místo boha! Boha máš plnou hubu, ale duši plnou rublů a bezpráví. A když já teda říkám, že se na zákony kašle a nikdo že nemá

kouska svědomí, tak jsem podle tebe rebelant? Když vidím, jakou křivdu na nás pášete, tak je to vzpoura? Ty, jeden z nás, kdysi zrovna tak nevolník jako já, ty mi tu vyhrožuješ, že ze mě uděláš trestance a že mě budou bít... Počítáš, že mě zastrašíš a že mě dostaneš tam, kde mě budeš chtít mít. Ty chytráku! Vidiš každému až do duše, ale nevidíš, že všichni nejsou takoví mizerové, aby byli svolní prodávat tu duši za groš. Jak vidět, ani starší důstojník netuší, co ty jsi vlastně za padoucha!“

Ten nafoukaný a blahobytný bocman, který se pokládal za osobu na lodi svrchovaně důležitou, jen ohromeně zamrkal a nezarazil opovážlivá slova rozhořčeného námořníka.

Ale to trvalo jen chvilinku a vzápětí už se Ždanov sápal na Miťušina s napřaženou pěstí. Miťušin zbledl jako stěna, ale necouvl ani o krok a odhodlaně se díval bocmanovi do očí:

„Opovaž se!... Chceš, abych ti rozbil tu tvou sytou prasečí hubu?!“

A Ždanov uhnul pohledem, jeho pěst klesla. Hlasem přiškrceným vztekem pomalu cedil:

„Jen počkej, však ty se dočkáš svých práv! Uvidíš, ty furiante, co se platí za urážku bocmana! Ven!“

„Jen si mě běž udat, Jidáši! Ale aby to nezlomilo vaz tobě! Těžko ti všichni uvěří, že jsi odhalil vzpouru,“ odsekl opovržlivě Miťušin a vyšel z bocmanovy kajuty.

3

Také námořníci říkali Miťušinovi Furiant.

Divili se, jakou má ten maličký, věčně nespokojený námořník „hlavu“, i že se „ničeho nebojí“, protože se bouří proti každé nespravedlnosti a „urazí se“, když něco není tak, jak to předpisuje zákon.

Všichni poslouchali jeho pobouřené, procítěné řeči se zvědavostí, ale neměli „kazatele“ příliš v lásce pro jeho občas pichlavé poznámky a posměšky a často nechápali, kvůli čemu se ten jinak vzorný námořník pořád rozčiluje a proč si pořád „utahuje“ ze svých kamarádů.

„Je to zkrátka furiant a moc si o sobě myslí,“ říkali o něm.

Furiant cítil, že jeho duše, tolik dychtící po spravedlnosti, nenachází pochopení a že svým ostrým jazykem od sebe ostatní odpuzuje a zůstává osamocený.

A přesto se nad každým bezprávím rozhořčoval dál a dál se posmíval lhotejným.

Ted' přibyla v jeho rozbolavěném srdci další jitřivá rána – a těžká rána! Mezi mužstvem se našel někdo, kdo na kamaráda donáší bocmanovi! A kvůli čemu? Kvůli tomu, že se bere o ně, o prosté námořníky, a hájí jejich práva!

Miřušin si byl vědom, že hádkou s bocmanem porušil disciplínu a že ten si s ním za každou cenu vyrovná účty. Třeba půjdu i před soud, jestli ten mizera staršímu důstojníkovi napovídá nějaké lži a pomluvy, říkal si v duchu.

A ve chvíli, kdy zapochyboval o vítězství své pravdy, kreslila mu už jeho fantazie kruté a potupné bití, zcela „podle zákona“, protože už bude trestanec.

Furiant však nejen nelitoval toho, k čemu došlo, nýbrž cítil naopak mravní uspokojení. Od toho okamžiku, kdy bocmanovi dal, co mu patřilo, jako by opadlo nesnesitelné napětí v jeho pobouřené duši. Aspoň ví, jaký je bídák!

Předpokládal, že bocman už staršímu důstojníkovi podává hlášení o „furiantství“ podřízeného a že si ho, až skončí polední přestávka, starší důstojník zavolá a bude na něm žádat vysvětlení.

Netrpělivě a rozechvěně čekal, až se ozve jeho jméno, a říkal si:

„Starší důstojník je sice přísný, ale dovolí mi, abych mu vypověděl, jak to všechno bylo, a pak pochopí, že námořník, který tak přesně a svědomitě plní své služební povinnosti a ještě ani jednou nebyl nezákonně potrestán, si nehojil na bocmanovi své osobní křivdy. Jaký to může být rebelant, když mu jde jen o právo a bezpráví a o ničemnosti, které bocman páše?“

Tentokrát neusnul. Nemohl.

Opakoval si v duchu to, co řekne staršímu důstojníkovi zpracovanému bocmanem, a odvaha mu diktovala odvážná slova. Říkal si, že musí být stejně přesvědčivá jako samo právo.

A jeho pochybnosti se rozplývaly jako mraky ve větru. Nezkrotný snílek věřil, že pravda zvítězí a že starší důstojník všecko pochopí.

Připomněl si, že doposud ho na *Hrozném* nikdo nezastrašil.

Ano, získal si dokonce určitý respekt.

Na *Hrozném* byli důstojníci, kteří připomínali staré doby námořnického drilu. Zdálo se, že tady zas přichází do módy, a dokonce i mladí poddůstojníci se obořovali na mužstvo pěstmí, aniž pociťovali sebemenší rozpaky.

Ale všichni tito pánové přece museli vidět, že on se odlišuje od ostatních námořníků jak vědomím lidské důstojnosti, tak chápáním svých práv. A proto zákon chránil nedotknutelnost jeho těla. Mimoto on jako chápavý a příčinnivý námořník nedával svým vzorným plněním služby důstojníkům záminku k potrestání.

Hodinový odpočinek skončil. Odpískali „vztyk“. Potom byl vyhlášen cvičný dělostřelecký poplach.

4

Na můstek vyšel malý tlustý admirál s šedivým vousem lemujícím jeho dobráckou kulatou tvář, spokojený a přívětivě se usmívající, jak už byli všichni zvyklí vidět mladšího vlajkového důstojníka, který si „odplavával“ léta nutná k završení své námořní kariéry většinou na kotvících lodích, a tudíž bez obav o stav svých obrněnců, protože tito obři vyžadují obratné vedení a často narážejí na skaliska nebo najíždějí na mělčiny.

Admirál sledoval cvičení a malá dobrá očka Jeho Výsosti dostávala zasněně nadšený výraz, když viděla rychlé nabíjení těch obrovitých děl, jako by si admirál v duchu představoval skutečnou bitvu, pokud si ji vůbec mohl představovat člověk, který nikdy žádnou neprodělal, a *Hrozného* přirozeně jako vítěze nad nějakým Angličanem.

„Výborně, Viktore Ivanyči! Naši hoši se skutečně činí. Radost se na ně dívat!“ obrátil se admirál na kapitána, stojícího půl kroku za ním, a vztyčil hlavu a bujaře vypnul hrud', aby se zdál vyšší a vojákčtější.

Starší rozložitý brunet střední postavy a působivého zevnějšku, pozorující cvičení ustaraně a dost neklidně, přiložil prsty ke štítku čepice a maličko pokročil kupředu.

„Úplně jsem se přitom zasníl... A o čem byste řekl, Viktore Ivanyči?“

„Nemám tušení, Vaše Výsosti!“

„O tom, že kdyby nám Anglie vypověděla válku, tak bychom s takovýmihle námořníky a s jejich příkladným duchem Angličany rozbili na cucky... Hlavně ten duch. Co říkáte?“

„Určitě, Vaše Výsosti!“ odpověděl kapitán.

Přitom si však, pořád se stejně uctivě oficiálním výrazem vyškoleného podřízeného, pomyslel: Mluvíš nesmysly, admirále. Kdepak se my pohrneme na moře. Schováme naše lodě v Kronštadtu, ať to tam přečkají. Už teď víc stojíme, než plujeme.

O to kapitán ostatně ani nestál.

Zrovna tak jako admirál, ani on neměl rád širé moře, které bylo příliš velkou zátěží pro nervy člověka opatrného, až to hraničilo s ustrašeností, nemajícího pevnou důvěru ani v sebe, ani v plavidla, kterým velel během své úspěšné kariéry.

Na *Hrozném* byl velitelem teprve dva měsíce, a protože předtím velel válečným lodím jiného typu, a tedy se s ním ještě dostatečně neobeznámil, byl spokojen s dlouhou zastávkou v Transundu a s obavou myslel na odpovědnost, která ho bude tížit, až bude se svým sedmimilionovým obrněncem křížovat ve Finském zálivu. Co všechno by se tam mohlo přihodit!

„Jápkak se jmenuje tamhleten velitel děla, Viktore Ivanyči?“ zajímal se admirál a ukazoval krátkým bílým, kyprým prstem na Furianta, který obsluhoval dělo.

„Miťušin, Vaše Výsosti!“

„Výborný velitel děla... Nemohu se na něj vynadávat, Viktore Ivanyči!“

„Svědomitý námořník, Vaše Výsosti... Vidíte, Ivane Petroviči?“

Starší důstojník, hubený dlouhonohý kapitán druhé třídy, muž po třicítce, v brýlích, s odznakem absolventa Námořní akademie na obnošené blůze, ustaraný, nervózní a často popletený jako nějaký roztržitý profesor, připomínal celou svou postavou, protáhlým obličejem s dlouhým nosem a silně sešikmeným čelem velkého brodivého ptáka.

Překotně potvrdil kapitánovu chválu a ještě ji admirálovi doplnil:

„Chytrý a schopný voják, Vaše Výsosti!“

„A chování?“

„Vzorné, Vaše Výsosti!“

„Nepřihýbá si tedy?“ zeptal se dobromyslně admirál a tichounce se rozesmál.

„Je vždycky střízlivý.“

„Tak proč z něho neuděláte poddůstojníka...“ napůl se zeptal, napůl poradil admirál.

„Už je vyhlédnutý k povýšení... I bocman by z něho byl dobrý, Vaše Výsosti!“

„Mně ten námořník hned padl do očí... Tvář má také sympatickou,“ řekl admirál.

Když dělostřelecký výcvik skončil, přistoupil starší důstojník k Mitušinovi a řekl:

„Výborně, Mitušine! Sám admirál si tě všiml.“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“ odpověděl Mitušin místo obvyklé odpovědi „Snažím se“.

„Snaž se. Povýšíme tě na poddůstojníka!“

Ten slib Furianta zřejmě nepotěšil. Neřekl ani slovo, a dívaje se za starším důstojníkem, který odcházel dlouhými kroky a bez ustání se rozhlížel na všechny strany, s úsměškem si řekl:

„Čáp si vyhlédl toho pravého poddůstojníka! To jsem zvědavý, kdy si mě vypůjčí kvůli bocmanovi. Ten mu asi na mě bude žalovat navečer, až si přijde pro příkazy. Potom si mě *čáp* určitě zavolá.“

Ale přišel večer, mužstvo povečeřelo, a starší důstojník Mitušina nezavolal.

5

Nejistota Mitušina trápila. Potřeboval své pochybnosti někomu vypovědět a uslyšet od někoho povzbuzující slůvko.

Proto ještě ten večer pověděl o své srážce s bocmanem kormidelníkem Čižovovi. To byl velice pečlivý, řádný a rozšafný muž. Sám se choval uzavřeně, jak si Mitušin všiml, protože při jeho choulostivých řečech na přídí buď mlčel, nebo odcházel. Ale zdálo se, že mu rozumí, protože jednou mezi čtyřma očima schválil to, co Furiant říkal o „zákonných právech“, ačkoliv zároveň dovedl s bocmanem Ždanovem dobře vycházet.

Tentokrát však zůstal Čižov chladný.

Nějak povážlivě potřásl světlou hlavou, rozhlédl se kolem dokola svýma trochu šilhavýma, pořouchlýma očima a tiše řekl: „Tys to dopracoval, Miťušine... To je konec.“

„Jak to?“ zeptal se nevěřicně Miťušin.

„Docela jednoduše. Urazil jsi bocmana zbytečně. A úplně neprávem. S tebou přece jednal dobře?“

„Dejme tomu.“

„Nepohlavkoval tě přece. Nenadával ti, jak to bocmani dělávají...“

„To si mohl zkusit!“

„Nežádal nic víc než úctu... Jaký teda mělo smysl si s ním začínat? A poštvat si ho proti sobě... Opravdu, proč jsi proti němu poštvál a rozhlašoval, co je zač?... Kdo tě k tomu nutil? Proč ses hrnul do neštěstí?“ rozumoval káravě i poučovatelysky Čižov.

„Proč?“ opáčil Miťušin.

V jeho výsměšné otázce zazněla smutná nota, zklamání člověkem, na kterého spoléhal.

„Zbytečně, to je to celé! Chtěl sis na bocmana dupnout... povyrazit se? Povyrazil ses a co z toho máš? Na bocmana sis nepřišel, a sám jsi v pěkné bryndě. Nemysli, že bocman je dnešní! Uvidíš, že tě ve vsi formě pošpiní u velitelů. A jak si zodpovíš, až ti hodí na krk rebelii? Protože s tím můžeš počítat!“

„Zodpovím si to!“ řekl pobouřeně Miťušin.

„Zodpovíš? Postaví tě před soud a půjdeš do trestanecké roty, spolehni se!“

„Ať!“ odsekl Miťušin, podrážděný a rozhořčený Čižovovými názory.

„Ať neat, ale za svou povýšenost zaplatíš... Dělat si hlavu kvůli zákonům. O práva ti jde? Počkej, oni ti ukáží práva! A ostatní o tobě ještě řeknou, že jsi hlupák. Proč jim leze sám do rány, řeknou... Máš chytrou hlavu, ve službě se snažíš, mohli z tebe udělat poddůstojníka. Vycházel bys s veliteli a žil by sis dobře, dával by sis pěkně pozor. Ale teď na to svoje fantazírování doplatíš. Starší důstojník je přísný a tohle ti neodpustí, to víš – odepření poslušnosti. To se nepardonuje, nemysli si! Začnou nás vyslýchat a dovědí se, že jsi nedržel jazyk za zuby a vedl pobuřující řeči o všelijakých právech a proti velitelům. Vůbec jsi nedbal na svoje postavení. Jako hlupák ses

dal chytit. Mohl sis žít jako všichni ostatní, Miřušine, kdybys byl nechal bocmana na pokoji.“

Furiant mlčel. Zdálo se, že neví co odpovědět a je úplně zdrcen.

A Čiřov, přesvědčený, že se Miřušin zalekl, dodal:

„Jedno východisko by tu bylo. Mohl by ses z toho dostat...“

„Jak?“

„Popros bocmana za odpuštění. On taky nestojí o to, aby se o něm kdovíco říkalo u soudu... Snad ti odpustí. A tobě to nic neudělá!“

Miřušin vážným tónem odpověděl:

„Dobře jsi to vymyslel! Mockerát ti děkuju, příteli!“

„Za co?... Co tím chceš říct?“

„Že ses projevil. Teď ti vidím až do žaludku!“

„Tak tobě se nelíbí, že jdu na všecko s rozmyslem?“

„Jak vidět s velkým rozmyslem – když ze mě chceš udělat hlupáka.“

„Nelez sám pod nůž. Nemysli si o sobě tolik. Nezapomínej, že jsi obyčejný námořník!“

„A jestli shrbím hřbet před bocmanem, budu povýšen a svévolně tě budu mlátit, tak se umoudřím? Neříkej!“ ušklíbl se opovrřlivě malý námořník.

„Ty se všemu posmíváš!“

„A jak jinak ti mám odpovědět?“

„Chceš mermomocí do arestu?“

„Po ničem tolik netoužím. Proto se pořád cením!“

„Však ty přestaneš!“ řekl zlostně Čiřov.

„A brzo?“

„Třeba už zítra ti to furiantství zatrhnou...“

„Jak a proč? To bych rád věděl.“

„V první řadě ti osladí toho bocmana. Loni v létě taky zmrskali jednoho námořníka a šoupli ho do trestanecké roty... To jde ráz naráz!“

Miřušin se zhrozil pomyšlení, že ho hned zítra mohou potupně potrestat, a zároveň byl pobouřen tím, že jeden z nich, stejný námořník jako on, se doslova škodolibě raduje z potupení svého kamaráda a z nezákonnosti.

Ale ve večerní tmě u pažení na přídi, kde spolu oba námořníci

hovořili, Čižov nerozeznal, jak je Furiant bledý a rozčilený a jak mu planou oči.

„Tak ať osladí! A ty si dej pozor!“ odsekl vyzývavě, aby skryl svou hrůzu.

Čižov se podivil:

„Jak to, že jsi takový furiant? To nepochopím!“

„Profouk mě vítr...“

„Kde?“

„V továrně.“

„Hm. A v carském loďstvu tě taky profouk vítr?“ zeptal se ironicky Čižov, dotčený tónem, kterým s ním Mit'ušin mluvil.

„Už to tak bude.“

„To je divné.“

„Podle všeho jsi nikdy neslyšel, že lidi touží po spravedlnosti?“

Čižov se nedůvěřivě usmál.

„To ty nemůžeš pochopit! Máš bídáckou duši a ničemný mozek. Tebe ještě těší, když námořníka nezákonně ztlouče! Myslíš, že to jen bolí, a ne že je to hanebné a potupné. Nebo ty tvoje rady! Nechal jsi svědomí doma na vsi. A já myslel, že jsi jenom zbabělec, ale potají že si myslíš svoje!“ rozhořčoval se stále víc Mit'ušin.

„Proč mi vlastně nadáváš? Na to máš právo?“

„Běž si za svým bocmanem... Vrt' chvostem a donášeš. Třeba jsi mě u něj i ty očerňoval. Tak při jednom...“

„Počkej, oni ti srazí hřebínek, furiante zatracený!“

A Čižov odešel plný nenávisti.

Rozdělili spací pytle. Mit'ušin nemohl dlouho usnout, táhly mu hlavou neveselé myšlenky.

O půlnoci nastoupil směnu a přecházel po palubě ponořen sám do sebe. Znova a znova všechno promýšlel, skleslý a opuštěný všemi. Náhle se k němu přitočil mladý námořník, jeden z těch, kteří sloužili první rok.

Mit'ušin se zastavil:

„Co je?“ zeptal se.

Mladíček řekl ostýchavě, ale vřele a skoro šeptem:

„Aby tě, Mit'ušine, za tvou statečnost bůh ochránil od všeho zlého. Jsem prostý člověk, ale rozumím ti, chápu, proč se užíráš. Já vím, že ti jde o spravedlnost. Kvůli ní ses chytil s bocmanem. Tobě je líto nás, prostých námořníků, ty duše bolavá!“

„Děkuju za dobrá slova, Čerepkove!“ řekl dojatě a vřele Miťušin.

A v jeho zachmuřené duši se rozjasnilo. Náhle pocítil, že není osamělý.

6

Nazítří při obvyklém ranním úklidu na *Hrozném* se tvářil bocman Ždanov ještě nepřístupněji a chodil po lodi jako načepýřený, rozdrážděný krocan.

Dnes pouštěl na námořníky obzvlášť hrůzu. Láteřil a nadával víc než jindy, vytykal každou maličkost a několik mužů udeřil s chladnokrevnou krutostí, rozvážně a beze slova.

Miťušin byl pobouřen.

Jednomu námořníkovi, kterému prýštila mezi zuby krev, vzrušeně a hlasitě řekl:

„Proč si necháš od toho netvora líbit, aby tě týral? Nemá právo tě bít!“

Námořník mlčel. Ztichli i ostatní, kdo byli nablízku. Ztichli a zvědavě čekali, co se bude dít. Bocman stál dva kroky odtud a slyšel každé Furiantovo slovo.

Ale vrhl na něj všehovšudy nelítostný, nenávistný pohled a šel dál, pořád stejně povznesený, přísný a nadutý.

Dneska mi to už neprojde! usoudil Miťušin.

A skutečně, čtvrt hodiny před vztyčováním vlajky k němu přiklusal sluha staršího důstojníka.

„Okamžitě do kajuty staršího důstojníka!“ oznamoval pochmurně.

Pak ztišil hlas a potichu, překotně varoval:

„Vzteká se, no hrůza! Zrovna teď od *čápa* odešel bocman, byl na tebe žalovat, Miťušine... Chvilí jsem byl v kajutě, slyšel jsem, co všechno mu napovídal. Tak si dej pozor!“

„Děkuju, kamaráde!“ vyhrkl Miťušin.

„Ale hlavně drž jazyk za zuby... Poslouchej a neodmlouvej. Až se vykřičí, tak teprve vysvětli, jak se věci mají. Promine ti to!“

Miťušin, zlehka pobledlý, si horečně začal připomínat odvážné věty, které chtěl říct, a spěchal do důstojnické jídelny.

Kolem velkého stolu tam seděli u čaje skoro všichni důstojníci *Hrozného*.

Když vkročil do místnosti Furiant, živý hovor a debaty náhle ztichly.

Důstojníci se právě dověděli, že tenhle řádný a schopný námořník se opovážil „pobuřovat“ a nadávat před mužstvem dokonce i na admirála. A bocmana div neudeřil.

A ne jeden z důstojníků sledoval užaslým a zatracujícím pohledem drobného snědého námořníka s „držýma“ očima, který směle a energicky mířil ke kajutě staršího důstojníka.

„Je to ale kus chlapa opovážlivého! To nám tak scházelo – agitátor na válečné lodi!“ rozhořčoval se nahlas a opovržlivě jeden mladý podporučík.

„Nenadávej! To jsi džentlmen? Copak víš, jestli ho bocman neočernil ze msty? Já mu nevěřím!“ napomenul francouzsky kolegu vyčítavým tónem štíhlý tmavovlasý podporučík se srdečnou, dobráckou tváří.

Miťušin se domyslel, že se mluví o něm. Věděl, že brunet je s mužstvem „zadobře“ a nepřekračuje svou pravomoc.

Vrhl na podporučíka krátký, ale vděčný pohled, jako by děkoval svému jedinému zastánci, a bez nejmenšího ostychu zaklepal na dveře kajuty staršího důstojníka.

„Dále!“

Námořník vešel do světlé a prostorné samostatné kajuty, zůstal stát hned u dveří, které za sebou zavřel, a s bledou, vážnou přísnou tváří hleděl na staršího důstojníka. V první chvíli měl pocit, že se mu vykourilo z hlavy všechno, co chtěl staršímu důstojníkovi říct.

Vytáhlý, hubený Ivan Petrovič seděl s ohnutýma nohama za psacím stolem, šedé oči mu hněvivě blýskaly pod brýlemi, vzrušeně a chvatně bafal z tlusté papirosy a zuřivě si prohraboval dlouhými prsty řídkou světlou bradu.

Když uviděl, že se Miťušin netváří nijak provinile, rozšířila se jeho malá očka úžasem nad tak nehoráznou, jak se mu zdálo, drzostí prostého námořníka. A zíral na Furianta tak, jako by před sebou měl poprvé v životě nebezpečného ničemu, který se dopustil neslýchaného porušení disciplíny a projevil rebelantské názory.

Starší důstojník zatím neřekl ani slůvko, ale burácel v něm stále větší hněv.

Trvalo to několik vteřin.

Námořník nesklopil oči.

7

„Ty jsi pěkný ptáček!“ začal konečně soptit Ivan Petrovič, když dokouřil papirosu. „Ruský námořník porušil přísahu! Ano... Příklad a svědomí! Ponoukal mužstvo, aby odepřelo poslušnost právoplatným velitelům! Nařkl bocmana, urážel ho a vyhrožoval mu násilím! Tropil si posměšky z nadřízených! A já tě chtěl povýšit na poddůstojníka, myslel jsem, že jsi... Před soud s tebou! Půjdeš do lodního vězení!“

Miťušin nevěřil svému sluchu, když se dověděl, z čeho všeho ho viní a čím mu hrozí starší důstojník, který uvěřil bocmanovi.

„Vaše Vysokoblahorodí! Dovolte, abych vám to vysvětlil!“

„Ticho!“ vyštěkl starší důstojník.

Mit'ušin zmlkl. Jeho situace se zdála beznadějná. Starší důstojník horlil dál, rozpaloval se stále víc a už vyhrožoval, že za takové provinění jsou nucené práce.

„Do vězení s tebou! O chlebu a vodě zůstaneš! A jestli budeš na někoho drzý, dám tě zmrskat!“ uzavřel starší důstojník.

A v téže chvíli se začal jeho hněv utišovat. Jako když se vybijí bouřkový mrak. Proto skoro zrozpáčitel, když byl s to rozpoznat na té bledé a hrozně vážné tváři „zločince“ výraz mučedníka a v očích vyčítavý smutek a zároveň odvahu.

„Vaše Vysokoblahorodí! Dovolte, abych vám to směl vysvětlit!“ začal znovu Mit'ušin.

„Co mi můžeš vysvětlit? Bocman podal dostatečný obraz o tom, co jsi za ptáčka...“

„Bocman mě lživě naškl, Vaše Vysokoblahorodí!“

„To je nesmysl! Copak bude bocman pomlouvat námořníka?“

„Já se bojím boha, Vaše Vysokoblahorodí, a nelžu! Bocman mě očernil ze msty, a vy jste mu ráčil uvěřit... Před soudem se vyjeví pravda, Vaše Vysokoblahorodí!“

Z Furiantovy tváře dýchala taková pravdivost a jeho hlas byl prodchnutý takovou upřímností, že námořník už nepůsobil dojmem „zločince“, který si zaslouží těžký trest. Přísný starší důstojník se bezděky zarazil a zeptal se:

„Hádal ses s bocmanem a vyhrožoval jsi mu?“

„Ano, prosím, Vaše Vysokoblahorodí!“

„Copak tě bocman utiskoval? Nikdo s tebou přece nejednal zle?“

„Ano, Vaše Vysokoblahorodí. Bocman mi neubližoval a všichni se mnou zacházeli podle zákona.“

„Tak proč jsi bocmana urazil?“

„Bocman jedná s mužstvem jako nějaký tyran, Vaše Vysokoblahorodí, a nikdo na něj nemůže. Nemáte tušení, jaké bere úplatky a jak bije lidi! A když se po mně u sebe v kajutě rozpráhl pěstí, nenechal jsem si to líbit. Rekl jsem mu, že každou ránu vrátím... To řekne každý, když ho k tomu někdo dožene. Žádný zákon nedovoluje bít a ponižovat. Námořník má taky cit a duši! Byl jsem drzý, to přiznávám. Ale nepobuřoval jsem ani jsem nenaváděl k neposlušnosti. Přesvědčoval jsem jenom kamarády, že bití je nezákonné a že každý má žít podle pravdy a svého svědomí. To přece není vzpoura?“

Zdalo se, že Miřušina uchopila a nese mocná vlna. Zaníceně a rozčileně vylíčil do všech podrobností své střetnutí s bocmanem, dokazoval, proč si nemůže vážit takového nesvědomitého člověka, kvůli kterému jeho podřízení nevinně trpí, protože se neodvážá stěžovat si ze strachu, že svou pravdu nedokážou a vina zůstane na nich. Mluvil o tom, jak toto všecko ztrpčuje námořníkům službu. Ale zákon je přece pro všechny! Stačí dodržovat zákony a lidé by přestali trpět.

„Ale proč zrovna ty se bereš o zákony? Kdo ti to dovolil?“

„Mně jde o pravdu, Vaše Vysokoblahorodí. Říkal jsem, že námořník si nemá nechat líbit, aby ho kdekdo bil.“

„A proti velitelům jsi mluvil?“

„Ano, prosím. Někdy jsem je odsuzoval, Vaše Vysokoblahorodí.“

„Za co ses je opovažoval soudit?“

„Každý člověk smí soudit podle toho, jak sám cítí, Vaše Vysokoblahorodí... Proto jsem odsuzoval, že páni důstojníci, místo aby byli příkladem v dodržování zákonů, nás bijou a nikomu se nezodpovídají. To byla celá moje vzpoura.“

„Na mne jsi taky nadával?“

„Někdy ano, Vaše Vysokoblahorodí!“ přiznal po pravdě Furiant.

„A proč?“

„Pro to samé, Vaše Vysokoblahorodí!“

„Ty jsi skutečně furiant!“ řekl starší důstojník, ale už bez dřívějšího rozhořčení.

Zamyslel se celý zmatený a náhle úplně vyšinutý.

Hlavou se mu mihla světlá vzpomínka na doby mládí, kdy i jemu ležela na srdci pravda. Sám byl úzkostlivě čestný a byl rozhořčen ničemným jednáním bocmana, o němž neměl tušení, ale z něhož začínal podezřívát. Furiant ho uvedl v úžas. Chápal, že není buřič, ovšem v každém případě to byl neklidný živel a zasluhoval trest za narušení disciplíny. Takový námořník bude podněcovat různé aféry. Jestli ho postaví před soud, bude asi zařazen do trestanecké rotý a zničí mu tím budoucnost. Mimoto přijde na přetřes leccos, co se na *Hrozném* děje, a vzniknou z toho nepříjemnosti pro něj i pro kapitána.

Ivan Petrovič se pokládal za spravedlivého. Napadlo ho, že správně by měl být postaven před soud bocman, přizná-li se k

činům, o nichž mu řekl Miťušin. Ale bocman je muž na svém místě a ztratit takového člověka je také nepříjemné. A hlavně před soudem zas vyjde najevo všechna ta špína, kterou vysokí nadřízení neradi vidí. A Ivan Petrovič se bál nadřízených míst jako čert kříže, protože myslel především na svůj prospěch. Mimoto pohnat bocmana před soud by znamenalo přiznat i svou vlastní vinu. Jak je možné, že mu uniklo tak časté nezákonné jednání, ačkoliv sloužil s bocmanem dvě plavební sezóny?

Nakonec se starší důstojník, podrážděný tím, že kvůli nějakému námořníkovi pro něho na *Hrozném* vznikly „takové nepříjemnosti“, ačkoliv má už tak od rána do večera práce nad hlavu, dostal do slepé uličky a nevěděl si s Furiantem rady.

Uběhla minuta, druhá. Starší důstojník konečně dospěl k rozhodnutí, že bude nejlepší celou tu záležitost ututlat. Alespoň jemu se to při jeho slabošské povaze zdálo nejlepším východiskem.

Řekl tedy Miťušinovi:

„Já ti ten tvůj přestupek odpouštím, ale musíš poprosit bocmana o prominutí... Je mi tě líto, proto si s bocmanem promluvím... Jasně?“

„Jasně, Vaše Vysokoblahorodí!“

„Ale hleď, ať už se to příště neopakuje... Drž jazyk za zuby, nebo půjdeš před soud, a to bude tvůj konec. Měj to na paměti! Ať je bocman jaký chce, tobě do toho nic není, je to věc velitelů. Ty do toho nemáš co mluvit. A jestli se cítíš potrestaný nevinně, můžeš si stěžovat velení!“

8

Starší důstojník byl přesvědčen, že Furianta zachránil a že si zasluhuje jeho dík. Tím udělal za touhle aférou tečku. A bocmana sjede a pohrozí mu. Určitě si rozmyslí ještě někoho bít nebo brát úplatky...

Ale Miťušin nejenže neprojevil žádnou vděčnost, ale naopak se tvářil zachmuřeně.

„Tak můžeš jít! Do vězení nepůjdeš.“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí... Ale já...“

„Ještě něco?“

„Já nepůjdu prosit bocmana za prominutí. Jestli někdo patří před soud, tak je to on, Vaše Vysokoblahorodí.“

„Už ani slovo! Tak tě dám zmrskat!“ vzplanul starší důstojník.

„To by bylo nezákonné, Vaše Vysokoblahorodí! Ať mě nejdřív soudí, Vaše Vysokoblahorodí! Pravda zvítězí!“ řekl na to Furiant a vyšel z kajuty.

Starší důstojník se rozmyslel a nedal Furianta zmrskat.

Druhý den po přiznání byl Furiant odvezen do Petěrburgu a uvržen do vyšetřovací vazby ve vězení pro příslušníky válečného námořnictva. Na podzim byl převezen do nemocnice s rychlými souchotinami. Také tam neustále horoval pro dodržování zákonů, teskně toužil po pravdě a přednášel svým sousedům na pokoji ohnivé projevy...

Pořád ještě čekal na soud a doufal, že tam dokáže, kdo byl v právu, a bocman bude odstraněn.

Ale nedočkal se. Před vánocemi zemřel.

„MUŽ PŘES PALUBU“

1

Žár tropického dne začal opadávat. Slunce se pomalu šinulo k obzoru.

Mírný pasát nadouval všechny plachty a clipper neslyšně klouže sedmiuzlovou rychlostí po Atlantském oceánu. Kolem dokola pusto a prázdno, nikde na obzoru ani plachta, ani kouř. Kam oko dohlédne, rozprostírá se nekonečná vodní plocha, lehce zvlhčená a trochu tajuplně šumící, ze všech stran obroubená zářivou modří bezoblačné nebeské báně. Vzduch je vlahý a průzračný, od moře se šíří osvěžující vůně.

Nikde ani živáčka.

Ledaže tu a tam blýskne na slunci šupinkou třpytivou jako plíšek zlata při svém skoku létající rybka, vysoko ve vzduchu propluje bílý albatros a nad vodou rychle přeletí maličký buňňák, pospíchající k vzdáleným africkým břehům, zvučně zašumí gejzír vypuštěný velrybou, a zas je široko daleko pusto a prázdno. Moře a obloha, obloha a moře, oba klidní a mírní, oba usměvaví.

„Dovolte, aby zpěváci směli něco zazpívat, Vaše Blahorodí!“ přistoupil poddůstojník ve službě k důstojníkovi, který lenivě přecházel po můstku.

Důstojník přikývl a za chvíli se už uprostřed oceánu rozlehly ladné tóny táhlé a teskné národní písně.

Mužstvo, spokojené, že se po celodenním úmorném žáru dočkalo chládku, stojí v hloučku na přídi a poslouchá zpěváky rozestavené kolem příďového děla. Ti největší obdivovatelé, hlavně starší námořníci, obstoupili zpěváky v těsném kruhu a poslouchají s vážnou soustředěností, leckterá osmahlá, větrem ošlehaná tvář svítí tichým nadšením.

Ramenatý, trochu přihrblý stařík Lavrent'jič se šlachovitýma prosmolenýma rukama, kterému dávno chybí na jedné ruce prst utržený lanem košové plachty, a statnýma, maličko křivýma nohama, beznadějný pijan, jež přivázejí ze břehu pokaždé v

bezvědomí a se zkrvavenou tváří, protože se rád pouští do rvaček s cizími námořníky a dráždí je tím, že podle něho nejsou žádní pijáci, ale břidilové, když si ředí vodou zabijácký rum, který on loká jako vodu, tedy tento Lavrent'jič stojí dychtivě předkloněný a doslova zkamenělý v jakémsi pohnutí a jeho vrásčitá tvář s nosem, který hraje rudou a modrou barvou jako švestka, a naježenými kníry, obvykle nasupená, jako by byl Lavrent'jič s něčím nespokojený a v příští chvíli se chystal vychrlit příval nadávek, je nyní neobyčejně zjihlá a zjemnělá výrazem tiché zádumčivosti. Někteří z námořníků tichounce přizvukují, jiní v skupinkách tlumeně hovoří a co chvíli vyjádří svou spokojenost hned úsměvem, hned výkřikem.

Měli jsme opravdu dobré zpěváky, jen co je pravda! Ve sboru se sešly samé mladé, svěží a čisté hlasy. Obzvláště všechny uváděl v nadšení výborný sametový tenor druhého hlasu Šutikova. Jeho hlas vynikal nad všechny ostatní lahodností, pronikal hluboko do duše okouzující upřímností a vřelou procítěností.

„Bere za osrdí, chlap zatracená!“ ozývalo se často v mužstvu.

Píseň střídala píseň a všechny námořníkům připomínaly uprostřed tepla a zářivosti tropů dalekou vlast a její mrazy a

závěje, pole a lesy, její chaloupky, její nuzotu a chudobu, tak blízkou jejich srdcím...

„A teď nějakou do tance, hoši!“

Sbor spustil veselou k tanci. Šutikovův tenor zrovna jásal, náhle plný jaro a veselí, až se tváře mimoděk rozsvětovaly úsměvem, a dokonce i vážní námořníci jenom krčili rameny a chtě nechtě podupávali do taktu.

Makarka, malý čiperný mladíček, který už dlouho přemáhal cukání ve svém šlachovitém, jakoby sešněrovaném těle, se neudržel a k všeobecné spokojenosti přihlížejících začal při bujně písničce tančit trepak.

Ale nakonec zpěv i tanec skončil. Když černovlasý Šutikov vyšel z kruhu a šel si ke kádi zakouřit, doprovázely ho pochvalné poznámky.

„Ale zpíváš, to ti řeknu, já se z toho zjevím!“ zavrtěl hlavou dojatý Lavrentjič a vyjádřil stupeň svého uznání nadávkou, kterou ani papír nesnese.

„Ten kdyby se vyškolil a kupříkladu si osvojil generálbas, moh by rovnou k opeře!“ prohlásil suverénně náš mladý písař, absolvent nižší vojenské školy Pugovkin, který se rád blýskl uhlazeným chováním a vybranou mluvou.

Lavrentjič, který nemohl vystát a okázale přehlížel „inkousty“ jako lidi podle jeho názoru na lodi zhoła zbytečné a který pokládal za věc své cti při jakékoliv příležitosti jim skákat do řeči, se zamračil, zle loupal po kypřém, uhlazeném blondřákovi očima a řekl:

„Ty jsi taky opera!... Od zahálky ti narostlo panděro, a ty tomu říkáš opera!“

Mezi námořníky se ozvalo pochichtávání.

„Máte vůbec pojem o tom, co je to opera?“ namítl dotčeně písaříček. „Eh vy lidi nevzdělání!“ dodal potichu a rozumně se klidil.

„Zato ty jsi vzdělaná slečinka!“ vyprovodil ho opovržlivě Lavrentjič a připojil po svém zvyku košatou nadávku, ale už bez předchozí shovívavosti.

„Jak říkám,“ obrátil se po krátké odmlce na Šutikova. „Zpíváš jedna radost, Jegorko!“

„Proč nosíš dříví do lesa... To je přece náš mistr! Zkrátka, náš Jegorka!“ poznamenal kdosi.

Šutikov se při té chvále jen usmíval a odhaloval mezi dobráckými kyprými rty bílé, rovné zuby.

Jak ten spokojený úsměv, jasný a světlý, měkce orámovaný jako u dítěte oblými rysy mladé a svěží, opálené tváře, tak ty velké tmavé oči, mírné a přítulné jako oči štěněte, i vzhledná postava přímého držení, ale přesto se stopou venkovanské těžkopádnosti – všecko na něm přitahovalo a probouzelo sympatie na první pohled, stejně jako jeho kouzelný hlas. A tak byl na lodi velice oblíbený. Všichni ho měli rádi a on zřejmě měl rád všechny.

Byla to jedna z těch vzácných, šťastných a optimistických povah, které druhým mimoděk rozjasňují a rozveselují duši. Lidé jeho druhu jsou od narození nadáni jakousi optimistickou životní filosofií. Na clipperu se často rozléhal jeho veselý, srdečný smích. Třeba něco vyprávěl a sám se tomu první nakažlivě a neodolatelně začal smát. Tak, že se mimovolně smáli i druzí, třebaže Šutikovovo vyprávění leckdy nebylo nijak zvlášť směšné. Když cídil nějakou kladku, seškraboval barvu z člunu nebo se při noční směně usadil ve strážním koši, v závětří, obyčejně si tiše prozpěvoval nějakou písničku a usmíval se svým dobrým úsměvem a všem nablízku z toho bylo dobře a vesele. Veselá nálada ho neopouštěla ani tehdy, kdy druzí už klesali na duchu, a v takových chvílích byl nenahraditelný.

Vzpomínám si na jednu bouři, kterou jsme prožili na širém moři. Divoce burácel vítr, kolem nás běsnily hromy a blesky a naše loď se svinutými plachtami se zmítala jako tříška na ohromných vlnách, jež hrozily útlou loď sevřít a rozmáčknout svými špinavě šedými hřebeny. Clipper se otřásal, úpěnlivě kvílel každou svou součástí a jeho kvílení splývalo se skučením větru v napjatém lanoví. Dokonce staří ostřílení lodníci, kteří už leccos zažili, ponuře mlčeli a pátravě pokukovali po můstku, kde doslova přirostla k zábradlí vysoká postava zahalená do nepromokavého pláště – kapitán, napjatě pozorující řádění živlů.

V téže době Šutikov, přidržující se jednou rukou lana, aby se udržel na nohou, rozptyloval svými hovory malou skupinku mladých nováčků, tisknoucích se s vyděšenými tvářemi ke stěžni. Šutikov s takovým klidem a s takovou bezprostředností tlachal a líčil nějakou komickou vesnickou příhodu, tak upřímně se smál, když mu tříštící se vlny stříkaly do tváře, že se jeho klid

bezděky přenášel na ostatní a působil povzbudivě na mladé námořníky, které nenapadlo myslet na nebezpečí.

„Kde ti to, ty prevíte, tak šikovně provrtali krk?“ ozval se znova Lavrentjič, pobafávající z krátkého čibuku. „To jsme měli na *Kostěnkinovi* chlapce, a ten nějak zpíval, to se mu musí nechat... zkrátka jedinečně... ale s tebou by se měřit nemoh!“

„Sám jsem se naučil, ještě když jsem pásal dobytek. Stádo se mi leckdy rozběhlo po lese, ale já si ležel pod břízkou a prozpěvoval jsem si... Měl jsem na vsi i přezdívkou: zpívající pasák!“ vysvětloval s úsměvem Šutikov.

Všichni kdovíproč jeho úsměv opětovali a Lavrentjič ho nádavkem plácl přes záda a na důkaz zvláštní náklonnosti zaláteřil nejněžnějším tónem, jakého byl jeho vypitý hlas schopen.

2

V té chvíli se do hloučku chvatně prodral postarší zavalitý lodník Ignatov, který právě vyběhl na palubu.

Bledý a rozrušený, krátce ostříhanou hlavu prostovlasou, zvěstoval hlasem zadrhlým zlostí a rozčilením, že mu někdo ukradl zlaták:

„Dvacet franků! Dvacet franků, kamarádi!“ opakoval žalostivě s obzvláštním důrazem na výši částky.

Jeho zpráva všechny pobouřila. K takovým věcem docházelo na lodi vzácně.

Staří námořníci se nasupili. Mladí, nespokojení, že jim Ignatov pokazil chvíli veselé pohody, poslouchali spíš s vyděšenou zvědavostí než s účastí jeho udýchané a překotné líčení všech okolností krádeže, doprovázené zoufalou gestikulací jeho čist'ounkých rukou: jak ještě dnes po obědě, když posádka odpočívala, otevřel svou truhličku, a všechno bylo chválabohu v pořádku, všechno bylo na svém místě, a jak až teď, když hledal kartáč na boty, byl, kamarádi, zámek vylomený a dvacetifrank fuč!

„Copak to jde? Copak budeme okrádat jeden druhého?“ zakončil Ignatov a rozhlédl se po hloučku roztěkaným pohledem.

Jeho hladká, vypasená, čistě vyholená tvář, plná velkých pih, s malýma kulatýma očkama a špičatým jestřábím nosem,

vyznačující se obvykle klidem a spokojeným, důstojným vzezřením člověka zdaleka ne hloupého a vědomého si své ceny, byla teď celá zkřivená zoufalstvím skrblika, který přišel o všechno. Brada se mu třásla, kulaté oči zmateně přebíhaly po tvářích lidí. Bylo vidět, že ho krádež docela vyvedla z míry a odhalila jeho skrblickou, hamižnou povahu.

Ale nebyl to vlastně žádný div, že Ignatov, kterého už někteří na lodi začali uctivě oslovovat Semjonyči, byl tak přízemní a majetkuchtivý člověk. Vždyť i na plavbu kolem světa se přihlásil dobrovolně, ačkoliv nechával v Kronštadu ženu, trhovkyni, a dvě děti, jedině proto, aby na moři nastřádal pěkné peníze a pak mohl odejít do výslužby a začít v Kronštadu pomaloučku obchodovat. Vedl svrchovaně střídmy život, nepil, na břehu neutrácel. Střádal, střádal usilovně, penízek k penízku, věděl, kde se dá výhodně směňovat zlato a stříbro a ve velké tajnosti půjčoval spolehlivým lidem na procento menší částky. Jako člověk praktický ve všem všudy počítal, že udělá výnosný obchod, když si přiveze do Ruska jako zboží doutníky a některé japonské a čínské předměty. Podobné obchůdky dělal už dříve, když přes léto sloužil na lodích ve Finském zálivu. V Revelu třeba nakupoval šproty, v Helsingforsu doutníky a ostružinový likér a znova to prodával v Kronštadu.

Ignatov byl kormidelník a sloužil vzorně, snažil se být se všemi zadobře, kamarádil se se zásobovatelem a s prvním lodníkem, uměl číst i psát a pečlivě tajil, že má úspory, a k tomu na námořníka značné.

„Byl to určitě ten ničema Proška, nikdo jiný!“ dusil se zlostí a rozčilením Ignatov. „Prve se pořád motal dole, když jsem otvíral truhlu... Co s tím bídákem uděláme, kamarádi?“ ptal se a tázavě hleděl hlavně na staré mazáky, jako by u nich hledal podporu. „Copak mám přijít o peníze? O peníze, kvůli kterým jsem potil krev? Sami přece nejlíp víte, na kolik si námořník přijde... Střádal jsem groš ke groši... skleničku jsem nevypil...“ dodal poníženým, naříkavým tónem.

Ačkoliv proti Proškovi nebyly žádné jiné důkazy než to, že se „prve motal dole“, nepochyboval nicméně jak sám poškozený, tak posluchači, že peníze ukradl on, Proška Žitin, kterého jeho druhové už víckrát přistihli při drobných krádežích. Na jeho obhajobu se nepozdvihl ani jediný hlas. Naopak, mnoho námořníků v

rozhořčení zasypalo předpokládaného zloděje nadávkami.

„Je to ale kus ničemy!... Jenom poskvřňuje námořnickou čest!“ ulevil si pobouřeně Lavrent'jič.

„To bych řek... Máme mezi sebou prašivou ovci.“

„Ale musí dostat za vyučenou, aby si to zapsal za uši, flákač jeden!“

„Co teda s Proškou?“ naléhal Ignatov. „Co s ním uděláme? Jestli mi je nevrátí po dobrém, dám to ohlásit staršímu důstojníkovi. Ať se to řádně vyšetří.“

Ale tenhle záměr, Ignatovovi tolik vyhovující, se na přídí nesetkal se sympatiemi. „Příd“ měla své zvláštní nepsané zákony, jež přísně střežili staří zkušení lodníci.

Proto první začal energicky protestovat Lavrent'jič.

„To jako raport nahoru?“ namítl pohrdlivě. „Začínat s donášením? Vidím, že jsi ze samýho leknutí zapomněl na starou námořnickou zásadu. Jste vy to taky... lidi!“ A Lavrent'jič pro úlevu obdařil „lidi“ jedním ze svých oblíbených slůvek. „To si říkáš námořník, když máš takový nápady?“ dodal a vrhl na Ignatova dost nevraživý pohled.

„Tak jak to mám podle vás udělat?“

„Podle nás to udělej tak, jak nás to odjakživa učili. Pořádně tomu prevítovi Proškovi nařež, aby si to pamatoval, a peníze mu seber. Takhle to děláme my.“

„Ten lump už jich dostal! A co když je nebude chtít vrátit?... To mám přijít o peníze? Proč, prosím vás! Ať toho zloděje radši řádně odsoudí. Takovou bestii přece nebudete litovat, kamarádi!“

„Ty se na ty peníze nějak třeseš, Ignatove... Snad ti Proška neukrad všechno... Nějaká maličkost snad zbyla?“ řekl na to jízlivě Lavrent'jič.

„Copak jsi je počítal?“

„Právě že nepočítal. Zkrátka, my námořníci si na donášení nepotrpíme. A dost!“ řekl Lavrent'jič. „Že je to tak, hoši?“

A skoro všichni „hoši“ k Ignatovově nelibosti potvrdili, že si na soudy skutečně „nepotrpí“.

„Tak, a teď sem Prošku pěkně přiveď a vyslechni ho přede všemi!“ rozhodl Lavrent'jič.

A Ignatov, navztekáný a nespokojený, se nicméně podrobil vůli většiny a odešel pro Žitina.

Čekající hlouček námořníků se sevřel ještě těsněji.

Prochor Žitin aneb, jak mu všichni přezíravě říkali, Proška byl ten poslední námořník na lodi. V civilu byl čeledín a byl to nesmírný zbabělec, kterého jedině pohružka karabáčem dokázala dostat do strážního koše, kde zakoušel nesnesitelný fyzický strach. Jinak to byl lenoch a povaleč, který se štítíl práce a k dovršení všeho měl nenechavé prsty. Od začátku plavby zaujímal postavení jakéhosi ubožáka a vyvrhele. Všichni s ním doslova vláčeli. Bocmani a poddůstojníci mu při každé příležitosti, ať už právem nebo jen tak pro povyražení, spílali nebo ho bili, nezapomínající nikdy připojit: „Ty lumpe jeden!“ A Proška nikdy neprotestoval a snášel bití s jakousi naučenou, tupou pokorou uskrípnuté němé tváře. Poté co byl usvědčen z několika drobných krádeží, skoro nikdo s ním nepromluvil a každý s ním jednal s opovržením. Každý, kdo měl chuť, mu mohl beztravně vynadat, udeřit ho, poslat ho kamkoliv, zesměšnit ho, jako by se s ním jinak vůbec nedalo jednat. A Proška si na to svoje postavení odkopnutého, prašivého psa tak zvykl, že od nikoho nic jiného ani nečekal a snášel ten galejnický život zřejmě bez mimořádných potíží. Vynahrazoval si to všechno dobrou lodní stravou, cvičením vepřika, kterého učil dělat všelijaké kousky, a při pobytu v přístavech vášní k alkoholu a krásnému pohlaví, které ho zvláště přitahovalo. S ženami utrácel všechno do posledního groše a zřejmě kvůli nim kradl kamarádům peníze, přestože, když byl přistižen, musel těžce pykat. Na lodi byl věčný čistič záchodů, zařazením plavčík na zadní palubě, pracovní síla bez jakékoli kvalifikace. Ale i při nejobyčejnější práci dostával co proto, i když totiž třeba s ostatními jen líně táhl nějaké lano, počínal si jako vychytralý lenivý kuň a jenom předstíral, že táhne.

„Ty, ty... flákači jeden!“ křičel na něj poddůstojník a sliboval mu, že mu dá do zubů.

A samozřejmě dával.

Proška sladce spal zalezlý pod člunem a ze spánku se přihloupě usmíval. Ze sna ho vytrhl silný kopanec. Chtěl před tou dotěrnou nohou odlézt o kus dál, ale další kopanec ho poučil o tom, že ho k něčemu potřebují a že musí ze svého pelechu ven. Vylezl, vstal a zíral na Ignatovovu navztekanou tvář tak tupě, jako by očekával, že přijdou ještě další rány.

„Hybaj se mnou!“ nařídil Ignatov, který měl sto chutí vrhnout se na Prošku hned na místě.

Proška za ním vykročil pokorně jako provinilý pes svou pomalou, línou chůzí, při níž se kolébal ze strany na stranu jako kačer.

Bylo mu už jistě přes třicet a byl to člověk měkké, nevzhledné postavy, s neúměrně dlouhým trupem na krátkých křivých nožkách, jaké mívají krejčí (než byl povolán do služby, skutečně pracoval jako krejčí na statkářské usedlosti). Jeho trochu odulá zažloutlá tvář s širokým rozpláclym nosem a velkýma odstálýma ušima, vyčuhujícíma mu pod čepicí, byla nehezka a vyžilá. Malé bezvýrazné šedé oči se dívaly pod řídkým světlým obočím s výrazem pokorné lhostejnosti, jíž se vyznačují ustrašení lidé, ale zároveň jako by v nich bylo něco potměšilého. V celém jeho nevábném zjevu nebyla ani špetka námořnické elegance: uniforma na něm visela jako pytel, neslušela mu, zkrátka, byl to člověk, který vzbuzoval pramalé sympatie.

Když vkročil za Ignatovem do kruhu, všechny rozhovory naráz zmlkly. Námořníci se srazili těsněji a zraky všech se upřely na zloděje.

Ignatov zahájil výslech tím, že se rozpráhl a vši silou Prošku udeřil do obličeje.

Rána byla neočekávaná. Proška zlehka zavravoral, ale snesl políček, ani nezareptal. Jenom se zatvářil ještě tupěji a vyděšeněji.

„Nejdřív se ho jaksepatří vyptej, rozbít hubu mu stačíš vždycky!“ poznamenal nasupeně Lavrent'jič.

„To dostal závdavek, lotr!“ vysvětlil Ignatov a znova se obrátil na Prošku: „Přiznej se, ty lotře, žes mi ukrad z truhly zlat'ák!“

Proškův tupý výraz po těch slovech v okamžení vystřídalo

pochopení. Zřejmě si uvědomil celou závažnost obvinění, vyděšeně se rozhlédl po vážných a soustředěných, nasupených tvářích a náhle zbledl a celý se schoulil. Rysy se mu zkrivily živočišným strachem.

Ta náhlá změna ve všech ještě posílila přesvědčení, že peníze ukradl právě on.

Proška mlčel a díval se do země.

„Kde jsou ty peníze? Kam jsi je schoval? Mluv!“ pokračoval Ignatov ve výslechu.

„Já ti žádné peníze nevzal!“ odpověděl tiše Proška.

Ignatov se rozzuřil.

„Dej si na mě pozor! Vytřískám z tebe duši, jestli mi ty peníze nevrátíš po dobrém!“ syčel tak vztekle a tak výhrušně, že před ním Proška couvl.

A ze všech stran nevráživě přizvukovali:

„Radši se přiznej, hade!“

„Nezapírej, Proško!“

„Vrať je radši po dobrým!“

Proška viděl, že všichni jsou proti němu. Zvedl hlavu, strhl z hlavy čepici a vykřikl ke shromážděným s bezmezným zoufalstvím tonoucího, který se chytá stěbla:

„Kamarádi! Jako že je bůh nade mnou! Můžu vám to třeba odpřisáhnout! Ať se na místě propadnu!... Dělejte si se mnou co chcete, ale já žádné peníze nevzal!“

Zdálo se, že po jeho slovech někteří zapochybovali.

Ale Ignatov nepřipustil, aby ten dojem zesílil, a honem ze sebe chrлил:

„Nelži, ničemo jeden! A nech boha na pokoji! Tenkrát, když jsi šlohl Kuzminovi z kapsy frank, tak jsi taky zapíral, pamatuješ? A když jsi ukrad Levont'jevovi blůzu, tak jsi taky přísahal, vid'?' Pro takového nestoudníka, jako jsi ty, je přísahat jako si odplivnout.“

Proška znova svěsil hlavu.

„Přiznej se, když ti říkáme, a zčerstva. Tak kde jsou moje peníze, mluv! Myslíš, že jsem neviděl, jak ses kolem mě motal? A pověz nám, nestoudníku, co jsi pohledával v podpalubí, když všichni odpočívali?“ útočil dál Ignatov.

„Jen tak jsem si chodil...“

„Ty sis chodil? S tímhle si na mě nepřijdeš! Přiznej se!“

Ale Proška mlčel.

Proto Ignatov, jako by chtěl vyzkoušet poslední prostředek, najednou úplně změnil tón. Teď už nevyhrožoval, ale prosil, laskavým, skoro lichotivým hlasem prosil, aby mu Proška vrátil jeho peníze.

„Nic se ti nestane... slyšíš? Jenom mi vrať, co jsi mi vzal... Ty to propiješ, a já mám přece rodinu... No tak, vrať mi je!“ skoro žadonil Ignatov.

„Prohledejte si mě!... Já ti žádné peníze nevzal!“

„Tak ty říkáš, že nevzal, duše lotrovská! Nevzal?“ zaječel Ignatov zsinálý vztekem. „Nevzal?!“

A s tím jekem se na Prošku vrhl jako jestřáb. Proška, bledý a třesoucí se na celém těle, zavřel oči a schoulil se, aby si ochránil před ranami hlavu.

Námořníci mlčky a zachmuřeně pozorovali ten nechutný výjev. A Ignatov, povzbuzený trpností své oběti, se vztekal víc a víc.

„Tak dost! Stačí... stačí!“ ozval se náhle z hloučku hlas Šutikova.

A ten měkký hlas doslova probudil lidské city i u ostatních. Hned po Šutikovovi začali Ignatova zlostně okřikovat i další:

„Tak dost... přestaň!“

„Nejdřív Prošku prohledej, a teprve pak mu nandej!“

Ignatov Prošku nechal a ustoupil stranou, ale pořád se třásl vzteky. Proška rychle vyklouzl z kruhu. Několik okamžiků všichni mlčeli.

„To je ale lump... ještě zapírá!“ řekl udýchaně Ignatov. „Jen počkej, já ti na břehu zvalčuju hřbet, jestli ty peníze nevrátíš!“ vyhrožoval.

„Třeba to opravdu neudělal on,“ promluvil náhle tiše Šutikov.

Stejnou myšlenku jako by vyjadřovalo několik dalších přísně vážných, zachmuřených tváří.

„Neudělal? Copak by to bylo poprvé?... To je určitě jeho práce. Vždyť je to vyhlášený zloděj!“

A Ignatov si vzal dva svědky a šel prohledávat Proškovy věci.

„Je po těch svých penězích jako divej! Jako divej!“ zavrčel za ním zlostně Lavrent'jič a jen potřásal hlavou. „A ty přestaň krást, nekydej na námořníky špínu!“ dodal najednou a zas přidal pár nadávek, tentokrát podle všeho jedině proto, aby vyřešil rozpaky, které bylo jasně vidět na jeho tváři.

„Tak ty myslíš, Jegore, že to nebyl Proška?“ zeptal se po delší chvíli. „Ale kdo jiný to mohl být?“

Šutikov neodpověděl a Lavrent'jič už se nevyptával a začal si zapalovat svou krátkou dýmku.

Hlouček se pomalu rozcházel.

Za chvíli se po přidi rozneslo, že se ani u Prošky, ani v jeho věcech žádné peníze nenašly.

„Někam si je schoval, chytrák!“ mínili mnozí a dodávali, že teď se Proškovi zle povede, protože Ignatov mu ty peníze nedaruje.

5

Na oceán se rychle snesla vlhá tropická noc.

Dole bylo dusno, a tak mužstvo spalo na palubě, jedno družstvo mělo službu. V údobí pasátů jsou služby klidné a námořníci si obvykle krátí noční hodiny a zahánějí dřimotu rozhovory a vyprávěním.

Tu noc od půlnoci do šesti mělo službu druhé družstvo, v němž byli Šutikov i Proška.

Šutikov už pověděl hrstce námořníků, kteří se uvelebili u předního stěžně, několik příběhů, a šel si zakouřit. Když dokouřil a vyklepal dýmku, zamířil mezi spáči opatrně na zadní palubu, a když ve tmě rozeznal Prošku, který se osaměle choulil u pažení a tloukl špačky, tiše na něj zavolal:

„To jsi ty... Proško?“

„No!“ trhl sebou Proška.

„Chci ti něco říct,“ začal mu Šutikov domlouvati tichým a laskavým hlasem. „Víš přece, co je to za člověka, ten Ignatov... Až sejdete na břeh, zbije tě, že to nepřežiješ. Ten nezná slitování.“

Proška zpozorněl, Šutikovův tón ho překvapil.

„Co se dá dělat, tak mě zbije. Ale já se jeho peněz nedotkl!“ odpověděl po krátké odmlce.

„Jenže on tomu nevěří, a dokud nedostane svoje peníze zpátky, nikdy ti neodpustí... Hodně chlapců ostatně pochybuje.“

„Už jsem řek, že jsem je nevezal!“ opakoval Proška s dřívější zarputilostí.

„Já ti, kamaráde, věřím, žes nic nevezal... Slyšíš, věřím ti a zzelelo se mi tě, když tě Ignatov prve pro nic za nic bil a ještě vyhrožuje, že tě bude bít... Víš co, Proško? Vezmi si ode mě dvacet franků a dones je Ignatovovi... Ať od něj máš pokoj! Může se radovat ze svých penězku a ty mi je někdy vrátíš, nebudu na tebe pospíchat. Tak to bude lepší... Ale poslyš, nikomu ani slovo!“ připomenul Šutikov.

Prošku jeho slova docela vyvedla z míry a v první chvíli nevěděl, co říct. Kdyby byl Šutikov mohl rozeznat, co se děje v jeho tváři, uviděl by na ní rozpaky a neobvyklé vzrušení. Nebylo divu: Prošku někdo lituje, a nejen lituje, nabízí mu i peníze, jen aby ho uchránil od bití. To už bylo příliš na člověka, který bůhvíjak dlouho neslyšel vlídné slovo.

Ohromený, stál mlčky, se svěřenou hlavou a cítil, jak mu cosi stoupá k hrdlu.

„Tady máš peníze!“ řekl Šutikov a vytáhl z kapsy u kalhot celý svůj kapitál zabalený v hadříku.

„Copak je to možné?... Panebože!“ koktal zmateně Proška.

„No tak... neblázni... Ber, když ti říkám, nedělej drahoty!“

„Ber? Ach kamaráde drahý! Díky tobě, duše dobrá!“ odpovídal Proška hlasem zjihlým dojetím a náhle se rozhodl a dodal: „Ale tvých peněz není třeba, Šutikove. Já mám taky srdce a nechci se k tobě zachovat jako bídák... Za nic na světě! Já po směně vrátím Ignatovovi jeho zlat'ák sám.“

„To znamená, žeš to byl ty...“

„Právě že já!“ řekl sotva slyšitelně Proška. „Nikdy by na to nikdo nepřišel. Peníze jsem schoval do děla...“

„Ach Prochore, Prochore!“ posteskl si jen vyčítavě Šutikov a smutně potřásl hlavou.

„A teď mě může bít... teď mi může třeba přerazit sanici. Jen si posluž! Bij lumpa Prošku, tluč a neměj s ním slitování, s ničemou!“ pokračoval s jakousi roztrpčenou zvilostí proti vlastní osobě Proška. „Všecko rád vydržím, protože teď aspoň vím, že jsi mě politoval, že jsi mi věřil. Že jsi řek Proškovi laskavé slovo... Panebože! Do smrti na to nezapomenu.“

„Tak takhle to s tebou vypadá!“ řekl laskavě Šutikov a sedl si na dělo.

Chvilí mlčel a pak se rozhovořil:

„Poslouchej, co ti teď povím, příteli milý! Přestaň s těmihle věcmi, poslechni mě, přestaň s nimi! Žij tak jako ostatní lidi, řádně... bude ti tak líp. Copak se ti tenhle život líbí?... Já ti nic nevyčítám, Prochore, jenom tě lituju...“ dodal Šutikov.

Proška ho poslouchal celý okouzlený. Za celý jeho život s ním ještě nikdo nemluvil tak laskavě a srdečně. Doposud mu všichni jen spílali nebo ho otloukali, takovou měl životní zkušenost.

A v Proškově srdci se vzedmula vlna vděčnosti a dojetí. Byl by to rád vyjádřil slovy, ale nenacházel je.

Šutikov nakonec slíbil, že Ignatovovi domluví, aby Proškovi odpustil. Po jeho odchodu měl Proška pocit, že už není taková nula, za jakou se pokládal doposud. Dlouho ještě stál u pažení a díval se na moře. Jednou nebo dvakrát si dokonce utřel slzu.

Ráno, hned po směně, přinesl Ignatovovi zlat'ák. Rozradostněný kormidelník dychtivě dvacetifrank lapl a sevřel ho v hrsti, pak dal Proškovi do zubů a chtěl jít, ale Proška před ním stál a dožadoval se:

„Dej mi ještě!... Dej, Semjonyči! Semhle, rovnou do nosu!“

Ignatov, udivený jeho troufalostí, si Prošku opovržlivě změřil a procedil:

„Kdybys mi nebyl ty peníze vrátil, byl bych tě rozmlátil dočista, ale teď mi nestojíš za to, abych si o tebe špinil ruce... Zmiz, prevíte, ale měj se na pozoru... jestli tě ještě uvidím, jak u mě šmejdiš, udělám z tebe mrzáka!“ dodal důtklivě, odstrčil Prošku z cesty a utíkal do podpalubí schovat svoje peníze.

Díky Šutikovově přímluvě i bocman Ščukin, který se o krádeži dověděl a měl v úmyslu „po ranním úklidu seřezat toho darebáka do krve“, namísto toho poměrně shovívavě, jak on říkal, „naťukl Proškovi hubu“.

„Vida, jaký dostal Proška ze Semjonyče vítr! Vrátil mu peníze, a přitom jak zapíral, vykuk!“ říkali si námořníci při ranním úklidu.

6

Od oné pamětihodné noci Proška bezmezně přilnul k Šutikovovi a choval se k němu s oddaností věrného psa. Svou oddanost se ovšem neodvažoval projevovat veřejně, přede všemi, zřejmě cítil, že přátelství takového vyvrhele by mohlo Šutikovovi ublížit v cizích očích. Nikdy se s Šutikovem před nikým nedával do řeči, ale často k němu vzhlížel jako k nějaké mimořádné bytosti, proti které je on, Proška, bezcenný odpad. A byl na svého ochránce pyšný, všechno, co se ho týkalo, bylo blízké i jemu. S obdivem se z paluby díval, jak si Šutikov obratně vede na ráhňě, byl v sedmém nebi, když poslouchal, jak zpívá, a vůbec byl nadšen vším, co Šutikov udělal. Někdy ve dne, ale častěji při nočních směnách, když uviděl, že je Šutikov sám, odvažoval se k němu blíž a přešlapoval kolem.

„Chceš něco, Prochore?“ zeptá se třeba přívětivě Šutikov.

„Nic, nic,“ na to Proška.

„Kam jdeš?“

„Na svoje místo... to já jen tak!“ řekne Proška, jako by se omlouval, že Šutikova vyrušil, a odejde.

Proška se všemožně snažil, aby se Šutikovovi něčím zavděčil. Hned se nabídl, že mu vypere prádlo, hned že mu vyspraví něco z jeho garderoby, a často odcházel rozladěný, když byl odmítnut. Jednou Šutikovovi přinesl frajersky ušitou

námořnickou blůzu s holandskou náprsenkou a trochu rozechvěle mu ji podal:

„Hm, to ses vytáh, Žitine... Pěkná práce, kamaráde!“ pochválil Šutikov, když si blůzu dobře prohlédl, a chtěl mu ji vrátit.

„Přinesl jsem ji tobě, Jegore Mitriči... Udělej mi tu radost... a nos ji, užij ji!“

Šutikov se nejdříve zdráhal, ale Proška se tak zkormoutil a tolik prosil, aby mu nedával košem, že Šutikov nakonec dárek přijal.

Proška byl v sedmém nebi.

Také se teď Proška méně flákal a pracoval bez dřívější vychytralosti. Nebyl už tak často bit, ale všichni se k němu chovali nadále přezíravě a často ho popichovali, ba dělali si z toho poštívání zábavu.

Zvláště rád si ho bral na mušku jeden námořník z mužstva na zadní palubě, výtržnický, ale zbabělý mladý lodník Ivanov. Jednou, z touhy povyrazit skupinku kamarádů, zas na Prošku dotíral se svými posměšky. Proška je jako obyčejně snášel mlčky, a to Ivanova vydražďovalo k ještě útočnějšímu a krutějšímu vtípkování.

Náhodou kolem procházel Šutikov, a když slyšel, jak ošklivě si Prošku dobírají, hned se ho zastal:

„Co to děláš, Ivanove? To je přece ohavné... Proč ses na něj přilepil jako smola?“

„Proška se přece nikdy neurazí!“ odpověděl se smíchem Ivanov. „No tak, Proško, vyprávěj, jak jsi doma krad kosatce a pak je nosil slečinkám... Nedělej přece drahoty! Vyprávěj!“ bavil svým posměchem skupinku.

„Nech ho na pokoji, říkám ti!“ opakoval přísně Šutikov.

Všechny překvapilo, že se Šutikov tak horlivě zastává Prošky – flákače a zloděje Prošky!

„Co je ti?“ utrl se na něj náhle Ivanov.

„Mně nic, ale ty se přestaň vytahovat... Našel sis moc pěknou příležitost!“

Proška, dojatý do hloubi duše a zároveň se obávající, aby Šutikov kvůli němu neměl nepříjemnosti, se odvážil namítnout: „To Ivanov jen tak... To nic... on jen tak žertuje.“

„Tak mu jednu ubal a uvidíš, že ho ty žerty přejdou!“

„Kdo mi ji má ubalit? Proška?“ vykřikl udiveně Ivanov, tak nepravděpodobné se mu to zdálo. „Tak pojd', pojd' to zkusit, Proško! Já bych ti jich nandal za ty tvoje odchlíplé uši!“

„Jen abys nějakou sám nedostal!“

„Od koho? Snad ne od tebe?“

„Jistě. Ode mě!“ odsekl Šutikov, který jen stěží přemohl rozčilení, a jeho obvykle dobrácká tvář teď měla přísný a vážný výraz.

Ivanov zkrotl. A teprve když se Šutikov vzdálil, pokývl s pohrdlivým úsměškem k Proškovi:

„Ten Šutikov si ale našel kamaráda, to vám řeknu! Moc pěknýho – Prošku latrináře!“

Po této příhodě už si na Prošku tolik nedovolovali, viděli, že má ochránce. Proška se upnul na Šutikova ještě víc a brzy dokázal, čeho je schopna oddanost vděčné duše.

7

Stalo se to v Indickém oceánu při plavbě k Sundskému souostroví.

Toho dne bylo slunečné a zářivé, avšak dost studené ráno, přece jen se projevovala poměrná blízkost jižního pólu. Vanul čerstvý, pravidelný vítr a po obloze plula sněhobílá zřasená oblaka krásných a fantastických tvarů. Náš clipper se plavně kolébal a letěl na plný vítr, košovky na jedno poutko, přední a hlavní plachtu rozvinutou, a závodil s vlnami.

Bylo krátce před jedenáctou. Celá posádka byla na palubě. Směna stála připravena u svých lan, střídající směna byla zaměstnána běžnou prací. Každý byl něčím zaměstnán: někdo dokončoval cídění kovových součástek, jiný oškrabával člun nebo pletl rohožku.

Šutikov, který nedávno vystřídal jiného lodníka, stál na výložníku u hlavního stěžně a připoutaný konopným pásem se učil vrhat lot. Poblíž pracoval i Proška. Čistil dělo a chvílemi ustával v práci a obdivně pozoroval Šutikova, který si pokaždé nabral mnoho smyček lana, obratně je vrhal dozadu jako laso a potom, když se provaz napjal, znova ho rychlými, obratnými pohyby vytahoval.

Náhle se ze zadní paluby ozval zoufalý výkřik: „Muž přes palubu!“ A po několika vteřinách opět zlověstné: „Další muž přes palubu!“

Všecko na lodi na vteřinku zkamenělo. Mnozí se v úděsu křížovali.

Poručík ve službě ze svého místa na můstku viděl, jak se mihla postava a zřítila se do moře. Vzápětí viděl, jak se vrhla do moře druhá. Hrklo v něm, ale neztratil hlavu. Hodil z můstku záchranný pás, houkl, aby shodili záchranné bójky i ze záďové paluby, a pronikavým, vzrušeným hlasem zavelel:

„Přední a hlavní plachtu svinout!“

Hned po prvním výkřiku vyběhli všichni důstojníci na palubu. Kapitán a starší důstojník, oba rozčilení, už byli na můstku.

„Vypadá to, že se chytil bójky!“ řekl kapitán a odtrhl oči od dalekohledu. „Signalisto... nespouštěj je z očí!“

„Rozkaz... Vidím!“

„Rychle... rychle zastavte loď a spusťte člun!“ popoháněl nervózními, úsečnými povely kapitán.

Ale popohánění bylo zbytečné. Mužstvo si samo dobře uvědomovalo, že záleží na každé vteřině, a předhánělo se v horlivosti. Za osm minut už se clipper houpal na místě a člun obsazený družstvem podporučíka Lesového se pomalu spouštěl na hladinu.

„Hodně štěstí!“ přál mu na cestu kapitán. „Pátrejte směrem na východoseverovýchod. Ale příliš se nevzdalujte!“ dodal.

Trosečníci už nebyli v dohledu. Loď za těch osm minut urazila nejméně námořní míli.

„Kdo vlastně spadl do vody?“ zeptal se kapitán staršího důstojníka.

„Šutikov. Utrhl se, když házel lot. Přetrhl se mu pás.“

„A ten druhý?“

„Žitin! Skočil za Šutikovem.“

„Žitin? Ten zbabělec a flákač?“ podivil se kapitán.

„Já to taky nechápu!“ odpověděl Vasilij Ivanyč.

Celá loď se mezitím napjatě dívala za člunem, který se pomalu vzdaloval a střídavě se vynořoval nebo zas mizel uprostřed vln. Nakonec nadobro zmizel oku nevyzbrojenému dalekohledem a všude kolem se prostíral jen vzduť oceán.

Na lodi bylo tísnivé ticho. Jen tu a tam vyměnili námořníci

tlumeným hlasem slůvko. Kapitán měl nepřetržitě u očí dalekohled. Navigační důstojník a dva signalisté se dívali námořními dalekohledy.

Tak uplynula dlouhá půlhodina.

„Člun se vrací!“ ohlásil signalista.

Znova se všechny oči upřely na moře.

„Určitě je zachránili!“ prohodil starší důstojník ke kapitánovi.

„Proč myslíte, Vasiliji Ivanyči?“

„Lesovoj by se nevrátil tak brzy!“

„Kéž by! Kéž by!“

Člun se blížil, i když co chvíli zapadal do vln. Z dálky vypadal jako nepatrná skořápka. Zdálo se, že nemůže odolat nárazům vln. Ale vždy se znovu vynořoval na jejich hřebeni a zase v nich mizel.

„Lesovoj si vede výborně! Znamenitě!“ neudržel se kapitán, dychtivě sledující člun.

Ten se pomalu, ale jistě blížil.

„Oba jsou ve člunu!“ vykřikl vzrušeně signalista.

V té chvíli si všichni radostně oddechli. Mnoho námořníků se pokřižovalo. Loď přímo ožila. Znovu se ozval čilý hovor.

„Měli štěstí!“ řekl kapitán a na jeho vážné tváři se objevil radostný, dobrácký úsměv.

Usmíval se i starší důstojník.

„A Žitin, no ne... zbabělec, že to dál nejde, a podívejte ho!“ pokračoval kapitán.

„Já se nestačím divit... Takový flákač, a skočí za kamarádem!... Šutikov nad ním držel ochrannou ruku,“ dodal na vysvětlenou.

Prošku v té chvíli obdivovala celá loď. Byl hrdinou dne.

Za deset minut člun přirazil k lodi a šťastně byl vytažen na palubu. Muži z něho vystupovali zpocení a rozehřátí od veslování a vycházeli na příď. Pak vystoupil i Šutikov a Proška, oba bledí a rozrušení, ale šťastní. Byli zmáčení a oklepávali se sebe vodu jako kachny.

Všichni se teď dívali s respektem na Prošku, před nímž stanul kapitán.

„Jsi pašák, Žitine!“ řekl, ale nemohl se před tím neohrabaným a nevzhledným námořníkem, který riskoval život, aby zachránil kamaráda, ubránit rozpakům.

A Proška, také celý rozpačitý, přešlapoval z nohy na nohu.

„A teď sejdí rychle převléct a vypij si ode mne sklenku vodky. Za tvůj statečný čin tě navrhnu k vyznamenání, a ještě ode mne dostaneš peněžitou odměnu.“

Proška byl z toho všeho tak zmatený, že se ani nezmohl na obvyklé „Snažím se!“ S bezradným úsměvem udělal čelem vzad a svým kachním krokem odcházel.

„Pokračujte v plavbě!“ přikázal kapitán a vrátil se na můstek.

Poručík ve službě opakoval zvučně rozkaz. Jeho hlas teď zněl vesele a spokojeně. Rychle byly opět vytaženy spuštěné plachty a už po pěti minutách clipper znova brázdil moře a přehupoval se z vlny na vlnu v původním kursu. Posádka pokračovala v přerušené práci.

„No ne, ty prevíte!“ zastavil Lavrentjič Prošku, který převlečený a zahřátý sklenkou rumu vyšel za Šutikovem na palubu. „Řeklo by se krejčí, ale jak si troufá!“ pokračoval a bodře Prošku poplácal po rameni.

„Bez Prochora bych tady už nebyl, lidičky! Když jsem tam sletěl, to první, co jsem si řekl, sotva jsem se vynořil, bylo, to je konec. Poruč duši bohu!“ vyprávěl Šutikov. „Dlouho se nad vodou neudržím. Vtom slyším, jak na mě křičí Prochor... plave ke mně s pásem a podává mi bójku. To víte, jak mi stoupla nálada! No a spolu už jsme se udrželi, dokud nás chlapci nevytáhli.“

„Měl jsi nahnáno, co?“ vyptávali se námořníci.

„To ti řeknu! A jak! Už bych to nechtěl prožít...“ říkal s dobrosrdečným úsměvem Šutikov.

„A co to tebe, kamaráde, napadlo?“ zeptal se Prošky přívětivě bocman, který se u nich zastavil.

Proška se chvíli hloupě usmíval a mlčel. Pak vysvětlil:

„Já na nic nemyslel, Matveji Iljiči... Vidím, jak sletěl dolů... jako tady Šutikov... tak jsem si řek, děj se vůle boží... a skočil jsem za ním...“

„Tak to vidíte! I on má duši v těle... Pašák, Prochore! Tu máš, vykuř si na tu sklenku fajfčičku!“ řekl Lavrentjič, podáváje Proškovi jako důkaz své zvláštní přízně svou krátkou dýmčičku, a připojil opravdu vřelým tónem říznou nadávku.

Od toho dne se Proška z dřívějšího uskřípnutého Prošky změnil v Prochora.

VOŘÍŠEK

1

Jednoho nádherného tropického jitra v singapurské rejdě, kde kotvila ruská tichooceánská eskadra šedesátých let, dělal nový starší důstojník, baron von der Bering, suchý, vytáhlý a hrozně důležitý, asi pětatřicetiletý blondýn, svou první obchůzku na korvetě *Mocný*, a provázen starším bocmanem Gordějevem, nahlížel i do těch nejskrytějších koutků. Baron byl na *Mocném*, na který byl podle admirálovy instrukce přeložen z clipperu *Holubice*, teprve od včerejška a nyní se s lodí seznamoval.

Jakkoli dychtivě si pedantický baron jako každé „nové koště“ přál něco vytknout, ukázalo se to zhola nemožné. *Mocný*, který byl už dva roky na plavbě kolem světa, byl udržován ve vzorném pořádku a odshora dolů svítil ohromující čistotou. A nebylo divu, vždyť předchozí starší důstojník, dobrák Štěpan Štěpanovič, který byl povýšen na kapitána na jednom z clipperů, oblíbený u důstojníků i u mužstva, vkládal celou svou dobrou, bezelstnou duši do toho, aby *Mocný* byl, jak on říkal, „jako ze škatulky“ a aby nad ním zaplesalo srdce každého, kdo tomu trochu rozumí.

A *Mocný* byl skutečně středem obdivu ve všech přístavech, do kterých připlul.

Když baron Bering procházel svým pomalým, trochu kolébavým krokem spodní palubu, náhle se zastavil a vystrčil svůj dlouhý bílý ukazovák, na němž se blyštěl prsten s rodinným znakem starodávného rodu kuronských baronů Beringů. Ten prst mířil na velkého ryšavého, huňatého psa, který sladce dřímал v skrytém stinném koutku společné kajuty mužstva, nevzhlednou, zdaleka ne ušlechtilou tlamu nataženou na podlaze.

„Co to tam je?“ zeptal se baron důrazně a přísně po krátké slavnostní odmlce.

„Pes, Vaše Blahorodí!“ pospíšil si s odpovědí bocman v domnění, že starší důstojník psa v šeré místnosti dobře nerozeznal a má ho za něco jiného.

„Hlu-pá-ku!“ vyrážel baron klidně, aniž zvýšil hlas: „To vidím

také, že je to pes, a ne hadr. Ale ptám se: Proč je ten pes tady? Copak je na válečné lodi dovoleno chovat psy? Čí je to pes?“

„Celé korvety, Vaše Blahorodí!“

„Bocmane... Jak se jmenuješ?“

„Gordějev, Vaše Blahorodí!“

„Bocmane Gordějeve! Vyjadřuj se jasněji, já ti nerozumím. Co to znamená, celé korvety?“ vyptával se baron pořád tím svým odměřeným, tichým, uspávajícím hlasem a pečlivě členil každou slabiku, jak to dělají ruští Němci. Zároveň strnule upíral na bocmanovu tvář své velké, chladné světle modré oči.

Už postarší bocman, s kterým doposud snad všichni dobře vycházeli, možná až na několik případů, kdy se vrátil z přístavu na loď zpítý do němoty, nechápavě zíral na ledovou, podlouhlou tvář, až na náznak ruměnce bílou a hladce vyholenou, lemovanou nazrzlými kotletkami, a podle všeho sklíčený tím ostrým výslechem, místo odpovědi zarputile zamrkal svýma malýma šedýma očkami.

„Tak co znamená to – celé korvety?“

„Že patří všem, Vaše Blahorodí, je to námořnický pes!“ vysvětloval zamračeně bocman a v duchu si myslel, to jsi tak natvrdlý, dlouháne?

Ale „dlouhán“ to zřejmě opravdu nechápal a řekl:

„Co mi tu vykládáš za nesmysly! Každý pes musí mít pána.“

„Ale tenhle právě nemá, Vaše Blahorodí. Je to zaběhlý pes.“

„Jaký?“ zeptal se baron, který zřejmě neznal význam toho slova.

„Zaběhlý, Vaše Blahorodí! V Kronštadu se přilepil na jednoho našeho chlapce a šel za ním až na loď, která se zrovna vystrojovala v přístavu. Od té doby je Voříšek pořád s námi.“

„Co je to za pořádek, pes na válečné lodi. Jedině znečišťuje palubu.“

„Poslušně hlásím, Vaše Blahorodí, že Voříšek je pes velice rozumný a chová se řádně. Zatím na něj nebyly žádné stížnosti,“ zastal se Voříška bocman. „Předešlý starší důstojník Štěpan Štěpanyč ho tady ráčil nechat, protože Voříšek je tak říkajíc správný pes a je miláček mužstva.“

„Jak vidím, předtím vám příliš dovolovali a pořádně povolili šroub. Já ho zas utáhnu, rozumíš?“ poznamenal přísně baron, kterému se bocmanovy způsoby zdály poněkud familiární, a ani

on sám, jak se mu zdálo, se před starším důstojníkem příliš netrásl.

„Rozkaz, Vaše Blahorodí!“

Baron se na vteřinu zamyslel a svažtil čelo. V jeho mozku se teď rozhodovalo o dalším osudu psa Voříška. A bocman, který na Voříška nedal dopustit, čekal na to rozhodnutí s obavou.

Konečně se starší důstojník vyjádřil:

„Jestli někdy uvidím, že mi ten pes zaneřádl palubu, okamžitě poletí do moře. Jasně?“

„Jasně, Vaše Blahorodí!“

„A pamatuj si, že já nic dvakrát neopakuji!“ řekl významně baron, aniž zesílil svůj chřestivý, bezvýrazný hlas.

Bocman Gordějev, starý mazák, který sloužil pod všelijakými veliteli a viděl do nich i bez podobného varování, už si dávno řekl, že tenhle dlouhán, přestože mluví tiše a nedomrle, je pěkný „otrava“, který jim všem „osladí“ službu tak, že budou hořce vzpomínat na Stěpana Stěpanyče.

Voříšek, který několikrát zaslechl své jméno, se protáhl a otevřel oči, lině se zvedl, vyšel z temného kouta o několik kroků

víc na světlo a jako chytrý pes chápající vojenskou disciplínu několikrát zdvořile zavrtěl krátkým pahýlem ocasu, když spatřil neznámého člověka v důstojnické uniformě.

„Fuj, to je odporné zvíře!“ procedil štitivě baron a s neskryvaným pohrdáním spočinul pohledem na tom málo vzhledném, velkém a těžkopádném, nečistokrevném psovi s tvrdou, zdrchanou ryšavou srstí, ohryzanýma trčícíma ušima a širokou tlamou s vypelichanými ostrůvky, jako by ji tam vyžrali molí.

Jedině neobyčejně rozumné a dobré oči, upírající se vnímavě na barona, poněkud zmírňovaly Voříškovu nevzhlednost. Těch očí si však baron zřejmě nevšiml.

„Ať už se mi to ohavné psisko neobjeví na očích!“ uzavřel.

Po těch slovech se otočil a v doprovodu skleslého a zamračeného bocmana zamířil na palubu.

Voříšek svěsil svůj pahýl, vzpomínku na špatný vtíp jednoho kronštadtského kuchaře, a maličko napadaje na přední tlapku, kterou si před lety zlomil, pomalu se vrátil do svého tmavého koutku. Zřejmě vycítil, že neměl to štěstí, aby se zalíbil dlouhánovi s nazrzlými kotletkami a zlým pohledem, jenž nevěstil nic dobrého.

Jeden z námořníků, který zaslechl, co řekl starší důstojník, miláčka korvety laskavě poplácal a ten mu za to vděčně olizoval jeho drsnou námořnickou ruku.

2

S pocitem pochmurné sklíčenosti, která doléhá na prostého ruského člověka vždycky, když mu někdo něco dlouho vyčítá nebo ho lituje, stál bocman ještě celou čtvrt hodiny, ne-li déle před baronem v pozoru v jeho kajutě, netrpělivě muchlal v ruku čepici a poslouchal jeho nekonečný, důkladný a jednotvárný výklad o tom, jaký pořádek teď na korvetě nastolí, co bude vyžadovat od bocmanů a poddůstojníků, jak se musí chovat námořníci, jak on chápe skutečnou disciplínu a jak bude nemilosrdně stíhat opilství při výjezdu na břeh.

Když byl konečně z kajuty propuštěn s pokynem, aby „si dobře zapamatoval všecko, co zde bylo řečeno, a tlumočil to, kde

je třeba“, bocman si radostně oddychl a celý rudý, jako by vyšel z parní lázně, vyrazil na palubu a pospíchal na příď, aby si honem vykouřil dýmčičku machorky.

Tam ho okamžitě obstopili skoro všichni příslušníci palubní aristokracie: felčar, zásobovatel, první lodník, strojník, dva písaři a několik poddůstojníků.

„No tak, Akime Zacharyči, jaký je starší důstojník? Jaký se vám zdá?“ sypalo se na něj ze všech stran.

Bocman místo odpovědi jenom beznadějně mávl svou chlupatou, rudou šlachovitou rukou a zlostně si odplivl do kádě.

A to gesto i to energické odplivnutí i podrážděný výraz opálené, brunátné bocmanovy tváře s černými, už prokvetlými licousy, rudým baňatým nosem a nasupeným obočím, zkrátka všecko jako by říkalo: „Radši se ani neptejte!“

„Ras?“ zeptal se někdo.

Ale bocman si dával s odpovědí načas. Nejdřív několikrát zuřivě zabafal, znova si odplivl, významně se rozhlédl po svých posluchačích dychtivých uslyšet názor tak rozumného a váženého člověka, až nakonec vyrazil, ovšem trochu přitlumeně, protože jinak si svým zvučným hlasem získal reputaci „plechové huby“:

„Otrava, že mu rovno není!“

Tak přesvědčivě a nesmlouvavě vyslovený názor na všechny silně zapůsobil. A jak by ne! Po dvouleté plavbě se starším důstojníkem, který byl podle námořníků „dobrák od kosti“ a cítil s nimi, a proto je nepřetěžoval prací ani výcvikem, který zřídkakdy někoho uhodil, a když, tak v rozčilení a ne ze sadismu, a který byl shovívavý k námořnické slabůstce opíjet se v přístavech do němoty, – po dvouleté plavbě s takovým starším důstojníkem byla vyhlídka na službu pod nějakým „otravou“ pramálo vábná. Nebylo divu, že tváře kolem bocmana náhle zvážněly a posmutněly.

Drahnou chvílí bylo zamyšlené, napjaté ticho.

„A v jakém vlastně ohledu je otrava, Akime Zacharyči?“ přerušil ticho mladý kudrnatý felčar, kterému při jeho práci hrozilo méně než jiným nebezpečí třenic se starším důstojníkem. Zná jen svého lékaře a ošetřovnu, a tím to končí.

„Ve všech ohledech, kamaráde! Je to vůbec veskrze únavný člověk. Bzučí jako pila a nedopřeje člověku chvíličku oddechu,

dlohán německej! Zrovna teď mě dole v kajutě div nepřipravil o rozum. Kouká na mě těma svýma rybíma očima a v jednom kuse bzz, bzz, bzz!“ napodobil barona bocman. „Já prý utáhnu šroub, vykládal. Tady teď bude jiný pořádek. Kdo se mi bude na břehu opíjet, s tím prý zatočím bez milosti. Zkrátka bzučel a bzučel, že to nebralo konce. Div jsem se z toho nepominul.“

„Ten poddůstojník, co ho včera přivez na člunu z *Holubice*, ho taky nechválil. Že prý je náladový a tvrdohlavý, na clipperu prý všecky otravoval svými řečičkami,“ vmísil se jeden z poddůstojníků. „U nich si všichni oddechli, že je pryč, lepil se na každého jako smola... Ne snad že by lidi bil, to ne, ani je nedává zmrskat, ale má svoje zvláštní tresty – nutí lidi stát naboso na táhlech nebo musí sedět na pouchu. A hrozně rád prý sekýruje a moc si o sobě myslí ten... no, jak se vlastně jmenuje?“

„Bernikov nebo tak nějak,“ odpověděl bocman, který už si upravil německé příjmení na ruský způsob. „Původem německý baron. A že si o sobě moc myslí, to dělá chybu, protože nemá proč!“ prohlásil kategoricky.

„Jak to?“

„Takto. Mně aspoň nepřipadalo, že by byl kdovíjaká hlava. To by neved ty řeči. A bude trochu natvrdlý, protože prve nemohl pochopit, že Voříšek patří celé lodi. Jak to, že patří korvetě? divil se. Za každou cenu chtěl slyšet jméno jeho pána.“

„Jak se stočila řeč na psa?“

„Ale prosím tě! Náš Voříšek se mu zkrátka nelíbí, a hotovo! Že prý je nepřipustné mít na lodi psa. A vyhrožoval, že Voříšek půjde přes palubu, jestli někde nadělá. Ať prý mu víckrát nechodí na oči.“

„A co mu Voříšek udělal? Překáží mu?“

„To je to, že jemu překáží všechno, neřádovi. I tu němou tvář by rád uskřípnul... Ach jo, kamarádi, to jsme to dopracovali! Čeká nás krušný život. Mockrát si ještě vzpomeneme na Stěpana Stěpanyče, ať mu pánbůh dopřeje pevného zdraví!“ horlil bocman, vyklepl dýmčičku a zasunul ji do kapsy u kalhot.

„Já ale říkám, že náš kapitán ho udrží na uzdě,“ ozval se mladý felčar. „U nás určitě řídit nebude. To se moc plete! Dneska už jsou jiné poměry. Rolnictvo dostává svobodu a zákon chrání všecky...“

„Kapitán všechno neuhlídá. A potom, starší důstojník s námi přijde mnohem víc do styku!“ namítl bocman.

„Tak půjdeme za kapitánem, kdyby něco. Vyložíme mu, jak se věci mají!“ horlil felčar.

„Ty to vidíš nějak jednoduše! Ale uvaž, že kapitánovi nemusí být po chuti stavět se proti vlastnímu člověku a zostudit ho kvůli, dejme tomu, nějakému poddůstojníkovi. V tom je právě ten háček! Jednotlivě si chodit stěžovat nemá cenu, jenom je nahoře zbytečně podráždíš, a nic tím nedocílíš, naopak, schytáš to sám! Kdysi se to dělávalo jinak!“ dodal bocman, který přísně střežil staré tradice jakéhosi zvykového námořnického práva.

„Jak, Akime Zacharyči?“

„Zkrátka tak, že když našince týrali nebo sekýrovali tolik, že už to nebylo k vydržení a všechny přecházela trpělivost, odhodlalo se mužstvo k poslednímu kroku: nastoupili všichni v pozoru na palubu a bocmani za ně přednesli jejich stížnost.“

„A bylo to k něčemu?“

„To záleželo na tom, jaký byl velitel člověk. Některý lidi ani pořádně nevyslechl a dal zmrskat polovinu posádky, ale jiný stížnost vyslechl a svědomitě vyšetřil. Vzpomínám si, jak jsme jednou – to jsem sloužil teprve první rok – při přehlídce přednesli admirálovi Caplyginovi stížnost na kapitána naší lodi Zanozova, to bylo zvíře, a ne člověk! Ale místo vyšetřování na naší lodi potom celý den mrskali, celý den se ozýval nárek, i já dostal sto ran – tak jsme dopadli se svou stížností! Podruhé jsme zas přednesli kapitánu Culkovovi, dneska už je admirál, svou stížnost na staršího důstojníka. A tady jsme dopadli docela jinak. Culkov nás vyslechl nasupený, zamračený až hrůza, ale slíbil, že všechno ve vší formě vyšetří...“

„No a co? Vyšetřil?“

„Vyšetřil. Za týden starší důstojník z naší fregaty odešel, pryč kvůli nemoci, a my jsme si oddychli. A nic se nám nestalo... Takhle to tenkrát chodívalo, kamarádi. To víte, byl to risk!“

„Náš kapitán se o mužstvo jistě vezme!“

„Kapitán je naše jediná naděje, ale to víte, všude oči mít nemůže. To německé slonbidlo nás ubzučí!“

Debata o novém starším důstojníkovi trvala ještě hezky dlouho. Všichni se shodovali, že se musí vyčkat, jak se věci vyvinou. Třeba se zalekne kapitána a nebude měnit to, co zavedl

Stěpan Stěpanyč. Tyto úvahy námořníky trochu uklidnily. Pak se mladý písariček, který vyšel z nižšího vojenského učiliště, nemožný frajírek s ametystovým prstýnkem na malíčku, zeptal:

„A jaké teď máme vyhlídky s cestami na břeh, Akime Zacharyči? Pustí nás, abychom se mohli podívat na Singapur?“

„O tom jsme spolu nemluvili.“

„Tak byste to měl staršímu důstojníkovi přednést, Akime Zacharyči.“

„Určitě mu to přednesu.“

„Každý z nás se myslím těší, že se podívá na břeh. A tady v Singapuru prý to obzvlášť stojí za to. Ať jde o krásy přírody nebo o restaurace. Obchody prý jsou tu taky pěkné... Tak za ním dojděte, Akime Zacharyči! Nikdo neví, jak dlouho se tu zdržíme, tak abychom nakonec nepropásli tu jedinou příležitost!“

V té chvíli se přihnal na před mladý důstojnický sluha Ošurkov a řekl bocmanovi:

„Akime Zacharyči! Máte hned přijít k staršímu důstojníkovi!“

„Co zas?“

„To nevím. Je u sebe v kajutě a prohlíží nějaká lejstra.“

„Zas to začne: bzz, bzz. Já bych do toho...“

Ulevil si šťavnatou nadávkou a utíkal k staršímu důstojníkovi.

„A ty teď budeš sloužit u toho nového, Vaňko?“ vyptávali se na přídi Ošurkova.

„Právě že budu... Nedá se nic dělat, musím to vydržet. Ale už vidím, že mi pánbůh poslal místo Stěpana Stěpanyče pěkného otrapu. Hlava mě brní z toho, co už mi napovídal o tom, jaký u nás zavede pořádek. Já prý musím běhat jako stroj!“

3

Zášťi nového staršího důstojníka k Voříškovi a jeho pohružka, že mužstvu jeho psa hodí do moře, vyvolaly v posádce tichý odpor. Snad všichni žasli nad tou nesmyslnou tvrdostí chtít námořníky připravit o jejich miláčka, který během dvouleté plavby vnášel tolik rozptýlení do jednotvárnosti a nudy dlouhého pobytu na lodi a projevil se jako nesmírně hodné, přítulné a

vděčné psisko, které odplácelo dobré zacházení nefalšovanou náklonností k lidem, kteří se ho konečně ujali po několikaletém toulavém a strastiplném životě na kronšadtských ulicích.

Co možných i nemožných kousků se navyvářel ten směšný, nevzhledný Voříšek, chytrý a učenlivý, rychle si osvojující různé předměty námořnické výuky, stále vyvolávající v mužstvu výbuchy smíchu a udivující je svou skutečně mimořádnou chápavostí! A co zábavy a potěšení přinášel nenáročným námořníkům, kteří s ním aspoň na krátkou chvíli zapomínali na těžký život na moři při dálkových plavbách a na dlouhé odloučení od vlasti! S nejmáňším výrazem na své chytré tlamě chodil po zadních, aportoval, lezl na táhla a stál na nich, dokud na něj nehoukli: „Z košovky dolů!“; zlostně cenil zuby a vrčel, když se ho zeptali: „Voříšku, chceš pár přes kožich?“ a naopak dělal radostnou grimasu a vesele vrtěl pahýlem ocasu, když mu někdo řekl, jestli chce na břeh. Když se ozvala píšťala a po ní

bocmanův hromový povel: „Všichni na palubu!“, letěl s ostatními úprkem nahoru, ať bylo jakékoli počasí, a čekal tam tak dlouho, dokud pohotovost neskončila. Při bouřlivém moři byl na palubě skoro pořád a rozptyloval námořníky při jejich těžké službě. Voříšek nechyběl ani při výdeji vodky a potom při obědě obcházel na zadních skupinky námořníků, všude byl štědře častován a děkoval za to veselým hafáním.

Po obědě, když mužstvo, které nemělo službu, odpočívalo, ulehal Voříšek pokaždé u nohou Kočněva, už staršího zamračeného lodníka, beznadějněho opilce, k němuž nesmírně lnul a jemuž projevoval dojemnou oddanost. Přímou na něm, jak se říká, visel, skoro neustále se kolem něho motal a byl zřejmě nevýslovně spokojený, když ho Kočněv pohladil. Při noční směně byl vždycky s ním, a když Kočněv měl hlídku na přídi s povinností „dívat se kupředu“, Voříšek často konal službu za svého přítele. Svědomitě mokl v dešti a vytrvával na ostrém větru, bystře napínal své okousané uši a bděle hleděl kupředu do noční tmy, dopřáváje námořníkovi zabalenému do pláště a zahřátému jeho srstí, aby si maličko zdříml a poklimbal. Když uviděl světlo protiplující lodi nebo před nimi náhle vyrostly obrysy obchodní lodi, která lehkovážně nerozsvítila výstražná světla, začal hlasitě štekát a budil dřímajícího strážného. Také na břeh jezdil vždycky s Kočněvem, zacházel s ním do nejbližší krčmy, na hodinku odbíhal, aby se podíval na pobřežní psy, a pak se, někdy i pokousaný, vracel k svému příteli a už ho nespustil z očí. Pozorně a se zjevnou účastí poslouchal jeho opilé monology, odpovídal mu vrtěním ocásku nebo laskavým skučením, když s ním opilý Kočněv vedl besedu o nějakých nespíš pramálo veselých věcech, a hlídal ho, když ležel bezvládně na ulici, dokud nepřišli jeho kamarádi a neodvedli ho. Zkrátka a dobře, projevoval tu nejryzejší psí lásku tomu člověku za to, že jemu, pronásledovanému tulákovi, který mohl každé ráno skončit na antouškově káře, poskytl klidný útulek na korvetě a sytý, příjemný život mezi dobrými lidmi, kteří ho od prvního dne, kdy se mezi nimi octl, zahrnovali tou nejmilejší a nejlídnější pozorností, jakou dávno nepamatoval.

A naopak, ponurý, málomluvný lodník velice přilnul k svému nalezcovi, který projevoval tak báječné schopnosti, nemluvě o vynikajících vlastnostech mravních, a snad jedině s ním vedl v opilosti dlouhé důvěrné rozhovory.

Vyprávěl Voříškovi, jak byl bezprávně kvůli jednomu ničemnému člověkoví poslán k válečnému námořnictvu, jak si jeho žena hraje na velkou dámu a dcera se k němu nechce znát... A Voříšek asi chápal, že tenhle ponurý námořník, který do sebe v přístavní krčmě daleko od domova lije jeden džin za druhým, mu vypráví truchlivé věci.

K seznámení s Voříškem došlo úplnou náhodou. Bylo to v Kronštadtu jedné rozpršené, studené neděle po obědě, asi tři dni předtím, než se *Mocný* vydal na plavbu kolem světa. Kočněv, který se pořádně „nadral“ a umně pletl nohama, se vracel z krčmy na korvetu kotvící ve válečném přístavu, ale v jedné uličce si náhle všiml psiska, tisknoucího se schlíple k okapové rouře a třesoucího se zimou. Žalostné vzezření toho zmoklého, zřejmě opuštěného stvoření s vystouplými žebry, a navíc hrozně nevhledného, zřejmě tuláka, opilého námořníka dojalo.

„Čípak jsi, kamaráde?... Pejsek bez domova, vid’?“ zablekotal nad psem ztvrdlým jazykem.

Psisko nedůvěřivě vzhledlo k námořníkovi svýma chytrýma očima a zdálo se, že se rozmýšlí, má-li hned vzít nohy na ramena, nebo počkat, jestli neodejde ten člověk. Avšak několik dalších slov pronesených laskavým tónem patrně rozptýlilo jeho obavy ze zlých úmyslů, a naříkavě zavýlo. Námořník přistoupil ještě blíž a pohladil je. Psisko, tím polaskáním zřejmě dojaté, mu olízlo ruku a zavýlo ještě silněji.

Námořník poté začal něco hledat po kapsách. Tyto pohyby vzbudily v psisku dychtivou pozornost.

„Máš asi hlad, chudinko!“ promlouval k němu námořník. „Strpeničko... Tady je, máš z pekla štěstí!“ zaradoval se, když konečně vydobyl z kapsy malou měděnou minci.

Zašel do hokynářství a za chvíličku předhodil psovi pár krajíčků černého chleba a nařezané dršťky, všecko, co dostal za svou doposud nepropitou dvoukopejku.

Pes se lačně vrhl na jídlo, v několika vteřinách je zhltl a znova tázavě vzhledl k námořníkovi.

„No, pojd’me na loď. Tam tí dají žrádla, že pukneš, když jsi takový hladovec... Kdepak, námořníci jsou dobří chlapi... Neboj se! Zůstaneš u nás přes noc, jakápak je to slast mokrout na dešti... Pojd’, pojd’, pejsku!“

Vábivě hvízdal. Pes vykročil za ním a trochu nejistě vyšel po

schůdcích na korvetu a pořád následoval Kočněva, až se octl na přídi uprostřed houfu lidí, celý vyděšený a jakoby se hanbící za svůj málo vábný zevnějšek.

„Vedu vám tuláka, lidičky!“ představil ho Kočněv.

Nešťastné vzezření psiska probudilo v námořnících soucit. Hned ho začali hladit a odvedli ho do podpalubí nakrmit. Zanedlouho už dosyta najedený usnul poblíž lodní kuchyně, zřejmě však pořád nemohl uvěřit svému štěstí, protože se často vylekaně probouzel.

Ráno ho probudil šramot na vrchní palubě při ranním úklidu. Pes se vyděšeně rozhlížel, ale Kočněv ho podstatně uklidnil, protože před něj postavil misku řídké kaše, kterou měli námořníci k snídani.

Za nějakou chvíli, když vydrhli palubu, vyvedl Kočněv psa nahoru na příď a navrhl kamarádům, aby ho nechali na lodi.

„Ať pluje s námi!“

Jeho návrh se setkal s naprostým pochopením. Požádali bocmana, aby poprosil staršího důstojníka o souhlas, a když ho dostali, začal se na přídi řešit problém, jak na to psisko volat.

Všichni zpytavě hleděli na nevzhledné stvoření, které v odpověď na příval přízně vrtělo pahýlem ocasu a vděčně lízalo ruce námořníků, kteří ho hladili.

„Já si nemůžu pomoci – to je Voříšek!“ ozval se kdosi.

Návrh se líbil. V té chvíli byl Voříšek přijat za člena posádky korvety *Mocný*.

Jeho základního výcviku se ujal Kočněv a projevils báječné pedagogické schopnosti. Už za týden Voříšek pochopil nedotknutelnost sněhobílé paluby a námořnickou nedůtklivost v záležitostech čistoty a vyspěl ve velice čistotného psa. A hned při prvním velkém vlnobití v Baltickém moři osvědčil i své vlohy mořeplavecké. Netrpěl ani dost málo mořskou nemocí, žral se stejnou chutí jako při klidném moři a neprojevoval ani špetku sklíčenosti, když hleděl na ohromné vlny, které se rozbíjely o boky lodi. Záhy se chytrý a dobrácký Voříšek stal miláčkem celého mužstva a bavil námořníky svými kousky.

A teď jim chtějí toho báječného psa hodit přes palubu!

Tahle zpráva rozčilila snad nejvíc právě Kočněva. Byl rozhodnutý udělat všechno možné, jen aby Voříšek tomu zatracenému dlouhánovi nechodil na oči. A ještě týž den, když

Voříšek, jakmile se ozvala píšťalka svolávající k výdeji vodky, vesele a bezstarostně vyrazil na palubu, odvedl ho zpátky dolů a ukázal mu do nejtmačejšího koutku společné kajuty:

„Tady tiše sed', Voříšku, nebo bude zle! Hned ti sem přinesu oběd!“

4

Uběhl měsíc.

Za ten měsíc námořníci staršího důstojníka dostatečně prokoukli. Všem byl protivný. Doposud sice nikoho nepotrestal výpraskem, nikoho neudeřil a neprojevoval ani jinak žádnou krutost, a přesto barona nenáviděli za jeho puntičkářství a malichernost, za to, že se na ně „lepil jako smola“, že „bzučel“ na provinilce do omrzení a pak ho trestal tím nejcitelnějším způsobem: zakazoval mu „břeh“ a tak námořníka připravoval o jediné rozptýlení během dlouhé plavby. Jiným trestem bylo stání na táhlu nebo sedění na pouchu, a co se námořníků zvláště citelně dotýkalo – zákaz té skleničky vodky, na kterou si tolik potpřeli.

Barona na korvetě nenáviděli a báli se ho jak kvůli oněm trestům, tak kvůli jeho necitelnému pedantismu, neschopnému slevit ani v nejnepatrnější maličkosti od lodního řádu. Všichni nad sebou cítili tlak jakéhosi bezcitného, neoblomného stroje a hlavně cítili, že baron v duchu námořníkem pohrdá a vidí v něm výhradně pracovní sílu. Ani jediné vlídné slovo, ani jediné zažertování. Stále jen ten monotónní a klidný skřehotavý hlas, v němž citlivé ucho postihovalo povýšený a pohrdavý akcent. A stále jen ten tvrdý pohled bledě modrých netečných očí!

Nebyl však u mužstva ve vážnosti ani jako námořník. Na přídi, v tom námořnickém klubu, kde dovedou důstojníky výstižně hodnotit, převládal názor, že baron není zdaleka takový „orel“, jako byl Stěpan Stěpanovič, nýbrž zmoklá slepice, která projevila při bouři, do které se korveta dostala po vyplutí ze Singapur, leda zbabělost. A staří mazáci tvrdili, že ani své věci nerozumí, jak by měl, ačkoliv do všeho strká nos, Rovněž

tvrdohlavostí vynikal mnohem víc než důvtipem. Barona zkrátka nemohl nikdo vystát a nikdo mu neřekl jinak než ten „zatracenej bzučoun“. Jeho domluv se všichni báli jako čert kříže.

To první, co si baron usmyslel, bylo, že změni dosavadní pořádek, a místo dřívějšího krátkého každodenního výcviku zavedl výcvik tříhodinový, který byl pro mužstvo, už dost unavené šestihodinovými směny při plavbě, neúnosnou zátěží. Naštěstí kapitán záhy odkázal služební horlivost staršího důstojníka do patričních mezí.

Čiperný kapitánův sluha Jegorka to líčil na přídi následovně:

„Pozval si Bzučouna k sobě a povídá mu: Poslyšte, Karl Fernandyči, co mi to tu zavádíte za novoty a proč mi týráte námořníky tím výcvikem? Nechte to, jak to bylo!“

„A co na to Bzučoun?“

„Zčervenal vám jako vařený rak a koktal: Rozkaz, ale já jsem se domníval, že to je v zájmu služby... Promiňte, pane barone, skočil mu do řeči kapitán, já vím i bez vás, co je a co není v zájmu služby. V zájmu služby je, povídá, aby mužstvo nikdo zbůhdarma nesekýroval. Každý náš námořník, povídá, má i bez výcviku dost práce, každý den musí odpracovat směnu a naše posádka, povídá, se činí jedna radost, jsou to chlapíci. Takže si neračte dělat se zájmem služby žádné starosti... a to by bylo tak všecko, co jsem vám chtěl říct. Bzučoun vám odešel jako opařený!“ uzavřel Jegorka k velké spokojenosti všech posluchačů.

Baron von der Bering se svým zaváděním nového pořádku a se svými názory na disciplínu vcelku u nikoho neuspěl. Ani důstojníci neměli nového staršího důstojníka v lásce, zejména ti mladí, zapálení pro revoluční ideje šedesátých let a dychtiví je uplatnit v úsilí za lidské zacházení s námořníky. V baronových názorech bylo cosi starého, ba zkostnatělého. Byl zarytý stoupenec nevolnictví a těžký konzervavec. Jako muž okázale čestný a zásadový, netající se svými, jak on říkal, „svatými principy“, neustále trochu nadutý a ješitný, šel mladým, veselým důstojníkům na nervy. Pokládali ho za omezence, tupého pedanta a suchara, který si myslí, že jaktěživ neklopýtl a dívá se na všechno z výšky svého kuronského baronství. Ale nelíbil se ani „otrokům“ námořní služby – navigačnímu důstojníkovi, dělostřelci a strojníkovi. Ti při své vžitě nedůtklivosti a podezíravosti víc než jasně cítili za jeho přehnaně zdvořilým

jednáním shovívavé opovržení domýšlivého barona, vědomého si své nadřazenosti.

Ale nový starší důstojník nebyl sympatický ani kapitánovi. Kapitán byl pramálo vděčný admirálovi za to, že ho obšťastnil takovým výtečníkem s „modrou krví“, a netušil samozřejmě, že admirál tím udělal chytrý tah, byl totiž přesvědčen, že kapitán *Mocného* si s baronem brzy „poradí“, a on si tak „umyje ruce“ a odvolá ho od eskadry do Ruska.

V důstojnické jídelně s baronem skoro nikdo jinak než o služebních věcech nepromluvil. Byl to zkrátka v družné rodině důstojníků *Mocného* cizí živel. Jen podporučíci si někdy neodepřeli potěšení barona pozlobit a posílali do horoucích pekel zastánce nevolnictví a starého řádu, kteří nepochopili význam velkých reforem, nebo vychvalovali Stěpana Stěpanyče: „To byla radost pod ním sloužit! To byl starší důstojník, jaký má být, schopný a energický, navíc dobrý kolega! A co teprve jak byl oblíbený u mužstva a jak on rozuměl jemu a jak je měl rád! Jak se všichni kvůli němu snažili!“

„Dokonce i ten Voříšek ho měl rád!“ vykřikoval podporučík Košutič, kudrnatý blondák, který si zvláště pochutnával na tom, když mohl „štvát“ toho prkenného německého aristokrata. „Ale nějak teď Voříška nevidám na palubě, pánové. Asi se schovává, chudáček? Nevíte proč?“ ptal se naschvál, protože slyšel, čím starší důstojník hrozí.

Baron se jen nafukoval jako krocan a nechával všechny ty rýpance bez povšimnutí. S tvrdohlavostí tupého omezece neměnil ani v nejmenším své chování a zřejmě ignoroval všechny ty projevy nepřívzně kolem sebe.

Voříšek celý ten měsíc skutečně nepřišel staršímu důstojníkovi na oči, ačkoliv sám ho ještě jednou zpovzdáli viděl, ale Kočněv mu na barona ukázal se slovy: „Před tímhle se měj na pozoru, Voříšku!“ a řekl to tak děsivým tónem, že Voříšek přičapl na zadní tlapky. Jeho dřívější svobodný život byl náraz ten tam. Každé ráno, během obvyklé obchůzky staršího důstojníka, zalézal někam do skrytého koutku ve spodním podpalubí nebo v kotelně, zkrátka kde mu vykázal místo Kočněv, který vynakládal hodně úsilí, aby Voříška naučil sedět bez hnutí v tmavém koutku. Ani při poplachu už Voříšek nevybíhal na palubu. Díky výcviku jeho učitele stačilo prohodit:

„Bzučoun jde!“ a Voříšek už stáhl svůj pahýl, střemhlav letěl dolů a tam zalézal hodně hluboko na nějakém odlehlém místě, které opouštěl teprve tehdy, když k němu průlezem dolehlo uklidňující hvízdnutí některého z námořníků. Na horní palubu Voříška vyváděli v době, kdy baron obědval nebo spal, a v těch chvílích se jako dřív bavili komickými kousky chytrého psa. „Neboj se, Voříšku,“ uklidňovali ho námořníci, „Bzučoun je pryč!“ A když Voříšek prováděl na přídi své produkce, stavěli na ochranu svého miláčka hlídky. Jedině v noci, zejména za těch tmavých tropických nocí, kdy nesvítíl měsíc, potuloval se Voříšek volně po přední palubě a přátelsky se lísal k námořníkům, ale s Kočněvem už hlídky nedržel, nevyhlížel kupředu a neštěkal jako dřívě, když spatřil světýlko. Kočněv už ho s sebou nebral, chránil svého oblíbence před hněvem Bzučouna, kterého zamračený lodník nenáviděl snad ještě víc než druzí.

Přesto nebyla všechna tahle bezpečnostní opatření nic platná. Netrvalo to dlouho a nad nebohým Voříškem se strhla bouře.

5

Byl žhavý, parný den v Čínském moři. Na modrém nebi nebylo mráčku, na moři byl mrtvý klid. Od samého úsvitu bylo bezvětrí, plachty ochable plandaly a kapitán dal rozkaz zatopit pod kotli. Brzy zahřmotil parní stroj a *Mocný* se svinutými plachtami zamířil plnou parou směrem k Nagasaki.

Starší důstojník, kterému velice záleželo na tom, aby do Nagasaki, kde se podle admirálových pokynů měla eskadra setkat, připlula korveta v co nejlepším stavu, už potřetí procházel celým plavidlem, sekýroval kdekoho a rozčiloval všecky svým vytrvalým kázáním. Nebyl zřejmě v dobré míře, ačkoliv všecko bylo v ideálním pořádku a všecko na palubě se lesklo a svítilo v zářících paprscích oslňujícího, žhavého slunce, které viselo jako žhavá koule nad nehybným mořem. Baron měl před chvílí znovu ne zrovna příjemnou výměnu názorů s kapitánem a cítil se trochu ukřivděný. Jak by ne, vždyť všechny jeho návrhy, směřující, jak byl přesvědčen, k zlepšení služby, byly tímto

„slabochem“, jak baron kapitána v duchu opovržlivě nazýval, systematicky zavrhovány, a jejich vzájemný vztah byl den ze dne chladnější. Navíc do něho i tihle podporučíci neustále nějak rýpali, ale tak, že je nemohl pokárat. A dopálený, nadutý baron povýšeně přemítal o tom, jak těžké je pro slušného člověka sloužit s těmihle hloupými ruskými „demokraty“, kteří nemají ponětí o skutečné disciplíně a jsou schopni podřývat autoritu velitelů.

Sešel do podpalubí a zabrán do svých úvah teď už poněkud roztržitě nahlížel do všech koutů. Když se blížil k společné kajutě, náhle se mu prudce mihl kolem nohou Voříšek a vyrazil nahoru na palubu.

„Odporné psisko!“ procedil baron, poněkud vylekaný tím nenadálým střetnutím, zastavil se a bezděčně stočil oči tam, kudy Voříšek proběhl.

A v témž okamžiku se jeho pohled zabodl do jednoho místa paluby, právě pod schůdky na příď, a tvář se mu stáhla štítivou grimasou.

„Bocmana ke mně!“ vyštěkl.

Za několik vteřin už před ním stál bocman Gordějev.

„Co je to tady?“ cedil pomalu baron a ukazoval prstem na palubu.

Bocman stočil oči po směru dlouhého bílého prstu s prstenem a zkoprněl.

„Co je to tady, ptám se tě, Gordějeve!“

„Sám račte vidět, Vaše Blahorodí!“

A bocman sveřepě zahuhlal, co to je.

Baron chvíli významně mlčel a pak se zeptal:

„Vzpomínáš si, co jsem ti říkal?“

„Vzpomínám, Vaše Blahorodí!“ odpověděl ještě sveřepěji bocman.

„Tak! Za pět minut ať už toho psa nevidím na lodi!“

„Poslušně hlásím, Vaše Blahorodí,“ začal bocman uctivým a skoro úpěnlivým tónem, „že ten pes není zdrav. Už ho prohlížel felčar, říká, že má něco s břichem, ale že to bude brzy v pořádku... Kdyby byl Voříšek zdrav, Vaše Blahorodí, nikdy by se neopovážil. Odpusťte mu to, Vaše Blahorodí!“ žadonil bocman rozechvělým hlasem.

„Gordějeve! Já nemám ve zvyku opakovat, co jednou rozkážu. Ať si nikdo nemyslí, že si nechám něco nabulíkovat. Za

pět minut ke mně přijď s hlášením, že je můj rozkaz proveden... A tohle místo vydrhnout!“ dodal baron. Po těch slovech se otočil a odešel.

„Ach, ty netvoro!“ zašeptal za ním nenávistně bocman.

Vyšel nahoru a zamířil ke Kočněvovi, který tam čekal na Voříška, aby ho zas odnesl dolů.

„Malér, kamaráde!“ řekl mu rozčileně bocman. „Bzučoun před chvílí zjistil, že tam Voříšek nadělal, a...“

Nedopověděl a jenom ponuře potřásl hlavou.

Kočněv pochopil, oč jde. Jeho výraz se změnil k nepoznání. Zahrály mu svaly ve tváři. Na chvílku ho ohromilo drsné, němé zoufalství.

„Proti tomu bídákovi nic nezmůžem. Ale je mi psa tak líto!“ vzdychl bocman.

„Zacharyči! Zacharyči!“ vypravil ze sebe konečně Kočněv úpěnlivým, zajímavým hlasem. „Voříšek přece stůně! Copak ho může trestat, když je nemocný? Musel mít nějaké bolení, když to nakonec udělal! Je přece tak chytrý, všechno chápe. Tohle ještě nikdy neudělal! Dneska už přece tolikrát běžel nahoru se vyvenčit. Vezmi se o něj, Zacharyči! Řekni to tomu d'áblovi!“

„Myslíš, že jsem mu to neřek? Měl jsi slyšet, jak jsem žadonil. Jako bys mluvil do dřeva. Za pět minut ať prý je Voříšek z lodi pryč!“

„Zacharyči! Zajdi za ním znova... popros ho... Řekni, že je stonavý!“

„No dobře, zajdu za ním... ale sotva to pomůže... Je to zvířel!“ ulevil si bocman a šel za starším důstojníkem.

Zatím schlíplý, nemocný Voříšek, pohublý, s kalnýma očima, rozpačitě, jako by si byl vědom své viny, se přikradl ke Kočněvovi a olízl mu ruku. Starý lodník ho začal s křečovitou laskavostí hladit a jeho zamračená tvář přitom byla neobvykle zjihlá.

Bocman byl za minutu zpátky. Jeho nasupený výraz jasně říkal, že jeho pokus nebyl korunován úspěchem.

„Vyhrožoval, že mě propustí!“ oznámil zlostně.

„Kamarádi!“ obrátil se tedy Kočněv k námořníkům, kteří už se shlukovali na přídi: „Slyšeli jste, co si ten nelida usmyslel? Copak má právo na to, aby dával topit psa, který patří celé lodi? Kde to stojí psáno?“

Mezi námořníky to začalo vřít. Ozývaly se výkřiky:
„Zas už se vytahuje, Bzučoun zatracenej!“
„Ať se opováží, otrava jeden!“
„Co mu to zvíře udělalo, že ho chce utopit?“
„Musíme Voříška zachránit, lidičky! Půjdem za kapitánem! Má dobré srdce, určitě nás rozsoudí. Uvidíte, že to nedovolí!“
horlil rozčileně Kočněv a tiskl Voříška k sobě, jako by měl strach se s ním rozloučit.

„Půjdem!“ přizvukovalo mnoho hlasů.
„Akime Zacharyči! Dej povel, ať nastoupí celé mužstvo!“
Situace začínala být vážná. Bocman se ustaraně podrbal na zátylku.

V té chvíli se na přídi objevil mladý podporučík Košutič, u mužstva velice oblíbený. Naráz všichni ztichli. Bocman se zaradoval.

„Pěkně prosím, Vaše Blahorodí,“ oslovil podporučíka, „starší důstojník dal rozkaz, že Voříšek musí přes palubu, ale mužstvo s tím vůbec není spokojeno. Proč zabíjet nevinné zvíře? Sám víte, jak chytrý je to pes, pluje s námi už dva roky. Celá jeho vina, Vaše Blahorodí, je to, že ho rozbolelo břicho!“

Bocman vylíčil, jak k celé té „patálii“ došlo, a skončil:

„Vyslyšte nás, Vaše Blahorodí, vezměte se o Voříška! Poproste, ať nám ho neberou!“

A Voříšek, jako by rozuměl, že je řeč o něm, upíral na podporučíka mile oči a tiše vrtěl svým pahýlem.

„Vidíte, Vaše Blahorodí, i Voříšek vás prosí!“

Podporučík, rozhořčený do hloubi srdce, slíbil, že se Voříška zastane. Rozruch na přídi opadl. Kočněvova tvář se rozsvítila nadějí.

6

„Pane barone!“ vpadl rozčileně podporučík do důstojnické jídelny. „Celé mužstvo vás prosí, abyste odvolal svůj rozkaz a nechal Voříška naživu. Proč vlastně chcete námořníky připravit o toho psa? Co tak hrozného spáchal?“

„O to se nestarejte, podporučíku Košutiči!“ odpověděl baron.

„Ovládejte se! Vyprošuji si, abyste mě obtěžoval svými názory. Pes půjde přes palubu!“

„Myslíte?“

„Žádám vás, abyste mlčel!“ vyrazil baron a zbledl.

„Vy tedy chcete svou krutostí pobouřit posádku?“ rozhorlil se vážně podporučík. „Ale to se vám nepodaří! Okamžitě jdu za kapitánem!“

A Košutič se rozběhl do kapitánovy kajuty.

Všichni v důstojnické jídelně hleděli na staršího důstojníka s netajenou nevráživostí. Baron byl bledý, pohrdlivě se usmíval a nervózně se potahoval za licousy.

Neuplynuly ani dvě minuty a kapitánův sluha baronovi ohlásil, že velitel prosí, aby k němu přišel.

„Co to tam máte za aféru se psem?“ zeptal se kapitán a nějak kyselé svrástil tvář.

„Žádnou aféru, prosím. Dal jsem příkaz, aby psa hodili přes palubu,“ odpověděl chladně baron.

„Pročpak?“

„Upozornil jsem předem, že bude muset pryč, jestli uvidím, že znečišťuje loď. Před mýma očima nadělal v podpalubí, proto jsem dal rozkaz, aby ho vyhodili. Mám za to, že rozkaz staršího důstojníka musí být proveden, jestliže ještě je ve válečném loďstvu nějaká disciplína!“

Ty trdlo německé! pomyslel si kapitán a ještě více svrástil tvář.

„Víte co, barone, buďte tak laskav a okamžitě svůj rozkaz odvolejte a napříště nechte toho psa na pokoji. Svolení, aby směl zůstat na lodi, jsem dal já! Je mi líto, že musíte rušit svůj vlastní rozkaz, ale není přece možné pobuřovat podobnými rozkazy mužstvo!“

„V tom případě je mi ctí vás poprosit, pane kapitáne, abyste můj rozkaz odvolal vy sám. Já za svou osobu to pokládám za nemožné. A kromě toho...“

„Ještě něco?“

„Kromě toho jsem nemocen a nejsem schopen vykonávat povinnosti staršího důstojníka.“

„Podejte o tom řádné hlášení... Možná že břeh vám bude líp svědčit.“

Baron se uklonil a odešel.

Hned druhý den po přistání v Nagasaki odešel baron von der

Bering k všeobecné spokojenosti z lodi a na korvetu *Mocný* byl jmenován jiný starší důstojník. Posádka si oddechla.

Po baronově odchodu začal pro Voříška znovu svobodný život. Námořníci k němu přilnuli ještě víc, protože jemu vděčili za to, že se loď zbavila prokletého Bzučouna.

Voříšek jako dříve vyjížděl se svým přítelem Kočněvem na břeh a hlídal ho. Jako dříve vyhlížel na moře a bavil námořníky všelijakými kousky, mimo jiné tím, že po zvolání: „Bzučoun jde!“ střemhlav prechal do podpalubí, odkud se ovšem hned zas vracel, protože dobře věděl, že jeho nepřítel už na lodi není.

DEN HRŮZY

1

Toho pošmourného, smutného, studeného rána patnáctého listopadu 186* stál čtyřmi děly vyzbrojený válečný clipper *Jestřáb* na dvou kotvách v opuštěném Dujském zálivu na málo vlídném ostrově Sachalinu. Celý černý, jen s blyštivou zlatou obrubou kolem trupu, s třemi maličko zakloněnými vysokými stěžni, jako štíhlý elegán se poklidně houpal na mírně zčeřeném moři a střídavě smácel špičatou příď až ke stehům a hned zas nořil pod hladinu celý podhon kulaté zádi.

Jestřáb byl už druhý rok na plavbě kolem světa. Po návštěvě přístavů Přímořské oblasti, v té roční době téměř pustých, připlul na Sachalin, aby se tam zadarmo zásobil uhlím, nakopaným vyhnanci, kteří byli nedávno převedeni do Dujského tábora ze sibiřských věznic. Další plavba směřovala do Nagasaki a odtud do San Franciska, kde se měl připojit k tichooceánské eskadře.

Toho památného dne bylo sychravo, zima lezla až do kostí a lodníci ve službě se choulili do svých krátkých vatovaných kabátů a nepromokavých pláštěů, kdežto z náhradní směny co chvíli běhali ohřát se u kamen v lodní kuchyni. Šlehal drobný déšť a břeh zakrývala clona šedivé mlhy. Ozýval se odtud jenom jednotvárný hukot vln, přelévajících se přes pobřežní písčiny a řetězy skalisk hluboko v zálivu. Nepříliš čerstvý vítr, který foukal přímo od moře, pořádně čeřil úplně otevřenou rejdu a k všeobecné nespokojenosti bránil hladkému vykládání uhlí ze dvou velkých, nemotorných předpotopních člunů, které se kymácely a nadsakovaly přivážené u boku clipperu k úděsu „šlejšek“, jak říkali námořníci řadovým vojákům, které čluny přivezly ze břehu.

Jestřáb právě vztyčil s obvyklým ceremoniálem vlajku válečného loďstva i příďní vlajku a od osmé hodiny začal na lodi normální den. Všichni důstojníci se po vztyčení vlajky odebrali dolů do důstojnické jídelny k snídani. Na kapitánském můstku se

choužil do nepromokavého pláště kapitán, starší důstojník a velitel směny, který právě vystřídal.

„Dovolíte, abych pustil druhou směnu do lázní?“ přistoupil ke kapitánovi starší důstojník. „První směna byla včera... druhá by to těžce nesla... Už jsem jim to slíbil... Pro mužstvo je koupel svátek.“

„Dobře, pusťte. Ale ať si pospíší zpátky. Hned jak naložíme, zvedneme kotvy. Stihneme to, doufám, za dnešek?“

„Ve čtyři musí být po všem.“

„Ve čtyři v každém případě odrážím,“ prohlásil klidně a zároveň sebejistě a rezolutně kapitán. „Stejně trčíme v téhle díře nějak moc dlouho,“ dodal nespokojeně a krátce ukázal svou malou bílou pěstěnou rukou ke břehu.

Shrnul si s hlavy kapuci pláště, odhaliv mladou, hezkou tvář, vyzářující energii a sebejistý klid pevného a smělého muže, a s maličko přimhouřenýma šedýma, ale jasnýma, mírnýma očima se pozorně a napjatě zahleděl před sebe do mlhavých prostor otevřeného moře, kde svítily špinavě bílé hřebeny vln. Vítr mu rozvíval světlé licousy a déšť mu šlehal přímo do obličeje. Několik vteřin nespouštěl z moře pohled, jako by odtud chtěl vyčíst, jestli se nechystá běsnit, a potom jakoby uklidněný pozdvihl pohled k nízkým mrakům a zaposlouchal se do hukotu pobřežního vlnobití za zádi.

„Mějte pořád na očích kotevní lano. Dno je tady zrádné, kamenité,“ upozornil velitele služby.

„Rozkaz!“ odušil řízně a vesele mladý poručík Čirkov a přiložil ruku k okraji klobouku. Zřejmě vystavoval na odiv jak svou služební horlivost, tak svůj příjemný baryton a zevnějšek starého mořského vlka.

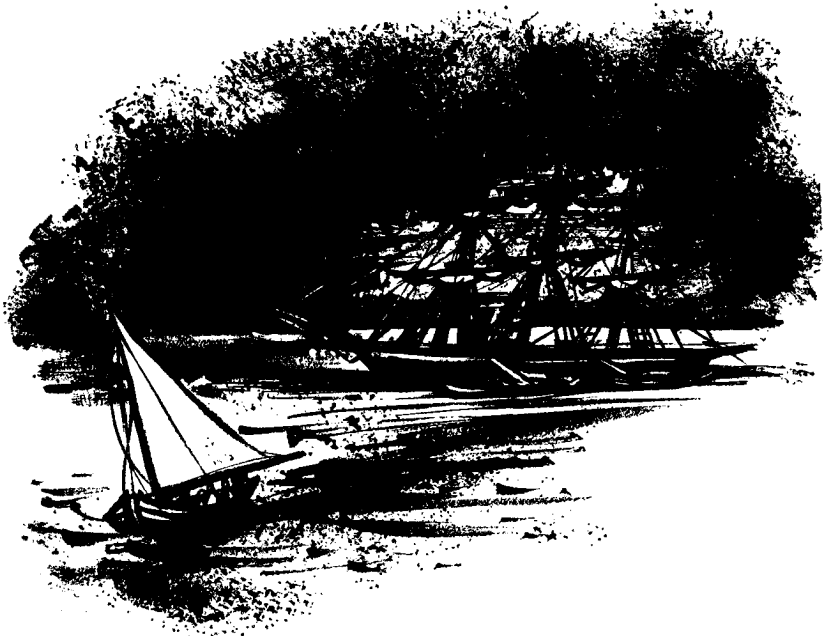
„Kolik je odvinuto řetězu?“

„Deset sáhů u každé kotvy.“

Kapitán už scházel z můstku, ale vtom se ještě zastavil a znova zdůraznil, tentokrát na adresu pomenšího, podsaditého staršího důstojníka:

„Tak jak jsem řekl, Nikolaji Nikolajiči – ať se člun vrátí co možná nejdříve... Barometr zatím vypadá dobře, ale vítr může snadno zesílit. Proti takovému čelnímu větru by člun neuveslovali.“

„Do jedenácti bude člun zpátky, Alexeji Petroviči.“

„Kdo jede s mužstvem?“

„Podporučík Nyrkov.“

„Řekněte mu, ať se okamžitě vrátí na loď, jestli začne sílit vítr.“

Kapitán po těch slovech opustil můstek a sešel do své prostorné, přepychově zařízené kapitánské kajuty, čiperný sluha od něho vzal hned u dveří plášť a kapitán zasedl ke kulatému stolu, na kterém už stála připravená káva, čerstvé housky a máslo.

Starší důstojník, kapitánova pravá ruka a tak říkajíc „bdělé oko“ lodi, velký vyznavač kultu pořádku a čistoty, vstal jako obyčejně s mužstvem a od pěti od rána pobíhal po lodi a dohlížel na pravidelný ranní úklid. Teď už se nemohl dočkat, až vypije pár sklenic horkého čaje, aby pak mohl znova odkvapit nahoru a popohánět při vykládání uhlí. Dal tedy veliteli směny příkaz, ať nechá nastoupit druhou směnu k odjezdu na břeh, přichystá člun a podá mu hlášení, až bude mužstvo připraveno, a chvatně seběhl z můstku dolů do důstojnické jídelny.

To už přikvapil k můstku podle rozkazu bocman Nikitin, čili Jegor Mitrič, jak se mu uctivě říkalo mezi mužstvem. Přiložil široce roztažené usmolené prsty své chlapácké ruky, drsné a plné mozolů, k promoklé čapce pošoupnuté až na zátylek a pozorně vyslechl rozkaz důstojníka ve službě.

Bocman byl už starší člověk, pomešší, ale rozložitý a statný, s ohnutými zády. Jeho zevnějšek byl odstrašující: nehezka, zarostlá podřobaná tvář, špičaté kníry a vyboulené račí oči, nad nimiž se ježily černé chomáče. Nos, už kdysi dávno přerazený košovým stěhem, vypadal jako temně rudá švestka. V pravém uchu se mu blyštěla náušnice.

Nicméně přes tento odstrašující zjev a nejpeprnější výrazy, kterými kořenil jak své projevy k mužstvu, tak své opilé monology v přístavních krčmách, byl Jegor Mitrič tvor s bezelstnou a mírnou povahou a zlatým srdcem, a přitom energický, své věci do puntíku znalý bocman. Nikdy nikomu neukřivdil a v jeho šťavnatých slovních improvizacích samozřejmě ani námořníci, ani on nespatovali nic urážlivého. Sám kdysi vychovaný ranami, nikdy nikoho nebil a byl mužstvu spolehlivým přímluvcem a zastáncem. Není tedy třeba dodávat, že prostého a skromného Jegora Mitriče měla posádka ve vážnosti a v lásce.

„Správnej chlap“ mu říkali námořníci.

Jakmile přijal od poručíka rozkaz, odběhl bocman hopsavě na přední palubu, vytáhl z kapsy u kalhot měděnou píšťalku zavěšenou na dlouhém řetízku a vydal na ni slavičí trylek. Píšťalka zazněla energicky a vesele, doslova předznamenávala radostnou zvěst. Po několikanásobném hvizdu a zatrylkování, provedeném s mistrovstvím starého mazáka, který fouká do píšťalky polovinu své dlouhé námořní služby, se sklonil nad průlezem na obytnou palubu, a široce rozkročen na svých statných, maličko křivých krátkých nohách, vesele houkl plnou silou svého mohutného hlasu, poněkud ochraptělého od přístavních pitek a láteření:

„Druhá směna nastoupí do lázní! Obsluha člunu na místa!“

Hned po té hromové výzvě seběhl po schůdcích do podpalubí, vykřikoval rozkaz do každého kouta a roztrušoval doprava i doleva tím nejveselejším a nejbodřejším tónem povzbudivá energická slůvka:

„Pohyb, vy holomci!... Jste námořníci, nebo nemehla? To je

doba, to je doba... Nemyslete si, že se mi tam budete pařit kdovíjak dlouho! V jedenáct musíte být bezpodmínečně zpátky! Tak ať to lítá, chlapci!“

Vtom mu padl do očí námořníček, s kterým píšťalka ještě ani nehnula, a obul se do něho nejzlostnějším tónem, jakého byl schopen:

„A co je s tebou, Konopatkine? Proč tady dřepíš jako buchta? Ty nechceš do lázni, chlape zatracená?“

„Už jdu, Jegore Mitriči,“ odpovídal usměvavě námořníček.

„No proto. Tak si sbírej svoje fídlátka... A neplaz se jako veš po ledě!“ sypal Jegor Mitrič perličky svého ostrovtipu za sborového pochvalného smíchu.

„Odplujeme odsud brzy, Jegore Mitriči?“ zastavil bocmana písář.

„Jak to vypadá, tak dneska.“

„Už abychom byli pryč. To je přece hrozná díra. Tady chcíp pes!“

„Bodejť... Jinak by sem neposílali ty nešťastníky... Tak pohyb, pohyb, lidičky!“ vykřikoval dál bocman a prokládal svoje pobízení nejprekvapivějšími a nejvynalézavějšími obraty.

Ale mužstvo, rozjařené a spokojené, že se zas jednou vypaří v lázni, kam se nedostalo půldruhého roku, už chvatně vytahovalo i bez pobízení svého miláčka Jegora Mitriče ze svých nepromokavých pytlů čisté prádlo, mýdlo a kousky konopí a vyměňovalo si dojmy z vyhlídky na příjemné chvíle.

„Když už nic jiného, tak si aspoň připomeneme domov, kamarádi. Naposled jsme se pořádně vypařili v Kronštadu!“

„Právě. V cizině mají všude jen vany. Přitom lidi vypadají docela chytře, a podívejte!“ poznamenal starý přídnní lodník tónem, v němž zřetelně zazněl soucit s cizincem.

„Neříkej! Všude?“ divil se mladý černovlasý námořníček.

„Všude. Páru vůbec neznají, podivíni. Jenom vany.“

„Přitom nestojí za zlámanou grešli!“ přisadil si další. „V Brestu jsem byl ve vanových lázních. Ale tomu já neříkám koupel!“

„A zdejší lázně se vám líbily, lidičky?“

„Líbily,“ pochvaloval si námořník, který byl na břehu včera. „Správné parní lázně. Taky si je postavili Rusové – vojáci ze zdejší posádky. Pro ně, i pro ty nešťastníky, co tady kopou uhlí, je to jediné potěšení.“

„Tady mají, panečku, tvrdej chlebiček.“

„A ještě k tomu i velitel prý je kruťas...“

„Co chcete? Galeje...“

Námořníci vycházeli jeden po druhém nahoru s ranečky pod kabáty a řadili se na zadní palubě. Pak vyšel nahoru starší důstojník, znovu opakoval podporučíkovi Nyrkovovi příkaz, aby se do jedenácti vrátili na loď, a dal povel k nalodění do člunu, který už se houpal u levého boku s postavenými stěžni.

Mužstvo vesele slézalo po provazovém žebříku, seskakovalo do člunu a rozsazovalo se na lavicích. Starší důstojník na nalodování dohlížel.

Za nějakých pět minut plně obsazený člun s rozvinutými plachtami a podporučíkem Nyrkovem u kormidla odrazil jako střela od boku clipperu a hnán příznivým větrem se záhy ponořil do mlhavé clony, která pořád ještě halila břeh.

2

V důstojnické jídelně se všichni shromáždili kolem velkého stolu pokrytého sněhobílým ubrusem. Na stole se skvěly dvě hromádky čerstvých housek, výrobků důstojnického kuchaře, máslo, citróny, karafa s koňakem, a dokonce smetana. To všecko podávalo neklamné svědectví o ekonomických vlohách a hospodárnosti správce důstojnické jídelny, mladého doktora Platona Vasiljeviče, zvoleného do této náročné funkce už podruhé. Čerstvě vytopená železná kamínka hrála, a tak všichni seděli bez kabátů, pili čaj a živě se bavili, totiž hlavně hubovali na zatracený Sachalin, kam osud zanesl jejich loď. Hubovali na nechráněnou neklidnou rejdu, na psí počasí, na zdejší krajinu, na zimu i na zdlouhavé vykládání uhlí. Všem, od staršího důstojníka až po toho nejmladšího v této společnosti, svěžího, jako jablíčko ruměného Arefjeva, čerstvě povýšeného na podporučíka, všem byl tento pobyt v Duji z duše protivný. Takový „břeh“ námořníky nelákal, čím je také mohla lákat tahle nešťastná osada na holé výspě zálivu, za níž se táhl do nedohledna smutný les, a těch několik pochmurných kasárenských baráků, ve kterých žilo padesát trestanců,

odcházejících každý den časně ráno kopat uhlí do nedaleké šachty, a půl roty vojáků řadového sibiřského praporu?

Když teď starší důstojník v jídelně oznámil, že *Jestráb* dnes ve čtyři neodvolatelně odpluje, i kdyby nebylo naloženo všechno uhlí, vyslovovali se k tomu všichni s velkým potěšením. Mladí důstojníci začali znova hlasitě snít o San Francisku a o tom, jak tam „rozfofrují peníze“. Peníze naštěstí byly! Během té šestinedělní plavby se zastávkami v různých zastrčených ruských přístavech Dálného východu nebylo při nejlepší vůli zač utratit peníze a další tři nebo čtyři neděle ještě potrvá plavba do San Franciska. Takže se dá roztočit celá tříměsíční gáze, případně i záloha... Po hrozných otravách v těch všech dírách, kde „chcíp pes“, všichni toužili po přístavu, který by opravdu stál za to. Toužili po něm a po jeho radovánkách, ovšem ne nahlas, i tak solidní lidé jako starší důstojník Nikolaj Nikolajevič, který vůbec málo vyjížděl na břeh, a když, tak jen docela nakrátko, aby „se osvěžil“, jak říkával, i lovní lékař, starší dělostřelec i starší strojník, dokonce i otec Spiridonij. Všichni se zjevným zájmem poslouchali Snitkina, vždycky veselého, dobráckého obtlouklého poručíka s plnými, výraznými rty a malými očičkami, který s trochou fanfarónské nadsázky líčil krásy San Franciska, kam se dostal při své první plavbě kolem světa.

Starší důstojník měl po několika sklenicích čaje a hromádky vykouřených cigaret zřejmě pramalou chuť opouštět svoje čestné místo na měkké pohovce v teplé, útulné jídelně, a navíc uprostřed barvitého líčení San Franciska, které Nikolaji Nikolajiči, tomuto mučedníkovi v nesnadné funkci staršího důstojníka, připomnělo, že ani jemu není nic lidského cizí. Avšak otrok povinnosti a pedant, jako ostatně většina starších důstojníků, mimoto člověk, který si rád hrál na nepostradatelného – jen se podívejte, nad vším musím bdít, za všechno nést odpovědnost! – stáhl sice kysele obličej, když si vzpomněl, jaký je nahoře nečas, nicméně se energicky zvedl z pohovky a houkl na sluhu:

„Plášť!“

„Kampak, Nikolaji Nikolajiči?“ zeptal se doktor.

„Vy se ještě ptáte, prosím vás?“ skoro se urazil starší důstojník. „Jako byste nevěděl, že se nakládá uhlí.“

A starší důstojník odešel na palubu „bdít“ a mokrout, ačkoliv i v jeho nepřítomnosti nakládání pokračovalo normálně. Ale

Nikolaj Nikolajič přesto trčel nahoře a mokl, jako by to dělal někomu natruc a chtěl předvést, jaký je trpitel.

V jídelně pokračovala živá zábava důstojníků, kteří se ještě jeden druhému úplně nezprotivili, jak se přihází na hodně dlouhých plavbách při nedostatku nových dojmů zvenčí. Podporučíci se vypyтали poručíka Snitkina na San Francisco, kdosi vyprávěl anekdoty. Všichni vypadali vesele a bezstarostně.

Jediný Lavrentij Ivanovič, navigační důstojník clipperu, se zábavy nezúčastnil, ale cucal svou manilskou dýmku a poklepal po stole scvrklými, kostnatými prsty s výrazem na hony vzdáleným tomu, s nímž takhle pokuřoval, když byl *Jestráb* na širém moři nebo když kotvil v dobré, chráněné rejdě. Navíc si ani nebroukal pod nos oblíbený motiv z jakési staré romance, a to byl také nápadný příznak.

Lavrentij Ivanovič byl hubený muž střední postavy, asi tak padesátník, se srdečnou, sympatickou a ještě svěží tváří, krajně svědomitý a pedantický, až puntičkářský pracant, dávno usmířený se svým věčně podřízeným postavením navigátora bez vyhlídek na velkou kariéru a nezatrpklý proti vojákům, jak navigátoři obyčejně bývají. Strávil na moři většinu svého osamělého mládeneckého života, na moři pokryly jeho hlavu šediny, na moři získal zároveň s bohatými zkušenostmi, pevností charakteru a revmatismem i tu trošku pověřčivou, opatrnou úctu k tomu zrádnému živlu, který tak dobře poznal a který mu předvedl takové kousky, že ho naplnil nedůvěrou a podezřívavostí.

Něčím zřejmě znepokojený, co chvíli vycházel z jídelny nahoru na můstek, dlouho a nedůvěřivě upíral na moře svá malá, bystrá supí očka a rozhlížel se. Mlžná clona, která skrývala břeh, se rozplynula a teď bylo jasně vidět šedé hřebeny vln, pěnících se na několika místech zálivu v značné vzdálenosti od clipperu. Starý navigátor pokukoval i po vzduuté velitelské vlajce, která neměnila směr a svědčila o tom, že vítr vane, jak říkají námořníci, přímo „do čela“, i po nebi, z jehož olověně šedého podkladu začaly prorážet modravé prstence.

„Děšť nám, chválabohu, ustává, Lavrentiji Ivanoviči,“ poznamenal vesele velitel směny poručík Čirkov.

„Ano, ustává.“

V příjemném sametovém basu starého navigačního důstojníka

nebyl ani stín spokojenosti. Naopak to, že déšť ustává, se mu zřejmě nikterak nelíbilo. A jako by nedůvěřoval svým bystrým očím, zvedl ze zábradlí velký námořní dalekohled a znova se zahleděl do potmělé dálky. Drahnou chvíli tak pozoroval mraky, pochmurně visící nad krajem moře, načež položil dalekohled na místo, nasál nosem vzduch jako čmuchací pes a zamyšleně potřásl hlavou.

„Co tam pořád vyhlížíte, Lavrentiji Ivanyči? Nejsme přece v žádných nebezpečných končinách?“ zeptal se ho škádlivým tónem Čirkov a přistoupil k němu.

„Obzor se mi nelíbí!“ odvětil s důrazem starý navigátor.

„Pročpak?“

„Co nevidět může zesílit vítr.“

„To by snad nebylo žádné neštěstí!“ mínil vychloubačně mladý muž.

„To by bylo neštěstí, a jaké!“ odporoval se vším důrazem a velice vážně starý navigátor. „Když se severozápadní rozběsí, je to vždycky nadlouho a my se odsud nedostaneme. Radši bych přečkal bouři na otevřeném moři než v téhle hnusné rejdě, to mi věřte!“

„Co bychom se my báli! Od čeho máme stroje? Připravíme páru a podpoříme kotvy, hravě se udržíme!“ horlil sebevědomě Čirkov.

Lavrentij Ivanovic se na mladého muže podíval se showivavým úsměvem starého zkušeného člověka, před kterým se vychloubá malé děcko.

„Vy myslíte, že hravě?“ protáhl s úsměškem. „Omyl! Vy ten zatracený severozápadní vítr neznáte, milý pane, ale já ho znám. Asi před deseti lety jsem tady kotvil na škuneru. Tenkrát jsme se našťestí včas uklidili, jinak to...“

Nedopověděl, protože jako všichni pověřiví lidé se střehl pouhé zmínky o možném neštěstí, a po krátké odmlce dodal:

„No dobře, stroj, ale stejně bych viděl radši, kdybychom vypluli na moře, dokud jsme celí a zdraví. Uhlí bych pustil k vodě! Můžeme ho naložit v Nagasaki. Tenhle severozápadní prevít se vždycky oboří náhle a vztekle. A když se opravdicky rozbouří, je už pozdě honit bycha.“

„Vy vidíte pořád samé strašáky, Lavrentiji Ivanyči.“

„Ve vašich letech jsem je taky neviděl... Všechno mi bylo

takhle jedno. Nebál jsem se nikoho a ničeho... Ale teď, když mám nějakou tu šlamastyku za sebou a když jsem na moři zestárl, teď jich vidím! Znáte přísloví: Kdo sám sebe chrání, toho bůh chrání?“

„Proč to tedy neřeknete kapitánovi?“

„Co bych já mu měl říkat? On musí nejlíp vědět, co to znamená, kotvit tady za větrného počasí!“ namítl trochu podrážděně starý důstojník.

Zamlčel totiž, že už včera, jakmile zadul severozápadní vítr, upozornil kapitána clipperu na jeho zákeřnost a nanejvýš opatrnou formou vyslovil názor, že by snad měli vyplout na moře. Avšak mladý a ješitný kapitán, žárlivě si střežící svou pravomoc a ještě plný uspokojení z prvních let svého velení, si tuze nerad nechával od někoho radit, a jako by mu upozornění navigačního důstojníka proletělo kolem uší, ponechal je bez odpovědi.

„To vím i bez tebe!“ výmluvně hlásala sebevědomá, hezká kapitánova tvář.

Lavrentij Ivanovič vyšel z kapitánovy kajuty trochu dotčený tím, jak dopadl, a hned za dveřmi si zavrčel pod nos:

„Nalehko kobytku kovali!“

„Ale stejně byste měl kapitánovi podat hlášení, Lavrentiji Ivanoviči!“ řekl poručík Čirkov, už znepokojený slovy navigačního důstojníka, i když se to znepokojení snažil zakrýt svým lhostejným tónem.

„Proč se mu mám vnucovat? Vidí přece sám, jaký mumraj se chystá!“ odsekl nakvašeně Lavrentij Ivanovič.

Právě v té chvíli vyšel na můstek kapitán a začal se rozhlížet po obzoru, úplně zataženém zlověstnými černými mraky. Zdálo se, že rostou a rostou, zatahovaly stále větší prostor, trhaly se a s úžasnou rychlostí stoupaly na obloze do stále větší výše. Děšť ustal. Kolem břehů se vyjasňovalo.

„Člun ještě neodrazil?“ zeptal se kapitán velitele směny.

„Ne.“

„Vyvěste svolávací signální vlajky!“

V kapitánově obvykle klidném hlase zazněl obavný tón.

Teď máš nahnáno, ale včera jsi mě vůbec neposlouchal! pomyslel si Lavrentij Ivanovič, který stále pošilhával po kapitánovi na druhý konec můstku.

„Nalehko kobytku kovali!“ opět zašeptal svou oblíbenou průpovídku.

„Člun odráží!“ vykřikl signalista, který neustále pozoroval břeh dalekohledem.

Náhle vpadl do zálivu silný, nárazový závan větru, proletěl jím, přičísl hřebeny vln a zahučel v lanoví. *Jestřáb* stál přídí proti němu a hravě ten náraz vydržel, jenom se zlehka otřásl na svých ztuha napjatých kotevních lanech.

„Přikážte, ať zvýší tlak páry, a co nejrychleji!“ nařídil kapitán.

Velitel služby otočil klíčkou lodního telegrafu a zakřičel do dorozumívací roury. Ze strojovny se vzápětí ozvalo:

„Provedeme!“

„Odešlete čluny s uhlím na břeh! Připravte všechno k zdvižení kotev!“ pokračoval kapitán v udílení příkazů velitelským, úsečným a trochu vzrušeným tónem, ale stále s obvyklým sebevědomě klidným výrazem.

Začal přecházet po můstku, ruce zabořené do kapes teplého pláště, ale co chvíli se zastavil a buď se s obavou zahleděl do olovené šedé dálky burácejícího moře, nebo se otáčel opačným směrem a pozoroval dalekohledem člun, který se pomalu prodíral kupředu proti nárazům vln a větru.

„Ano, vy jste měl úplnou pravdu, Lavrentiji Ivanoviči, a já lituji, že jsem vás neposlechl a nedal zvednout kotvy už dnes za svítání!“ začal náhle hlasitě kapitán – tak hlasitě, jako by chtěl, aby to slyšel jak Čirkov, tak starší důstojník, který pospíšil nahoru na můstek, jakmile zaslechl, že zvednou kotvy.

To, že tak sebejistý a nesmírně ješitný člověk, jako byl tento vzdělaný, elegantní a skutečně neohrožený kapitán, který nejednou během plavby prokázal jak odvalu, tak chladnokrevnost a pohotovost stoprocentního námořníka, nyní přiznal, že se mýlil, úplně obměkčilo srdce skromného starého navigátora. Lavrentij Ivanovič náhle zrozpačitěl, a jako by se chtěl ospravedlnit a současně ospravedlnit i kapitána, prohlásil:

„Dovolil jsem si to, Alexeji Petroviči, připomenout proto, že ten zdejší severozápadní vítr znám z vlastní zkušenosti. Ale v plavebních mapách o něm není ani zmínka.“

„Ale jak to vyhlíží, strhne se pěkná mela!“ pokračoval kapitán už tišším hlasem. „Podívejte!“ dodal a pokývl hlavou k mrakům v dálce.

„Vypadá to na vichřici, Alexeji Petroviči. Už cítím i loupání v noze,“ jakoby zažertoval Lavrentij Ivanovič.

„No, než to propukne naplno, stačíme vyplout na moře. Tam ať nás to třeba trochu vytřese.“

A znova, jako posel s varovnou zvěstí, se přihnal náraz větru a loď zas jako uvázaný kuň šklubla kotevnými lany.

Kapitán dal povel spustit nadkošové čnělky.

„A pospěšte si s párou!“ zavolal do strojovny.

Čilé mužstvo clipperu rychle spustilo nadkošové čnělky a starší důstojník se spokojeným úsměvem přihlížel. Záhy se z komína začal valit dým. Člun s částí mužstva se probíjel houževnatými rázy vesel a přibližoval se k lodi. Všechny záchranné čluny byly zdviženy.

Starý navigační důstojník pokukoval se stále silnější obavou po hrozivých mracích na obzoru. V kapitánově vážné, trochu rozčilené tváři, v jeho pohybech, gestikulaci i hlasu byla zřetelná netrpělivost. Neustále volal do strojovny a ptal se, co je s párou. Zřejmě už by byl rád co nejdál od tohoto zálivu plného ponořených skalisek, navíc ještě nevalně zaznamenaných v plavebních mapách.

A vítr vůčihledě sílil. Bylo nutné povolovat kotevní lana, která se při silných nárazech napínala jako struny. Clipper přitom poodplouval dozadu, směrem ke břehu. Vlnobítí se zvětšovalo a *Jestráb* stále víc „kloval“ přídí.

„Zaplat' pánbůh, za hodinu budeme z téhle díry pryč!“ říkali si radostně podporučíci v důstojnické jídelně.

„A víckrát nás tu nikdo neuvidí!“

Když Lavrentij Ivanovič na chvíli sešel dolů, aby si vykouřil manilku a pobyl v teple, kdosi se ho zeptal:

„Lavrentiji Ivanyči! Co myslíte, kdy asi dorazíme do San Franciska?“

„To bych musel hádat, a to nemá smysl... Nejsme přece na souši, ale na moři!“

„Tak aspoň přibližně, Lavrentiji Ivanyči. Když všechno dobře půjde?“

„Co vás to posedlo – kdy, kdy! Nejdřív se musíme vybabrat odsud!“ namítal nabručeně Lavrentij Ivanovič.

„Proč? Copak je takový víchr?“

„Jděte se podívat nahoru a uvidíte!“

„Máme silné stroje, Lavrentiji Ivanyči. Vydrápeme se.“

Lavrentij Ivanovič, který skoro nepochyboval o tom, že clipper před bouří neunikne a bude ji muset přečkat na rejdě, na to neodpověděl a chvatnými, neklidnými zátahy honem dokuřoval svou dýmčičku, ustaraný a zachmuřený, stísňený pochmurnými úvahami o tom, co bude s lodí, jestli se skutečně strhne „řácká“ vichřice, jak on říkal.

V té chvíli vpadl do jídelny mladý podporučík Nyrkov, celý mokrý, s tváří zčervenalou zimou, a vesele, ale vzrušeně zahlaholil:

„Pánové, ten vítr, to bylo peklo, řeknu vám! V půli cesty se rozzuřil tak, že jsem si říkal, tohle neuveslujeme. Taktak jsme se domotali. A vlny, no hnus! Jsme promočení na kůži, jak to šlehalo. A ta zima! Připadám si jako rampouch. Haló, ordonance! Rychle horký čaj s koňakem!“ zavolal a šel se do své kajuty převléci, celý šťastný, že v pořádku dorazil a přesně splnil rozkaz, aby byl zpátky do jedenácti.

Ale tím se ten mladý námořník, který se zúčastnil tak daleké plavby poprvé, ostatním ovšem nepochlubil, jakou úzkost na člunu prožíval, když ho zalévala voda, jaký strach měl o sebe i o mužstvo a jak, přestože v něm byla malá dušička, s okázale furiantskou tváří povzbuzoval unavené, upocené veslaře, aby se pořádně položili na vesla, a jak sliboval tři sklenky na muže.

To je báječné, že to mám za sebou! znělo mladému podporučíkovi v hlavě, když na sebe rychle navlékal suché prádlo a předem vychutnával slast, až se zahřeje horkým čajem s koňakem.

„Tak, teď už tu nemáme na co čekat... Honem páru a pryč! Vidíte, Lavrentiji Ivanyči?“ zahlaholil se smíchem veselý poručík Snitkin.

Ale Lavrentij Ivanovič jenom pokrčil rameny, nasadil si svou staříčkou polní čapku a odešel nahoru.

Obavy starého důstojníka nebyly liché.

Sotva vyzvedli člun na rošty a připoutali ho, rozburácela se po třech těsně po sobě jdoucích prudkých nárazech vichřice, jedna z těch, při nichž blednou i staří, zkušené mořští vlci.

Pohled na rozběsněný živel byl skutečně hrozný.

Po nízkém olověně šedém nebi s modrými skvrnami se jako široká hradba divoce hnaly černé chuchvalce mračen a zatahovaly celou oblohu. Třebaže bylo ráno, zešeřilo se jako navečer. Moře se zrovna vařilo. Ohromné vlny s hukotem a vztekem doháněly jedna druhou, narážely na sebe a jejich hřebeny se tříštily na diamantový prach, který vichřice hned odnášela pryč. Strašný řev rozbouřeného moře se sléval s rykem ďábelského vichru. Loď mu stála v cestě, a tak na ni vztekla vyl nebo se zas s kvílivým zvukem prodíral lanovím a ráhnovím, skučel v hlavních děl, ohýbal čnělky, lomcoval záchrannými čluny, strhoval neupevněné předměty a vztekle třepetal spleť lan.

Jako šelma rozzuřená k šílenství se vrhal na malý clipper a vypadalo to, že ho chce zničit i se všemi, kdo na něm přebývají. A *Jestřáb*, který nepříteli nastavoval hrud', sebou co chvíli škulbl na svých napjatých, drnčících kotevních lanech a zdálo se, že se v příští chvíli utrhne. Zmítal se stále víc a víc a jako utýraný bolestí sténal všemi svými součástmi a divoce se houpal, nořil před' do vody, a když ji vynořil, oklepával se jako obrovitý pták.

Kapitán, čapku naraženou až na čelo, aby mu ji vítr nestrhl, stál na můstku a jednou rukou se pevně držel zábradlí. V druhé držel hlásnou troubu. Ledový vítr mu šlehal přímo do tváře a ledově mu pronikal celým tělem, ale kapitán, který z můstku nesešel už dobrou hodinu, ten vítr jako by nevnímal, zcela soustředěný, smrtelně vážný a zřejmě i naprosto klidný. Avšak tento klid, který ho stál veliké úsilí, byl pouhý vnější klid námořníka, schopného v kritické chvíli cele se ovládnout. Duši toho hrdého, odvážného muže svírala trýznivá obava a jednal v onom nervovém vypětí, jež často opakovaně nezřídka způsobuje předčasné stárnutí námořníků a pokrývá jejich hlavu šedinami už v poměrně mladém věku. Kapitán si jasně uvědomoval, v jakém nebezpečí je loď i lidé, za něž odpovídá, a ta hrozná mravní

odpovědnost v něm probouzela palčivé výčitky svědomí. Všechno zavinila ta jeho domýšlivá sebejistota! Proč včera nedal na radu starého navigačního důstojníka, který strávil na moři dlouhá léta? Proč neodplul? Tohle má z toho...

„Pára! Kdy už bude pára?“ houkl a prudce zatočil kličkou strojního telegrafu.

Ze strojovny odpověděli, že pára bude za deset minut...

Deset minut, to je při takovém pekelném vichru, který může loď kdykoliv utrhnout z kotev, celá věčnost! Když však kotvy podpoří stroje, je naděje vydržet a odolávat...

A kapitán, obvykle odměřený a zdvořilý, ačkoliv dobře věděl, že pára nemohla být připravena o nic dříve, přesto křikl do roury tak peprnou nadávkou, že chudák starší strojník, už tak celý zehvácený, zbledl jako stěna a křečovitě sevřel pěsti.

Ted' už kapitán neobracel jako předtím pohled kupředu na širé moře, po jehož prostorách tak toužil a na němž by se svým

dobrým silným *Jestřábem*, se spuštěnými plachtami, s neprodyšně uzavřenými průlezy přečkal bouři jako zazátkovaný soudek poskakující na vlnách. Teď se často otáčel dozadu ke břehu a s obavou pohlížel tam, kde uprostřed rozbouřeného moře jasně vystupovala široká bílá stuha sinavé pěny u dlouhého skalnatého řetězu kousek vlevo od osady. Ta hradba, přestože byla od lodi dost daleko, dělala kapitánovi starosti, ležela totiž přesně proti moři, v hloubi rejdy otevřené severozápadnímu větru. Z obou dalších stran se táhly rovné srázné břehy, v jejichž blízkosti se také tu a tam s hukotem tříštily vlny o ponořené skalní útesy. A jediné vpravo byla maličká zátoka omývající ústí menší úzlabiny, a ta se zdála být bez zrádných ponořených skalisek.

„Je připravena záložní kotva?“ zeptal se kapitán staršího důstojníka, když od něho přijal hlášení, že zkontroloval palubu i podpalubí a že je všechno v pořádku, děla bezpečně upevněná a všechno neprodyšně uzavřené.

„Záložní kotva připravena.“

„Kotevní řetězy jsou odvinuty?“

„Úplně, Alexeji Petroviči. Jsou napjaté jako struny. Nedej bůh, aby praskly, to bychom přišli o kotvy,“ říkal sklíčeně starší důstojník.

Kapitán si s obavou říkal totéž, a teď mu to starší důstojník ještě připomíná! Proto se musel ovládnout, aby jeho odpověď nevyzněla příliš podrážděně:

„Hlavy budem věšet, teprve až opravdu prasknou, Nikolaji Nikolajiči. Teď je na to brzy!“ A dodal: „Dohlédněte, ať jsou v pořádku pumpy!“

„Provedu!“ odpověděl starší důstojník a trochu dotčený, s pocitem, že kapitán nedoceňuje jeho neúnavnou „galejnickou“ práci, sešel z můstku, aby osobně prohlédl čerpadla. Ve své služební horlivosti se ani příliš nezamýšlel nad tím, proč jich může být třeba.

Navigační důstojník, obvykle tak sýčkující před všelijakým nebezpečím, teď když se v nebezpečí opravdu octli, stál s jakýmsi fatalistickým klidem u kompasu, ruce zabořené do svého krátkého kabátu s podšívku ze zaječí kožešiny a pevně rozkročený na svých „mořských“ nohou, navyklých silnému houpání. „Řácká“ bouře včetně všech možných důsledků

Lavrentiji Ivanoviči, který za svůj život hleděl smrti do očí nejednou, zřejmě strach nenahnala.

„Nějak bylo, nějak bude!“ jako by říkal jeho postoj, jeho klidná tvář plná rozhodnosti i vážný, vnímavý, ale tvrdý pohled jeho malých šedých očí, sledujících vlny rozbíjející se o skaliska.

Poručík Čirkov, přes svůj hejskovsky okázalý vzhled bravurního námořníka, který má pro strach uděláno, zřejmě prožíval chvíle úzkosti a celý bledý se při každém otřesu lodi pomalu křižoval a rozčileně křičel:

„Na přídi! Pozor na kotevní řetězy!“

Skoro všichni důstojníci vyšli z teplé jídelny na palubu a s protáhlými obličejí se rozhlíželi kolem sebe na začínající peklo. Na vyplutí ze zálivu nebylo ani pomyšlení, a jak dlouho bude ta zatracená vichřice řídit, bylo ve hvězdách.

„Ještě že mě to nezastihlo na člunu! To by s námi byl konec!“ dovolával se účasti ostatních podporučík Nyrkov a cítil se nekonečně šťastný, že včas unikl.

Uplynulo pět minut, které připadaly kapitánovi jako věčnost. Ale už bude pára a trýznivá nejistota skončí. Přestože vichr stále sílil, *Jestřáb* stál pořád ještě zakotven.

Ale právě v tom okamžiku, co toto prolétlo kapitánovi hlavou, clipper zvlášť silně poskočil a byl stržen dozadu, od příde se ozvalo ostré řinčivé lupnutí a vzápětí bocman Jegor Mitrič se úprkem přihnal na zadní palubu a zakřičel hromovým hlasem:

„Kotevní řetězy praskly!“

Jakoby samou radostí, že je volný, *Jestřáb* poskočil, stočil se po větru a byl unášen dozadu.

Okamžitě byla shozena *záložní* kotva a ta loď nakrátko zadržela. Chvíli se zmítala na místě a potom znova pocítila svobodu. I toto lano se přetrhlo, jako by je přešmikl nožem.

„Plnou parou vpřed! Na levou stranu paluby!“ zavelel zvučně a pevně kapitán, náhle bledý jako stěna.

Sláva bohu! Stroje spustily a za zádí zavířil šroub. Nebezpečný pohyb lodi se podařilo zastavit a natočit ji proti větru.

Kapitánova vážná tvář se vyjasnila. Ale ne na dlouho.

Přestože stroj pracoval na nejvyšší výkon, *Jestřáb* se stěží držel proti nelítostnému větru na místě. Vichr sílil a začal loď zřetelně přetlačovat.

„Plnou parou vpřed!“

Stroj ze sebe vydával všechno, ale zápas s tak pekelným uragánem byl beznadějný.

„Kéž by ten víchr zeslábl!“

Vtom se zád' otrásla, jako by narazila na nějakou překážku, šroub přestal rozrážet vodu – ve chvíli, kdy clipper pravděpodobně zádí škrtl o skalisko, se zlomil.

Zcela bezmocný, bez šroubu a bez kotev, už neovladatelný kormidlem a natočený bokem k vlnobití, byl *Jestřáb* závratnou rychlostí unášen k dlouhému řetězu skalisek, k sinému zpěněnému hřebeni, který burácel už blízko.

Stroj byl už zbytečný a ztichl.

4

Výkřik plný hrůzy se vydral z množství lidských hrudí a ztuhl na sešklebených tvářích a v široce rozevřených očích, upřených s jakousi nepřičetnou zaujatostí na bílý pruh, který se před nimi vzdouval jako stuha. Všichni v jediném okamžiku pochopili a pocítili neodvratnost záhuby, pochopili, že jen několik málo minut je dělí od jisté smrti. Nikdo z nich nemohl ani na vteřinku pochybovat o tom, že se jejich loď na té dlouhé stěně skalisek, k níž je víchr hnal děsivou rychlostí, rozbije na třísky a že mezi těmi rozběsněnými vodními spoustami není ani stín naděje na záchranu života. Z toho poznání se jim sevřela srdce zoufalstvím a úzkostí, která se zračila i v křečovitě se stahujících, smrtelně bledých tvářích, ve strnulých zřítelnicích a co chvíli v povzdechu plném beznaděje.

Té hrstce námořníků už se zdálo, že se na ně z rachotících, vysokých, olověně šedých vln, které čišely ledovým dechem a divoce tančily kolem nebohé lodi, lomcovaly jí, převracely ji z boku na bok jako tříštičku, převalovaly se hřebeny až na palubu a polévaly je ledovou sprškou, že se z nich s bezcitnou krutostí šklebí sama smrt.

Námořníci sundávali čapky, křížovali se a šeptali zsinalými rty modlitby. Některým stékaly po tvářích slzy. Jiní se tvářili podivně nasupeně a vážně. Jeden docela mladičkový námořník, Oparkov, dobrosrdečný, veselý chlapec, který se octl na lodi a

hned na tak daleké plavbě přímo od pluhu a měl z moře nesmírnou hrůzu, náhle pronikavě zaječel, šíleně se rozesmál a podivně mávaje rukama se rozběhl k pažení, vyskočil na ně, a nepřestávají se šíleně smát, skočil do moře a okamžitě zmizel ve vlnách.

Jeho příkladu chtěl vzápětí následovat další, stejně mladý a ze zoufalství pominutý námořník, rozběhl se s divokým křikem k pažení, ale bocman Jegor Mitrič ho popadl za límec a vypálil na něj salvu svých nejtřavnatějších nadávek. Ty nadávky přivedly námořníka k vědomí. Provinile couvl od pažení, rozmáchle se křížoval a vzlykal jako malé děcko.

„Vidíš, tak je to lepší!“ domlouval mu laskavým, zadržlým hlasem Jegor Mitrič, jemuž bylo toho námořnická nekonečně líto. „Na boha myslí, a ne na to, jak si vzít život, ty dřevo vrtaný! A neplač, pánbůh se nad námi možná ještě smiluje,“ dodal konejšivě, ačkoli sám v nejmenším nedoufal v záchranu.

Několik starých lodníků pamětlivých dávných tradic se rozběhlo do kajut a chvatně se převlékalo do čistých košil. Ale hned zas vycházeli nahoru, aby zemřeli s ostatními.

Přestože byli v tak děsivé situaci, nevznikla mezi mužstvem taková panika, jaká v podobných situacích lidi zachvacuje. Námořníky držel na uzdě návyk na přísnou disciplínu na moři i přítomnost kapitána, staršího důstojníka, velitele směny a starého navigačního důstojníka, kteří setrvali na můstku na svých místech, jako by se loď neřítily do jisté záhuby. A tak se jako vyděšené ovce tiskli jeden k druhému v těsném hloučku u hlavního stěžně a s dojmavou, pokornou odevzdaností obraceli zraky střídavě na moře a na kapitána.

Na zadní palubě a pod můstkem stáli důstojníci a jejich tváře byly zsinálé a zkřivené hrůzou. Ještě nedávno tak veselý a rozesmátý poručík Snitkin se klepal, až se celé jeho zavalité tělo otřásalo jako v horečce, a strach mu podlamoval nohy. Chvatně se křížoval, s jakýmsi žalostným zmatkem se rozhlížel po ostatních, a jako by se styděl za svou malomyslnost, pokoušel se o úsměv, ale vycházela mu z něho jakási trpitelská grimasa. Doktor Platon Vasiljevič neustále mhoural, jako by ho náhle rozbolely oči, pak se zase skoro uhranutě vpíjel zraky do moře a znova mhoural. Jeho chytrá, sympatická tvář měla nesmírně zdrcený výraz. V hlavě mu vířily vzpomínky na mladou ženu,

kteřou vřele miloval, a pozdní lítost, že se dal zlákat na tuto plavbu, místo aby odešel ze služby. A aniž si to uvědomoval, opakoval hlasitě znovu a znovu: „Proč?... Proč?... Proč?“ a zas mhoural. Nyrkov, který se ještě před chvílí radoval, jak unikl nebezpečí na člunu, se snažil skrýt svůj děs a strach z neodvratné smrti. Smělý mladý podporučík se hanbil projevit zbabělost před neohroženým, jak měl za to, kapitánem, před důstojníky i mužstvem a vynakládal neuvěřitelné úsilí, aby se zdál klidný a připravený zemřít „jak se sluší na statečného námořníka“. Přitom však cítil, jak mu srdce umdlévá palčivou úzkostí a po zádech přebíhají studené pramínky. „Styď se! Styď se!“ říkal si v duchu a s němou, zoufalou prosbou pozvedal své sametové tmavé oči k nebi, po němž letěla černá ponurá mračna. Ale viděl tam zas jen smrt, která jako by se vznášela nad clipperem. Jiný holobrádek, mladičkový podporučík Arefjev, nemohl uvěřit, že musí zemřít. Proč jenom? Je přece tak mladý, má tolik životní síly! Zrovna ho povýšili na podporučíka, a najednou smrt? Ne, to přece není možné! říkal si a v duchu viděl zároveň svou staříčkou maminku i sestru Soňu, studenta bratra Košťu i tu malou jídelničku s kukačkovými hodinami na zdi, kde je tak příjemně a útulno a kde ho všichni mají tak rádi, a cítil, jak mu proti jeho vůli stékají po tváři slzy. Odvracel se, aby je ostatní neviděli, a marně se pokoušel je zadržet. Starší dělostřelecký důstojník a starší strojník, oba muži v letech, vyběhli na palubu, a když zjistili situaci, vrátili se úprkem do svých kajut a začali schovávat do kapes peníze a cenné předměty. Oba přece měli rodiny v Kronštadu a oba si odříkali kdeco, jen vzácně vyjížděli na břeh, aby příliš neutratili a během plavby něco našetřili pro své blízké. Teprve když si naplnili kapsy a když se s pocitem, že zajistili to nejdůležitější, vrátili na palubu, pochopili, že nezachrání ani úspory, ani cenné předměty a že jejich rodiny osiří. A tak se s jakousi divokou hrůzou v očích rozhlíželi kolem sebe a zároveň si bezděčně ohmatávali kapsy. Otec Spiridonij, tučný, kulatý a hladký jako kocour, který se po postní mnišské stravě vykrmil u bohaté tabule důstojnické jídelny, v povlávající řize a vysokém mnišském klobouku se křečovitě držel sloupku pod můstkem a hlasitě, snad i bezúčelně odříkával roztetelými ústy modlitby a v nepřičetném strachu poučil své velké kulaté oči.

Jak důstojníci, kteří se shlukli na zadní palubě, tak mužstvo, které obstoupilo hlavní stěžeň, nespouštěli oči z kapitána. A ty oči výmluvně říkaly: „Zachraň nás!“

5

Podoben štvanému vlku, bledý a rozzuřený, s planoucíma očima, ale pořád ještě se ovládaje, stál kapitán jako přikovaný k můstku a dychtivým, sveřepým pohledem pátral kolem sebe a hledal způsob, jak zachránit lidi i loď. Palčivě cítil ty pohledy, upírající se na něj prosebně i vyčítavě, a znovu mu projela hlavou myšlenka, že je viníkem jejich zkázy. Bolestně se mu zachvěly svaly na tváři, v té chvíli ztuhlé jako kámen a úděsně vážné. Ale žádná záchrana, jak se zdálo, nebyla. Netrvalo to ještě ani minutu, co byl *Jestřáb* hnán proti skaliskům, ale kapitán, který za tu minutu prožil celou věčnost, s hrůzou zjišťoval, že nevidí východisko... Ještě takových deset minut, a loď narazí na skaliska, kde všechny čeká smrt...

Vtom se jeho pohled zachytil malé zátoky po pravé straně a oči mu zasvítily tak, že rozzářily celou jeho tvář. Vzápětí už vykřikoval zvučným, rozhodným a velitelským hlasem do hlásné trouby:

„Rozviňte plachty! K táhlům! Rychle! Každá vteřina je drahá, chlapi!“ dodal.

Ten rozhodný hlas ve všech probudil neurčitou naději, třebaže zatím nikdo nechápal, proč mají rozvinout plachty.

Jedině starý Lavrentij Ivanovič, už usmířený se smrtí a dál klidně vytrvávající u kompasu, sebou trhl a s obdivným překvapením se podíval na kapitána.

Borec! Dostane nás z toho! ocenil jako starý mořský vlk kapitánovu duchapřítomnost, neboť pochopil, oč jde.

Znova ožil a zadíval se dalekohledem na tu malou zátoku, skoro skrytou za vysokými břehy.

„Dám se vyhodit na břeh!“ vyrazil ostře a radostně kapitán a podíval se na staršího důstojníka a na Lavrentije Ivanoviče.

„Myslím, že je to tam čisté... bez skalisek,“ dodal a ukázal rukou, prokřehlou do ruda, na záliv omývající úžlabinku.

„Vypadá to tak,“ přitakal Lavrentij Ivanovič.

„Jak je hluboko při břehu?“

„Podle mapy dvacet stop.“

„Výborně... Na půl plachet jsme tam v okamžení.“

„Jen aby nám to při takovém vichru nepolámalo stěžně!“
poznámka starší důstojník.

„To je teď moc důležité!“ odsekl mu kapitán, zvedl hlavu a houkl do hlásné trouby: „Tempo, tempo, junáci!“

Ale junáci už se míhali a houpali na ráhnech, pevně objímali nohama šlápnice a v naději na záchranu sami spěchali, aby co nejrychleji uvolnili košové plachty a navázali poutka, přes pekelný vichr, který je mohl strhnout do moře nebo na palubu. V závratné výšce a v ledovém vichru, jednu ruku obemknutou kolem ráhna a přitisknutí k němu celým tělem, dělali druhou, volnou rukou svou pekelně obtížnou práci. Přidržovali se plachet zuby a rozdírali si nehty do krve.

Konečně asi po osmi minutách, během nichž se clipper přiblížil ke skaliskům tak těsně, že z lodi chvílemi rozeznávali i pouhým okem jejich vysoké černé hroty, byly plachty rozvinuty a *Jestřáb*, s košovými plachtami na čtyři poutka a se stěhovkou, jako poslušný, dobře ovládaný kuň nastavil hrud' větru a nakloněný tak, že téměř prorážel pažením vodu, byl nyní prudce unášen ke břehu a strašlivou, zpěněnou stuhu skalisek nechal vlevo za sebou. Všichni se pokřičovali. Všem se nadějí na záchranu rozjasnily tváře a bocman Jegor Mitrič už zas s obvyklou procítěností láteřil kvůli neutažené otěži u stěhovky a ustaraně pošilhával kupředu na prohýbající se stěžně.

„Schovejte do bezpečí své chronometry, Lavrentiji Ivanoviči,“ řekl kapitán, když se přiblížili na dosah ke břehu: „Náraz bude prudký!“

Navigátor odkvapil zachránit chronometry a přístroje.

Clipper letěl jako racek unášený vichrem přímo proti břehu. Na palubě bylo hrobové ticho.

„Teď se podržte, chlapci!“ houkl vesele kapitán a sám pevně sevřel zábradlí. „Povolte košová lanka! Sviňte stěhovku!“

Plachty se zatřepaly a *Jestřáb*, který v plné rychlosti najel přídíl do ústí úžlabinky, se hluboko zařítzl celým trupem do měkkého, písčitého dna.

Na lodi všichni do jednoho obnažili hlavy.

„Díky vám, chlapci, vytáhli jste se!“ chválil kapitán posádku. „Snažíme se, Vaše Vysokoblahorodí!“ odpovídalo radostně mužstvo.

Kapitán dal příkaz vydat po dvou sklenkách vodky na muže a rychle připravit teplou stravu. Potom sešel spolu se starším důstojníkem do podpalubí zjistit poškození lodi. Nebylo velké, do vnitřku skoro nevnikla voda. Náraz poškodil jenom strojovnu a zpřeházel kuchyni.

„*Jestřáb* je ale chlapík, Nikolaji Nikolajiči. Něco vydrží!“

„Dobrá lodička!“ řekl zálibně starší důstojník.

„Dnes ať si mužstvo odpočine, ostatně tady se nám bude dobře stát. Vichřice nás tu nechá na pokoji,“ pokračoval kapitán.

„A zítra začnem od rána pozvolna vykládat náklad a zásoby a vytáhneme clipper ještě dál, abychom mohli klidněji přezimovat a nemuseli se bát odchodu ledů.“

„Rozkaz!“ řekl starší důstojník.

„Vystačíme přece se zásobami do jara?“

„Máme jich na šest měsíců.“

„Takže nás v téhle díře čeká báječná zima,“ poznamenal kapitán a vyšel ze strojovny.

Rozradostnění, šťastní důstojníci, prokřehlí a hladoví jako vlci, sešli do jídelny a začali popohánět sluhy, aby podali vodku a něco k zajedení a honem zatopili. Na oběd zatím nebylo pomyslení. V poškozené kuchyni přišlo nazmar všechno, co kuchař ráno připravil.

„Pěkné San Francisco!“ promluvil po několika minutách pohnutého ticha poručík Snitkin, který se vzpamatoval z úděsu a teď se trochu hanbil před svědky své zoufalé malomyslnosti.

„Děkujte pánubohu, že vás teď nejedí ryby!“ podotkl k tomu Lavrentij Ivanovič a se zřejmou rozkoší do sebe obrátil pořádnou sklenku rumu a zajedl sýrem. „Nebýt chytré hlavy našeho kapitána, byli bychom teď všichni na mořském dně. Jemu můžeme děkovat. Jeho geniálnímu důvtipu. Tomu říkám námořník!“

A starý navigátor do sebe „hodil“ druhou.

Všichni do jednoho s Lavrentijem Ivanovičem souhlasili a podporučík Nyrkov nadšeně zvolal:

„Úplně jsem se do něho dneska zamiloval! Taková duchapřítomnost!“

Právě v tom okamžiku se otevřely dveře. Všichni zmlkli. Vešel kapitán, provázen starším důstojníkem.

„Nuže, pánové,“ prohlásil, odkládaje čepici. „Místo v San Francisku budeme přezimovat tady v tomhle Zapadákově... Co se dá dělat? Neposlechl jsem včera tady váženého Lavrentije Ivanoviče... Nevyplul jsem. A teď se odsud dřív než na jaře nedostaneme... Jakmile se mi naskytne možnost, podám zprávu veliteli eskadry a ten za námi vyšle některou z lodí. Ta nás odtáhne do doku a po opravě se budeme na *Jestřábu* plavit dál... Ale proč se na mě tak divně díváte, pánové?“ dodal náhle, protože ho zarazilo, jak se všichni do jednoho udiveně dívají na jeho hlavu.

„Vy jste zešedivěl, Alexeji Petroviči,“ řekl tiše a s jakousi vřelou úctou Lavrentij Ivanovič.

Skutečně, kapitánova hezká světlá kštice byla skoro šedivá.

„Zešedivěl? No, to není ještě tak hrozné,“ řekl kapitán. „Mohlo to dopadnout mnohem hůř... Tak co, pánové, dovolíte, abych u vás něco snědl?“ zeptal se. „Mám hlad jako vlk!“

Jeden přes druhého mu radostně začali nabízet místo na pohovce.

Na jaře připlul pro clipper sám admirál na korvetě *Sídlo* a vyslovil v rozkaze poděkování jeho kapitánovi za vynalézavost a odvahu, „s níž zachránil v kritických okamžicích posádku i svěřené mu plavidlo“. Několik dní nato byl *Jestřáb* otažen do Hongkongu a po opravě v docích, už za měsíc, štíhlý a krásný, plul k australským břehům.

CHŮVA

1

Jednoho jarního rána, když v kronšadtském přístavu byla dávno v plném proudu práce na přípravě lodí pro letní plavební sezónu, vstoupil do jídelny nepřítel velkého bytu kapitána druhé třídy Vasilije Michajloviče Luzgina důstojnický sluha určený k vykonávání povinností komorníka i kuchaře. Jeho jméno bylo Ivan Kokorin.

Ivan na sobě potahoval usmolený černý pláštěček, který si právě navlékl přes námořnickou blůzu, a ohlásil svým hebkým, úlisným tenorkem: „Milostivá paní, přišel nový sluha. Milostpán ho posílá z jejích lodí.“

Paní, hezká mladá blondýnka s velkýma šedýma očima, seděla u samovaru ve světle modrém župánku, s malým čepečkem, který jí zakrýval neupravené světle rusé vlasy svázané do uzlu, a pila kávu. Vedle ní na vysoké židli s nechutí usrkoval mléko a komíhal nohama černooký hošík přibližně sedmi nebo osmiletý, v červené blůze se zlatými portami. V pozadí stálo s batoletem na rukou mladé, útlounké, zakřiknuté děvče, bosé a oblečené do silně unošených kartounových šatiček. Nikdo jí neřekl jinak než Aňutka. Byla to jediná nevolnice Luzginové, která ji dostala sotva odrostlou jako součást věna.

„Ty toho sluhu znáš, Ivane?“ zvedla k Ivanovi hlavu paní.

„Neznám, milostivá paní.“

„Jaký dělá dojem?“

„Neotesanec, že to dál nejde! Mořský vlk, který nemá žádné chování, milostivá paní!“ odpověděl Ivan a pohrdlivě našpulil své kypré, šťavnaté rty.

On sám nepřipomínal námořníka ničím.

Už svým zevnějškem – tělnatý, hladounký a ruměný, nazrzlé vlasy napomádované, pihovatý, hladce vyholená tvář, asi pětatřicetiletý, s malýma očkama zarostlýma v tuku – a značně nenuceným chováním připomínal spíš domovníka zvyklého pohybovat se v blízkosti pánů.

Hned od prvního dne své služby u námořnictva se stal důstojnickým sluhou a od té doby byl stále na břehu a nikdy se nezúčastnil žádné plavby.

Nyní byl v rodině Luzginových už třetí rok, a přestože paní měla velké požadavky, byla s ním spokojena.

„A nevypadá na pijana?“ zajímala se znova paní, která neměla ráda opilé sluhy.

„Takhle napohled ani ne, ale kdo do něj vidí? Ale račte se na něj sama podívat a vyptejte se ho, milostivá paní,“ doporučil Ivan.

„Dobře, pošli ho sem.“

Než Ivan vyšel, krátce, ale něžně se podíval na Aňutku. Aňutka nazlobeně svraštila obočí.

2

Ve dveřích se objevil pomenší, ramenatý snědý námořník s měděnou náušnicí v uchu. Vypadal tak na padesátníka. Upnutý v uniformě, jejíž vysoký límec se mu zařezával do brunátného krku, působil nemotorným a pramálo přitažlivým dojmem. Opatrně překročil práh, podle předpisu se před nadřazeným vzorně vypjal do pozoru, maličko na paní vypouklil oči a zkameněl v tom postoji, silné, svalnaté a chlupaté ruce, prosáklé černou smolou, přitisknuté ke švům kalhot.

Na pravé ruce mu chyběly dva prsty.

Tenhle námořník, snědý jako cikán, s drsně působící nehezkou, lehce podobanou a červenou tváří, s bujnými licousy a kníry černými jako smola a s hustým, huňatým obočím, které dodávalo jeho typickému vzezření lodníka trochu nasupený vzhled, zřejmě na paní nezapůsobil nikterak sympaticky.

To nemohl vybrat někoho lepšího? pomyslela si, rozzlobená na manžela, že jí posílá takového neotesance.

A prohlédla si námořníka, který před ní strnule stál, ještě jednou: teď si všimla i jeho trochu křivých nohou s velikánskými, doslova medvědími chodidly i toho, že mu chybějí dva prsty, ale hlavně jeho nosu – rozplácělého a masitého, jehož karmínová barva v ní vzbuzovala nejhorší obavy.

„Zdravím tě!“ řekla konečně nespokojeným, chladným tónem a její velké šedé oči hleděly přísně.

„Zdravičko přeju, Vaše Vysokoblahorodí!“ zaryčel námořník sytým basem, neuváživ zřejmě rozměry pokoje.

Paní sebou polekaně trhla.

„Nekřič tolik!“ řekla přísně a podívala se, jestli se nevyděsilo děcko. „Nejsi přece na ulici, ale v domě. Mluv tišeji.“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“ odpověděl námořník mnohem tlumenějším hlasem.

„Ještě tišeji. Dokážeš mluvit tiše?“

„Vynasazím se, Vaše Vysokoblahorodí!“ řekl úplně tiše a zaraženě, neboť už tušil, že ho paní bude „sekýrovat“.

„Jak se jmenuješ?“

„Fedos, Vaše Vysokoblahorodí.“

Paní stáhla tvář, jako by ji bolely zuby. Jak nelibozvučné jméno!

„A příjmení?“

„Čížek, Vaše Vysokoblahorodí!“

„Jak?“ přeptala se paní.

„Čížek... Fedos Čížek!“

Paní i hošík, který už dávno ztratil zájem o mléko a nespouštěl zvědavé a trochu vyděšené oči z toho rousatého námořníka, se museli usmát, Aňutka dokonce vyprskla do dlaně, tak málo šlo to jméno k jeho zjevu.

Také na vážné, uctivě ztuhlé tváři Fedose Čížka se objevil neobyčejně dobrácký a příjemný úsměv, jakoby potvrzující, že on sám pokládá své příjmení za poněkud směšné.

Hošík okamžitě na ten úsměv zabral. Změnil totiž námořníkův nasupený výraz k nepoznání. A jeho výhružně naježené obočí i kníry a licousy už mu nenaháněly hrůzu. Okamžitě vycítil, že Čížek je dobrák, a teď už se mu přímo líbil. Dokonce smolný pach, který se od něho šířil, se mu zdál nadmíru příjemný a mnohoslibný.

Proto řekl matce:

„Nech si Čížka, mami.“

„Taisez-vous!¹⁾“ odbyla ho matka.

A s dřívějším vážným výrazem pokračovala ve výslechu:

---

¹⁾ Mlčte (franc.)

„U koho jsi předtím dělal sluhu?“
 „Já ho ještě jaktěživ nedělal, Vaše Vysokoblahorodí.“
 „Opravdu jsi ještě nikdy nedělal sluhu?“
 „Opravdu, Vaše Vysokoblahorodí. Sloužil jsem přímo na lodi. Námořník v činné službě, Vaše Vysokoblahorodí!“
 „Říkej mi jen milostivá paní, a ne tím svým nemožným Vaše Vysokoblahorodí.“
 „Rozkaz, Vaše... eh, milostivá paní.“
 „Ani ordonancí jsi nikdy nebyl?“
 „Ne, prosím.“
 „A proče tě teď najednou posílají jako sluhu?“
 „To je kvůli těm prstům!“ vysvětlil Čížek a sklopil oči k ruce, u níž mu chyběl palec a ukazovák. „Utrhlo mi je na korvetě, jako na *Poštołce*, zdvihací lano od košovky.“
 „Odkud tě zná můj manžel?“
 „Sloužil jsem s ním tři roky na *Poštołce*, pod jeho velením.“
 To sdělení paní nejspíš uklidnilo. Zeptala se už méně mrzutým tónem:
 „A co vodku? Piješ?“
 „Neodříkám se, milostivá paní.“
 „A piješ hodně?“
 „Nepřeháním to, milostivá paní.“
 Paní nedůvěřivě zavrtěla hlavou:
 „Ale čím to, že máš tak červený nos?“
 „Mám ho takový od narození, milostivá paní.“
 „To není od vodky?“
 „Určitě ne. Někdy ve svátek se napiju, ale vždycky vím o sobě.“
 „Sluha pít nesmí. Ani trochu... Mně jsou opilci z duše protivní. Slyšíš?“ zeptala se nedůtklivě paní.
 Čížek se na ni podíval trochu udiveně a řekl, jen aby něco odpověděl:
 „Rozkaz!“
 „Pamatuj si to!“
 Námořník zvolil diplomatické mlčení.
 „Řekl ti můj manžel, co u nás máš dělat?“
 „Ne, prosím. Jenom mě sem poslal.“
 „Budeš všude doprovázet tady mladého pána,“ pokývla paní hlavou k hošíkovi. „Budeš mu dělat chuvu.“

Čížek se přívětivě podíval na hošíka a hošík na Čížka. Oba se usmáli.

Paní začala sluhovi vypočítávat jeho opatrovatelské povinnosti.

Bude mladého pána budit každý den v osm, obleče ho a celý den se od něho nehne ani na krok a bude ho chránit jako oko v hlavě. Denně s ním bude chodit na procházku. Ve volném čase vypere jeho prádlo...

„Prát umíš?“

„Peru si svoje prádlo sám!“ řekl Čížek a v duchu usoudil, že milostpaní nevynechá dovtipností, když se ptá námořníka, jestli umí prát.

„Všechny další podrobnosti ti vysvětlím později. Teď mi ale řekni: je ti jasné, co od tebe budeme vyžadovat?“

V námořnickových očích se mihl sotva postřehnutelný úsměv. To snad není žádné umění, říkal, zdálo se, ten úsměv.

„Úplně jasné, milostivá paní!“ prohlásil Čížek, poněkud sklíčený jak paniným slavnostním tónem, tak vším tím dlouhým vysvětlováním, které ho utvrdilo v názoru, že milostivá paní nemá moc jasno v hlavě, když tolik „mele klapačkou“.

„A děti máš rád?“

„Proč bych neměl, milostivá paní. Dítě je zkrátka... dítě. Co od něj můžete chtít!“

„Jdi si teď do kuchyně a počkej tam, až se vrátí můj manžel... Řeknu ti potom rozhodnutí, jestli si tě nechám, nebo ne.“

Přesvědčen, že na námořníka v uniformě se sluší za všech okolností vystupovat v úloze úzkostlivého strážce předpisů, provedl Čížek vzorně čelem vzad, vyšel z jídelny a odtud na dvůr vykourit si dýmčičku.

3

„Tak co, Šuro, mně se zdá, že tobě se ten neotesanec líbí?“

„Líbí, mami. Vid', že ho vezmeš?“

„Chci se ještě zeptat tat'ky, jestli moc nepije.“

„Ale vždyť ti říkal, že ne.“

„Copak mu mohu věřit?“

„Jak to?“
„Je to námořník... prost'áček. Takový ti zalže jako nic.“
„A umí vyprávět pohádky? Bude si se mnou hrát?“
„Jistě umí a hrát si s tebou musí.“
„Ale Anton neuměl ani si se mnou nehrál.“
„Anton byl lenoch, pijan a hrubec.“
„Proto ho posílali k posádce, mami?“
„Ano.“
„A tam vždycky dostal bití?“
„Aby se polepšil, zlatíčko.“
„Vracel se vždycky hrozně nazlobený. Nechtěl se mnou ani mluvit!“
„Protože to byl špatný člověk. Byl nepolepšitelný.“
„A kde je Anton teď?“
„To nevím.“
Hošík se na chvíli zamyslel a potom řekl s vážnou tváří:
„Viš co, maminko, jestli mě máš ráda, tak Čížka nikdy neposílej k posádce. Nebo ho tam budou bít jako Antona a on mi taky přestane vyprávět pohádky a bude mi nadávat jako Anton.“
„Copak Anton se opovážil ti nadávat?“
„Říkal mi ty spratku... To je asi něco špatného.“
„To je ale kus ničemy!... Ale proč jsi mi neřekl, Šuro, že ti tak říká?“
„Ty bys ho poslala k posádce, a mně ho bylo líto...“
„Takoví lidé si nezaslouží lítost... A ty, Šuro, nemáš před maminkou nic tajit!“
Při rozmluvě o Antonovi Aňutka potlačila povzdech.
Na toho mladého, kučeravého Antona, bezstarostného smělce, ale také přítele vodky a pak vyzývavého chvastouna, který opatroval mladého pána dva měsíce, měla ty nejpříjemnější vzpomínky.
Zamilovala se do mladého důstojnického sluhy až po uši a proplakala mnohou chvíli, když pán na naléhání paní posílal Antona do kasáren k potrestání. A k tomu docházelo často. Aňutka dodneška s nadšením vzpomínala, jak nádherně hrál na balalajku a jaké písně zpíval. A jaké měl smělé oči. Jak si nenechal nic líbit ani od paní, zejména když něco vypil. Aňutka tajně trpěla, uvědomovala si beznadějnost své lásky. Anton ji neuznal za hodnu nejmenšího zájmu a dvořil se komorně ze sousedství.

Oč byl milejší než tenhle panin našeptavač, protivný zrzoun Ivan, který ji sužuje svými lichotkami. Myslí si o sobě kdovíco, prevít ryšavý! Co se jí v kuchyni naotravuje...

V té chvíli se batole probudilo a začalo usedavě plakat. Aňutka s ním začala rychle přecházet sem a tam, houpala je na rukou a jasným, příjemným hláskem mu prozpěvovala.

Děcko nepřestávalo plakat. Aňutka ustrašeně pošilhávala po milostpaní.

„Podej mi ho, Aňutko! Ty jsi mi pěkná chůva!“ okřikla ji podrážděně mladá žena a kyprou bílou rukou si rozepínala límeček župánku.

Jakmile děťátko ucítilo blízkost matčina prsu, okamžitě se utišilo a dychtivě začalo sát. Horlivě dudlalo malými rtíky a vesele před sebe hledělo očima plnými slz.

„Sklid' zatím se stolu! A dej pozor, ať nic nerozsbiješ.“

Aňutka přistoupila ke stolu a začala uklízet, chvatně a se zmatkem přestrašeného tvora.

4

Krátce po dvanácté, když v přístavu odhoukali polední přestávku, vrátil se domů z vojenské základny, kde se vystrojovala *Poštolka*, Vasilij Michajlovič Luzgin, statný, zavalitý, asi čtyřicetiletý brunet s náběhem na břicho a už s lysinou. Přišel v odřeném pracovním kabátě, unavený a hladový.

V témž okamžiku, kdy vstupoval do bytu, byla už přesnídávka na stole.

Kapitán zvučně políbil ženu a syna a vypil rychle za sebou dvě skleničky vodky. Zajedl sleděm a s apetitem hrozně vyhladovělého člověka se vrhl na biftek. Nebylo divu. Od rána od pěti, kdy vypil dvě sklenice čaje, nevezal do úst.

Když utišil hlad, něžně se podíval na svou mladou, půvabnou ženu, už převlečenou, a zeptal se:

„Tak co, Maruško, jak se ti líbí nový sluha?“

„Copak se mi takový sluha může líbit?“

V malých dobráckých černých očích Vasilije Michajloviče kmitlo znepokojení.

„Takový hrubý neotesanec! Na první pohled je vidět, že nikdy nesloužil v žádném lepším domě.“

„To máš pravdu, ale zato je to spolehlivý člověk, Maruško. Znáš ho léta.“

„A ten podezřelý nos! Nejspíš je to pořádný pijan,“ dotírala paní.

„Občas nějakou tu skleničku vypije, ale žádný pijan není, to mi můžeš věřit!“ namítl opatrně a velice mírně kapitán.

A protože dobře věděl, že Maruška nemá ráda, když se jí v něčem odporuje, a je vždycky dotčena k smrti, honem dodal:

„Ostatně, jak chceš. Jestli se ti nelíbí, pošlu ti jiného.“

„Kde ho zas budeš shánět?... Šura nemá s kým chodit na procházku. Mně už je to jedno. Ať tady zůstane, aspoň nějaký čas... Uvidíme, co je to za poklad, ten tvůj Čížek!“

„Jméno má skutečně komické!“ řekl se smíchem kapitán.

„A křestní jméno vesnické, že to dál nejde – Fedos!“

„Klidně mu můžeš říkat jinak, jestli chceš... Nebudeš litovat, Maruško, věř mi! Čížek je poctivý, svědomitý chlapík. Když si připomenu, jaký to byl košový strážný!... Dobrá... ale jestli chceš, pošleme ho zas pryč. Buď vůle tvá!“

Marja Ivanovna dobře věděla i bez mužova ujišťování, že dobrácký a bezelstný Vasilij Michajlovič z lásky k ní dělá všecko, co jí na očích vidí, a jedná jako poslušný otrok, kterého za celých deset let jejich manželství nikdy ani nenapadlo, aby se pokusil svrhnout jho své hezké ženy.

Nicméně pokládala za nutné říct:

„Mně se ten tvůj Čížek sice nelíbí, ale nechám si ho, když si to přeješ.“

„Ale Maruško... Proč? Jestli nechceš...“

„Už jsem řekla!“ prohlásila panovačně Marja Ivanovna.

Kapitánovi už zbývalo jen poděkovat ženě pohledem plným vděčnosti, že mu vyšla tak vstříc. A Šurka byl také celý šťastný, že ho bude opatrovat Čížek.

Pak zavolali nového sluhu znova do jídelny. Opět se hned u dveří vypjal do pozoru a nepřiliš radostně vyslechl oznámení milostivé paní, že si ho tedy nechá.

Hned zítra ráno se k nim přestěhuje i se svými věcmi. Bydlet bude s kuchařem.

„A dnes si zajdi do lázní. Vydrhni si ty své černé ruce!“

dodala mladá žena a trochu štítivě ukázala očima na jeho hrubé, smolou prosáklé ruce.

„Poslušně hlásím, že to naráz nepůjde... to víte, smola!“ vysvětlil Čížek, a jako by se dovolával potvrzení svých slov, obrátil na svého bývalého velitele pohled, který říkal: „Vysvětlí jí to, když ničemu nerozumí!“

„Smola je zažraná do kůže, to chce čas, Maruško... On se vynasnaží dostat ji ven...“

„Ano prosím, Vaše Vysokoblahorodí.“

„A nekřič tolik, Fedosiji... Kolikrát ti to mám říkat!“

„Slyšíš, Čížku? Nekřič!“ podpořil ji kapitán.

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A hled' tady sloužit zrovna tak dobře, jako jsi sloužil na korvetě, Čížku. Dej mi na synka pozor!“

„Provedu, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A vodky se ani nedotkni!“ dodala paní.

„Správně, dej si na to pozor,“ přitakal kapitán, který si uvědomoval zbytečnost svých slov a byl si jist, že Čížek, až se naskytne příležitost, ve vši slušnosti popije.

„A ještě něco, Fedosiji... Slyšíš, budu ti říkat Fedosiji.“

„Jak uznáte za vhodné, milostivá paní.“

„Ne abys říkal všelijaká odporná slova, zvlášť před chlapcem. A když se budou někde na ulici hádat námořníci, odved' mladého pána odtud.“

„Pravdaže, Čížku, nemluv sprostě. Měj na paměti, že nejsi na přední palubě, ale v domě!“

„Neračte se obávat, Vaše Vysokoblahorodí.“

„A poslouvej paní na slovo. Udělej všechno, co ti rozkáže. Neodmlouvej!“

„Rozkaz, Vaše Vysokoblahorodí!“

„A bůh tě chraň, Čížku, aby ses opovážil být na paní hrubý. Za sebemenší hrubost z tebe dám sedřít kůži!“ pokračoval přísně a energicky kapitán. „Jasně?“

„Jasně, Vaše Vysokoblahorodí!“

Chvíli bylo ticho.

Snad už dají pokoj, pomyslel si Čížek.

„Potřebuješ ho ještě, Maruško?“

„Nepotřebuju.“

„Tak můžeš jít, Čížku. Řekni šikovateli, že jsem tě přijal,“

řekl kapitán dobrácky, jako by mu ještě před minutou nebyl hrozil, že z něho „sedře kůži“.

Čížek vyšel z jídelny jako z parní lázně a po pravdě řečeno velice zklamán svým bývalým velitelem.

Nebylo divu.

Na lodi vypadal jako udatný junák, zvláště když stál na můstku při poplachu nebo udílel rozkazy při rozbouřeném moři, ale tady, vedle své ženy, byl úplně jiný, připomínal spíš poslušné telátko. A ještě něco – ve službě byl dobrák, tloukl lidi jen zřídka a uvážlivě, nikdy pro nic za nic. Ale tentýž velitel je tady kvůli své blondýnce schopen sedřít z lidí kůži.

Ta ženská je metr a všechny tady komanduje, usoudil Čížek s troškou přezíravého soucitu se svým bývalým kapitánem.

To abych skákal podle ní, řekl si v duchu.

„Tak co, stěhujete se k nám, krajane?“ zastavil ho v kuchyni Ivan.

„Tak, tak, k vám,“ odušil dost suše Čížek, který neměl důstojnické sluhy a ordonance nikdy v lásce a viděl v nich z hlediska opravdových námořníků povaleče.

„Místa je tu dost... světnice je velká. Není libo doutníček?“

„Díky, kamaráde. Já kouřím jen dýmčičku... Zatím na shledanou.“

Cestou k posádce Čížek přemítal, že dělat sluhu, a ještě k tomu u takové „semetriky“, jako je Luzginová, bude tvrdý chlébíček. A vůbec, život u pánů ho pramálo lákal.

A trpce zalitoval, že mu košové lano utrhlo prsty. Mít ty prsty, byl by zůstal řádným námořníkem až do výslužby.

„A zatím: vodky se ani nedotkni! Ta si to panečku vymyslela, pěkně děkuju!“ bručel si nahlas, když se blížil ke kasárnám.

5

Nazítří asi v osm ráno se Čížek přestěhoval k Luzginovým i se svými svršky – malým dřevěným kufírkem, matrací, polštářem v čistém růžovém kanafasovém povlaku, který mu nedávno darovala kmotra bocmanová, a balalajkou. Když všechny ty věci složil v koutě kuchyně, svlékl se z těsné uniformy, natáhl si

námořnickou blůzu, nazul střevíce a předstoupil před paní domu, připraven ujmout se své nové funkce chůvy.

V daleko volnější blůze s širokým ležatým límcem, který odhaloval silný, šlachovitý krk, a v širokých kalhotách měl Čížek úplně jiný, nenucený, ba svým způsobem sympatický vzhled nebojácného zkušeného námořníka, který si ví rady v každé situaci. Všecko na něm sedělo jako ulité a působilo spořádaným dojmem. I vůně se od něho šířila, aspoň Šurkovi se to zdálo, zvláštní a příjemná – smola a machorka.

Paní si Čížka i jeho oděv pozorně prohlédla a shledala, že nový sluha docela ujde a nepůsobí už tak odpudivým a vesnickým dojmem jako včera. Ani se už netváří tak nasupeně.

Jenom jeho začernalé ruce ji ještě pobuřovaly. Štítivě na ně ukázala očima a zeptala se:

„Vykoupat ses byl?“

„Ano, byl, milostivá paní!“ A jako by se hájil, dodal: „Najedenkrát se z nich smola dostat nedá. To je nemožná věc.“

„Tak si je aspoň častěji myj. A udržuj je v čistotě.“

„Rozkaz!“

Mladá paní potom spočinula pohledem na Čížkových plátěnkách a přísně upozornila:

„A ne aby ses ještě někdy v tomhle bytě ukazoval bos. Tady nejsi na palubě mezi námořníky!“

„Provedu, milostivá paní.“

„A teď si jdi vypít čaj. Tady máš kostku cukru.“

„Poníženě děkuju!“ odpověděl námořník a opatrně, aby se svými prsty nedotkl bílých prstů milostivé paní, si vzal kostku.

„A nevysedávej v kuchyni dlouho. Příklad za Alexandrem Vasiljevičem.“

„Ano, příjď brzy, Čížku!“ poprosil Šurka.

„Za moment jsem u vás, Alexandře Vasiljiči!“

Čížek a Šurka se hned od prvního dne náramně spřátelili.

Šurka námořníka zavedl nejdříve do dětského pokoje a ukázal mu své hračky. Měl jich spoustu. Některé udivily i Čížka. Prohlížel si je se zájmem, který hošíkovi velice lahodil. Čížek hned slíbil, že polámaný mlýnek a pokaženou lokomotivu spraví, aby zas byly v pořádku.

„Ano?“ protáhl nedůvěřivě Šurka. „Myslíš, že to dokážeš?“

„Proč ne? Zkusím to.“

„A pohádky umíš taky vyprávět, Čížku?“

„Pohádky taky umím.“

„A budeš mi nějaké vyprávět?“

„Proč bych vám je nevyprávěl? Až bude příhodná chvíle, povím vám i pohádku.“

„A já tě za to budu mít rád, Čížku!“

Námořník místo odpovědi pohládl drsnou rukou hošíka po vlasech a jeho oči pod hustým naježeným obočím se neobyčejně vlídně a jasně usmívaly.

Taková familiárnost nebyla Šurkovi, který se od maminky něco naposlouchal, aby si držel služebnictvo od těla, nejen nepříjemná, ale naopak si ho tím Čížek ještě více získal.

A řekl přitlumeným hlasem:

„Víš co, Čížku?“

„Copak, mladý pane?“

„Já na tebe nikdy nebudu žalovat mamince!“

„A proč byste na mě žaloval? Já vám přece nebudu ubližovat. Copak se smí ubližovat dítěti? To je ten největší hřích. Ani zvíře neublíží svému mláděti... No, a kdybychom se náhodou přece jen nepohodli,“ pokračoval Čížek s dobráckým úsměvem, „vyřídíme si to mezi sebou i bez maminky. Tak je to lepší, mladý pane. Načpak na sebe budeme zbytečně donášet? To je moc špatná věc, kamaráde, tohle donášení... To je ta nejhorší věc!“ dodal námořník, ohnivý vyznavač námořnických tradic, přísně zapovídajících donášení.

Šurka souhlasil, že to není pěkné, vždyť totéž nejednou slyšel i od Antona a od Aňutky, a honem vysvětlil, že nežaloval, ani když mu Anton řekl, že je „spratek“, protože nechtěl, aby ho poslali do kasáren, kde dostával bití.

„A stejně ho tam často posílali... Mluvil hrubě s maminkou. A často byl opilý!“ svěřoval se hošík spikleneckým tónem.

„To jste dobře udělal, mladý pane. Moc dobře!“ říkal skoro něžně Čížek a pochvalně poplácal Šurku po rameni. „Vašemu dětskému srdíčku se zzelelo člověka. Vždyť ten Anton se opravdu provinil. Copak si někdo může zchlazovat záhu na dítěti? Hlupák je to, učiněný hlupák! Ale vy jste mu tu jeho hloupost prominul, ačkoliv ve vašich letech máte vy právo dělat hlouposti... Jste pašák, mladý pane!“

Šurka byl jeho chválou zřejmě polichocen, i když se zásadně rozcházela s matčíným důtklivým naučením, aby před ní nic neskrýval.

A Čížek se obezřetně posadil na truhlu a pokračoval:

„Kdybyste byl tenkrát mamince řekl, jak vám Anton nadává, byli by ho ztloukli do němoty... To mi můžete věřit!“

„Jak to? Copak by opravdu oněměl?“

„To se jen tak říká,“ pousmál se Čížek, „když někoho tlučou hodně dlouho. Až někdy neví o sobě.“

„A tobě tak někdy natloukli, Čížku?“

„Mně? Někdy taky... Já už toho prožil...“

„A bolí to moc?“

„To víš, žádná slast to není...“

„A kvůli čemu?“

„Kvůli službě... to je jasné. Oni se s ničím moc nevyšetřovali.“

Šurka chvíli mlčel, zřejmě se chtěl Čížkovi také svěřit s něčím zajímavým. Nakonec řekl vážně a trošku tajemně:

„Já už taky dostal bití, Čížku.“

„Ale to snad ne, chudáčku... tak maličký?“

„Maminka mi nabila. A mě to taky bolelo.“

„A pročpak vás bila?“

„Jednou za to, že jsem jí rozbil její hrneček, a podruhé, že jsem byl neposlušný... Ale neříkej to nikomu, Čížku!“

„To víte, že neřeknu, milánku, nikomu to neřeknu!“

„Tatka mi nenabil ani jednou.“

„To je dobře... K čemu je bití!“

„Ale Peťku Goldobina – znáš admirála Goldobina? – tak Peťku zas bije jedině jeho taťka. A často!“

Čížek pohoršeně zavrtěl hlavou. Nebyla to tedy žádná náhoda, že ani námořníci neměli toho Goldobina rádi. Pes, že to dál nejde!

„A na *Poštolce* taťka námořníky trestá?“

„Jinak to nejde, mladý pane.“

„A taky je bije?“

„Někdy. Ale váš tatínek je hodný člověk. Námořníci ho mají rádi.“

„Aby neměli! Je hrozně moc hodný... Ale co kdybychom se šli projít, Čížku!“ změnil náhle hošík téma rozmluvy a obrátil

přimhouřené oči k oknu, od něhož proudilo do dětského pokoje jasné světlo.

„Proč ne, projdem se... Sluníčko se jen směje, člověk pookřeje.“

„Ale musím se zeptat maminky.“

„Samozřejmě, dovolíme se. My se taky musíme dovolovat velitelů!“

„Myslíš, že mě pustí?“

„Proč by nepustila?“

Šurka odběhl, ale za chvíli byl zpátky a vesele zahlaholil:

„Pustila mě! Jenom mi nařídila, abych si vzal teplý kabát a přišel se jí ukázat. Obleč mě, Čížku! Tamhle visí kabát... je tam i čepice a šála...“

„To je nějakého šatstva, mladý pane... Jako do mrazu!“ usmál se Čížek, když hošíka oblékal.

„Já říkal, že je horko.“

„To se ví, bude vám horko.“

„Ale maminka nedovolí, abych si vzal jiný... Prosil jsem ji... Tak, a jdeme k mamince!“

Paní si Šurku prohlédla a pak připomenula Čížkovi: „A dej na mladého pána pozor... Ať někde neupadne a neuhodí se!“

Copak ho uhlídám? Jako by to bylo bůhvíjaké neštěstí, kdyby upadl! řekl si v duchu Čížek, který vůbec neschvaloval panina nerozumná slova, a s oficiální zdvořilostí odpověděl:

„Rozkaz!“

„Tak tedy jděte!“

Oba odešli z ložnice spokojení. Aňutka, chovající děťátko, je provázela závistivým pohledem.

„Počkejte na mě vteřinečku v předsíni, mladý pane... Jenom se přezuju.“

Čížek odběhl do světničky za kuchyní, přezul se do holínek, vzal si prošívaný kabát a čepici. Vyšli spolu na velký dvůr, za nímž začínal sad s vyrážejícími zelenými pupeny na holých stromech.

Venku bylo nádherně.

Jarní sluníčko se přátelivě smálo z jasně modré oblohy, po níž táhly rozcuchané sněhobílé obláčky, a už hezky připékalo. Vzduch byl ostrý a silný, plný svěžích vůní a pachů – bylo cítit hnůj a dík sousedství kasáren i zelňačku a černý chléb. Ze střech kapala voda, blyštěla se v každém dolíku a razila si potůčky na holé, pařící se zemi, na níž začínala prorážet sporá travička. Všechno zrovna bobtnalo životem.

Kolem stodoly se brouzdaly s veselým kvokáním slepice a neúnavný pestrý kohout si s vážnou a důležitou tváří vykračoval po dvoře, a když našel zrnko, počastoval jím některou ze svých družek. U kaluží káchaly kachny. Hejno vrabců co chvíli zalétalo ze sadu na dvůr a poskakovalo, cvrlikalo a pronikavě se hašteřilo. Po střeše stodoly se procházeli holubi, rozprostírali na slunci popelavé peří a něco si vrkali. Na nejslunnějším místě u sudu s pitnou vodou podřimoval velký rezavý pes a chvílemi zacvakal zuby, jak chňapal po blechách.

„To je krása, Čížku!“ zajásal Šurka plný radosti ze života a jako hříbě puštěné do výběhu se rozběhl, co mu nohy stačily, přes dvůr ke stodole, až tím vyplašil vrabce i slepice, které odtud pelášily jako divé a svým zoufalým kvokáním přinutily kohouta, aby se zastavil a nechápavě zvedl nohu.

„Moc hezky je!“ přitakal námořník.

A posadil se na překlopený soudek u stodoly, vytáhl z kapsy malou dýmčičku a pytlík s tabákem, nacpal si a upěchoval drobnou machorku křivým palcem, zapálil si a se zjevnou rozkoší začal pobabávat a rozhlížet se po dvoře – se slepicemi a kachnami, psem, travičkou i potůčky – rozhlížel se tím bystrým, láskyplným pohledem, jakým se dovedou dívat lidé, kteří mají rádi přírodu i němou tvář.

„Dejte pozor, mladý pane!... Nešlápněte do louže... To je nějaké vody... I kachnám to stačí.“

Šurku běhání rychle omrzelo a přisedl k Čížkovi. Hošíka to k němu doslova přitahovalo.

Strávili na dvoře skoro celý den, domů zašli jenom na svačinu a na oběd, a Čížek za ten den projevil tolik znalostí a tak dovedl

všecko vysvětlit, ať o slepicích nebo o kachnách, o beránkách na nebi, že Šurka byl údivem celý bez sebe a pocítil přímo nábožnou úctu k takovému bohatství vědomostí svého opatrovatele. Pořád jen žasl, odkud to Čížek všecko zná.

Před hošíkem jako by se na tom dvoře otevřel celý svět. Poprvé se vnímavě podíval na všecko, co tu bylo a co náhle uviděl v tak zajímavém světle. A celý nadšený poslouchal Čížka, který vyprávěl o zvířátkách nebo o travičce tak, jako by byl sám zvířátko nebo tráva, tak hluboko viděl do jejich života.

Popud k rozmluvě o těch věcech zavdal Šurkům nezbedný kousek. Hodil kamenem po kachně a zasáhl ji. Poplašeně zakáчала a uskočila.

„To není správné, mladý pane!“ potřásl hlavou námořník a sraštil svoje huňaté obočí. „Neděláte dobře,“ protáhl s laskavou výčitkou v hlase.

Šurka se začervenál a nevěděl, jestli se má urazit, nebo ne. Proto se zatvářil, jako by Čížkovu poznámku neslyšel, a s hraně zaujatým výrazem začal shrnovat nohou hlínu do stružky.

„Pročpak jste ublížil té němé tváři? Teď má, chudinka,

chromou nohu a říká si: Co jsem udělala tomu chlapci, že mě z ničeho nic uhodil? A šla si postěžovat k svému kačerovi.“

Šurkovi bylo trapně. Dobře věděl, že udělal špatnost, ale zároveň ho zaujalo, že Čížek mluví tak, jako by kachny přemýšlely a mohly si stěžovat.

A jako všechny ješitné děti, které nerady přiznávají svou vinu, neodpověděl k věci, ale řekl povýšeně:

„Co to povídáš, Čížku? Copak kachna může myslet, a ještě k tomu si stěžovat?“

„A co myslíte? Každý živý tvor jistě chápe a něco si myslí. A taky se svou řečí s druhým dorozumívá... Jen se podívejte na toho vrabčáka, jak zacvrlikal!“ ukázal Čížek nepatrným pohybem hlavy na vrabce, který zalétl na dvůr ze sadu. „Snad si nemyslíte, že cvrliká jen tak! Kdepak, příteli milý, to objevil něco k snědku a svolává kamarády: Polet'te honem, bráškové milí, polet'te hodovat společně! Všichni najednou... Je to jenom vrabčák, ale jak vidět, i on cítí, že se nehodí, aby si pochutnával sám... Mám já, měj i ty, a ne se cpát, aby ostatní neviděli!“

Šurka si k němu přisedl na soudek, zřejmě zaujat jeho slovy.

A námořník pokračoval:

„Nebo si vezme psa... tamhletoho Voříška. Myslíte, že mu bylo jedno, když ho dneska při obědě Ivan z furiantství polil vřelou vodou? Našel si na koho se vytahovat! Na psa, povaleč nestydatý!“ rozhořčoval se. „Teď už Voříšek jistě do kuchyně nohou nepáchne. Bude se jí vyhýbat na sto honů. Protože ví, co ho tam čeká... Ale nás se bát nemusí!“

A Čížek přivolal huňatého, zdaleka ne čistokrevného psa s chytrou tlamou pokynem ruky k sobě, pohladil ho a mluvil k němu:

„Tak co, kamaráde, ten hlupák tě zřídil, vid'?... Ukaž hřbet!“

Voříšek mu olízl ruku.

Námořník psovi šetrně ohledal hřbet.

„No, není to tak hrozné, pejsku. Skučel jsi spíš vzteky, vid'?... Ale neměj strach, já tě nedám!“

Pes mu znova olízl ruku a vesele zavrtěl ocasem.

„Vida, jak i on rozumí laskavému slovu. Jen se podívejte, mladý pane. A kdyby jen pes! I ten hmyz všecko chápe, jenom

řít to neumí. Nebo travička! Div že nevypískne, když na ni člověk šlápne.“

Hovorný Čížek toho ještě napovídal a Šurka okouzleně poslouchal. Jen příhoda s kachnou ho pořád hnětla a s obavou se zeptal:

„Neměli bychom se podívat na tu kachnu, Čížku? Co když má zlomenou nohu?“

„Ne, podívejte se, nic jí není. Tamhle se kolíbá... Vyléčila se i bez felčara!“ zasmál se námořník, a protože pochopil, že je hošíkovi hanba, pohladil ho po vlasech a dodal: „Už se na tebe nezlobí, kamaráde. Odpustila ti!... A zítra jí přinesem chleba, jestli budeme smět zas ven.“

Šurka už byl do Čížka zamilovaný. A v pozdějších letech častokrát Čížka srovnával se svými učiteli a zjišťoval, že se mu žádný nevyrovnal.

Mezi osmou a devátou námořník Šurku uložil a začal mu vyprávět pohádku. Hošík byl tak ospalý, že ji nedoposlechl do konce, ale než usnul, ještě řekl:

„Já už nebudu ubližovat kachničkám... Dobrou noc, Čížku! Já tě mám moc rád!“

Ještě ten večer si námořník začal zařizovat svůj kout ve světničce u kuchyně.

Svlékl se a jen ve spodkách a v kartounové košili otevřel svůj dřevěný kufřík, jehož víko bylo zespoda polepené lacinými barvotisky a štítky z kosmetických kelímků. Reprodukce obrazů ani knižní ilustrace tehdy ještě neexistovaly... Potom zavěsil malé zrcadlo a ručník, položil na dřevěnou kostru, nahrazující postel, svou tenkou matráčku, přetáhl přes ni prostěradlo a zastlal ji bavlněnou pokrývkou.

Když byl se vším hotov, spokojeně se rozhlédl po svém novém koutku, zul se, usedl na postel a zapálil si dýmku.

V kuchyni ještě dokončoval práci Ivan, který právě odstavil samovar.

Nahlédl do světničky a zeptal se:

„Copak nebudete večereť, Fedosi Nikitiči?“

„Děkuju, nechci.“

„Aňutka taky nechce. Vidím, že budu muset povečeřet sám... Nechcete aspoň čaj? Cukr je u mne vždycky k mání!“ mrkl na něj s trochu podšitým výrazem.

„Ani ne, děkuju... Nebudu.“

„Jak je libo!“ řekl skoro uraženě Ivan a odešel.

Nový spolubydlící se mu nelíbil, hrozně nelíbil. Ivan se naopak stejně nezamlouval Čížkovi. Námořník měl dávný odpor k důstojnickým sluhům a ordonancím, a tenhle vychytralý, drzý kuchař mu byl zvlášť protivný. Mimořádně ho dráždily různé dvojsmyslné vtipy, kterými Ivan častoval u oběda Aňutku. Čížek seděl u stolu zamlkle a jenom se mračil. Ivan ihned pochopil, proč se „chlapec námořnická“ zlobí, a přestal, ale snažil se Čížka ohromit „vybraným chováním“ a vychloubáním, jak s ním jsou páni spokojeni a jak si ho oba, milostpaní i milostpán, váží.

Čížek však vytrvale mlčel, v duchu dospěl k názoru, že Ivan je povrchní člověk. Ale když viděl, jak Ivan ublížil Voříškovi, to už mu vyčetl, že je nesvědomitý, a dodal:

„Tebe by tak měl někdo opařit! To si říkáš námořník?“

Ivan to přešel žertem, ale potají už měl na Čížka vztek, protože ho usadil před Aňutkou, která s námořníkem zřejmě souhlasila.

„Ale už je čas na kutě!“ prohlásil Čížek, když dokouřil dýmčičku.

Vstal, pokřižoval se a uložil se ke spaní. Ale ještě dlouho nemohl usnout, hlavou se mu honily myšlenky na patnáctiletou službu na moři a na nový život, který začíná.

Chlapec je hodný, ale jak vydržím s tamtěmi – s „blondýnou“ a s „povalečem“? ptal se s obavou. Ale pak si řekl, že nějak bylo, nějak bude, a to rozhodnutí ho uklidnilo natolik, že konečně usnul.

7

Fedos Čížek, jako většina námořníků oné doby, kdy nevolnictví dožívalo své poslední roky a u loďstva, jako ostatně všude, převládala nelítostná surovost, ba krutost v jednání s prostými lidmi, tedy i Fedos Čížek byl velký fatalista, člověk oddaný do vůle osudu.

Celé své životní štěstí, jež tkvělo převážně v ochraně vlastní

tělesné schránky před ranami a bitím a obličejem před vážným poškozením, neboť lehké pokládal za poměrný úspěch, budoval Čížek nejen na svědomitém výkonu svého těžkého námořnického povolání a na dobrém chování v rámci na něj kladených požadavků, nýbrž především na tom, „jak pánbůh dá“.

Tato výlučná naděje v pánaboha, v níž bylo cosi dojmavého a která je vlastní jedině prostým ruským lidem, řešila Čížkovi všechny jeho problémy a pochybnosti stran jeho současného i budoucího osudu a byla snad jedinou záchranou před tím, aby člověk, řečeno Čížkovými slovy, „nepropadl zoufalství a neskončil u trestanecké roty“.

A díky té naději zůstával stále řádným námořníkem a přitom klidným stoikem, který ulevoval své duši, když ji příliš pobouřila lidská faleš, nanejvýš pepným láteřením a také jen tehdy, když se vpravdě křesťanská trpělivost ruského námořníka dostala do skutečně kruté zkoušky. Od té doby, co byl Fedos Čížek vrtochem staré statkářky odtržen od pluhu, odveden na vojnu a tam, ačkoliv nikdy neviděl moře, jedině pro svůj malý vzrůst přidělen k námořnictvu, představoval jeho život dost pestrou škálu přechodů od životní pohody k nepohodě, od nepohody k tomu, teď už stěží pochopitelnému nesnesitelnému životu, kterému námořníci trefně říkali „galeje“, a nazpátek od „galejí“ k životní pohodě.

Když „bůh dal“, měl člověk v těch drsných dobách to štěstí, že sloužil pod celkem mírným kapitánem, starším důstojníkem a ostatními veliteli, kteří, když bili nebo dávali bít, věděli „proč a zač“, jak říkal Čížek, a pak i on, jeden z nejlepších košových, si žil klidně a spokojeně, bez obavy z různých překvapení v podobě karabáče, a jeho přirozená dobráckost a smysl pro humor z něho dělaly jednoho z nejveselejších vypravěčů mezi mužstvem.

Jestliže však „bůh dal“ kapitána nebo staršího důstojníka typu, jemuž se v námořnické hantýrce říká „hotový zločinec“ – takového, co za pár vteřin zpoždění při rozvinování nebo svinování plachet dával „sedřít kůži“ všem košovým, ztrácel Čížek dobrou náladu, upadal v zasmušilost a často po takovém krutém výprasku se někde v přístavní krčmě pořádně napil. Přesto však dokázal utěšovat mladé námořníky, kteří příliš klesali na mysli, a s přesvědčivostí, která zněla trochu podivně z úst člověka, jehož hřbet byl plný modrých jizev a krvavých podlitin, říkal:

„Uvidíte, kamarádi, že bůh dá a toho našeho zločince někam přeloží. Jeho nástupce jistě nebude takový zlotřilec. Potom si oddychneme. Žádné utrpení netrvá věčně!“

A námořníci věřili, hrozně chtěli věřit, že „bůh dá“ a zlotřilec bude někam odvelen.

A jejich utrpení se jim zdálo snesitelnější.

Fedos Čížek měl jak ve své rotě, tak na všech lodích, na nichž sloužil, autoritu řádného, a navíc rozumného člověka a zdatného lodníka, který nejednou osvědčil znalost věci a odvalu. Všichni si ho vážili pro jeho poctivost, dobrou povahu a skromnost. Zejména k němu lnuli mladí, bezbranní nováčkové. Nad těmi držel Čížek stále ochrannou ruku a zastával se jich před bocmany a poddůstojníky, když někdy příliš sekýrovali nebo řádili.

Stojí za zmínku, že když šlo o nápravu takových bocmanů, Fedos poněkud slevoval ze svého fatalismu a nespolehal už jen na to, jak „bůh dá“, nýbrž i na účinnost lidského zásahu, ba především na ni.

V každém případě, když se jeho domluva, s níž se mezi čtyřma očima obrátil na některého nezřízeně surového bocmana, domluva procítěně nabádající „slitovat se nad lidmi“, minula patřičným účinkem a bocman dál rozdával rány hlava nehlava, přistupoval Čížek obvykle k výstraze a říkal:

„Přestaň se vytahovat, bocmane! Pánbůh nemá zpupnost rád. Dej si pozor, kamaráde, aby tě nakonec nepřivedli k rozumu. Jistě víš, jak se to dělá!“

Pokud bocman zůstával k takové výstraze hluchý, pokyvoval Čížek povážlivě hlavou a přísně vražtil obočí. Zřejmě promýšlel nějaké řešení.

Byl sice dobrák od kosti, ale smysl pro povinnost i věrnost nepsanému námořnickému zvykovému právu ho nutily, aby seznával několik důvěryhodných námořníků k tajné poradě o řádění nelidského bocmana, a tento námořnický samosoud obvykle dospíval k rozhodnutí bocmana „poučit“, k čemuž docházelo při nejbližší návštěvě přístavu.

Někde v odlehlé kronšadtské nebo revelské uličce zbili bocmana do bezvědomí a pak ho dopravili na loď. Tehdejšího bocmana většinou ani nenapadlo, aby si stěžoval a někoho udával. Nadřazeným obvykle hlásil, že se v opilosti popral s námořníky z nějaké cizí obchodní lodi, a po takovém vážném

„poučení“ už rozdával rány „velice uváženě“, i když samozřejmě nadával s dřívější virtuositou, která ostatně nikomu nevadila.

A Čížek při podobných příležitostech prohlašoval svým obvyklým dobráckým tónem:

„Dostal za vyučenou, a hned je z něj člověk.“

Čížek sám nechtěl být „šarží“, přičilo se to jeho povaze. Když ho jeden starší důstojník, pod nímž sloužil, chtěl navrhnout k povýšení na poddůstojníka, rozhodně to odmítl.

„Buďte tak laskav, Vaše Blahorodí, a nenuťte mě do té hodnosti!“ prosil tehdy úpěnlivým hlasem.

Starší důstojník se ho udiveně zeptal:

„A proč?“

„Já nemám náuru na to, abych byl šarže, Vaše Blahorodí. Žádná hodnost by mi neseděla. Buďte od té dobroty a dovolte mi, abych směl sloužit dál jako lodník!“ raportoval Čížek, aniž však blíže vysvětlil pohnutky svého odmítnutí.

„Prosím... Když ne, tak ne. Chtěl jsem tě nějak odměnit.“

„Budu se dál snažit, Vaše Blahorodí! Jsem vám velice vděčný, Vaše Blahorodí, že mi dovolíte, abych zůstal prostým lodníkem.“

„Zůstaň si, když jsi takový blázen!“ řekl starší důstojník.

A Čížek odešel z jeho kajuty rozradostněný a spokojený, že unikl hodnosti, která by ho nutila, aby „štěkal“ na své kamarády a přicházel do užšího styku s pány důstojníky.

Kdepak! Od toho radši dál!

Za svou dlouholetou službu prožil Čížek ledacos. Zakusil ran i bití, dostalo se mu chvály i vyznamenání. Poslední tři léta služby na *Poštolce* pod velením Vasilije Michajloviče Luzgina byla nejlepší léta jeho života. Kapitán i starší důstojník byli lidé na tehdejší dobu velice hodní a mužstvo *Poštolky* si celkem nemohlo stěžovat. Nebyli denně bití ani nežili v ustavičném strachu. Nemuseli ani snášet nesmyslný námořnický dril.

Kapitán Luzgin znal Čížka jako vzorného přídního košového, a když si ho později vybral jako prvního veslaře na svou kapitánskou šalupu, poznal ho ještě lépe a ještě lépe ocenil jeho svědomitost a přesnost.

A Čížek si říkal, že „bůh dá“ a v klidu a spokojenosti odkrotí s kapitánem Luzginem ještě tři roky a pak dostane dovolenou až do vypršení pětadvacetileté služební povinnosti a vrátí se do rodné dědinky poblíž Simbirsk, s níž nepřerušoval

styky a jednou do roka prosil některého z námořníků, který uměl psát, aby mu napsal dopis pro jeho „milovaného tatínka“, a ten dopis obyčejně neobsahoval nic víc než přání všeho nejlepšího a pozdravení všemu příbuzenstvu.

Námořník, který dole včas neodvázal zdvihací lanko košové plachty, jež pak Čížkovi na košové plošince utrhlo dva prsty, nechtěně přivodil zvrát v Čížkových osudech.

Námořník byl krutě zmrskán a Čížek okamžitě odvezen do kronštadtské nemocnice, kde mu oba prsty amputovali. Snesl operaci bez jediného vzdechu. Zatínal jen zuby a po tváři, zsinalé bolestí, mu stékaly velké kapky potu. Za měsíc už byl v kasárnách.

Ztráta prstů ho naplnila nadějí, že „bůh dá“ a bude uznán za neschopného služby a poslán na trvalou dovolenou. Alespoň to tvrdil rotní písař a radil mu, aby si sehnal někoho, kdo mu to „vyběhá“. Takových případů prý bylo!

Ale Čížek nikoho, kdo by mu to vyběhal, neměl, a sám s tím nechtěl velitele roty obtěžovat. Mohl by to také odskákat.

A tak zůstal v činné službě a stal se chůvou.

8

Uběhl měsíc od toho dne, kdy Čížek nastoupil u Luzginů.

Nedá se vyličít, jak byl Šurka svým opatrovatelem nadšen a jaký v něm viděl životní vzor. Když poslouchal vyprávění o bouřích a uragánech, které Čížek na moři zažil, o námořnících a jejich životě, o tom, jak na dalekých ostrovech za Indickým oceánem chodí černoši skoro nazí, o neprostupných pralesích, o nevídaném ovoci, opicích, krokodýlech a žralocích, o úchvatném vysokém nebi a žhavém sluníčku, hořel touhou také se stát námořníkem. Proto se snažil svůj ideál ve všem napodobovat.

S čistě dětskou sobeckostí Čížka od sebe nepouštěl ani na krok a chtěl být pořád jen s ním. Zapomínal dokonce i na maminku, která po Čížkově příchodu jaksi ustoupila do pozadí.

Nebylo divu! Maminka neuměla ani tak poutavě vypravovat, ani nedovedla dělat tak nádherné papírové draky, káčí a loďky

jako Čížek. A navíc s Čížkem neměl vůbec pocit, že ho někdo pořád sleduje bdělým okem. Byli spíš dobří kamarádi se zřejmě stejnými zájmy a často se přiházelo, že aniž se domluvili, měli úplně stejné názory.

Tento vřelý vztah k námořnickému sluhovi paní trošku znepokojoval a jisté odcizení od matky, jehož si samozřejmě dobře všimla, v ní dokonce probudilo žárlivost na Čížka. Mimoto jako absolventka penzionátu pro šlechtické dívky a přísná strážkyně bontonu měla pocit, že Šurka pod Čížkovým vlivem trošku zhrubl a přejímá méně vybrané způsoby.

Zároveň však nemohla neuznat, že Čížek plní své povinnosti s příkladnou svědomitostí a že Šurka vypadá od té doby mnohem zdravěji a není zdaleka tak vrtošivý a zlostný jako dříve, takže teď mohla odcházet z domu docela klidně vědouc, že se na Čížka může plně spolehnout.

Ale i když uznávala Čížkovy nesporné zásluhy, byl jí přesto nadále nesympatický. Trpěla ho vědomě jedině kvůli dítěti a jednala s ním chladně a povýšeně, div ne s otevřeným opovržením velké dámy k neotesanému námořníkovi. Hlavně ji u něho pobuřoval nedostatek té ponížené uctivosti, na kterou si u služebnictva tolik potrpěla a kterou se vyznačoval zejména její oblíbenec Ivan. Kdežto Čížek neměl té uhlazenosti ani špetku. Věčně před ní stál trochu zamračený a se služební úsečností odpovídal na její otázky a přecházel mlčením její připomínky, které podle Čížkova názoru „blondýna“ dělala zhola zbytečně. A tak pramálo odpovídal jejím požadavkům, naopak cítila, že vskrytu zdaleka neuznává její autoritu a není prodchnut vůbec žádnou vděčností za všechna ta dobrodiní, kterých se mu podle jejího názoru dostalo tím, že z kasáren odešel do jejich domu. To všechno paní pobuřovalo.

Ale to všechno, když stál před „blondýnou“, dobře cítil i Čížek a stejně i on ji neměl v lásce, hlavně ovšem za to, jak utiskovala bezbrannou chudinku Aňutku, kterou ošklivě peskovala kvůli každé maličkosti, uváděla ve zmatek svým křikem a dost často i pohlavkovala, ne snad v rozčilení, ale se skutečným záštitím, chladnokrevně, a dokonce s úsměškem.

Horší než ježibaba! říkal si leckdy Čížek a nasupeně vraštil obočí, když „blondýna“ v jeho přítomnosti beze spěchu, velké oči nenávistně upřené na Aňutku ztuhlou strachem, kyprou bílou

rukou plnou prstenů tloukla děvče přes hubeňoučké, bledé tvářičky.

A bylo mu Aňutky, toho hezkého zakřiknutého děvčátka s ustrašenými modrými očima líto a dost možná víc než líto. Někdy, když paní nebyla doma, laskavě Aňutce říkal:

„Hlavu vzhůru, Anuško. Bůh dá a nebudeš tohle snášet dlouho. Povídá se, že brzy dostanou všichni svobodu. Buď trpělivá, potom si odejdeš od té ježibaby kam budeš chtít.“

Jeho účastná slova dodávala Aňutce myslí a naplňovala její srdce vděčností k Čížkovi. Cítila, že ji lituje, a viděla, že jen díky jemu ji ten protiva Ivan neobtěžuje svými drzími komplimenty tolik, co dříve.

Zato Ivan Čížka nenáviděl, jak jen byla jeho přízemní dušička schopna, a navíc na něj žárlil, protože právě v něm viděl viníka Aňutčina naprostého nezájmu o svou osobu, podle jeho názoru prostě neodolatelnou.

Jeho nenávist ještě vzrostla, když ho Čížek jednou překvapil v kuchyni právě ve chvíli, kdy se pokoušel obejmout bránící se Aňutku.

Okamžitě s tím přestal a rozjíveně ledabylým tónem Čížkovi vysvětlil:

„Dělám si legraci, a ona je hned celá načepýřená, husa hloupá!“

Čížek se zachmuřil hrozivěji než černý mrak.

Beze slova přistoupil těsně k Ivanovi, podržel před jeho vylekanou, náhle bílou tvář svou mohutnou chlupatou pěst a se stěží potlačovaným rozhořčením procedil:

„Vidíš ji?“

Zbabělý Ivan přivřel v tom těsném sousedství tak ohromné pěsti strachem oči.

„Rozbiju ti makovici na cimprcampr, jestli se toho děvčete ještě dotkneš, ty mizero jeden!“

„Ale copak jsem... Já jenom tak... To byla přece legrace...“

„Já ti ukážu legraci! Copak se takhle smějí hanobit lidi, ty nestydo?“

A obrátil se k vděčné a zmatené Aňutce: „Jen mi řekni, Anuško, jestli na tebe bude dál dotírat. Já mu pocuchám ty jeho zrzavé pačesy. To se může spolehnout!“

Po těch slovech odešel z kuchyně.

Ještě ten den navečer Aňutka Čížkovi šepem svěřila:

„Teď vás bude ten ničema ještě víc očerňovat u milostpaní... Už na vás donášel. Předevčírem jsem za dveřmi slyšela, jak jí říká, že prý jste celou kuchyni zasmradil tím vašim tabákem!“

„Jen ať si donáší!“ řekl opovrživě Čížek. „To bych si nesměl vykourit dýmčičku?“ dodal s úsměškem.

„Milostpaní nemůže sprostý tabák ani vystát.“

„Tak ať! Nehulím jí v jejích pokojích, ale u sebe... Námořník se přece bez dýmky neobejde.“

Po téhle příhodě chtěl Ivan nenáviděného námořníka za každou cenu vystrnadit, a tak proti němu při každé vhodné příležitosti začal paní pošťovat.

Dělá prý si s mladým pánem co chce, jako by nebyl jen sluha, neváží si dobroty milostivé paní, i s Aňutkou si pořád něco šuškejí... až je člověku hanba.

Byly to nepřetržité narážky a dohady, provázené ujišťováním o vlastní hluboké oddanosti milostivé paní.

Paní to všechno poslouchala a byla na Čížka pořád přísnější a nerudnější. Slídila po něm a po Aňutce, často jakoby náhodou vcházela do dětského pokoje a vyptávala se Šurky, o čem s ním Čížek hovoří, ale nikdy se jí nepodařilo najít žádnou závažnější stopu nějaké námořníkovy nepřístojnosti, a to jen zvyšovalo její zlobu, tím spíš, že se Čížek tvářil, jako by její nepřízeň nepozoroval, a nezměnil ani v nejmenším své služebně odměřené chování.

Snad bůh dá, a blondýnu to přestane bavit, říkal si Čížek, když v něm pohled na její nespokojenou, přísnou tvář někdy probudil neurčité obavy.

V tom se však zklamal a brzy se na jeho hlavu snesly hromy a blesky.

9

Jednou v sobotu, když Čížek po návratu z veřejných lázní přišel Šurku uložit, hošík, který se svému milému opatrovateli svěřoval se všemi svými zážitky a který mu oznamoval každou domácí novinku, mu ihned hlásil:

„Víš, co ti povím, Čížku?“

„Pověz mi to, a budu to vědět,“ usmál se dobrácky Čížek.

„Zítرا jedeme do Petrohradu k babičce. Ty babičku neznáš, vid’?“

„To víš, že ne.“

„Moje babička je hrozně hodná. Zrovna jako ty, Čížku. Je to maminka našeho tatky... Odjíždíme první lodí.“

„To není marné, kamaráde. Uvidíš zas hodnou babičku, svezeš se na parníku. Budeš se moci pochlubit, žeš byl na moři!“

Mezi čtyřma očima Čížek Šurkovi skoro pořád tykal. Hošíkovi se to velice líbilo a zcela to odpovídalo jejich kamarádskému vztahu a vzájemné náklonnosti. Před paní domu si však Čížek takovou důvěrnost nedovoloval. Jak on, tak Šurka chápali, že před matkou není záhodno tu blízkost příliš ukazovat.

To by určitě hned byl oheň na střeše, uvažoval Čížek. Dítě takových rodičů, a námořník mu tyká! Víme, jak je nafoukaná.

„Vzbud’ mě ráno dřív, Čížku! A přichystej mi novou blůzu a nové botky.“

„Přichystám, přichystám, spolehni se. Botky se budou jen blýskat. Vyrazíš zkrátka v plné parádě. Budeš junák k pohledání!“ vykládal Čížek vesele a laskavě, když Šurku svlékal. „A teď se pěkně pomodli!“

Šurka odříkal modlitbu a vklouzl pod pokrývku.

„Ale budit tě moc brzy nebudu,“ pokračoval Čížek a posadil se u postele. „Vzbudím tě v půl osmé, na takovou cestu se musíš dobře vyspat!“

„Maličká Ad’a jede s námi, Aňutka taky, ale tebe mamka nechce vzít, Čížku. A prosil jsem ji, aby tě vzala, ale kdepak.“

„Proč by mě taky brala? Byly by to jen zbytečné výlohy.“

„S tebou by to bylo veselejší.“

„Však ty se nebudeš nudit, uvidíš. Ten den se snad bez Čížka obejdeš... Já taky poprosím, abych dostal volno. Docela rád bych si někam vyrazil. Co říkáš?“

„Jen si vyraž, Čížku! Mamka tě jistě pustí.“

„Baže by měla... Celý měsíc jsem nevytáh paty z domu.“

„A kam si chceš vyrazit, Čížku?“

„Kam? Nejdřív zajdu do kostela a potom se podívám ke kmotře bocmance. Její muž je můj starý kamarád, obepluli jsme spolu svět. Posedím u nich, poklábosím... potom se půjdu

podívat do přístavu, kouknu se, co dělají kamarádi námořníci. Tím to asi skončí... No, spi už, pánbůh tě ochraňuj!“

„Dobrou noc, Čížku! Já ti přivezu od babičky něco dobrého. Vždycky pro mě něco má.“

„Jenom si pochutnej sám a nestarej se, milánku... A když už, tak dej radši Aňutce, ta má mlsnější jazyk.“

„Dám jí... a tobě taky...“, breptal usínající Šurka.

Nosil svému opatrovateli neustále nějaké pamlsky a několikrát mu přinesl i pár kostek cukru. Ale ten Čížek odmítal a prosil Šurku, aby nic se stolu nebral, snadno by z toho mohla být nepříjemnost.

I teď, dojatý chlapcovou pozorností, řekl s největší něhou, jaké jen byl jeho drsný hlas schopen:

„Jsi moc laskavý, děkuju ti... děkuju. Srdíčko máš ještě maličké, ale zlaté... I rozumný jsi na svůj dětský věk... a prostý. Dá bůh, až vyrosteš, bude z tebe řádný člověk... spravedlivý... Nikomu neukřivdíš. A pánbůh tě za to bude mít rád. Tak je to lepší, kamaráde... Snad už nespíš?“

Žádná odpověď. Šurka už spal.

Čížek udělal hošíkovi křížek a tiše vyšel z pokojíčku.

V duši měl stejný mír a klid jako ten chlapec, k němuž on, starý námořník, který neměl na světě nikoho blízkého, přilnul se vši dychtivostí svého milujícího srdce.

10

Druhý den ráno, když paní domu v přepychových modrých hedvábných šatech, s bohatě načesanými plavými vlasy, svěží a růžová, vznešená a navoněná, s náramky a prsteny na kyprých bílých rukou pila kávu a pospíchala, aby nezmeškali loď, přistoupil před ni Čížek a poprosil:

„Milostivá paní, dovolu mi, abych směl dnes na vycházku.“

Paní pozvedla k námořníkovi pohled a nedůtklivě se zeptala:

„Nač potřebuješ jít na vycházku?“

Čížek v první chvíli nevěděl, co na takovou, podle jeho názoru „hloupou“ otázku odpovědět.

„Rád bych navštívil svoje známé,“ odpověděl po krátké odmlce.

„Co to je za známé?“

„Od námořnictva, to se rozumí.“

„Jdi si,“ řekla paní po kratším rozmyšlení. „Ale pamatuj si, co jsem ti říkala... Ne aby ses od těch svých známých vrátil opilý!“ připomenula přísně.

„Proč opilý? Vrátím se jako člověk, milostivá paní!“

„Odpusť si ty svoje nejsporné výklady. Do sedmi ať jsi doma!“ řekla ostře paní.

„Rozkaz, milostivá paní!“ odpověděl uctivě Čížek.

Šurka se podíval na matku s údivem. Opravdu nechápal, proč se mamka zlobí a proč vlastně nemá ráda tak skvělého člověka, jako je Čížek, ale naopak nikdy nekřičí na protivu Ivana. Ivan se nelíbil ani Šurkovi, přestože mladému milostpánovi neustále lichotil a podlézal.

Když Čížek panstvo vyprovodil a zamával si se Šurkou na rozloučenou, vytáhl ode dna svého kufírku hadřík, v němž měl zabalený svůj kapitál – několik rublů, které si našetřil šitím bot. Byl zručný švec, a dovedl dokonce dát botě pěkný tvar, takže dostával zakázky od písařů, prvních lodníků i zásobovatelů.

Když svůj kapitál spočítal, vzal z něho jednu umolousanou jednorublovku a strčil si ji do kapsy u kalhot s úmyslem koupit si za ten obnos osminku čaje, libru cukru a nějaký tabák do zásoby. Ostatní peníze zas pečlivě zabalil do hadříku a zastrčil zpátky do růžku kufru, který zamkl na klíč.

Pak si procesal své smolně černé licousy a kníry, natáhl si nové holínky, oblékl si šedý námořnický plášť s blyštivými měděnými knoflíky, hezky našikmo si nasadil čepici a s veselým uspokojením vyšel z kuchyně.

„To nebudete doma ani obědvat?“ zavolal za ním Ivan.

„Pravdaže nebudu!“

Primitiv jeden! Hastroš! doprovodil Čížka v duchu Ivan.

A sám vyšvihnutý v šedém saku, bílé náprsence, kolem jejíhož límce měl uvázanou křiklavou kravatu, s bronzovým řetízkem na vestě, vyhlédl oknem za odcházejícím Čížkem, opovržlivě ohrnul své tlusté pysky, zavrtěl hlavou s rozčuchanými zrzavými vlasy, které si vydatně mastil máslem, a v jeho malých očkách to blýsklo.

Čížkovy první kroky vedly do chrámu svatého Andreje. Přišel právě ve chvíli, kdy začínala bohoslužba.

Koupil lacinou svíčku, prošel kupředu a postavil ji pod ikonou svatého Mikuláše. Ale hned se vrátil a zařadil se docela vzadu, kde se tísnila chudina.

Mravně uspokojený a jako by duševně uklidněný vyšel po bohoslužbách z kostela a před vchodem, kde se u obou křídel a z obou stran schodiště rozestavili žebráci, jich asi deset, hlavně mužů a stařečků, podělil penízkem.

Pořád ještě pohroužený do různých, jak on jim říkal, „pobožných“ myšlenek, obírajících se převážně tím, že pánbůh všecko vidí, a jestliže dopouští na světě nepravost, je to hlavně proto, aby lidi zkoušel, neboť těm, kdo trpí tady na zemi, připravuje nádherný život na onom světě, na který si samozřejmě nemohou dělat zálsuk „zloduši“ mezi kapitány a důstojníky, Čížek rázným krokem mířil do jedné z odlehlých uliček, kde měl v malém dřevěném domku pronajatou světničku bocman Flegont Nilyč se svou ženou Avdoťjou Petrovnou, která měla na tržišti stánek s různým drobným zbožím.

Maličký hubený stařík Nilyč, ještě čiperný, přestože už překročil šedesátku, v čisté kartounové košili, širokých kalhotách a v pantoflích na bosou nohu, seděl u stolu pokrytého barevným ubrusem a už trochu roztřesenou kostnatou rukou s velikou opatrností naléval z lahvičky do sklenice vodku.

A jak jeho vrásčitý, stařeckým ruměncem zarudlý obličej se skobovitým nosem a s velkou bradavicí na svátečně vyholených tvářích, tak jeho malinké, pořád ještě živé oči byly tak nábožně soustředěné, že si vůbec nevšiml, jak do dveří vešel Čížek.

A Čížek, jako by chápal důležitost tohoto obřadu, o sobě dal znát teprve tehdy, když byla sklenka naplněna po okraj a když ji Nilyč se zjevným gustem vyzunkl.

„Nejhlubší poklona, Flegonte Nilyči! Příjemnou neděli přeju!“

„Heďme se, Fedos Nikitič!“ halasil Nilyč, jak mu říkali všichni jeho známí, a tiskl Čížkovi ruku. „Posaď se u nás, starý brachu, Avdoťja Petrovna hnedka podá zelňačku.“

Nalil sklenku znova a podal ji Čížkovi:

„Pij, já už si zavdal.“

„Tak na zdraví, Nilyči!“ řekl Čížek, pomalu sklenku vysrkl a odkašlal si.

„Kdepak tě čerti nosili? Už jsem tě chtěl jít hledat do kasáren. Povídám si, dočista na nás zapomněl. Na kmotry!“

„Udělalí ze mě sluhu, Nilyči.“

„Sluhu? U koho?“

„U Luzgina, kapitána druhé třídy. Neslyšels o něm?“

„Slyšel... docela prý ujde... Tak co, dáš si ještě jednu?“

Nilyč nalil znova.

„Na zdraví, Nilyči!“

„Na zdraví, Fedosi!“ popřál i stařík a vypil také ještě jednu.

„S ním se dá vyjít, ale jeho žena, kamaráde, to ti řeknu...“

„Copak?... Sekýruje tě?“

„Učinená fúrie. A domýšlivá až hrůza. Myslí si, že je z bůhvíjakého těsta a že je jediná na světě!“

„Co u nich vlastně děláš?“

„Chůvu mladému milostpánovi dělám. To je ale chlapec jedna radost, ten má zlaté srdce. Nebýt té semetricky, měl bych tam lehký život... Ale všechno chodí po jejím.“

„A co on?“

„To je to, že on poslouchá na slovo. Před ní se neodvází ani pípnout, ačkoliv se jinak zdá být rozumný člověk. Úplná bačkora!“

„To znám, kamaráde, to znám!“ protáhl Nilyč.

On sám, kdysi zdatný bocman a také „rozumný člověk“, žil pod komandem své ženy, ačkoliv před cizími se napařoval a snažil se vzbudit zdání, že se jí ani trochu nebojí.

„Ono stačí, když ženské popustíš uzdu, a hned si tě osedlá. Ale to se ví, ženská má krátkej rozum a jen by mlela hubou,“ žil pokračoval Nilyč tlumenějším hlasem a bojácně pošilhával po dveřích. „Ženská se musí držet zkrátka, aby měla pojem, kdo poroučí. Ale s čímpak se tam moje stará párá? Měl bych jí prohnat faldy.“

Ale v téže chvíli se otevřely dveře a do světnice vešla Avdoťja Petrovna, statná, silná a vysoká padesátnice s energickou tváří, která si ještě uchovala stopy někdejší krásy. Stačil jediný pohled na tu úctyhodnou kyrysarku, aby se zhroutila jakákoliv představa, že by jí malý, suchý Nilyč, který proti ní vypadal jako trpaslík,

mohl „prohnat faldy“. Měla vyhrnuté rukávy a v rudých rukou svírala hniec obalený utěrkami. Celá jen hořela.

„Povídám si, s kým to tam Nilyč klábosí? A on to Fedos Nikitič! Buďte vítán, Fedosi Nikitiči. Vy jste na nás nějak zapomněli!“ spustila bocmanka hlubokým sytým hlasem.

Postavila hniec na stůl, podala kmotrovi ruku a vyjela na Nilyče:

„Jestlipak jsi počastoval hosta?“

„Bodejť! To víš, na tebe jsme nečekali!“

Petrovna po něm loupala očima, jako by se podivila jeho kuráži, a nalila na talíře zelňačku, od níž stoupala pára a šířila se vábná vůně. Potom vyndala z kredence ještě dvě skleničky a nalila do všech tří.

„Správně, ať je to jaksepatří! Inu Petrovna se vyzná, kamaráde!“ pochvaloval si trochu úlisně Nilyč a uhranutě se díval na vodku.

„Poslužte si, Fedosi Nikitiči!“ vybídla bocmanka. Čížek neodmítl.

„Na vaše zdraví, Avdoťjo Petrovno! Na tvoje zdraví, Nilyči!“

„Na vaše zdraví, Fedosi Nikitiči!“

„Na tvoje zdraví, Fedosi!“

Napili se a všichni tři se tvářili vážně a trochu slavnostně. Pak se pokřičovali a mlčky se pustili do zelňačky. Jen chvílemi se ozval hluboký hlas Petrovny:

„Zavdejte si!“

Po jídle byla lahvička prázdná.

Bocmanka odešla pro pečení, a když se vrátila z kuchyně, přinesla nejen maso, ale ještě jednu láhev.

Nilyč, zřejmě ohromený manželčinou velkorysostí, vykřikoval:

„Jak říkám, Fedosi... Petrovna je... co ti mám povídat!“

V závěru oběda už se rozproudila živější zábava. Nilyč začal breptat a opile tesknit. Čížek a bocmanka měli také trochu v hlavě, byli rudí jako raci, ale ani na chvíli neztratili svou důstojnost.

Čížek vyprávěl o „blondýně“, o tom, jak ubližuje Aňutce a jaký mizera je druhý sluha Ivan, a vykládal svou filosofii, že pánbůh všecko vidí a že Luzginová určitě přijde do pekla, jestli se včas nevzpamatuje a neobráti se k bohu.

„Co říkáte, Avdoťjo Petrovno?“

„Nikam jinam nepatří!“ rozhodla rezolutně bocmanka. „Jedna moje známá, pradena, taky říkala, jak je protivná!“

„Ale tam v pekle jí, panečku, dají do těla... Ta bude koukat! Hůř než kdyby sloužila u námořnictva!“ přizvukoval Nilyč, který si zřejmě představoval peklo jako místo, kde se bude mrskat stejně nemilosrdně jako na lodích. „A tomu kuchaři rozbij hubu. Ono ho pak to donášení přejde!“

„Taky že rozbiju, když to jinak nepůjde. Je to padouch, se kterým po dobrém nic nepořídíš!“ mínil Čížek a vzpomněl si na Aňutku.

Petrovna si začala stěžovat na své obchody. Trhovkyně, hlavně ty mladé, prý teď jsou na sebe jako saně. Koukají jen, jak by jedna druhé přebraly zákazníka přímo před nosem.

A jako by si připomněla nějakou takovou vádu, bojovně se vztyčila na židli, podepřela si bok svou mohutnou rukou a rozhorlila se:

„Ale mě jednou přejde moje svatá trpělivost a vyškrábu černé Glašce oči! Znáte přece Glašku?“ podívala se na Čížka. „Ženu jednoho z vaší posádky... lodníka Kovšikova?“

„Znám... Ale co vám udělala, Avdoťjo Petrovno, že jí chcete dát na pamětnou?“

„Samé špatnosti mi dělá, ničemnice jedna! Přetahuje mi záludně zákazníky. Jestli to udělá ještě jednou, uvidíte, že jí je vyškrábu!“ pohrozila znova Petrovna.

„To se neodvází!... Takové chytré ženské to neudělá!“ breptal Nilyč.

A přestože už byl náležitě „podkasáný“ a sotva pletl jazykem, projevil nicméně diplomatickou lišáckost a začal do nebe vychvalovat ctnosti své ženy – jak je rozumná a jaká je to přitom šetrná hospodyně a dobrá kuchařka, zkrátka a dobře, v celém Kronštadtů bys druhou takovou nenašel. Načež naznačil, že teď by tak pásala sklenička piva... jen malá sklenička...

„Co ty na to, Petrovno?“ zeptal se žadonivě ženy.

„Vida ho, starého papriku... o tohle mu jde! Má už takhle dost, a ještě by chtěl pivo! Proto jsi mi mazal med kolem huby, ty filuto!“

Avšak Petrovna to říkala beze zloby a zřejmě sama nahlížela, že pivo by neškodilo, protože už za chvíli si uvázala šátek a někam odešla.

Za pár minut byla zpátky a na stole trůnilo několik lahví piva. „Že se ale umí otáčet, ta moje Petrovna, vid', Fedosi? Zkrátka žínka k pohledání!“ začal znova s opilou zjihlostí Nilyč po dvou sklenicích piva.

„Nějak tě to vzalo, Nilyči!“ ušklíbala se shovívavě Petrovna.

„Mě že to vzalo? Mě, starýho bocmana?... Jen dones ještě pár lahví. Vypiju je sám! Ale teď mi nalej ještě jednu sklenici.“

„Už máš dost.“

„Petrovno! Jsem přece tvůj muž!“

„Už ani kapku!“ odsekla Petrovna.

Nilyč se zatvářil uraženě.

Šlo už na pátou, když se Čížek s přáteli rozloučil, poděkoval za pohostění a vyšel na ulici. Hlava mu třeštila, ale jeho krok byl pevný, a když potkal nějakého důstojníka, vypínal se zvlášť okázale do pozoru a zdravil. Byl rovněž velice dobrotivě naladěn a kdovíproč všechny kolem sebe litoval. Litoval Aňutku, politoval i malou holčičku, kterou potkal, kočku, která kolem něho proklouzla, i důstojníky, které míjel. Litoval je, jak si vykračují a nechápou, jací jsou vlastně nešťastníci...

Pak si Čížek nakoupil, co potřeboval, a vydal se do Petrova přístavu. Tam objevil mezi veslaři, kteří čekali v šalupě na důstojníky, několik svých známých, pohovořil s nimi, dověděl se, že *Poštolka* je teď v Revelu, a po šesté hodině zamířil k domovu.

Voříšek ho přivítal radostným hafáním.

„Dobrý večer, Voříšku! Zdravíčko!“ pozdravil laskavě psa a hladil ho přitom. „Tak co, dali ti nažrat? Zapomněli, co? Počkej, hned ti něco přinesu. V kuchyni se pro tebe ještě něco najde!“

Ivan seděl v kuchyni u okna a hrál na harmoniku.

Když se podíval na Čížka a zjistil, že má v hlavě, spokojeně se zaculil a prohodil:

„Poměl jste se?“

„Poměl, cožpak o to...“

A hned pocítil lítost, že Ivan sedí doma tak sám, a dodal:

„Jdi se taky někam pobavit, než se páni vrátí. Já to tady ohlídám.“

„Kampak bych teď šel? Už bude sedm! Budou tu co nevidět.“

„Jak chceš. Nezbyly ti tu nějaké kosti?“

„Tamhle leží... jen si vem.“

Čížek sebral kosti, donesl je psovi, a když se vrátil, sedl si v kuchyni a neočekávaně spustil:

„Řeknu ti, kamaráde, měl by ses dát na lepší cestu... to mi věř... Nebud' zbytečně takový furiant. Všichni umřeme, a na onom světě nám bude, milej zlatej, furiantství houby platné!“

„Co tím chcete, kupříkladu, říct?“

„Všecko... Abys nechal na pokoji Aňtuku. Mocí ji neoblomíš, sám přece vidíš, že s tebou nechce nic mít. Hoň se za nějakou jinou. Byl by to hřích ublížit tomu děvčeti. Stejně se jí dost ubližuje!“ pokračoval Čížek mírným tónem. „My všichni bychom mohli žít ve shodě. Říkám ti to po dobrém.“

„Nemyslíte si nakonec na Aňtuku sám, že se jí tak zastáváte?“ řekl kousavě kuchař.

„Co to meleš!... Moh bych být jejím tátou, nebudu přece myslet na nějaké špinavosti.“

Ale dál tuto věc nerozváděl a trochu se zarazil.

Ivan zatím úlisným hlasem pokračoval:

„Já si také nic tolik nepřeju, Fedosi Nikitiči, než s vámi vycházet co nejlépe. Ale to vy nade mnou ohrnujete nos...“

„To by ses musel změnit. Rozpomeň se, že jsi námořník, a nikdo nad tebou ohrnovat nos nebude. Tak je to, kamaráde. Ale ty jsi při tomhle posluhování dočista pozbyl svědomí. Donášíš milostivé paní. Copak je to v pořádku? Není, kamaráde! To je ohavnost...“

V té chvíli se ozvalo zazvonění. Ivan vyskočil a běžel otevřít.

Také Čížek šel přivítat Šurku.

Paní si námořníka ostře změřila a vyjela na něj:

„Ty jsi opilý!“

Šurku, který už se rozbíhal k Čížkovi, prudce strhla za ruku zpátky:

„Nepřibližuj se k němu! Vždyť je opilý!“

„Vůbec ne, milostivá paní... Nejsem ani trošku opilý! Proč myslíte, že jsem opilý? Jsem úplně v pořádku, mohu dělat všechnu práci. I Alexandra Vasiljiče uložím a povím mu pohádku... Trošku jsem pil, to je pravda... u bocmana Nilyče. Jak se sluší a patří... ve vší počestnosti.“

„Jdi mi z očí!“ okřikla ho paní. „Zítra si s tebou promluví!“

„Mamko... mamko! Ať mě Čížek uloží!“

„Uložím tě sama. Opilec tě ukládat nebude!“

Šurka se usedavě rozplakal.

„Mlč, kluku ošklivý!“ rozkřikla se na něj matka. „Na co ještě čekáš, opilče! Okamžitě do kuchyně a spát!“

„Ach milostivá paní, milostivá paní!“ řekl napůl vyčítavě, napůl soustrastně Čížek a odešel.

Hošík dál usedavě plakal. Ivan se vítězně usmíval.

12

Druhý den ráno vstal Čížek jako obvykle v šest, ale náladu měl prachšpatnou. Věděl ze zkušenosti, že pohružka milostivé paní, že si s ním dnes „promluví“, nevěstí nic dobrého. Dávno mu bylo jasné, že ho paní nemůže vystát a sekýruje ho pro nic za nic, a s úzkostí v srdci se domýšlel, jak ta „rozmluva“ asi dopadne. A čím jasněji se domýšlel, tím zřetelněji si uvědomoval svou bezmocnost a závislost na té „blondýně“, která mu kdovíproč může poroučet a dělat si s ním, co se jí zachce.

To všecko je tím, že na mě má vztek, že vůbec nerozumí lidem!

Tak přemítal o Luzginové starý námořník, ale neutěšoval se přitom tím, že milostpaní přijde po smrti do pekla, nýbrž v duchu od plic proklínal kapitána Luzgina za to, že nechává volně řídit takovou „ježibabu“, jako je jeho blondýna, místo aby ji jaksepatří zpražil.

Čížek vyšel na dvůr, usadil se na zápraží a nadmíru rozčilený kouřil jednu dýmku za druhou a čekal, až se začne vařit voda v samovaru, který postavil.

Dvůr už se probudil k životu. Kohout co chvíli vřeštěl jako pomintutý, zdravil radostné, slunné ráno. V zelenajícím se sadu cvrlikali vrabci a jásavě zpívali sedmihlásci. Vlaštovky se míhaly sem a tam, na chvilenu se nořily do hnízda a znova vyletovaly shánět potravu.

Dnes se Čížek ovšem kolem sebe nerozhlížel s radostným rozechvěním. A když se probudil Voříšek, když se zvedl, protáhl tělo, vesele zavrtěl ocasem a rozběhl se k němu, Čížek se s ním pozdravil, pohladil ho, a jako by odpovídal na myšlenky, které mu táhly hlavou, promluvil k lísajícimu se psu:

„My dva jsme na tom stejně, kamaráde... Všecko záleží na tom, jakého dostaneme pána!“

Pak se Čížek vrátil do kuchyně a opovržlivě loupl očima po Ivanovi, který právě vstával. Nechtěl před ním dát najevo svoje

rozčilení a naladil tvář do drsného klidu. Včera dobře viděl, jakou měl škodolibou radost, když na něj paní křičela. Proto ho teď neuznal za hodna pohledu a zasedl k čaji.

Za chvíli vešla do kuchyně Aňutka, rozespálá a neumytá, s ruměncem na bledých tvářích. Nesla šaty a střevice milostivé paní. Po včerejším skandálu pozdravila Čížka srdečně, ale neodpověděla ani kývnutím na Ivanovo slad'oučké přání dobrého jitra.

Čížek ji vybídl, aby s ním popila čaj, a dal jí kostku cukru. Aňutka ve spěchu vypila dva šálky, poděkovala a už se zvedala.

„Napij se ještě... cukru je dost,“ zdržoval ji Čížek.

„Pěkně děkuju, Fedosi Nikitiči, ale musím rychle vykartáčovat milostpaniny šaty. A každou chvíli se vzbudí malý...“

„Ukaž, já ti je vykartáčuju, a zatím se v klidu napij!“ nabídl se Ivan.

„Tebe se o nic neprosím!“ odsekla mu Aňutka a odešla z kuchyně.

„No ne, ty jsi nějaká nabroušená!“ procedil za ní Ivan.

Rudý zlostí zašilhal po Čížkovi a s úšklebkem si pomyslel:

Ty to dneska schytáš, námořníku!

Přesně v osm šel čížek vzbudit Šurku. Šurka už byl vzhůru a tvářil se smutně, protože si vzpomněl na včerejšek, Čížka přivítal slovy:

„Neměj strach, Čížku... Nic se ti nestane!“

Chtěl uklidnit sebe i svého miláčka, ačkoliv v duchu si nebyl zdaleka jist, že to tak dopadne.

„Strach, nestrach, uvidíme, jak bůh dá,“ stěží potlačil povzdech Čížek. „Záleží na tom, kterou nohou mamka vstane!“ zahuhlal.

„Jak to, kterou nohou?“

„To se tak říká. To znamená, jakou bude mít náladu... Já jenom nevím, proč si tvoje mamka myslí, že jsem byl včera opilý. Opilci takhle nevypadají. Dokud člověk může řádně dělat svou práci, není přece opilý?“

Šurka s ním zcela souhlasil a řekl:

„Já to včera mamce taky říkal, Čížku, že nejsi ani trochu opilý. To Anton vypadal docela jinak. Ten se vždycky kymácel, ale ty ses vůbec nekymácel!“

„To bych řek. Vidíš, ty, malý chlapec, jsi poznal, že jsem byl v pořádku. Já znám míru, kamaráde!... Kdyby mě byl včera viděl tvůj taťka, určitě by neřek ani slovo. Poznals by, že jsem

nepřebral. Tvůj taťka totiž ví, že každý námořník si ve svátek rád někam vyrazí. Nikomu tím neublíží, to jen tvoje mamka se rozzlobila. Ale proč? Co jsem jí udělal?“

„Já mamku poprosím, aby se na tebe nezlobila, věř mi to, Čížku!“

„Věřím, věřím ti to! Ty jsi hodný chlapec, já vím... Ale teď si jdi vypít čaj, já ti tady zatím poklidím,“ řekl Čížek, když se Šurka oblékl.

Ale Šurka mu, ještě než odešel, strčil jablko a bonbón a řekl: „To je pro tebe, Čížku. Aňutce jsem také přinesl.“

„Pěkně děkuju... Ale radši ti to schovám, rád si potom pochutnáš.“

„Ne, ne! Ty si to musíš sníst. Jablíčko je sladounké! A já poprosím maminku, aby se na tebe nezlobila, Čížku. Určitě!“ ujišťoval znova Šurka.

A s ustaranou, rozčilenou tváří vyšel z dětského pokoje.

„Řeklo by se děcko, ale cítí, jakou má maminku!“ zašeptal si pro sebe Čížek a s jakousi sveřepostí se pustil do úklidu.

13

Ale neuběhlo ani pět minut, a do dětského pokoje vpadla Aňutka zalykající se slzami.

„Fedosi Nikitiči! Máte jít k milostpaní!“ vypravila ze sebe. „A proč pláčeš?“

„Protože mě bila a vyhrožuje mi, že mě dá zmrskat.“

„Ježibaba!... A proč?“

„Asi jí ten podlý ohava něco napovídal. Prve byla v kuchyni a přišla odtud jako fúrie.“

„Podlý vždycky poslouchá podlého.“

„A vy, Fedosi Nikitiči, ji radši poproste za odpuštění kvůli tomu včerejšku. Nebo vás...“

„Nemám proč prosit za odpuštění!“ řekl zamračeně Čížek a odešel do jídelny.

Paní Luzginová ten den asi skutečně vstávala levou nohou, protože trůnila za stolem hrozně zlá a nasupená. A když Čížek vstoupil a uctivě se před ní vypjal do pozoru, změřila si ho tak

nenávisným a chladným pohledem, že se už tak dost zachmuřený námořník zachmuřil ještě více.

Zoufalý Šurka strnule očekával něco hrozného a úpěnlivě se díval na matku. V očích měl slzy.

Několik vteřin bylo trapné ticho.

Paní asi čekala, že ji Čížek poprosí, aby mu odpustila, že byl opilý a že se opovážil drze jí odpovídat.

Ale jak se zdálo, starý námořník neměl ani trochu provinilý pocit.

A tato „nečitelnost“ opovážlivého neotesance, který zřejmě neuznával její autoritu, jenom tím více popuzovala paní, zvyklou na ponížené chování svého okolí.

„Pamatuješ se na to, co se stalo včera?“ zeptala se konečně tichým hlasem, s důrazem na každém slově.

„Pamatuju se na všechno, milostivá paní. Opilý jsem nebyl, tak proč bych si to nepamatoval!“

„Nebyl?“ ušklíbla se zlostně paní. „Ty si asi myslíš, že opilý je jenom ten, kdo se válí po zemi?“

Čížek mlčel. Nač taky odpovídat na hlouposti!

„Co jsem ti říkala, když jsem tě přijímala do služby? Neříkala jsem ti, aby ses neopovážil pít? Neříkala?... Proč stojíš jako pařež? Odpověz mi!“

„Říkala.“

„A Vasilij Michajlovič ti také neříkal, abys mě poslouchal a neopovážil se být na mne hrubý? Neříkal?“ naléhala paní stále stejně studeným bezbarvým tónem.

„Říkal.“

„A takhle tedy posloucháš naše příkazy? Ale já tě naučím mluvit s paní domu! Já ti ukážu hrát si na tichošlápka a dělat za mými zády pletichy. Já všechno vidím a o všem vím!“ dodala paní a loupla očima po Aňutce.

To už se Čížek neudržel:

„Tohle jste neměla říkat, milostivá paní... Jako před pánembohem vám říkám, že jsem žádné pletichy nedělal! Ale jestli radši chcete věřit tomu, co vám donáší a žaluje ta vaše kuchařská krysa, tak jak račte... Ten se vám toho ještě nadonáší!“

„Mlč! Jak se opovážuješ se mnou takhle mluvit? Aňutko! Přines mi pero, inkoust a dopisní papír!“

„Mamko!“ zaúpěl zoufale Šurka.

„Už ať jsi odtud!“ rozkřikla se na něj matka.

„Mamko... maminečko zlatá... milá! Jestli mě máš ráda, neposílej Čížka do kasáren!“

A Šurka se vrhl k matce a s pláčem přitiskl tvář k její ruce.

Čížek cítil šimrání v krku. A jeho zachmuřená tvář se zjasnila vděčným dojetím.

„Pryč!... Nepleť se do toho!“

Paní od sebe hošíka prudce odstrčila. Zdcřený, pořád ještě nechápající, jak něco takového mamka může udělat, schoulil se v koutku a plakal.

Paní zatím rychle a nervózně psala vzkaz posádkovému pobočnickovi. Prosila ho, aby jí prokázal malou laskavost a dal zmrskat jejího sluhu za opilství a hrubé chování. Zakončila tím, že se zítra chystá do Oranienbaumu na koncert a doufá, že jí Michail Alexandrovič neodepře doprovod.

Pak podala zapečetěnou obálku Čížkovi a řekla:

„Okamžitě půjdeš do kasáren a odevzdáš tento dopis pobočnickovi!“

„Rozkaz!“ odpověděl zadržlým hlasem námořník a svažtil obočí, aby skryl své rozčilení.

Šurka přiskočil k matce.

„Mamko! To přece nemůžeš udělat!... Čížku! Počkej... nikam nechod! On je tak hodný... tak skvělý. Maminečko milá... zlatá! Neposílej ho tam!“ žadonil.

„Jdi už!“ vyštěkla paní na Čížka. „Vidím, že jsi toho hloupého chlapečka pěkně poučil. Spoléhal jsi, že mě oblomíte?“

„Já ho nepoučil, ale bůh! Vzpomeňte si na něj někdy, milostivá paní!“ ohradil se hrdě a trochu pateticky Čížek. Krátce, ale něžně se ještě podíval na Šurku a vyšel z jídelny.

„Jsi ošklivá... zlá, zlá! Nemám tě vůbec rád!“ rozplakal se náhle Šurka a celý se třásl rozhořčením nad takovou křivdou. „Už nikdy tě nebudu mít rád!“ hrozil se zlým leskem v uszlzených očích.

„Tohle si na mě dovoluješ? Tomuhle tě naučil ten darebák? Takhle mluvit s vlastní matkou?“

„Čížek není žádný darebák. Čížek je hodný..., ale ty jsi zlá!“ nepřestával Šurka v záchvatu zuřivé troufalosti.

„Počkej, já tě naučím, jak se mnou máš mluvit, spratku nezdárný! Aňutko! Řekni Ivanovi, ať přinese rákosku!“

„Ať... jen mi nabij... ty ošklivá... zlá!... Bij!“ vyřázel ze sebe skoro nepříčetně Šurka.

Ale zároveň mu tvář polila smrtelná bledost, třásl se na celém těle a jeho velké oči s široce rozevřenými panenkami se v hrůze upíraly na dveře...

Srdcervoucí nářek trestaného Šurky dolehl až k Čížkovi, který právě vycházel ze dvora. Za manželou pláště měl zastrčený dopis, o jehož obsahu neměl nejmenší pochybnost.

Pro samou něhu a pro samý soucit v té chvíli docela zapomněl na to, že po skončení směny v kasárnách čeká bití i jeho, a dojat litoval jen hošíka. A cítil, že tenhle mladý milostpán, který má odvahu trpět pro svého vychovatele, je mu od nynějška ještě milejší a nadobro si získal jeho srdce.

„Je to ale dračice! Ani nad vlastním dítětem se neslituje!“ zahuhlal rozhořčeně Čížek a přidal do kroku, aby neslyšel ten dětský nářek, hned žalostný a úpěnlivý, hned přecházející v divný ryk, jako by křičelo štvané, bezmocné zvířátko.

14

Mladého podporučíka, který seděl v posádkové kanceláři, žádost Luzginové velice udivila. Sloužil předtím s Čížkem u jedné roty a věděl o něm, že byl vždycky pokládán za jednoho z nejlepších námořníků z celé posádky a rozhodně neměl pověst opilce ani hrubce.

„Co se to děje, Čížku? Ty ses dal na pití?“

„Vůbec ne, Vaše Blahorodí!“

„Ale tady... mi píše Marja Ivanovna...“

„Já vím, Vaše Blahorodí...“

„Tak jak to tedy je? Můžeš mi to vysvětlit?“

„Včera jsem něco málo vypil, Vaše Blahorodí, měl jsem totiž vycházku. Ale vrátil jsem se včas a úplně v pořádku, tedy s úplně jasnou hlavou, Vaše Blahorodí!“

„A dál?“

„A paní Luzginová si usmyslela, že jsem opilý. To se rozumí, ona jako ženská nemůže mít ten správný pojem o tom, jak vypadá opilý člověk...“

„A co to drzé chování? Ty jsi na ni byl opravdu hrubý?“

„Ani hrubý jsem na ni nebyl, Vaše Blahorodí... Ledaže jsem jí řekl, proč věří tomu ničemnému donašeči, tomu jejich kuchaři. To souhlasí.“

A Čížek po pravdě vyličil, jak se věci mají.

Podporučík se drahnou chvílí rozmýšlel. Marju Ivanovnu velice dobře znal, a určitou dobu mu dokonce nebyla lhostejná. Věděl, že je to velice přísná dáma s velkými nároky na služebnictvo a že její manžel jim poměrně často posílal sluhy k potrestání, samozřejmě proto, že si to přála jeho žena. Celý Kronštadt totiž věděl, že Luzgin sám je mírný a hodný člověk, ale že je v manželství s hezkou Marjou Ivanovnou pod pantoflem.

„Ale přesto musím paní Luzginové vyhovět,“ promluvil konečně mladý důstojník a odvrátil od Čížka rozpačitý pohled.

„Rozkaz, Vaše Blahorodí!“

„Pochop, Čížku, já jí musím věřit!“ Podporučík položil důraz na slovo „musím“. „Vasilij Michajlovič nás výslovně prosil,

abychom každou žádost jeho ženy o potrestání sluhů pokládali za jeho vlastní přání.“

Čížek věděl od začátku, že dostane výprask na přání „blondýny“, a mlčel.

„To je skutečně těžká věc, Čížku!“ doslova se omlouval podporučík.

Bylo mu jasné, že potrestáním námořníka na přání nějaké dámy spáše nespravedlivou a nezákonnou věc a že služební řád i jeho svědomí říkají, že by ji neměl páchat, mít jen trochu osobní statečnosti. Ale byl to člověk slabý a jako všichni slabí lidé se uklidňoval tím, že jestliže Čížka nepotrestá teď, bude námořník po Luzginově návratu z plavby potrestán ještě krutěji. Navíc to znamená nepříjemnou výměnu názorů s Luzginem a možná i s velitelem posádky, a to byl Luzginův dobrý přítel, a dokonce snad tajný ctitel jeho ženy, která toho starého námořníka, tenkého jako sirka, okouzlovala hlavně svou kyprou postavou. Mimoto nikterak nevynikal humánností a zastával názor, že námořníkovi nějaká ta rána nikdy nemůže škodit.

A mladý důstojník přikázal dozorcím, aby v proviantním skladu přichystal všecko, co je třeba k vykonání exekuce.

Doprostřed velké kůlny vysunuli lavici. Z každé strany se postavil ponuře a zarputile se tvářící poddůstojník se silným svazkem čerstvých zelených prutů. Několik dalších svazků leželo na zemi pro případ, kdyby bylo třeba pruty vyměnit.

Podporučík, který ještě nesloužil tak dlouho, aby už byl úplně otrlý, stál trochu rozechvěně opodál.

Čížek, uvědomující si hroznou nespravedlivost trestu, kterému se měl podrobit, a pociťující stud nad zhanobením lidské důstojnosti, se s přehnaným chvatem začal svlékat, jako by mu bylo trapné, že ti dva poddůstojníci, které dobře znal, i ten mladý podporučík na něj musí čekat.

Svlékl se do košile, pokřižoval se a natáhl se na lavici tváří dolů, složil hlavu na zkřížené paže a pevně zavřel oči.

Už dávno nebyl tělesně trestán a nyní ho to několikavteřinové očekávání prvního úderu naplnilo nevýslovně skličujícím pocitem bezmoci a ponížení. Myslí mu proletěl celý jeho málo radostný život.

Podporučík si mezitím zavolal jednoho z poddůstojníků a pošeptal mu:

„Mírně!“

Poddůstojník zazářil a šeptem sdělil totéž svému protějšku. „Začněte!“ zazněl povel mladého muže, který se současně odvrátil.

Asi po deseti ranách, které Čížkovi nezpůsobily skoro žádnou bolest, protože ty zelené pruty se po energickém nápřahu vždycky sotva dotkly jeho těla, podporučík vykřikl:

„Dost! Potom přijď ke mně, Čížku!“

Po tomto příkazu odešel.

Čížek, pořád zachmuřený a zahanbený, přestože potrestání se změnilo ve frašku, se rychle oblékl a řekl:

„Díky vám, lidičky, že jste mě neztloukli. Stačila mi ta hanba.“

„To podporučík nám naznačil... Kvůli čemu jsi tady, Fedosi Nikitiči?“

„Kvůli tomu, že mi teď poručí hloupá a zlá ženská.“

„Kterápak?“

„Ale žena kapitána Luzgina.“

„To je známá fúrie. Posílá nám sem sluhy každou chvíli!“
poznámka: jeden z poddůstojníků. „Jak to teď s ní vydržíš?“

„Jak bůh dá... Musím to vydržet, nedá se nic dělat... A potom, její chlapec, co ho opatruju, je moc hodný. S tím bych se nerad rozloučil... On kvůli mně taky dostal bití. Za to, že za mě orodoval u mámy.“

„Heleďme se... tak tedy není po mémě.“

„Ani kapku... Má zlaté srdíčko!“

Čížek odešel do kanceláře a vešel do světnice, kde seděl podporučík. Ten mu podal dopis a řekl:

„Odevzdej to Marje Ivanovně. Píšu jí tady, že jsi byl přísně potrestán!“

„Vřelý dík za to, že jste se slitoval nad starým námořníkem, Vaše Blahorodí!“ poděkoval procítěně Čížek.

„Co já... Přece nejsem žádný nelida... Já osobně bych tě vůbec netrestal, vím, jaký jsi řádný a dobrý námořník!“ vysvětloval pořád ještě zaražený podporučík. „No, teď se vrať k milostivé paní. Pomoz ti bůh, abys to s ní nějak vydržel... Ale ne aby ses podřekl, jak jsme tě trestali!“ dodal podporučík.

„Neračte se obávat! Mnoho štěstí přeju, Vaše Blahorodí!“

Šurka seděl schoulený v koutku dětského pokoje jako vyděšené zvířátko. Vždy po chvíli jím otřáslo vzlyknutí. Jakmile si připomněl křivdu, kterou na něm spáchali, stahoval mu hrdlo pláč. Křečovitě sebou škubal a jeho dětská duše planula zlostí. V těch chvílích nenáviděl maminku, ale ještě více Ivana, který přinesl rákosku s veselým úsměvem na tváři a tak pevně svíral jeho zmítající se tělo, když dostával výprask! Kdyby ho nebyl ten odporný člověk držel tak pevně, byl by utekl.

A chlupci se začaly rojit v hlavě plány, jak se kuchaři pomstí. Musí se mu pomstít! A jakmile se vrátí taťka, poví mu, jak nespravedlivě mamka jednala s Čížkem. Jen ať to taťka ví!

Občas se Šurka přišoural ze svého koutku k oknu a vyhlížel, jestli už nejde Čížek... Chudák Čížek! Taky ho to asi moc bolelo. A ještě neví, že jsem kvůli němu taky dostal bití. Všecko, všecko mu povím!

Úvahy o Čížkovi ho trochu uklidňovaly, proto očekával návrat svého přítele s netrpělivostí.

Také paní přecházela rozčileně po své velké ložnici a planula nenávistí k sluhovi, který měl na svědomí, že se Šurka opovážil takhle mluvit s vlastní matkou. Bylo jí nad slunce jasné, že tenhle námořník má na chlapce špatný vliv a že musí z domu... Jakmile se vrátí ze zámořské plavby Vasilij Michajlovič, požádá ho, aby jí dal někoho jiného. Ale zatím, jaká pomoc, to musí s tím hrubiánem ještě vydržet. Teď, když byl u posádky potrestán, si snad rozmyslí opíjet se a být na ni drzý. Potřeboval dostat za vyučenou!

Paní občas potají nakoukla do dětského pokoje, ale hned se zas vrátila. Marně očekávala, že ji Šurka přijde odprosit.

Svou zlost si vylévala na Aňutce. Co chvíli ji hubovala a dotírala na ni, aby jí prozradila, co spolu měli s Čížkem.

„Řekni mi pravdu, ty nestoudnice! Mluv!“

Aňutka přísahala, že je nevinná.

„To Ivan, milostivá paní, ten mě obtěžoval na každém kroku!“ tvrdila. „Pořád mi dělal nějaké návrhy. Ale Fedose to vůbec nenapadlo, milostivá paní!“

„Tak proč jsi mi o Ivanovi neřekla dřív?“ namítla nedůvěřivě paní.

„Bála jsem se, milostivá paní... A myslela jsem, že s tím přestane.“

„Mně se zdá, že si na vás posvítím... A ty si se mnou nezahrávej! Teď jdi a podívej se, co dělá Alexandr Vasiljevič!“

Aňutka vešla do dětského pokoje a zastala Šurku vykloněného z okna. Mával na právě se vracejícího Čížka.

„Mladý pane! Mamička mi nařídila, abych se podívala, co děláte... Co jí mám říct?“

„Řekni jí, že jsem se šel proběhnout na zahradu.“

A Šurka vyběhl z pokoje přivítat Čížka.

16

Ve vratech se Šurka vrhl Čížkovi vstříc.

Dychtivě uchopil námořnickovu hrubou, mozolnatou ruku, přitulil se k němu, a soucitně k němu zvedaje oči a polykaje slzy, znovu a znovu opakoval:

„Čížku!... Můj zlatý, hodný Čížku!“

Čížkova zasmušilá, rozpačitá tvář se rozzářila nevýslovnou něhou.

„Ty duše dobrá!“ zašeptal dojatě.

Zašilhal k oknům, jestli neslídí „blondýna“, rychle si Šurku vyzvedl a přitiskl na prsa a opatrně, aby ho nepopíchal svými tvrdými kníry, ho políbil. Pak ho stejně rychle postavil na zem a řekl:

„A teď běž rychle domů, Alexandře Vasiljiči, běž, chlapče zlatý!“

„Proč? Půjdeme spolu.“

„Kdepak, radši ne. Maminka náhodou vykoukne z okna, uvidí, že jsi mě běžel přivítat, a zas bude oheň na střeše.“

„Tak ať vykoukne. A ať se zlobí!“

„Snad bys nechtěl buntovat proti mamince?“ začal mu domlouvát Čížek. „Kdepak, můj milý, buntovat proti mamince není nic pěkného. Maminku musíme ctít. Jen jdi, jdi, ještě si toho napovídáme!“

Šurka, který Čížka poslouchal na slovo, protože plně uznával jeho mravní autoritu, byl i nyní ochoten udělat, co mu radil.

Chtěl však příteli co nejrychleji říct něco, co by ho povzbudilo v jeho neštěstí, proto ještě než odešel, řekl tak trochu pyšně: „A víš, Čížku, že já byl také bit?“

„Jakpak bych nevěděl. Slyšel jsem, jak jsi naříkal, chudáčku. Kvůli mně jsi musel trpět. Ale pánbůh ti to odplatí! Tak jdi, jdi už, zlatíčko, nebo zas dostaneme!“

Šurka odběhl. Čížek mu byl teď ještě bližší, nespravedlivý trest, který oba postihl, jen prohloubil jejich láskyplný vztah.

Čížek chvíli vyčkal za vraty a potom zamířil pevným a rázným krokem přes dvůr ke kuchyni. Maskou přezíravé drsnosti se snažil zakrýt bezděčný stud potupně potrestaného člověka.

Ivan ho uvítal úsměvným pohledem, ale Čížek ho neuznal za hodna povšimnutí, jako by v kuchyni nikdo nebyl, a prošel do svého koutku ve vedlejší světnici.

„Milostivá paní nařídila, abyste se u ní okamžitě hlásil, až se vrátíte z kasáren!“ zavolal na něj z kuchyně Ivan.

Čížek neodpověděl.

Beze spěchu svlékl plášť, přezul se do svých plátěnek, vyndal z truhly jablko a bonbón, které dostal ráno od Šurky, schoval je do kapsy, sáhl pod manžety pláště pro obálku s dopisem posádkového pobočníka a odebral se za paní.

V jídelně ji nezastihl. Byla tam jen Aňutka, přecházející s děckem na rukou sem a tam a zpívající mu příjemným hláskem nějakou písničku.

Když uviděla Čížka, pozvedla k němu své vyděšené oči. Byly zkormoucené, avšak i plné účasti.

„Hledáte milostivou paní, Fedosi Nikitiči?“ šeptla Aňutka a přistoupila těsně k němu.

„Řekni jí, že jsem se vrátil z kasáren,“ řekl Čížek a rozpačitě sklopil oči.

Aňutka zamířila do ložnice, ale Luzginová už sama vcházela do jídelny.

Čížek jí beze slova podal dopis a ustoupil ke dveřím.

Paní si přečetla vzkaz, a zřejmě spokojená, že její přání bylo splněno a drzého sluhu stihl přísný trest, prohlásila:

„Doufám, že jsi dostal dobrou lekci a příště nebudeš už tak opovážlivý.“

Čížek ponuře mlčel.

A paní pokračovala už mírnějším tónem:

„Hleď, aby ses choval jako řádný sluha, Fedosiji! Nepij vodku a jednej s paní domu vždycky jen uctivě, abych tě příště nemusela trestat!“

Čížek ani nehlesl.

„Pochopil jsi, co jsem ti říkala?“ zvýšila hlas paní, nespokojená sluhovým mlčením i jeho nasupenou tváří.

„Pochopil!“

„Tak proč mlčíš? Proč neodpovídáš, když s tebou mluvím?“

„Rozkaz!“ odpověděl automaticky Čížek.

„Tak, a teď jdi za mladým pánem. Můžete se jít projít do sadu.“

Čížek odešel a paní se vrátila do ložnice, pobouřená zatvrzelostí toho drsného námořníka. Ne, Vasilij Michajlovič se zkrátka nevyzná v lidech. Vychvátil jí toho sluhu jako nějaký poklad, a on se zatím opíjí, je hrubý a nechce se kát ze svých činů.

„Ach je to hrubá cháska, tihle námořníci!“ posteskla si paní nahlas.

Po svačině se vypravila na návštěvu. Ještě než odešla, poslala Aňutku pro mladého pána.

Aňutka se rozběhla do sadu.

Našla Čížka a Šurku až vzadu v husté, zanedbané části sadu. Seděli na trávě ve stínu košaté lípy. Čížek vyráběl z papíru draka a tlumeně Šurkovi něco vyprávěl. Šurka pozorně poslouchal.

„Račte jít k mamičce, mladý pane!“ vyřizovala Aňutka udýchaná a zrudlá.

„Proč?“ zeptal se mrzutě Šurka. Bylo mu s Čížkem, který mu vyprávěl hrozně zajímavé věci, tak dobře!

„To nevím. Mamička se chystá na návštěvu. Nejspíš se s vámi chce rozloučit.“

Šurka se neochotně zvedl.

„Mamka se ještě pořád zlobí?“ zeptal se Aňutky.

„Ne, mladý pane... Už ji to přešlo.“

„Tak si pospěš, když tě maminka volá... A nebud' vzpurný, když s ní mluvíš, Alexandře Vasiljiči, slyšíš? Mezi matkou a synem to leckdy dopadá všelijak, ale rodičů si musíme vždycky vážit!“ kladl Čížek laskavým hlasem na srdce Šurkovi, odložil práci a začal si nacpávat dýmčičku.

Šurka vkročil do ložnice bojácně, ale s ukřivděným výrazem a rozpačitě se zastavil několik kroků od matky.

Přistoupila k němu nastrojená do hedvábí, s bílým kloboučkem na hlavě, krásná, okouzlující a navoněná. Laskavě ho poplácala po tváři a s úsměvem řekla:

„No tak, Šurko, přestaň už se mračit... Usmiřme se! Odpros hezky maminku, ať ti odpustí, že jsi jí řekl, ty zlá a ošklivá! Polib jí ruku!“

Šurka políbil tu kyprou bílou ruku plnou prstenů a ucítil slzy až v hrdle.

Skutečně, provinil se. Řekl mamce, že je zlá a ošklivá, Čížek přece tvrdí, že je hřích nectít rodiče.

A s pocitem ještě většího provinění, než jaké spáchal, v návalu citů vzrušeně a vroucně řekl:

„Odpusť mi to, mamko!“

Ta opravdovost v hlase i slzy v chlapcových očích dojaly matčino srdce. Také ona teď měla pocit viny, že tak tvrdě potrestala svého prvorozeného. Připomněla si jeho mučednický zkřivenou tvář plnou děsu, a znova jako by slyšela jeho nářek. Probudil se v ní silný mateřský cit a nejraději by byla to své mláděátko vřele stiskla v náručí.

Pospíchala však na návštěvu a bylo jí líto nových drahých šatů. Spokojila se tedy tím, že se sklonila, políbila Šurku na čelo a řekla:

„Zapomeňme na to, co se stalo. Vid', že už nikdy nebudeš mamince nadávat?“

„Nebudu.“

„A že máš maminku pořád stejně rád?“

„To víš, že mám!“

„Já tě mám také ráda, jsi můj hodný chlapeček. Tak na shledanou!... Běž si zas ven!“

Znova Šurku poplácala po tváři, usmála se na něj a odšustila ve své hedvábné róbě z ložnice.

Šurka se vracel do sadu spokojený jen napůl. Citlivý hošík měl pocit, že ani matčina slova, ani její laskání nebyly přesvědčivé a souměřitelné s tím, co cítilo jeho kající se srdce. Ještě větším zmatkem ho však naplňovalo, že z jeho strany nebylo smíření úplné. Ačkoliv maminku ujistil, že ji má pořád stejně rád, teď cítil, že v jeho duši zbyla ještě roztrpčenost, ani ne tak za sebe, ale za Čížka.

„Tak co, chlapče zlatý? Usmířil ses s maminkou?“ zeptal se Čížek, když se k němu Šurka tiše přišoural.

„Usmířil... A poprosil jsem ji za odpuštění, že jsem na ni byl hrubý.“

„To se opravdu stalo?“

„Stalo. Řekl jsem mamce, že je zlá a ošklivá.“

„Ty jsi mi nějaký furiant! Takhle vynadat mamince!“

„Já kvůli tobě, Čížku,“ hájil se honem Šurka.

„To se ví, že kvůli mně, já ti rozumím. Ale ta hlavní příčina byla ta, že tvoje srdíčko nesneslo tu faleš... proto ses vzbouřil, ty škvorně... A proto ti bylo líto i Antona. Pánbůh ti to odpustí, ačkoliv jsi urazil vlastní maminku. Ale stejně jsi udělal správně, že jsi poprosil za odpuštění. Je to tvoje matka, to je marné. A vždycky, když cítíš, že jsi spáchal nějakou špatnost, hled' poprosit za odpuštění. Může to dopadnout všelijak, ale tobě se uleví... Že mám pravdu, Šurko? Vid', že se ti ulevilo?“

„Ulevilo,“ řekl zamyšleně hošík.

Čížek se na něj zpytavě podíval a řekl:

„Koukám, že ses najednou nějak zarazil. Pročpak, řekni mi. Ať si o tom spolu můžeme pohovořit. Po usmíření člověku obyčejně odlehne na duši, protože se z ní vina svalí jako kámen, a ty jsi místo toho nějaký smutný, či ti maminka moc mluvila do duše?“

„Ne, to ne, Čížku. Mamka mi nic nevyčítala.“

„Tak co se vlastně stalo? Posad' se tadyhle na trávu a povídej... Já při tom dodělám toho draka. To bude, panečku, drak, to ti řeknu. Hned zítra ráno, jestli bude foukat vítr, ho pustíme.“

Šurka si sedl do trávy a drahnou chvíli mlčel. „Tak ty říkáš, že člověk svalí vinu z duše jako kámen, ale mně se z ní žádný kámen nesvalil!“ promluvil náhle.

„Čím to?“

„Tím, že se na mamku přece jen pořád zlobím a už ji nemám tak rád jako dřív... To přece není správné, vid', Čížku? Tak rád bych se nezlobil, ale nejde to.“

„Ale proč se pořád zlobíš, když už jste se usmířili?“

„Kvůli tobě, Čížku.“

„Kvůli mně?“ vyhrkl Čížek.

„Proč tě maminka pro nic za nic poslala do kasáren? A proč o tobě říká, že jsi špatný, když jsi tak hodný?“

Starého námořníka ta chlapcova oddanost a zjitřenost poraněného citu dojala. Nejen že kvůli svému opatrovateli tělesně trpěl, ale pořád ještě se nemůže uklidnit.

Nevinná boží duše! pomyslel si dojatě Čížek a v první chvíli opravdu nevěděl, co na to odpovědět a jak svého miláčka uklidnit.

Vřelý cit k chlapci mu to však rychle napověděl.

Svým milujícím srdcem pochopil líp než nejzkušenější pedagog, že musí zabránit tomu, aby se hošík předčasně zatvrdil proti matce, že tedy musí stůj co stůj v jeho očích uhájit čistý štít téže „blondýny“, která mu tolik otravuje život.

A tak se rozhovořil:

„Ale stejně se přestaň zlobit! Vem rozum do hrsti, a uleví se ti. Sám přece víš, jak různě lidi nahlízejí na stejnou věc. Ten takhle, a tamten zrovna naopak! My dva si třeba myslíme, že mě potrestali pro nic za nic, ale tvoje maminka si třeba zas myslí, že to nebylo pro nic za nic. My dva si myslíme, že jsem nebyl opilý ani hrubý, ale tvoje maminka, človíčku milý, má možná za to, že jsem byl i opilý, i hrubý, a že mi za to právem vyprášili kožich!“

Před Šurkou se otvíraly, dá se říct, nové obzory. Ale dřív než jaksepatří pronikl ke smyslu Čížkových slov, zeptal se velice vážně, ale ne bez účastné zvědavosti:

„A bolelo to moc, když tě bili, Čížku? Zbili tě do němoty?“ vzpomněl si na Čížkův výraz. „A křičel jsi?“

„Vůbec to nebolelo, natož aby mě zbili do němoty...“ usmál se Čížek.

„Jak to? Sám jsi říkal, že námořníky bití moc bolí!“

„A jak je bolí! Jenomže mě, dá se říct, vlastně netloukli. Jen mě trošičku potupili a dali mi pár ran, aby vyhověli tvé mamince. Ale rány jsem vůbec necítil. Měl jsem štěstí, že je tam pobočníkem tak hodný podporučík. Slitoval se nade mnou... dal mě vyplatit jen tak... Ale ne aby ses o tomhle podřekl před maminkou. Jen ať si myslí, že jsem jich dostal, co se do mě vešlo!“

„Ten podporučík je zlato! Zařídil to nádherně. To já dostal moc, Čížku, a moc to bolelo.“

Čížek Šurku pohladil po vlasech a řekl:

„Já vím, slyšel jsem tě a bylo mi tě tak líto!... Ale nač o tom ještě mluvit. Co bylo, to bylo.“

Chvilí bylo ticho.

Čížek chtěl navrhnout, aby si zahráli karty, ale Šurka se pořád ještě tvářil ustaraně a zeptal se:

„Tak podle tebe, Čížku, mamka vůbec nechápe, že ti ublížila?“

„Nejspíš to tak bude. Ale dost možná i chápe, ale nechce si zadat před obyčejným člověkem. Takových pyšných lidí je dost. Cítí svou vinu, ale neřeknou to.“

„Aha... Mamka tedy nechápe, že jsi dobrý člověk, a proto tě nemá ráda?“

„To je její věc, soudit člověka. Kvůli tomu se nemůžeš na maminku zlobit. Mimoto má ženskou duši, dívá se na všechno jinak než my, muži. Ženským to vždycky trvá, než uvidí do člověka... Dá bůh, že i ona jednou pozná, co jsem za člověka, a líp mi porozumí. Uvidí, že jejího chlapce opatruju, jak je třeba, dávám na něj pozor, vyprávím mu pohádky, nic zlého mu nevštěpuju, i že my dva spolu vycházíme v dobré shodě. Svým mateřským srdcem to vycítí, věř mi to. Má svoje dítě ráda, tak proč by zbůhdarma sekýrovala jeho chuť? Všecko na světě chce čas, chlapče drahý, tak dlouho, dokud člověka pánbůh neosvítí. Tak je to, Alexandře Vasiljiči! Proto nechovej v srdci proti mamince tajnou zlobu, ty můj přítelíčku milý!“ dokončil Čížek.

Jeho slova způsobila, že maminka byla v Šurkových očích do jisté míry omluvena. Šurka se rozzářil a rozveselil, a jakoby z vděčnosti za tu omluvu a rozptýlené pochybnosti, Čížka vřele políbil a zvolal s hlubokým přesvědčením:

„Mamka tě taky bude mít ráda, čížku, uvidíš! Pozná, jaký jsi! Určitě!“

Čížek, ačkoliv jeho radostnou víru nesdílel, hleděl na rozveseleného hošíka s láskou.

A Šurka rozjařeně pokračoval:

„To se pak budeme mít! Mamka už tě nikdy nepošle k posádce. A toho hnusného Ivana vyžene! To on jí přece na tebe

donáší... Nemohu ho ani vidět! Tak hrozně mě tiskl, když mě mamka bila... Až se taťka vrátí, všechno mu o tom Ivanovi povím. Že mu to mám povědět, vid', Čížku?"

„Radši mu nic neříkej. Nezvykej si žalovat. Neplet' se do těch věcí. Co je nám po nich!“ řekl štítivě Čížek a s výrazem nejhlubšího opovržení mávl rukou. „Ona se pravda ukáže sama, kamaráde, a pro mladé pány se nehodí, aby žalovali na služebnictvo, když to není nezbytně třeba. Leckterý nerozumný nezbeda si třeba stěžuje rodičům pro nic za nic, rodiče se nikoho neptají a hned trestají. To není žádná slast... Vem si třeba našeho Ivana. Je to sice pořádný kus ničemy, když může donášet pánům na svoje kamarády, ale musíme mu po pravdě přiznat, že neztratil svědomí jenom vlastní vinou. Protože když k tobě přijde někdo žalovat, tak mu dej, ničemovi, do zubů, jednu, dvě a ještě třetí, a do krve!“ planul rozhořčením Čížek. „Aby ho přešla chuť přijít ještě jednou... Ale když tomu některý pán popřává sluchu, tak to takového sluhu zkazí. A potom, Ivan dělal sluhu od samého začátku, tak není divu, že docela ztratil svědomí. Víme přece, jak to při takovém posluhování chodí. Na pořádnou práci přitom nikdo nesáhne, je to jedna přetvářka, to ti řeknu. Tomu vyhov, tomu podej, tomu namaž med kolem huby, člověk žije v přetvářce a pěstuje si panděro, kouká jen, kde by přišel k lepším zbytkům od panského stolu. Kdyby byl Ivan někdy doopravdy sloužil, možná že by v sobě neměl tu ničemnost. O to už by se námořníci postarali... Zpracovali by ho tak, že by koukal. A bylo by to. Z Ivana by byl hned jiný člověk. Ale nějak jsem se rozjel, já tlachal starý, a ty máš dlouhou chvíli, Alexandře Vasiljiči. Pojd', hodíme si kartičky, ať se trochu povyrazíme.“

Sáhl do kapsy pro karty a vytáhl i jablko a bonbón a podával je Šurkovi:

„Na, pochutnej si.“

„To je tvoje, Čížku.“

„Jen si vem, říkám ti. Pro mě to je jako nic, a tobě se na to sbíhají sliny. Jez!“

„Tak děkuju, Čížku. Ale půlku si musíš vzít!“

„Leda ukousnout... Tak, a rozdej karty. Ale ne abys mě zas obehřál, jako předevěřem! Ty jsi na karty majstr!“ smál se Čížek.

Oba se usadili ve stínu na trávniku co nejpohodlněji a pustili se do karet.

Záhy se sadem rozlehl Šurkův veselý vítězný smích a přehnaně nabručený hlas naschvál prohrávajícího námořníka: „No ne, už zas jsem prohrál... Vždyť říkám, že jsi majstr!“

18

Konec srpna. Venku je chladné a deštivé, nepřívětivé počasí. Slunce je skryté za olovenými mraky, které zatáhly oblohu ze všech stran. Vítr profukuje špinavými ulicemi a uličkami Kronštadtu a zpívá smutnou podzimní píseň. Občas je slyšet hukot moře.

Velká eskadra starých plachetních lodí a fregat už se vrátila z Baltského moře, kde dlouho křižovala pod velením jednoho v té době dobře známého admirála, který si rád přihnul, a když k sobě někdy sezval hosty, říkával: „Kdo se chce opít, ať si sedne vedle mě, ale kdo se chce nacpat, vedle mého bratra!“ Jeho bratr byl také admirál a byl proslulý svým obžerstvím.

Lodi vepluly do přístavu a „odstrojovaly se“ k přezimování. V kronštadtských rejdách bylo jako po vymření, zato v ulicích začalo být živo.

Poštolka se ještě nevrátila z dlouhé plavby, čekali ji každým dnem.

V bytě kapitána Luzgina je ticho, to skličující ticho, jaké bývá v domech, v nichž leží těžce nemocný. Všichni chodí po špičkách a mluví nepřírozně tiše.

Ten nemocný je Šurka. Jeho nemoc je vážná, má oboustranný zápal plic, komplikaci po prodělaných spalničkách. Celých čtrnáct dní už malátně leží ve své postýlce, vyhublý, s přepadlou tvářičkou a horečně se lesknoucíma očima, velkýma a smutnýma, pokorně ztichlý jako postřelené ptáče. Doktor přichází dvakrát denně a jeho dobrácká tvář se po každé návštěvě víc a více zachmuřuje, kdežto jeho rty se trochu komicky protahují, jako by jimi chtěl vyjádřit povážlivost situace.

Celou tu dobu se Čížek nehnul od Šurkova lůžka. Malý pacient se ho důrazně dožadoval a byl rád, když mu Čížek

podával léky, dokonce se někdy i usmíval, když poslouchal jeho veselé pohádky. V noci námořník vysedával, jako při hlídce na lodi, v křesle u Šurkovy postele, nespal a sledoval i to nejmenší hnutí neklidně spícího chlapce. Ve dne pak stačil doběhnout do lékárny, vyřídit řadu dalších věcí, a ještě si našel čas na to, aby vlastnoručně vyrobil nějakou hračku, která mohla vykouzlit úsměv na tváři jeho miláčka. A dělal to všechno jaksi neokázale a klidně, neuspěchaně, ale přesto neobyčejně rychle, a jeho tvář, stále prosvětlená jakýmsi klidem, jistotou a přívětivostí, působila na nemocného uklidňujícím dojmem.

A během těch dní došlo k tomu, o čem mluvil v sadu Šurka. Jeho matka, kterou hoře a zoufalství div nepřipravily o rozum, také celá pohublá od duševní trýzně a probdělých nocí, začala až nyní lépe poznávat toho „necitelného, hrubého neotesance“ a chtěla nechtěla se musela obdivovat něžnosti jeho povahy, která se vyjevovala při jeho nepřetržité péči o pacienta a mimoděk naplňovala matku vděčností za jeho oddanost jejímu synovi.

Toho večera vítr zvláště silně skučel v komínech. Moře bylo rozbourené a paní, sklíčená hořem, seděla ve své ložnici. Při každém nárazu větru se zachvěla a připomněla si hned muže, který plul za toho strašlivého nečasu z Revelu do Kronštadu, hned zas Šurku. Krátce předtím odešel doktor s vážnější tváří než kdykoliv jindy.

„Myslím, že přichází krize. Dá bůh, a chlapec ji vydrží. Podávejte mu pižmo a šampaňské... Váš sluha je výborný ošetřovatel. Ať dnes zůstane u chlapce celou noc a dává mu, co jsem řekl. A vy si musíte odpočinout. Zítřka přijdu hned ráno.“

Tato doktorova slova se paní vybavují v paměti a z očí se jí líjí proudem slzy. Šeptá modlitby, křížuje se... Naděje střídá zoufalství, zoufalství nadějí.

Celá uslzená vešla do dětského pokoje a přistoupila k postýlce.

Čížek okamžitě vstal.

„Sed', sed', prosím tě,“ zašeptala paní a podívala se na Šurku.

Ležel v mráкотách a přerývaně oddechoval. Matka přiložila dlaň k jeho čelu. Sálala z něho horkost.

„Ach bože!“ zaúpěla paní a znova jí vyhrkly z očí slzy.

V tlumeně osvětleném pokojíku bylo úplné ticho. Bylo slyšet jen Šurkovo oddychování a chvílemi pronikalo zavřenými okenicemi táhlé skučení větru.

„Měla byste si jít odpočinout, milostivá paní,“ řekl skoro septem Čížek. „Neračte mít starost, já udělám všecko, co Alexandr Vasiljič potřebuje!“

„Vždyť jsi sám už kolik nocí nespal.“

„Na to jsme my, námořníci, zvyklí. A já teď nemám na spaní ani pomyšlení... Jen jděte, milostivá paní!“ opakoval mírně.

A protože dobře cítil matčino zoufalství, dodal:

„Dovolím si vám ohlásit potěšující věc, milostivá paní: nezoufejte, mladému pánovi bude brzy líp!“

„Myslíš?“

„Určitě se mu uleví. Načpak by měl takový chlapec umírat? Ten potřebuje žít!“

Vložil do těch slov takovou jistotu, že jimi vzkřísil pohaslou naději v matčině srdci.

Poseděla u postýlky ještě několik minut a pak se zvedla.

„To je ale hrozný vichr!“ řekla, když zvenčí znova dolehlo do pokoje táhlé zaskučení. „Jak se teď asi vede na moři *Poštolce*? Nemůže se jí něco přihodit, co myslíš?“

„*Poštolka* už vydržela horší bouře, milostivá paní. Jistě svinula všechny plachty a kolíbá se na vlnách jako soudek... Opravdu, nemějte strach, milostivá paní! Vasilij Michajlovič je, chválabohu, výborný kapitán.“

„Tak dobře, půjdu si tedy zdřímnout... Ale kdyby nebylo něco v pořádku, hned mě vzbud’!“

„Rozkaz! Dobrou noc, milostivá paní!“

„Děkuji ti za všechno... za všechno!“ zašeptala vřele paní a s pocitem úlevy odešla z pokoje.

Čížek probděl u postýlky celou noc, a ráno, když se Šurka vzbudil a když se na něj usmál, když řekl, že mu je mnohem líp a že má chuť na čaj, okázale se pokřížoval, políbil chlapce a pak se odvrátil, aby skryl radostné slzy, které mu náhle vyhrkly z očí.

Druhý den se vrátil kapitán Luzgin.

Když se dověděl od ženy a od doktora, že Šurka vděčí za své uzdravení hlavně Čížkově péči, celý šťastný, že jeho synovi už nehrozí nebezpečí, vyslovil námořníkovi svou hlubokou vděčnost a nabídl mu sto rublů.

„Až půjdeš do civilu, budou se ti hodit,“ dodal.

„Poslušně hlásím, Vaše Vysokoblahorodí, že si ty peníze vzít nemohu!“ prohlásil trochu dotčeně Čížek.

„Pročpak?“

„Proto, Vaše Vysokoblahorodí, že jsem o vašeho syna nepečoval kvůli penězům, ale z lásky!“

„Já vím, Čížku, ale přece jen... Proč bys je nemohl přijmout?“

„Neračte mě urážet, Vaše Vysokoblahorodí... Ponechte si ty peníze.“

„Ale prosím tě! Copak jsem tě chtěl urazit?... Tedy jak chceš. Ale já ti je nabízel také s nejčistším úmyslem!“ ujistil trochu rozpačitě kapitán.

Zadíval se na Čížka a náhle dodal:

„Ale ty jsi skvělý člověk, Čížku, to mi věř!“

19

Fedos čížek sloužil u Luzginových v dobré pohodě tři roky, až do Šurkova vstupu na námořní učiliště, a všichni si ho velice vážili. S novým kuchařem, který nastoupil místo Ivana, žil v přátelské shodě.

Ty tři roky vůbec neprožil špatně. Celým Ruskem proletěla radostná zvěst o zrušení nevolnictví a osvobození rolníků. Všude zavanul nový duch, dokonce i paní Luzginová se změnila k lepšímu, a když slyšela nadšené řeči podporučičků, začala lépe zacházet s Aňutkou, obávala se, že by si mohla vysloužit pověst zpátečnice.

Čížek se každou neděli dovoloval na vycházku a po mši chodil na návštěvu k příteli bocmanovi a jeho ženě, rozprávěl tam filosofické úvahy a kvečer se vracel domů sice jaksepatří „nakřáplý“, ale jak rád říkal, „úplně v pořádku“.

A paní Luzginová se nezlobila, když před ní Čížek někdy říkal Šurkovi, kterému při každé příležitosti přinášel nějakou výslužku:

„Nemysli si, Šurko, že jsem opilý... Kdepak, kamaráde. Dokážu řádně udělat všechno, co je třeba.“

A jako by chtěl předvést, jak řádně dokáže všechno udělat, bral Šurkovy boty a různé šatstvo a horlivě je čistil.

Když Šurka odešel na námořní učiliště, dočkal se i Čížek odchodu do výslužby. Nějaký čas pobyl doma na vsi, ale brzy se vrátil a stal se vrátným v petrohradské admiralitě. Jednou týdně určitě navštívil Šurku na škole a každou neděli navštěvoval Aňutku, která se po propuštění z nevolnictví vdala a pracovala jako chůva.

Pak se Šurka stal důstojníkem a na Čížkovo naléhání si ho vzal k sobě. Čížek s ním obeplul svět a byl pořád taková jeho chůva a jeho nejoddanější přítel. Později, když se Alexandr Vasiljevič oženil, opatroval Čížek jeho děti a umřel jako sedmdesátiletý stařík v jeho domě.

Rodina Alexandra Vasiljeviče vzpomíná na starého námořníka s vděčností. A sám Alexandr Vasiljevič láskyplně říká, že jeho nejlepším vychovatelem byl Čížek.

ÚTĚK

1

Slunce rychle stoupalo do tyrkysové výše čistého nebe a slibovalo parný den.

V jeho zářivých paprscích svítily sevastopolské zálivy, lesklé jako zrcadlo, zaříznuté hluboko do břehů, hluboké a úplně chráněné před větrem, i početné válečné lodi někdejšího černomořského loďstva – fregaty, brigy, škunery i tendry kotvící na rejdě, i krasavec Sevastopol, zvedající se nad mořem jako amfiteátr a blýskající svými baštami, chrámy, domy a domky uprostřed zelených kup zahrad a bulvárů, i předměstských dvorů.

Bylo šest hodin. Začínalo kouzelné srpnové ráno. Na lodích se dávno čile pracovalo.

Do vztyčování vlajek, to znamená do osmi hodin, musely mít všechny lodi svůj obvyklý elegantní vzhled docilovaný ohromující čistotou a bezvadným pořádkem, jímž byly lodi černomořského loďstva proslulé.

Od časného rána tisíce námořnických rukou myly, drhly, otíraly aneb, jak říkalo mužstvo, dávaly „do pucu“ paluby, děla, kovové součástky, zkrátka všecko, co bylo na palubách i pod nimi, až po nejspodnější podpalubí.

Dávno se pracovalo také v docích a loděnicích, v různých přístavních dílnách na břehu. Do bouchání kladiv a vrzání pil občas vpadla sborově zpívaná *Dubinuška*, při níž Rusové jaksí rychleji zvedají břemena a přenášejí mohutné klády.

Osiřely i ponuré vysloužilé lodi, trvale zakotvené daleko od ostatních plavidel, až docela vzadu v zálivu, jako by se od nich šířilo malomocenství.

Opravdové plovoucí „mrtvé domy“.

Jejich nedobrovolní obyvatelé, vězni vojenských trestaneckých rot, už byli ve čtyři hodiny ráno odvedeni na různá pracoviště.

V tlustých plátěných halenách a stejných kalhotách, v nevhledných šedých čepicích na oholených hlavách, řinčíce

pouty prošli v několika skupinách pod vojenskou eskortou po doposud liduprázdných ulicích a vrátí se zpátky teprve navečer, až se za příjemného chládku celé město vyhrne na bulváry a do Hraběcího přístavu.

A tu ve tmě opojné jižní noci zablikají na těchto plovoucích věznicích světýlka luceren a po tichém zálivu se začne rozléhat táhlé volání strážných, kteří každých pět minut jeden po druhém vykřikují: „Sly-šíš?“

Probudily se i malé osady kolem města, se svými malými bílými, jakoby hliněnými domečky, obydlými převážně rodinami vysloužilých i sloužících námořníků, příslušníků pobřežního dělostřelectva, zaměstnanců eráru a vůbec chudým dělným lidem.

Tržiště u dělostřeleckého zálivu, tento klub většiny místních obyvatel, dávno připomínalo mraveniště.

Hlučné, živé hloučky se tísnily kolem stánků, uprostřed poražených dobytčat, telat a ovcí, slepic, kachen a zvěřiny, uprostřed záplavy zeleně a pestré jižní zeleniny, hromad melounů a vonných dýní a spousty ovoce svezeného z blízkých zahrad. Smlouvali, vykřikovali, rozčilovali se. Zároveň si sdělovali poslední novinky a zbavovali se obnošeného šatstva či obuvi.

Těsně u břehu zálivu stály rybářské čluny ze sousedního městečka Balaklavy, plné čerstvých ryb. Co všechno tu nebylo! Platejsi, makrely i tuční cípalové, hlaváči i spousta malé zlatavé parmice, kterou labužníci pokládají za nejchutnější rybu Černého moře. Právě nalovené ústřice byly vyložené v košicích pro kuchaře a hospodyňky.

Hned vedle rybího trhu se v křišťálově průzračné, smaragdově zelené vodě malé zátočinky zálivu koupal houf kluků. S veselým smíchem skákali po hlavě do vody, cákali a stříkali po sobě, plavali a potápěli se jako kachny, předháněli se ve svém umění jeden před druhým i před místními zevlouny.

Nad tržištěm, ozářeným veselým jižním sluncem, zněl jako nepřetržitý bzukot hovor davu. Typická řeč jižních měst, plná zkomolenin, zvučela měkce díky maloruskému přízvuku. Z té řeči chvílemi zřetelně vynikalo chvatné, hlasité a zároveň úlisné „šišláni“ prodavačů ryb a ústřic, chalvy a rahat-lukumu, oněch vznětlivých balaklavských Řeků s jejich snědými tučnými tvářemi, hrbatými nosy, černýma unylýma očima připomínajícíma

velké olivy a rychlou gestikulací obnažených svalnatých paží, snědých jako temný bronz. Ozývaly se i hrdelní výkřiky Tatarů, sedících, na bobku u košů plných hrušek, hroznů a jablek, s výrazem povýšené netečnosti na hezkých tvářích s klasickými rysy připomínajícími jejich předky – Janovany a Řeky, kdysi obyvatelé Krymu. Občas se rozlehlo úpěnlivé zaklínání „dam tržiště“, čilých, hubatých trhovkyň, námořnických žen, a jejich energické nadávky, prošpikované nejsamorostlejšími průpovídkami, jež by jim mohl závidět kterýkoliv bocman a jež vyvolávaly u tržištního publika hlasité a souhlasné salvy smíchu.

Všechno tu žilo plným životem velkého a živého námořního přístavu.

Nikomu z toho hlučného davu se ovšem nezdálo ani ve snu, že zanedlouho se Sevastopol promění v trosky a že ty kouzelné živé zálivy osíří a nad hladinu rejdy, kde teď kotví černomořská flotila, budou čnít jako kříže nad hroby špičky stěžňů potopených lodí.

2

Toho veselého, jasného rána krátce po sedmé hodině v dětském pokoji velkého služebního domu velitele přístavu a sevastopolského vojenského gubernátora chvatně dokončoval za asistence staré chůvy Agafji svou ranní toaletu slaboučký hošík snad osmi, snad desetiletý, s neobyčejně živou tváří a kurážnými hnědými očima.

„Tak si přece pospěš! Tobě to vždycky trvá!“ pobízel netrpělivě a pánovitě hošík, zatímco maličká, ale sporá Agafja poklidně pročešávala jeho kučeravé, nepoddajné, husté kaštanové vlasy.

„Počkej, ty neposedo neposedný!... Ani chvilíčku nepostojí klidně. Věčně někam pospíchá, jako by hořelo,“ bručela chůva, ale přitom se dívala na svého miláčka zamilovaně: „No tak, nevrť se jako holub na báni, slyšíš? Takhle tě nikdy neučešu. Budeš rozdrbaný jako nějaký dareba.“

Ale hošíka tyto domluvy zřejmě málo dojímalý. Prožíval při tom zdlouhavém česání, když slunce tak vesele skotačilo v

pokoji a otevřeným oknem proudil svěží vzduch prosycený vůní květin ze zahrady, nesnesitelná muka a už se chůvě vytrhl, ještě nedočesaný, plný energie a radosti si chvatně natahoval kabátek.

„Ukaž, aspoň ti ještě přihladím kudrny, Vasjenko!“

„To stačí, Agafjo!“

„Pěkně stačí! Syn admirála, a má na hlavě vrabčí hnízdo. Jestli to uvidí tatínek, věru tě nepochválí.“

Ale poslední slova chůvy Agafji, kterou měl rád a z které si nic nedělal, protože věděl, že ji má ochočenou a že mu udělá, co mu na očích vidí, už Vasja neslyšel. Vyrázil z dětského pokoje ještě si dopínaje kabátek, proběhl řadou pokojů a zastavil se před zavřenými dveřmi pracovny.

Chlapcova veselá tvář v tom okamžiku zneklidněla. Několik vteřin stál za dveřmi a neodvažoval se vstoupit. Hlavou mu táhly obvyklé úvahy, že muset chodit každé ráno k otci a přát mu dobré jitro je zpropadeně nepříjemná povinnost, bez které by se klidně obešel.

Ale nedá se nic dělat, řekl si pro sebe, tiše pootevřel dveře a vešel.

Ve velké pracovně seděl u psacího stolu s očima upřenýma do úředních listin suchý vysoký starý pán v letním županu, s hladce vyholenými vrásčitými tvářemi, na nichž svítil zdravý ruměnc, a staromódně načesanými tmavými, jen maličko prošedivělými vlasy, které mu trčely uprostřed hlavy jako kohoutí hřebínek. Krátké, přistřížené šedé kníry byly naježené jako kartáčky.

Tyto pichlavé „švábí“ kníry hošíkovi vždycky zvlášť naháněly strach a hrůzu, když se nervózně a rychle pohybovaly a spolu s trháním rameny a cukáním lícních svalů prozrazovaly špatnou náladu přísného a neoblomného admirála, kterého se všichni bez výjimky, s paní admirálovou v čele, báli jako ohně.

„Dobré jitro, tatínku!“ pípl Vasja docela tichounce hlasem zadrhlým vzrušením a s nesmělým, doslova uhranutým pohledem, upřeným na otce s výrazem, jaký má v očkách malý ptáček, když před sebou spatří jestřába, se přibližoval k psacímu stolu.

Těžko říct, jestli otec synův pozdrav slyšel a úmyslně, jak už se stalo nejdnou, to nedal ani nejmenším hnutím najevo a nutil chlapce, aby stál strnule u stolu nekonečnou minutu nebo i déle, nebo jestli byl tak zabrán do práce, že to skutečně nevnímal. Ale stále k němu neobracel hlavu.

To trvalo několik dlouhých vteřin.

A do otevřených oken stinné pracovny nahlížely husté akáty a košaté ořechy s velkými vlašskými ořechy v zelené slupce, nepropouštěly dovnitř ani paprsek slunce a mimoděk Vasjovi připomínaly, že v horní zahradě, daleko od domu, na něj čeká mnoho potěšujících věcí, radostí a příjemných setkání, o nichž nemá u nich doma nikdo ani tušení.

Ale otcovy kníry trčely v stále stejné poloze a svaly na vrásčitých tvářích se ani nepohnuly.

Chlapec pocítil nový příliv odvahy a odhodlal se znovu promluvit, a tentokrát dokonce zesílil svůj hebký vysoký tenorek:

„Dobré jitro, tatínku!“

Admirál zvedl rychlým, energickým pohybem hlavu a utkvěl vážným, soustředěným, jakoby rozmrzelým pohledem na svém nejmladším synovi, benjamínkovi rodiny.

A cosi mírného, ba něžného na okamžik změkčilo ty drsné rysy a blesklo v těch malých šedých očích, velitelských a pronikavých, ještě plných živosti, energie a mladého elánu, přestože admirálovi bylo šedesát let.

„Dobrý den!“ řekl admirál úsečně a drsně.

A proti svému zvyku dnes nedal chlapci jako obvykle kývnutím hlavy na vědomí, že může jít, nýbrž ho popleskal svou kostnatou rukou po zardělé tváři a pokračoval stejně ostrým, velitelským tónem:

„Co zdraví? V pořádku? Brzy pojedíš do Oděsy... studovat. Prvního září parníkem. Dobře, běž si!“

Vasju nebylo třeba dvakrát pobízet.

V tu ránu byl z pracovny venku, a když se octl v salónu vedle ložnice své matky, která stejně jako jeho sestry ještě spala, oddychl si s takovou radostí a úlevou, jako by odhodil těžké břemeno.

Honem vypil sklenici mléka, kterou mu přichystala chůva, strčil si do kapsy, aby to neviděla, několik kostek cukru a pádil do zahrady.

Když proběhl kolem květinových záhonů, skleníků a pařeníšť dolní zahrady, kvapně hopkal přes krátká schodiště oddělující terasu od ohromné zahrady, jejíž cestičky byly lemovány hustými špalíry révy, a na záhonech uprostřed terasy, úhledně obložených drnem, rostly v pravidelných řadách všechny možné ovocné stromy, plné velkých hebkých broskví, šťavnatých hrušek, velkých žlutých a zelených slív, jantarových renet, mandlí, vlašských ořechů, a bílé a červené moruše.

Tato velká, terasovitě se zvedající zahrada, ústící do tří ulic a obehnaná kamennou zdí, s přepychovými záhony u domu, se skleníky, pařeníšti, s besídkami obrostlými vonnými květinami a s velkým dřevěným vyhlídkovým belvedérem, z něhož byl nádherný výhled na Sevastopol a jeho okolí a z něhož rok nato se Vasja díval dalekohledem na francouzská vojska přecházející v dlouhé stuze Inkermanské údolí a mířící k jižnímu okraji města, tato zahrada byla udržována ve vzorném pořádku a oslňovala a uchvacovala čistotou hlavně díky práci trestanců.

Dvanáctičlenná až patnáctičlenná skupina vcházela každý den časně ráno, sotva se nad městem objevilo slunce, do velké branky horní zahrady ze zadní ulice a pracovala tam do tří nebo do čtyř, zatímco dva vojáčky, kteří nad ní měli dozor, podřimovali, opřeni o pušky, u branky nebo někde v zahradě.

Trestanci, kteří denně mimo svátky přicházeli pracovat na zahradu velitele přístavu, byli obvykle titíž. Tahali odněkud

džbery s vodou, zalévali záhony, pleli trávu, přistříhovali stromy, zametali cestičky, posypávali hlavní cesty čistým pískem a pak je udusávali – zkrátka dělali všecko, co jim přikazoval vrchní zahradník, přepečlivý Němec Karl Karlovič.

Nebyla to nijak těžká práce a trestanci si zřejmě libovali, že mohou pracovat na zahradě, a činili se ze všech sil.

A právě za těmito lidmi, kteří si odpýkávali přísné tresty za svá provinění, teď Vasja pospíchal.

3

Přestože mu maminka i sestry přísně zakázaly, aby se s těmito vyobcovanými lidmi nejen nedával do hovoru, nýbrž se k nim ani nepřibližoval, chlapec vesele hopkal z terasy na terasu, bystře se rozhlížel po dlouhých cestách a už napřed vychutnával potěšení, jak si poklábosí s trestanci a pochutná na části jejich svačiny – pěkném řízku červeného, šťavnatého melounu, k němuž bude jako oni přikusovat krajíc černého, vydatně posoleného chleba. Trestanci se s mladým pánem o obojí ochotně dělili a předháněli se v pohostinnosti.

Tato svačina mu připadala nejchutnější na světě, mnohem chutnější než všecka ta vybraná jídla, která se u nich podávala k obědu, a ve společnosti těch holohlavých lidí řinčících okovy mu bylo mnohem příjemnější, veseleji a volněji než doma, zvláště u oběda, kdy všichni seděli mlčky a zaraženě kolem stolu a on s přemáháním polykal lžíce protivné polévky, aby nerozhněval věčně zamračeného otce, a netrpělivě čekal, až oběd skončí a zas bude moci promluvit a odvázat se pohnout.

S trestanci se seznámil a sblížil teprve toto léto díky tomu, že se toulal po zahradě sám a že na něj vlastně nikdo nedohlížel. Do té doby se jich hrozně bál, a kdykoliv si udělal výlet do horní zahrady, aby si pochutnal na ovoci, hleděl kolem nich proklouznout v uctivé vzdálenosti a zaručeně úprkem. Tehdy viděl ve všech těch lidech v šedých čepicích, kteří ryli v zahradě půdu nebo rozvázeli v kolečkách písek, tvory schopné každé špatnosti, dokonce i toho, jak ho už dávno ujišťovala chůva Agafja, že neposlušného kluka unesou a pak si ho upečou a

snědí, ať je jeho tatínek třeba admirál. Tyto chůviny řeči na Vasju svého času silně zapůsobily, přestože ostatní, například maminka, sestry ani bratři nezacházeli ve svých obviněních tak daleko. Nikdo mu alespoň Agafjina slova nepotvrdil. Ale názory, které si někdy před ním doma o trestancích jakoby náhodou vyměňovali, rozhodně nepřipouštěly nejmenší pochybnost, že tito lidé v sobě soustřeďují nespočetně neřestí, a kdyby se octli na svobodě, to byste něco viděli: zbuřdarma je přece nestříhají dohola a nedrží v okovech.

Tak to jednou říkal staříčkový generál, který přijel navštívit Vasjovu maminku, v rozhorlení nad jakousi stížností, kterou si trestanci podali na špatnou stravu a na to, že nedostávají všechno, co jim podle zákona přísluší. Tento starý pán, zapletený tuším do aféry s rozkrádáním státních peněz určených na vydržování vězňů, se ve snu nenadál, že zanedlouho, až bude Sevastopol ohrožen nepřítelem, budou všichni ti trestanci propuštěni na svobodu, zproštěni okovů a postaveni na roveň všem ostatním hrdinným obráncům obleženého města.

Všechny tyto povídky ještě silněji rozněcovaly chlapcovu zvědavost, a tak přes všechn strach, který mu tito hrozní lidé naháněli, odvažoval se je občas pozorovat, samozřejmě z takové vzdálenosti, aby mohl v případě sebemenšího nebezpečí vzít do zaječích.

Poklidné rozhovory, které občas vyposlechl, dobrácké pobrukování nějaké písničky při práci a konečně řada dalších pozorování se vůbec neshodovaly s tou představou o trestancích, kterou si Vasja udělal podle výroků cizích lidí, a poněkud otřásl jeho vírou ve věrohodnost údajů chůvy Agafji.

Zejména ho udivily dvě příhody.

Jednou na jaře byl svědkem toho, jak jeden vězeň, už starší vysoký brunet s nasupeným výrazem velkých, hluboko vpadlých očí a s převislým huňatým černým obočím, kterého pokládali za nejhroznějšího ze všech a bál se ho víc než ostatních, našel malého vrabčáčka, který vypadl z hnízda, a hned k němu pospíšil, opatrně ho vzal do hrsti, vylezl na strom a položil ho zpátky do hnízda k velké radosti vrabčí mámy, která poskakovala a vyděšeně pípala opodál. A když trestanec slezl ze stromu a znovu začal sypat z kolečka na cestu písek, měl k Vasjovu údivu tvář prosvětlenou láskou a dobrotou.

Podruhé naši trestanci v zahradě opuštěné štěňátko, malé, hubeňoučké a olezlé, a projevili o ně velikou péči, ba byli k němu něžní. Vasja viděl, jak mu strkali do tlamičky rozkousanou střídku chleba, jak je uložili v chráněném koutku a starostlivě přikryli nějakým hadříkem, a slyšel, jak se rozhodli, že si je odnesou k sobě, a jak byli všichni rádi.

„Jinak chuděrka zajde!“ řekl onen odstrašující trestanec s huňatým obočím. „Abyste věděli, budu mu dělat chůvu!“ dodal a vesele se zasmál.

Podle Vasjova rozumu tyto příhody přinejmenším dokazovaly, že ani těm hrozným lidem nejsou cizí projevy dobrých citů.

Aby si své pochybnosti vyřešil, obrátil se při první příležitosti na starého důstojnického sluhu, námořníka Kirillu, který dělal v domě lokaje, s otázkou, jestli trestanci opravdu kradou malé chlapce a pak je jedí?

Kirilla, muž veskrze solidní, vážný, ba poněkud morousovitý, se tak hlasitě rozesmál a tak široce otvíral svá velká ústa, že Vasja zrozpačitěl, protože pochopil, že se asi sekl a zeptal se náramně hloupě.

„Kdopak vám tohle řekl, mladý pane?“ zajímal se konečně usmátě Kirilla.

„Chůva.“

„Ta nestyda vám nakukala nesmysly, Vasiliji Lexandryči, a vy jste jí zkrátka uvěřil! Kdo to kdy slyšel, aby lidi, s prominutím, jedli lidi? Mezi křesťanama nic takového nenajdete, optejte se koho chcete. Pravda, je jeden takovej ostrov, za dalekýma oceány, kde žijou divoši, víc opice než lidi, co doopravdy jedí lidský maso, čerti zatracený. Víím to od jednoho námořníka, co obeplul svět a byl všude. Jo, tam prej sežerou i krysu, i všelijakej hmyz, hada i člověka, pokavád se k nim nachomejtne cizinec. Ale kromě tohohle ostrova se tím nikde nezabevjaví, aby jedli chlapečky. A náš člověk tohle teprve neudělá. To vás chůva jen tak strašila. To se ví, ženská! Je jí jedno, huse hloupý, co dítěti nakukál!“ dodal přezíravým tónem Kirilla.

„Já chůvě stejně nevěřil. Přece víím, že se lidi nejedí!“ hájil se chlapec dotčený ve své samolibosti. „To jsem se jen tak zeptal. Sám víím, že trestanci nejsou tak hrozní,“ připojil zdaleka ne přesvědčivě, s tajnou nadějí, že se mu dostane od tak zkušeného člověka, za jakého Kirillu pokládal, bližšího vysvětlení.

„Pročpak by byli strašný? Jsou to lidi jako my. Jenomže měli smůlu, dostali se do neštěstí, to je to celý.“

„A kvůli čemu se dostali mezi trestance, Kirillo?“

„Kvůli všeličemu, mladý pane. Jsou to přece samí vojáci nebo námořníci. Při jejich přísné službě se dostanou do maléru jedna dvě. Leckdo doopravdy něco proved, nějakou vyloženou špatnost... někoho oloupil nebo ho přistihli při krádeži. A tak si odpykává svou vinu... Ale leckdo se tam dostal kvůli své vzpurné povaze.“

„Jak to?“ nechápal Vasja.

„Jednoduše. Nevydržel různý šikanování, vzepřel se proti ranám a bitím, a hned z toho byla vzpoura proti veliteli a trestanecká halena! Nebo se tam můžeš dostat kvůli pití, to je věci! Někdy se ani nenaděješ, a už jsi v arestantský rotě.“

„A proč?“

„Když třeba řádně člověk padne na nějakýho nelidu velitele, co lidi bije hlava nehlava a kvůli každý maličkosti... Takovej člověk to třeba dlouho trpělivě snáší, ale nakonec ho trpělivost přejde, rozčilí se a zchladí si žáhu... Ale to s ním udělají krátkej proces. Musí běžet uličkou... pak ho polomrtvého odnesou a šup s ním mezi arestanty... Jenom nevěřte, mladej pane, povídačkám vaší chůvy... Bát se jich nemusíte, a opovrhovat jima teprve ne. Cítit s nima, to je třeba, řeknu vám, mladý pane,“ zakončil Kirilla.

Po tomto vysvětlení, které se vcelku shodovalo s Vasjovým vlastním pozorováním, začal mít z trestanců mnohem menší strach, odvažoval se k nim blíže a pozoroval ty docela obyčejné, většinou dobrácké tváře, které v sobě neměly nic zločineckého. Ti lidé se bavili, smáli a žertovali navlas tak jako všichni ostatní a jedli, jak se Vasjovi zdálo, neobyčejně chutně a vkusně.

A jednou ráno, když se žádostivě díval, jak pořádají posolené krajíce černého chleba a zapíjejí je vodou, nabídl jeden z trestanců mladému pánovi, aby ochutnal „arestantského chlebička“. Vasja neodmítl, s velkým potěšením snědl dva krajíce a poseděl s nimi. A všichni se na něj dívali tak laskavě a přívětivě, tak dobrácky s ním hovořili, že Vasja velice litoval, když přestávka skončila a trestanci se s ním přátelsky rozloučili a rozešli se po práci.

Od té chvíle navázal admirálův syn s trestanci pevné

přátelství, ovšem Vasja o něm rozumně nemluvil, věděl, že by ho za to doma nepochválili. A čím lépe je poznával, tím víc se ubezpečoval v tom, že jak chůva, tak maminka, sestry i stařícký generál se rozhodně mylí, když je pokládají za hrozné lidi. Naopak, podle jeho názoru byli báječní a dobří a nestačil se divit, za co takové lidi, kteří jsou tak příčinní, tak hezky s ním jednají, dělají pro něj hračky a jsou tak pohostinní, za co jim vlastně ostříhali hlavy a přivázali na nohy okovy, takže ti chudáci nemohou běhat tak jako on.

Ačkoliv se dobře snašel se všemi svými novými známými, nejvíc se spřátelil s mladým světlovlasým trestancem, drobným, ale urostlým, s laskavými modrými očima. Nevěděl, za co se ten člověk octl mezi trestanci, a nepátral po tom, kdovíproč byl přespověden, že určitě za žádné těžké provinění.

K tomu mladému trestanci se zádušným, smutným pohledem ho to zvláštním způsobem přitahovalo jak proto, že vyprávěl krásné pohádky, tak proto, že býval často smutný, že měl měkký, laskavý hlas a hrozně dobrý, příjemný úsměv – zkrátka, přitahovalo ho na něm všechno.

Jmenoval se Maxim. Trestanci mu také říkali „slavík“, protože při práci často zpíval a zpíval krásně.

Když Vasja někdy poslouchal jeho písně plné nekonečného smutku, překypovalo jeho srdce nesmírným soucitem k tomu nešťastnému člověku v okovech a hrdlo se mu svíralo pláčem.

A často byl tak rozrušený, že raději utekl.

4

Vasja doběhl do zahrady právě včas.

Trestanci se zrovna rozsadili k půlhodinové přestávce, někteří ve skupinkách, jiní jednotlivě na konci zahradní cestičky ve stínu zdi a snídali černý chleba ze svého přidělu a meloun, který si kupovali za vlastní kopejky.

Vasja k nim přiběhl a rozjařený, rozpálený, plný elánu vesele přikyvoval v odpověď na všechna přání dobrého jitra. Z různých stran se ozývalo:

„Jak jste se vyspal, mladý pane?“

„Co chůva? Nestrašila vás?“

„Nemáte chuť na meloun, mladý pane?“

„Já mám dneska dobrej!“

„Mladý pán bude svačit s Maximkou. Maximka koupil naschvál velkej.“

„A kde je Maxim?“ hledal Vasja očima svého přítele.

„Ale tamhle do vína si zalez... Jděte k němu, mladý pane, a domluvte mu, ať neteskní. Už zas je jako zařezanej.“

„Co je mu?“

„Na to se ho zeptejte sám... Nejspíš si ještě nezvyk na naše arestantský živoření... Trápí se jako pták v kleci.“

„A včera to ještě slíz od desátníka!“ připomenul černovlasý postarší trestanec s huňatým obočím, které dodávalo jeho podobané tváři trochu divoký výraz.

„Za co?“ zajímalo Vasju.

„Když se to tak veme, tak vůbec za nic... Maximka si desátníka nevšiml a neuhnul mu z cesty, a ten mu dal hned jednu do zubů... a ještě jednu... Nevím jak koho, ale to přece dožere, co myslíte, mladý pane? Neřek bych, kdyby něco proved, ale zblůhdarma!“ vysvětloval starý trestanec hlavní důvod Maximova roztrpčení.

Vasja, který už znal i ze zkušenosti svého teprve krátkého života, jak ho hnětlo, když ho někdy doma nespravedlivě potrestali jen proto, že se otec rozčilil nebo maminka měla špatnou náladu, horlivě souhlasil, že to hrozně roztrpčí a že desátník, který Maxima bil, je skutečně d'ábel, a on by mu moc rád „rozbil hubu“.

Posledním výrokem, odposlouchaným od trestanců, si vysloužil pochvalný smích a ocenění, že „mladý pán to vyřešil“, a už pospíchal za přítelem Maximem.

„Dobrý den, Maxime!“ pozdravil, když zalezl pod révové keře a uviděl mladého trestance, vedle kterého ležely čerstvě nařezané řízky melounu a několik krajíců černého chleba.

„Dobrytro, mladý pane!“ odpověděl Maxim svým teplým hlasem se silným maloruským přízvukem. „Jak jste se vyspal? Ochutnejte meloun, dneska je báječnej. Jezte, ať vám slouží!“ hovořil a podával Vasjovi skrojek melounu a krajíc chleba. Jeho velké laskavé oči se přívětivě usmívaly. „Čekal jsem na vás...“

„Děkuju, Maxime... Smím si přisednout?“

„Aby ne... Jen se posad'te. Tady je příjemně, je tu chládek.“

Vasja si přisedl, vytáhl z kapsy několik kostek cukru a špetičku čaje zabaleného do papírku a podal to trestanci: „Tady máš... Můžeš si udělat čaj.“

„Děkuju, mladý pane... jste moc hodnej. Jen abyste nedostal, že pronášíte z domu cukr a čaj.“

„Neměj strach, Maxime, nedostanu. Nikdo mě nemůže vidět, u nás všechno spí. Jenom tatínek vstal a je u sebe v pracovně. A my máme čaje a cukru fůru!“ vysvětloval chvatně Vasja, aby Maxima uklidnil, a se zjevnou rozkoší se pustil do šťavnatého melounu, k němuž přikusoval černý chléb, a nedbal na to, že mu šťáva kape na halenu.

Maxim schoval čaj a cukr do kapsy u kalhot a také začal jíst.

„Jen si berte, mladý pane!“ pobídl, když si všiml, že Vasja spořádal první porci.

„A nebudeš mít málo?“ váhal zřejmě Vasja mezi chutí sníst ještě kousek a přáním neošidit trestance.

„Nebudu... A dneska nemám ani moc chut'.“

„Tak já si ještě kousek vezmu.“

Meloun i chléb za chvílku zmizely. Vasja se zeptal:

„Proč jsi tak smutný, Maxime?“

„V arestě se moc legrace neužije, mladý pane.“

„V okovech to bolí?“

„Nesvoboda bolí, mladý pane... Už ve službě bylo hrozně, a tady je to ještě horší.“

„Ty jsi byl voják, nebo námořník?“

„Námořník, mladý pane. Sloužil jsem u dvaatřicátých... Třeba jste slyšel o kapitánovi prvního stupně Bogatovovi. Velel u nás lodi *Tartararchov*.“

„Toho znám. Někdy k nám chodí... Takový tlust'och s velkým břichem.“

„Tak kvůli tomuhle pánovi jsem teďka trestanec. Kéž mu na onom světě připomenou, že mě přived do neštěstí.“

„Cos mu udělal? Urazil jsi ho?“

„Právě... urazil... Sloužil jsem tiše a poslušně, mladý pane, ale on mě dohnal k nepřítelství... Bil mě, až bůh brání!“

„Kvůli čemu?“

„Kvůli všemu. Ať měl příčinu, nebo neměl. Kvůli službě. Dvakrát jsem jeho přičiněním ležel v lazaretě. Copak se to dalo

vydržet? Řek jsem mu, že je zloduch! A taky že je... Odsoudili mě, mladý pane. Hnali mě uličkou a potom šoupli do trestanecký roty... Že jsem se radši nepokořil. Třeba bych se byl toho člověka zbavil, byl bych se dostal k někomu jinýmu, ne k takovému zloduchovi. Jako námořník jsem žil přece jen na svobodě. Ale tady, však znáte, mladý pane, náš trestaneckej úděl... člověk div neumře steskem. A kdekdo s ním může vláčet. Jak by ne, je to jen trestanec!“ ušklíbl se trpce Maxim.

Vasja, který ho poslouchal s hlubokou účastí, chvíli přemítal a potom se s velice rozhodným výrazem zeptal:

„Tak proč neutečeš, Maxime, když je ti tak zle?“

Trestanci při jeho slovech radostně blýsklo v očích:

„A co myslíte?... Utek bych už dávno, ale copak to jde, mladý pane? Odešel bych k nám domů.“

„A kde máš domov?“

„V Kameněcko-Podolské gubernii. Možná že jste někdy slyšel o městě Proskurově... tak odtud je to asi deset verst do naší vesnice... Podíval bych se na mamku a na taťku a odešel bych za rakouský hranice zkusit štěstí,“ šeptal vzrušeně Maxim, který náhle celý ožil, jako by bezděky vyjevoval svůj dávný, tajný sen o útěku. „Jenom se mějte na pozoru, mladý pane, a neříkejte nikomu, co vám tu povídám, nebo mě ubijou k smrti!“ dodal Maxim jakoby polekaný, že svěřil panskému chlapci svoje tajemství. Jak snadno je může vyzvonit!

Vasja se slavnostně pokřičoval a se slzami v očích dal Maximovi slovo, že od něho se nikdo na světě nedoví, co Maxim říkal. Může být klidný, kvůli němu bit nebude. Je sice maličký, ale slovo držet umí.

A když se Maxim po jeho slibu zřejmě uklidnil, Vasja, náhle sám unesený nápadem, že by Maxim mohl uprchnout za rakouské hranice, o nichž měl ostatně velice mlhavou představu, pokračoval smrtelně vážným spikleneckým tónem:

„Ty říkáš, že nejde utéct, ale já myslím, že to je hračka.“

„A jak teda, mladý pane?“ zeptal se Maxim s laskavým úsměvem.

„Rozbij si tady u nás na zahradě okovy... já ti přinesu kladívko. Potom přelez zeď a uteč za rakouské hranice.“

Maxim se smutně usmál:

„V tomhle arestantským oblečení? V tu ránu by mě zas měli.“

„Tak uteč v noci.“

„V noci z lodi nikdo neuteče... Jsme za železnýma závorama a hlídky hned střílejí...“

Vasjova rozzářená tvář zesmutněla.

„Tak tedy utéct se nedá?“

Trestanec neodpovídal a podivně napjatě mlčel. Zdálo se, že ho osvětila jakási myšlenka, a jeho hubená, bledá tvář náhle neobyčejně ožila, v očích mu zahrála světýlka. Díval se na chlapce divným, zkoumavým, rozechvělým pohledem, jako by chtěl proniknout do jeho duše, jako by chtěl něco říct, ale nemohl se rozhodnout.

„Proč nic neříkáš, Maxime? Nebo máš strach, že tě vyzradím?“ zeptal se dotčeně Vasja.

„Nemám, mladý pane... Vy arestantovi neublížíte... máte dobrou duši!“ řekl vážně a s přesvědčením. A jako by se odhodlal k čemusi pro něho velice důležitému, dodal skoro šeptem: „A co se týče toho, jestli se dá utéct, tak by se dalo, jenomže ne tak, jak říkáte vy, mladý pane.“

„Jak tedy?“

„Kdyby se třeba daly sehnat šaty.“

„Jaké?“

„Ženské. Dejme tomu takové, co nosí vaše chůva.“

„Ženské?“ opakoval chlapec.

„Tak, a třeba ženský šátek na hlavu... Potom by se dalo utéct!“

Vasja vteřinku uvažoval a pak rozhodně prohlásil:

„Já ti přinesu chůviny šaty a šátek.“

„Vy, mladý pane?“

Byl tak vzrušený, že nedopověděl, a najednou uchopil Vasjovu ruku, přitiskl ji ke rtům a pokryl ji polibky.

Vasja ho za to všele políbil.

„A jak to chcete udělat?... Jestli vás chytanou...“

„Neměj strach, Maxime... Nikdo mě nechytne... Provedu to šikovně, až budou všichni spát. Kam je mám ale položit?“

„Zrovna sem... pod révu. Ale přikrejte je listím, aby je nikdo nenašel.“

„Neměly by se přikrýt hlínou? Co říkáš, Maxime?“ vyptával se Vasja vážným a věcným tónem.

„Ale ne, zbytečně byste se namáhal, mladý pane. Listí úplně

stačí. Sem se nikdy nikdo nedívá.“

„Tak dobře. Zítra časně ráno sem všechno zanesu. Anebo ještě líp v noci... Já se v noci na zahradu nebudu bát. Čeho bych se bál?“

„Požehnej vám bůh, mladý pane. Budu se za vás do smrti modlit.“

„Hej! Do práce!“ ozval se z dálky křik strážného. „Já za tebou ještě zaskočím, Maxime. Už se přece neuvidíme. Zítra už budeš pryč!“ řekl Vasja se smutkem v hlase. Vyklouzl z keřů a odešel domů.

5

Celý den prožil v rozrušení a starostech, jak zajistit úspěch svého záměru. Zaujat těmi úvahami, dokonce ani jednou nepomyslel na to, co mu hrozí, jestliže se otec nějakým způsobem doví, co provedl. Zabýval se jedině plánem, jak se zmocnit chůviných šatů a kladívka, které u ní včera viděl, a během dne už provedl předběžný průzkum v jejím pokojíku, ověřil si, kde leží kladívko, a vyhlédl si na věšáku vhodné šaty. Ten den se mu táhl nesnesitelně dlouho. Co chvíli vyběhl na zahradu, ustaraně se procházel po cestičkách a často se přitočil k Maximovi, když ho uviděl samotného, a vyměňoval s ním záhadné věty.

„Sbohem, můj milý Maxime! Zítra v tuhle dobu už možná budeš kdovíjak daleko!“ řekl se slzami v očích, když se trestanci začali chystat k odchodu z práce.

„Sbohem, mladý pane!“ zašeptal trestanec a spočinul na chlapci pohledem plným nevýslovné vděčnosti.

Trestanci se seřadili a řinčící okovy odešli. Vasja je ještě dlouho provázel pohledem.

Nikdo z domácích lidí si jeho rozrušení našťěstí nepovšiml. Až na to, že při obědě na něj otec dvakrát vrhl takový pohled, že se Vasja zatetelil strachem. Měl pocit, že otec prohlédl jeho záměr a že na něj v příští vteřince houkne: „Vím všechno, ty nezdárníku!“

Ale místo toho se otec jen zeptal:

„Proč nejíš?“

„Já jím, tatínku.“

„Málo. U stolu se jí!“ vyštěkl otec.

A Vasja, který neměl na jídlo nejmenší chuť, si horlivě cpal plná ústa a tajně se radoval, že otec nemá o ničem tušení.

Kvečeru už leželo kladívko pod Vasjovou postelí. Ten den šel spát dřív než obvykle, ačkoliv v salóně u čaje seděli hosté a vyprávěli zajímavé věci.

Když přišel dát mamince dobrou noc, podívala se na něj a starostlivě mu sáhla na čelo:

„Necítíš se dobře, Vasjo? Celý hoříš.“

„Ne, mami, to nic není. Jsem jenom ulítaný.“

Políbil její jemnou bílou ruku, dal dobrou noc i sestřám a návštěvě a spokojený, že otec není doma a že už s ním nemusí mluvit, utíkal do dětského pokoje.

„Jdu spát, Agafjo!“ zavolal.

„Cože dnes tak časně? To jste se tak vyběhal?“

„Vyběhal... necítím nohy, Agafjo!“ říkal a vyhýbal se jejímu pohledu. Přece jen ho trochu hryzlo svědomí před člověkem, kterého se chystal okrást.

Chůva ho svlékla a nabídla se, že mu poví pohádku. Ale Vasja odmítl. Prý je hrozně ospalý. V tu ránu usne.

„Tak spi, spi, drahoušku!“

Políbila ho, udělala nad ním křížek a chtěla odejít, ale Vasja náhle řekl:

„Abys věděla, Agafjo, po mých narozeninách ode mě dostaneš nové šaty.“

„Díky, zlatíčko. Co sis to usmyslel, prosím tě? Nač já potřebuju šaty? Mám jich už dost.“

„Kolik?“

„Nejmíň šesterý, a to nepočítám dvoje vlněné.“

„Aha,“ řekl spokojeně Vasja a dodal: „Tak to ti dám nějaký jiný dárek, Agafjo. Po narozeninách budu mít spoustu peněz.“

„Ale jdi, ty dobrá duše... Mně stačí, žes mi to slíbil. Tak, a teď pěkně spi. Já se taky uložím.“

Za nějakou dobu uslyšel Vasja z vedlejšího pokoje Agafju chrápat.

Byl příliš rozrušený a nemohl usnout, ale stejně byl rozhodnut bdít tak dlouho, dokud v domě všechno neusne, aby mohl

bezpečně projít salómem a tiše si otevřít dveře na zahradu, které se obvykle zamykaly na klíč. Maminka nic neuslyší a otcova ložnice je na druhé straně domu. Koneckonců může vyskočit z okna, není to vysoko.

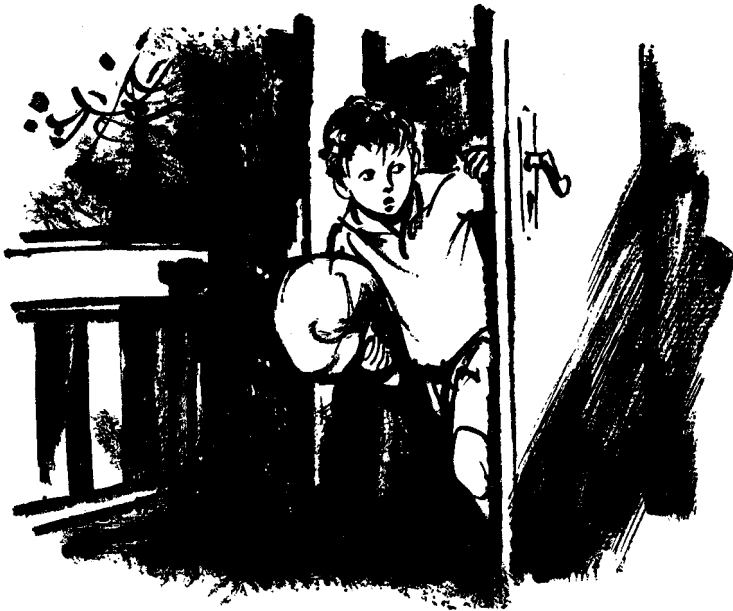
Doléhaly k němu údery lodních zvonců, které každou půl hodinu ohlašovaly čas. Slyšel monotónní, táhlé: „Slyšíš?“, jímž se v dále dorozumívali strážní a úporně, s vypětím si neustále vštěpoval, že nesmí usnout, že neusne, a promýšlel, jak otevře okno a chvíli bude poslouchat, jestli je všude ticho, a jak se pak po špičkách přikrade k chůvě pro šaty. Myslel i na Maxima, na to, jak bude šťastný a jak uprchne k rakouským hranicím. Tam mu bude dobře, nikdo ho tam nezavře. A nikdo se nedoví, že to byl on, Vasja, kdo mu pomohl utéct. Vědomí, že se stane jeho zachráncem, hřálo. Pak byly tyto myšlenky, které mu vířily v hlavě, vystřídány jinými. On sám uteče za rakouské hranice, jestli mu v internátě v Oděse, kam ho odvezou v září, bude zle a jestli ho tam budou bít. Doma ho bije tatínek, ten smí, ale druzí ať se opováží! Určitě uteče, najde tam Maxima a budou bydlet spolu. Ta představa byla moc lákavá, ale ještě lákavější byla jiná, která náhle vystřídala tuto – jak už dospělý a v hodnosti generála po dlouhém odloučení náhle přicválá na krásném bílém koni k domu a jak se všichni podiví, že je z něho generál. Ani od tatínka nedostane, vždyť už bude velký, naopak otec užasne, že je tak mladý a už je generál! Také maminka, sestry i bratři, všichni se budou divit a všichni mu budou blahopřát. A on bude vyprávět, proč utekl a čím se ve válce vyznamenal.

To bude něco! pomyslel si a protáhl se, protože sám dobře nevěděl, jestli při těch blouznivých myšlenkách ještě bdí nebo už usíná.

„Nesmím usnout!“ zašeptal a vzápětí usnul. Vtom jako by ho někdo dloubl do boku – procitl a rychle si sedl na posteli, vyděšený, že zaspal a zklamal Maxima. V první chvíli si nemohl uvědomit, kolik je asi hodin. Protřel si oči a rozhlédl se. Bílou záclonou pronikalo slabé světlo. Sláva bohu! Zdá se, že ještě není pozdě!

Seskočil z postele, odhrnul záclonu a vyhlédl oknem. Teprve začínalo svítat a zahrada ještě tonula v šeru. Je čas!

Doslova se nadnášeje na bosých chodidlech, vklouzl k chůvě,

vzal odtud šaty a šátek, který ležel u její postele, a vrátil se do svého pokojíku. Za okamžik už byl oblečený a jeho kořist sbalena a svázána dvěma ručníky.

Teď se musel rozhodnout, jak se dostane na zahradu – oknem, nebo přes pokoje? Otevřel tichounce okno, nahlédl dolů a couvl: příliš vysoko! Zul tedy střevice a jen v punčochách vyšel ze dveří.

Srdce mu bilo jako zvon, když se na chodbě se zatajeným dechem a napjatým sluchem, aby mu neuniklo ani nejmenší zašramocení, kradl kolem pokojů svých sester, až konečně vstoupil do salónu. A stál u dveří. Opatrně otočil klíčem... jednou, dvakrát... cvaklo to... Na okamžik vyděšeně ustrnul a pak se rozběhl do zahrady a v úprku bral schody po dvou... Tady je druhá terasa shora! Pádil po cestičce až na konec, položil šaty na smluvené místo, naházel na ně kupu révového listí a utíkal domů.

Když se šťastně vrátil a ulehl do postele, třásl se jako v zimnici. Byl nevýslovně šťastný a zároveň měl strašlivý strach, že všechno vyjde najevo a otec dá i jeho uvrhnout mezi trestance.

Druhý den se probudil pozdě. Chůva stála nad ním. Připomněl si, co se stalo v noci, a vzhlédl k ní. Nic se nedělo. Tvářila se vlídně a dobrácky jako jindy, zřejmě neměla o ničem tušení. Na hlavě měla jiný šátek.

„Tak co, ty ospalče... Dneska sis ale pospal... Vstávej, bude devět.“

Vasja rychle vstal, oblékl se a tentokrát Agafje dovolil, aby mu důkladně pročesala kudrny.

„Neviděl jsi někde, Vasjenko, šátek, co jsem včera měla na hlavě? Nahledala jsem se ho, ale všechno marné, jako by se do země propadl!“ stěžovala si a prohledávala Vasjovu postel.

„Ne, Agafjo, neviděl.“

„To jsem blázen!“ šeptla stařenka.

„Nic si z toho nedělej, Agafjo. Já ti koupím nový.“

„O to mi nejde... šátku není škoda, ale kam se jen mohl podít?“

A když byl Vasja hotov, chůva řekla: „Váš tatínek se dneska moc zlobí.“

„Pročpak?“

„Stala se zlá věc, Vasjenko.“

„Zlá věc? Jaká, Agafjo?“

„Ráno utekl z naší zahrady jeden trestanec.“ Vasjovi se radostí rozbušilo srdce. Ale přemohl se, skryl své rozčilení a s okázalou lhotejností se zeptal: „Utekl? Jak mohl utéct?“

„To je právě ta záhada. Až teď ho pohřešili... Nechal tam svou arestantskou hazuku a foukl... Všichni se diví, jak si sehnal šaty. Neutekl přece nahý... Teď museli všichni nastoupit. Důstojník dělá výslech... Už to ohlásili i tatínkovi. Hrozně se rozzlobil. Zrovna z gubernátorovy zahrady uteče trestanec!“

Víc mrtvý než živý vkročil Vasja do otcovy pracovny. Admirál nebyl skutečně v dobré míře a na obvyklé „Dobré jitro, tatínku!“ jenom pokývl hlavou. Vasjovi spadl kámen ze srdce, přesvědčil se, že otec nic netuší, a za chvíli uslyšel jeho hromování, když se obořil na náčelníka policie, který k němu přišel s hlášením.

Vasja celý den s obavou očekával, že ho náhle otec zavolá k výslechu.

Ale nikdo ho nevolal. U oběda měl otec dokonce lepší náladu a uráčil se prohodit k své manželce, vysoké a plné ženě v nejlepších letech, která si ještě uchovala zbytek dřívější krásy:

„Slyšela jsi, co se dnes stalo? Jeden neřád trestanec utekl z naší zahrady.“

„Jak je to možné?“

„Trestanci vypovídají, že si s sebou z lodi nesl nějaký raneček... Zřejmě v něm měl šaty. Převlékl se a utekl... Velitel si je pustil příliš k tělu. Přitom jsem ho upozorňoval... A strážní také zevlují... No, daleko neuteče. Ještě dnes nebo zítra ho určitě dopadnou... Až proběhne uličkou, určitě ho přejde chuť utíkat!“

Ve Vasjovi hrklo. Opravdu ho dopadnou?

Ale když se za několik dní maminka otce zeptala, jestli toho trestance chytili, nakvašeně odsekl:

„Ne... Jako by se pod zem propadl, ničema! A marně pátrali, odkud si opatřil šaty!“

Za týden, když se Vasja docela uklidnil, vyšel si zas ráno na zahradu. Postarší trestanec s huňatým černým obočím tam právě ořezával ze stromu shnilé větve. S tajemným výrazem na chlapce zakýval, a když k němu Vasja přistoupil, vložil mu potajmu, aby to nikdo neviděl, do dlaně malý vyřezávaný křížek a řekl:

„Maximka prosil, abych vám to odevzdal, mladý pane.“

A nespouštěje z Vasji láskyplný pohled, dodal neobvykle něžným hlasem:

„Kéž vám bůh dá štěstí, hodný mladý pane!“

DOSLOV

Psal se 18. říjen 1860, když na „Kalevale“, válečné korvetě carského ruského loďstva, poslušen přání svého otce admirála, vyplul na cestu kolem světa sedmnáctiletý námořní kadet Konstantin Michajlovič Staňukovič, pozdější proslulý autor povídek o moři a životě ruských námořníků. Na vojenskou službu neměl ani pomyslení, chtěl studovat na universitě v Petrohradě, ale osud rozhodl, aby studoval na univerzitách života, jak to později výstižně pojmenoval Maxim Gorkij.

Sevastopolský rodák – ovzduší jeho rodného místa poznáváme v povídce Útěk, v níž líčí zážitky svého vlastního dětství – člověk s nesmírně vyvinutým smyslem pro „rovnost, volnost, bratrství“, se nemohl dostat do prostředí, které by víc zraňovalo jeho vrozený humanismus, než byly poměry v ruském válečném loďstvu poloviny minulého století. Tučný dril, bití, bičování lanem, trestanecké lodi, otročení a ponižování, to byl úděl těch, kdo vytvářeli tradici ruského námořnictva. Zatímco prostý člověk odvedený k námořní službě v ní musel setrvat pětadvacet let, Staňukovič jakožto příslušník privilegované vrstvy mohl hned po skončení své první plavby, která ovšem trvala tři roky, odejít do výslužby, i když za cenu úplné roztržky s otcem. Tohoto privilegia ovšem nezneužil – to, co o poměrech na carských lodích napsal, ruským námořníkům všechno vynahradilo.

Povídkami ze života ruských námořníků Konstantin Staňukovič vlastně uzavřel svou literární dráhu. Po odchodu z loďstva a roztržce s otcem, po níž se octl zcela bez prostředků, napsal několik románů, ale teprve ve vyhnanství, kam byl pro svou činnost v revolučním hnutí poslán v roce 1884, si dokázal vybavit mnohem víc než jen dílem poetické, dílem dobrodružné zážitky svého mládí – dokázal vložit do svých povídek, byť i určených mládeži, drtivou obžalobu nevolnického zřízení a celého zotročovatelského, vykořisťovatelského systému, který svrhla až Velká říjnová revoluce.

Námořnické povídky Konstantina Staňukoviče se důstojně řadí k tomu nejlepšímu, co bylo o moři, a hlavně o lidech na moři napsáno. Autor píše o mnoha lodích, o mnoha lidech, ale je to vždycky totéž krásné i hrozné moře, krásní i hrozní lidé. Ač jsou to někdy příběhy smutné a dojmavé k pláči, nakonec vždycky proráží slunce, moře se uklidňuje, zůstávají lidé, tvrdí a stateční, radující se i trpící, ale hlavně doufající, do posledního dechu v sobě živící tu naději, kterou Konstantin Staňukovič v člověku optimisticky nalézá a s velkým spisovatelským uměním oslavuje.

JAROSLAV HULÁK

OBSAH

Jitro v tropech	5
Maximka	23
Na <i>Rackovi</i>	53
Mezi sebou	74
Furiant	101
„Muž přes palubu!“	122
Voříšek.	143
Den hrůzy	165
Chůva	190
Útěk	249
<i>Doslov</i>	271

KNIHY ODVAHY A DOBRODRUŽSTVÍ

Řídí Eva Dolejšová

Svazek 131

Konstantin Staňukovič

MUŽ PŘES PALUBU

Z ruského původního vydání *Morskije rasskazy*, vydaného Státním nakladatelstvím dětské literatury v Moskvě roku 1953, přeložil a doslov napsal Jaroslav Hulák. Ilustrovala Dagmar Sedláčková. Vydal jako svou 4376. publikaci Albatros, nakladatelství pro děti a mládež, v Praze roku 1973. Odpovědná redaktorka Eva Dolejšová. Výtvarný redaktor Jan Žbánek. Technický redaktor Karel Krch.

Z nové sazby písma Baskerville vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p. Brno, závod 3, Český Těšín. 17,42 AA (text 15,52, ilustrace 1,90), 17,54 VA. Náklad 25 000 výtisků. První vydání.

13-807-73 14/64 Vázaný výtisk 24,- Kčs